

ПЕТЪР ГЕОРГИЕВ

ТРАКИ / ГОТИ / СЛАВЯНИ

СОФИЯ 2009

ТРАКИ / ГОТИ / СЛАВЯНИ

Трето издание

ISBN: 978-954-91975-8-7

Автор: *Петър Георгиев*

София, 03.2008 - 03.2009

СЪДЪРЖАНИЕ

1. БЕЛАГИНИ.....	1
2. ПИСМЕНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ ЗА ГОТИТЕ.....	17
3. ПО ПЪТЯ НА ГОТИТЕ.....	47
4. ЛИНГВИСТИЧНИ ПАРАЛЕЛИ ИЛИ “ЗА ДУМИТЕ”.....	67
5. АРХЕОЛОГИЯ НА ГОТСКИЯ ПРОБЛЕМ. КЕРАМИКА.....	93
6. ПОГРЕБАЛНИ ОБРЯДИ.....	141
7. ЖИЛИЩА.....	157
8. ЗЕМЕДЕЛИЕ.....	169
9. ФИБУЛИ.....	177
10. ПО ПЪТЯ НА БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ.....	185
11. ПО СЛЕДИТЕ НА РАЗВИВАЩАТА СЕ СПИРАЛА. СЛАВЯНИ.....	205
12. ВМЕСТО ПОСЛЕПИС.....	251

1. БЕЛАГИНИ

Въведение в готския проблем

Работното заглавие на тази книга беше „Белагини върху Готския проблем“ и започваше така: „Ако авторът в предговора на книгата си обяснява какво е написал, то това е недобре написана книга. Какво остава, ако обяснява заглавието на книгата си“. Все пак надделя мнението: нека не затрудняваме излишно българските историци, като за всеки случай ще обясня:

„Белагини“ е готска дума, известна от произведението на Йордан „Гетика“¹ и обозначаваща сбора от записаните готски закони. Германските филолози срещат значителни затруднения за етимологията на тази дума и я превеждат по смисъл, както прави и Якоб Грим, обяснявайки я със съвременната дума в немския език «*Satzung*», означаваща «*постановление*»². Тъй като Йордан явно не е познавал немски език, употребил е дума, която знаел и която бил уверен, че знаят и неговите читатели, без да ги затруднява с непонятни чуждици, като съответната латинска дума *codex*. А думата **белег (белгъ)** знаят и всички българи, тя е дума от днешния българския език,³ която е в основата на **бележа (отбелязвам с белег), бележка, бележки, бележник**. Белагини е образувана така, както се образува множествено число на много български думи:

белег – белегини

стар – старини

млад – младини

благ – благаини

горчив – горчивини

добър – добрини

Така след всички обяснения работното заглавие може да бъде преведено като „**Бележки върху Готския проблем**”.⁴

А какъв е Готският проблем и има ли такъв? Би трябвало да няма, защото почти всички историци са съгласни, че готите са германски племена, дошли с три кораба в началото на първото столетие сл. Хр. в областта на днешен Гданск, Полша; почти сто години по-късно се придвижват до Черноморието и след като завладяват цялата територия на днешна Украйна, Молдова, и част от днешна Русия, принуждават Римската империя след четиридесетгодишна (235-276 година) война да падне на колене и им отстъпи Дакия. А точно след 102 години преминават и Дунава, като заемат територията и на нашата родина, по-късно превземат Апенинския и Пиринейския полуострови, където изграждат Тулузкото, Равенското и Толедското кралства. Всеки би се гордял да бъде потомък на такъв народ.

Да запомним годината 235. Това е годината, която *официално* се смята за начало на готските нападения над Римската империя. До тази година готите трябва да са формирали своята държава или съюз, способна да води мащабни военни действия.

Малцина са тези, могат да се преброят на пръстите на двете ръце, които оспорват произхода и етническата принадлежност на готите.

Тогава кой говори за готски проблем?

Самите привърженици на тезата за германския произход на готите: В. Д. Баран, Е. Л. Гороховский, Б. В. Магомедов, *Черняховската култура и готският проблем*, М. Б. Щукин, *Съвременното състояние на готския проблем и Черняховската култура*. Щукин, Магомедов, Баран – това са хора, за които изучаването на готите е професия. Щукин има над четиридесет книги и студии за готите⁵, на Магомедов открих 12, на Баран - 7.

Добре са се потрудили и имаме достатъчно материал за анализ и коментари.

Така че, уважаеми читателю, длъжен съм да предупредя. Ти ще четеш една книга, с която научният свят няма да е съгласен. Професионалистите пишат и не обичат аматьорите, които пишат. А в техните среди аз съм такъв, защото моята професия е друга и няма нищо общо нито с историята, нито с археологията. А ако тази

книга бъде прочетена от историци, струва ми се, че нейната съдба е ясна: ще бъде убита. С мълчание. Най-силното оръжие на историците е премълчаването на фактите. Тези, които са неудобни. Изобщо, историята е голямото гробище на неудобните факти, в което, като от нищото се появяват и в нищото изчезват народи.

„– Значи, госпожо, историята е едно нищо, в което се появяват и изчезват народи?“ – това беше историческият въпрос на един ученик. Хубавото в случая са две неща – самият въпрос и чувството за хумор на историчката.

А проблемът възникна поради разминаването на една издигната през седемнадесети век теза със сегашните достижения на познанието. Една мозайка от едни и същи фигури може да бъде подредена по различни начини. Но верният е само един. Затова, заедно с новите факти и помощта на Щукин, Магомедов, Баран и много други да се опитаме да препоредим елементите и направим опит да прочетем написаното.

От горекананото разбрахте, че не съм съгласен с *официалната* теза. Заради фактите. Нека първо да видим какви са.

Йордан и изчезването на народите

В началото на проблема бе словото. Историкът Йордан, написал през 551 г. своята книга „Гетика“, сам гот по произход от рода на Амалите, издига **две изключващи се** според историците тези:

Теза 1: Готите, пристигат в района на черноморието от приказния остров Скандза, някъде в Скандинавия, завладяват половин Южна Европа и там *изчезват*. Преди напускането на остров Скандза за тях няма писмени и други данни, самият Щукин обяснява, че гетулите, които Тацит описва, нямат нищо общо с готите, изобщо, единственият писмен исторически източник за тяхната ранна история е готът Йордан.

Теза 2: Готите са тракийски племена, наследници на гетите, тракийско племе, населявало и левия, и десния бряг на р. Дунав. Техни вождове (според Йордан) са:

Бурбиста, вожд на гетите в I в. пр. Хр. Държавата на Бурбиста е включвала Молдова, Румъния, България, част от Западна Украйна, Буковина, Унгария и Чехия.⁶

Дикений, върховен жрец във военно-племенен съюз на Бурбиста, учител на готите.⁷

Ситалк (444-424 пр. Хр.), цар на Одриската държава – най-голямото тракийско обединение.

Корил (Coryllos), вожд на даките («dux Dacorum»), (гетите) в I в. пр. Хр.

Залмоксис, върховен жрец на гетските племена, обожествен след смъртта му.⁸

Траките, според древните историци, са „най-големият народ след индийския“⁹; според днешните историци те *също изчезват*. В нищото.

Двете тези – скандинавска и тракийска – издигнати от Йордан, пак според повечето историци са взаимно изключващи се, защото готите не могат да бъдат едновременно и германски племена, и тракийски племена.

А защо готите са германски племена?

През седемнадесети век немските учени намират един чудесно изработен ръкопис, една „библия“, която те приписват на готите. Тази „библия“ е известна още като „Сребърния кодекс“ и днес се намира в библиотеката на университета в гр. Упсала, Швеция. Написана е на германско наречие. Значи, готите са германци.

За всичките тези неща ще говорим по-подробно по-късно, засега само маркираме основните неща, слагаме колчетата на историческата пътека, по която ще се движим.

Кратка история на готите

В 376 г. готите преминават Дунав и се преселват на Балканите.

В 378 г. готите разбиват армията на римския император Валент при Адрианопол.

В 410 г. кралят на визиготите Аларих разрушава Рим.

В 412 г. визиготите нахлуват в Галия.

В 414 г. визиготите нахлуват в Испания.

В 418 г. визиготите отстъпват в Аквитания (Югозападна Франция) и основават там свое кралство.

В 463 г. визиготите възобновяват завюването на Испания

В 476 г. Одоакър сваля последния римски император, с което бележи края на римската империя

В 493 г. кралят на остроготите Теодорих основава кралство в Италия.

*Миграция и завоевания на готите в Европа¹⁰
Готите завладяват и част от северна Африка.*

В 507 г. франките изтласкват визиготите от Аквитания.

В хода на Готската война (536-555) армиите на византийския император Юстиниан унищожават държавата на остроготите в Италия.

В 711 г. арабската армия на Тарик ибн Зияда унищожават кралството на визиготите.

Марк Борисович Щукин (Шчукин)

Марк Борисович Щукин (1937-2008) е историкът, чийто живот е преминал в изучаването на готите. Или по-точно на това, което той смята, че е останало след готите на територията на Украйна и извън нея, където те са били няколко века. Защото според историците там, в един огромен район, почти колкото Централна Европа, са живели готите. Там са оставили следите на своя бит – керамика, оръдия на труда, некрополи. Тази култура, за първи път описана от украинския учен В. В. Хвойко през 1901 година,¹¹ е наречена Черняховска култура по името на селището, където за първи път са открити готските селища. Повече от сто години руски и украински историци правят разкопки, описват и систематизират тази необичайна за Русия и Украйна култура. И един от тези учени е Марк Борисович Щукин. След публикуването на четиридесет научни труда по темата, през 2005 година той издава своята книга *„Пътят на готите. Готите, Рим и Черняховската култура.“*¹² Това е неговата *сто и шестдесета* публикация като археолог. Книгата е написана единадесет години след двумесечно посещение в Швеция (1994), чиято цел е проучване на местата, от които са тръгнали готите. Тя има 576 страници текст с много илюстрации, написана е разбрано, с богат фактологичен материал, с много личен размисъл за историята и пътя на готите от самото му начало до неговия край 500 години по-късно. Може да се каже, че книгата съдържа равностметка на резултатите от проучванията, направени през дълъг период от живота на самия Щукин. Една доста сериозна, изчерпателна, обширна и много детайлна книга. Главно с тази книга, но и с много други ние непрекъснато ще общуваме в нашия не толкова дълъг път по страниците на историята.

Длъжен съм още в самото начало да отбележа, че в последно време тезите, застъпвани от Щукин, не се приемат съвсем безрезервно от всички изследователи на готската проблематика – дори от страна на негови сънародници,¹³ но също от германски и полски изследователи, които в последно време поставят под въпрос и

тезата за „скандинавското преселение“¹⁴. За разлика от българските.¹⁵

Казах в началото, че скандинавският произход на готите е една теза, която някои историци непрекъснато се опитват да облекат с дрехата от резултатите на археологическите проучвания и с фрагменти от писмени доказателства. И точно това им създава проблеми. Тази дреха се оказва не по мярка и никак не пасва на раменете на избраната теза. Писмените исторически доказателства могат да се обвият в тъмнината на мълчанието, да се нарекат субективни, неубедителни, но резултатите от археологическите проучвания на стотици археолози не могат да се скрият.

Ние, аз и ти, читателю, ще постъпим обратно на историците от седемнадесети век. Разбира се, ще погледнем писмените сведения от древността за готите. Ще погледнем отблизо и анализираме археологическите резултати от местата, в които са живели готите, ще погледнем отблизо и това, което са ни оставили съседните на тази култура. И чак след това, сверявайки археологическите резултати с писмените доказателства, оставени от историците, ще кажем нещо по-определено за носителите ѝ. Изразявайки се точно, ще кажем кои са вероятните носители на тази култура.

И слава Богу, че българските археолози са работили добре и грамотно. С хъс и ентузиазъм. И има какво да покажат. А то е – наследството на траките, живели по нашите земи. Тези траки, за които пише и Йордан в своята „Гетика“. И за които твърди, че са готи.

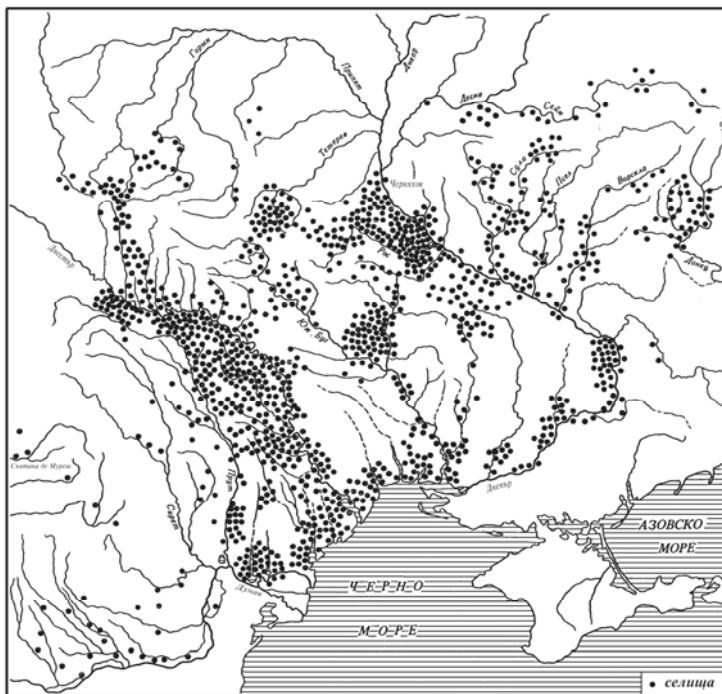
Черняховската култура

Първото, което поразява, е огромната територия, белязана с останките на Черняховската култура. Това е област по долното течение на р. Дунав, земите на изток от Трансилвания, Молдова, Украйна, част от Беларусия, на изток до реките Пела и Сейма – Курска област в Русия, „на площ не много по-малка от цялата Централна и Западна Европа взети заедно.“¹⁶

Второто, което впечатлява, това е гъстотата на селищата. През 1960 година само в Украйна са изброени 716 селища, оттогава броят на новооткритите е нараснал значително – към 1985 година той достига 5000, а 20 години по-късно според Щукин¹⁷ надхвърля и това число.

Впечатляват и самите селища – **на места те се простират на километри.**

Тук помествам същата карта, която прилага и Щукин в своята книга и която всъщност е вече остаряла. Публикувана е за първи път от О. А. Гей в обобщаващия труд за археологията на славяните в Русия¹⁸ и отразява състоянието на изследванията още преди четвърт век, след която дата са разкопани още много стотици други селища и некрополи.

*Разпространение на културата Сънтана де Муреш – Черняхово
(По О. А. Гей, 1993, с. 126, карта 23).*

Характерът на културата е „удивително еднороден”¹⁹ – едни и същи по тип големи постройки, една и съща керамика, еднакви оръдия на труда и предмети на бита, една и съща високо развита аграрна техника, големи некрополи с биритуални погребения – погребения с трупозгаряния и такива с трупополагане. Всички тези факти карат Щукин да се запита: „*Кои са тези сили, обезпечаващи културното единство на Черняховското население, как да се обясни неговата многочисленост и благополучие, неговата цивилизованост.... Изглежда ние имаме работа с някакво твърде многочислено население с плътност на заселване в четвърти век малко отстъпваща на съвременната.*“

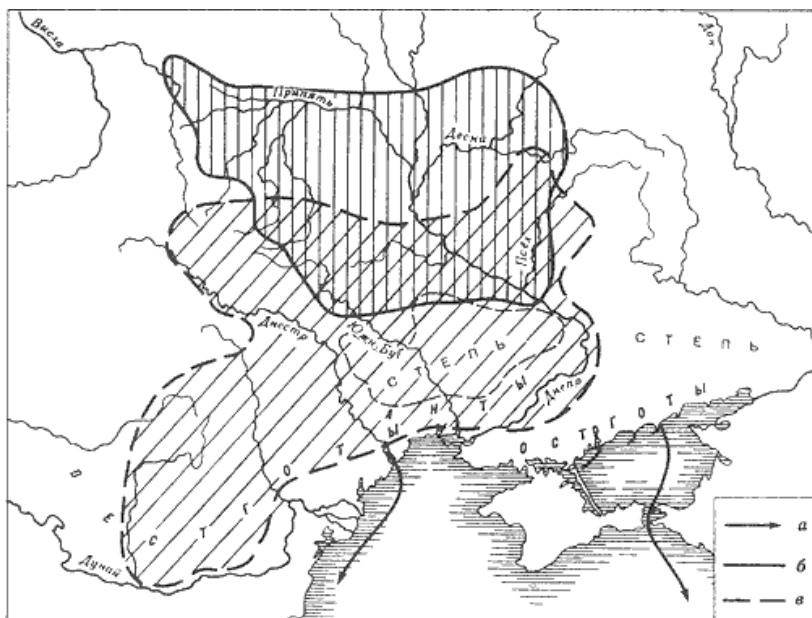
Колко е населението на Украйна сега? 46 300 000 души за 2008 година. Е, може би малко е преувеличил г-н Щукин, но това можем да му простим.

Забележка: Западната част от територията, на която възниква и се развива Черняховската култура, обхващаща района между Карпатите и река Буг, се намира между Първа световна война и 1940 година в Румъния, а след 1992 година – в Молдова. В този район още между двете войни румънските изследователи извършват големи по обхват археологически изследвания, като разкопават множество селища и некрополи, а въз основа на многобройните монетни находки уточняват времето на възникването на селищата във втората половина на I век пр. Хр. и напускането им от тяхното население в края на IV век сл. Хр. Именно западният район се именува Сънтана де Муреш.

Предшествениците на Черняховската култура

Какво казват историците за предшествениците на Черняховската култура, живели по тези земи до идването на черняховци? Всички са единодушни, че това са скитски и сарматски племена, които продължават да съществуват на същата територия съвместно с новото население. Живеят в едни и същи селища, погребват мъртвите си в едни и същи некрополи, което личи от различните типове погребения в този район.

Друг е случаят със завареното население на Зарубецката култура (вертикалната щриховка на схемата). След идването на новите заселници техните селища опустяват, едни се преселват на север, други на изток. Селищата са от едностайни жилища вкопани в земята с каменни печки, керамиката е ръчна „изключително груба, металните изделия са съвсем малко. Некрополи отсъстват. Какво са правели със своите покойници, не е ясно.”²⁰

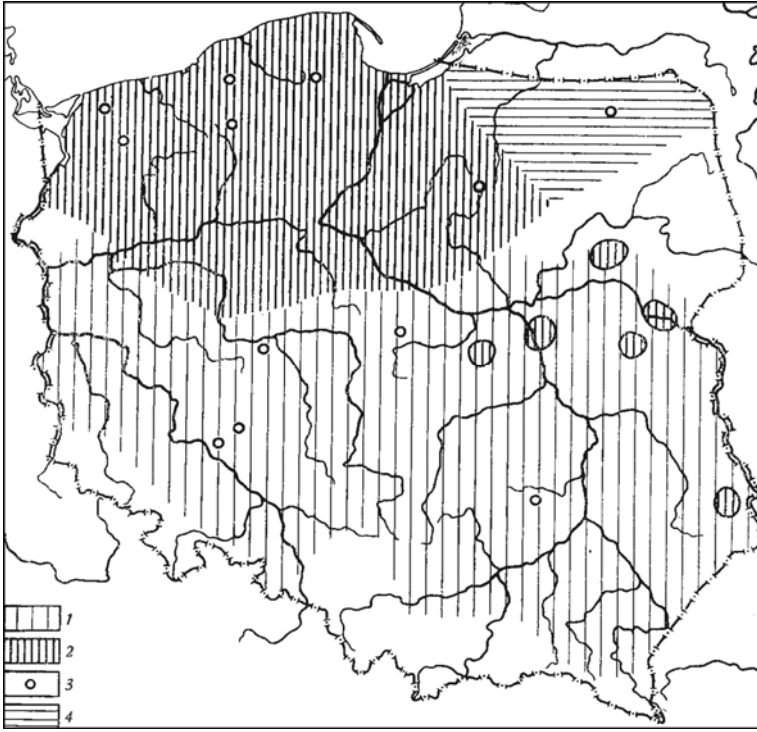

Черняховска (наклонена щриховка)
и Зарубецка култура (вертикална щриховка). По Б. Рибакон.²¹

Съседите на черняховци

Южен съсед на готските племена е, естествено, Римската империя. На север, на територията на днешна Полша е така наречената **Венедска култура** с нейните две групи – южна, **Пшеворска** група, а на север така наречената Оксивска група. За тях ние ще говорим по-подробно по-късно, в момента е добре да под-

чертаем нещо важно за **Оксивската** група. Именно там, на брега на Балтийско море, сред жителите на тази група според Йордан акостираат трите кораба на готите и след пет поколения тръгват на юг, към Черно море.

Северните съеди на Черняховци.

1. Пиеворска група на венедската култура 2. Оксивска група на венедската култура, 3. Княжески погребения, 4. Култура на западнобалтийските могили. По Ю. В. Кухаренко.²²

Културата, оставена от тези митични готи, много по-късно поляците наричат „Велбарска култура”. Това, което ще направим сега, е да се впуснем внимателно в детайлите на Черняховската култура. Ще направим сравнителен анализ на керамиката, сградостроителството, погребалните обряди, езика,

човешките ресурси на представителите на двете общности – представителите на „Велбарската култура”, северните съседи, и тази на южните съседи, траките, за да преценим кои биха могли да бъдат *вероятните* носители на Черняховската култура. Защото южните съседи на Черняховската култура са именно траките от Балканския полуостров, намиращи се в състава на тогавашната Римска империя.

* * *

Бих искал да напиша книга, която да се чете и от специалисти, и от хората не работещи в тази област, но искащи да знаят повече за миналото. Знаем, че това е ходене по ръба на острие, на границата между научното и популярното, но тази книга по друг начин не мога да напиша. Аз съм едновременно от двете страни.

А защо пиша книга на тема история? Много просто: в началото беше любопитството, търсех отговори. И когато отговорите не идват, човек си спомня думите на Волтер: „Човекът със здрав разум, който чете историята, е зает главно с нейното опровергаване”²³.

Да започнем. Разчитам на здравия разум. В мен, но и в читателите на тази книга. И да не забравяме – няма мъдрост без факти. Да видим какви са.

Шутът към царския хроникьор:

- Кажу ми, приятелю, кой е по-умен - този, който непрекъснато пита, или този, който има винаги отговори?

- А кой пита? Ти или царят?

БЕЛЕЖКИ 1

¹ *Jordanis Romana et Getica*, recens. Theodorus Mommsen (=Monumenta Germaniae historica, В 1, 5,1, Berlin: Weidmann, 1882), § 67. Срв. също и руския превод с критични бележки от Е. Ч. Скржинска: Йордан, *О происхождении и деяниях гетов. Гетика*, С.-Петербург, 1997. Този превод е публикуван и в интернет: www.vostlit.narod.ru/texts/rus/Jordan/text1.htm. Оригиналният латински текст може също да се ползва в Интернет – и то в две различни издания, основаващи се на първото критично издание на Момзен: <http://www.thelatinlibrary.com/iordanes1.html>; http://mdzx.bib-bvb.de/dmgh_new/app/web?action=loadExtra&extraAction=loadSearch

² Jacob Grimm, *Über Jornandes und die Geten*, с. 228). Известният германски филолог често показва извънредно голяма находчивост при тълкуването на готските имена, какъвто е случаят с името Йордан, извеждайки го от старогерманската дума Jomand=глиган, но при етимологическото изследване на думата «белагини» не му е помогнала и богатата му фантазия, за която свидетелстват не само оригиналните му обяснения за етимологията на готските думи, но преди всичко най-популярните в световната литература „народни приказки“, които той преразказва заедно с брат си Вилхелм. «Белагини», *belagines*, Grimm превежда като «Satzung» – «постановление, узаконяване» (Jac. Grimm, *Über Jornandes und die Geten*, S. 228).

³ За думата белег/блльг вж. Найдень Геровъ, Речникъ на бльгарскый языкъ I, Пловдивъ, 1895, с. 98 сл. (фототипно издание, София: Български писател, 1975). За етимологията на думата срв. *Български етимологически речник* I, София: Издателство на Българската академия на науките, 1971, с. 41; St. Mladenov, *Vestiges de la langue des Protobulgares touraniens en bulgare moderne*, в: *Revue des études slaves* I, Paris 1921, с. 38-53 и Георги Сотиров, *Ономастични и лексикални особености в ранния готски език*, в: *Готи и гети*, Изследвания I, София: Ziezi ex quo vulgares, 2005, ²2008, с. 227. Докато думата се считаше дълго за една от малкото думи на „туранските прабългари, преминали в съвременния български език“, сега се приема за остатък от езика на исконното население на нашите земи.

⁴ Думата „белагини“ е употребена от Йордан, „Гетика“, във връзка с **Дикений**, който обучавайки гетите забелязал техния „природен ум, обучил ги почти на цялата философия, ...обучавайки ги по етика той обуздавал техните варварски нрави, преподавайки физика ги убедил да живеят в съгласие с природата, по собствени закони, които бидейки записани и досега се наричат белагини (belagines)“.

⁵ www.archaeology.ru/lib_bibl/bibl_shchukin.html, на този адрес под заглавието „Библиография М. Б. Щукин” са изброени 173 публикации и книги на М. Б. Щукин

⁶ М. А. Тиханова, *Роль западного Причерноморья в сложении культуры Поднепровья*, в: Краткие сообщения Института истории материальной культуры, вып. 8, 1940, с. 67.

⁷ Страбон (7. 3. 11), пишейки за Бурбиста, казва: „За да удържи племето в покорство, той се обърна за помощ към Дикений, който странствал по Египет и се научил да познава някои предзнаменования и по тях да обявява волята на боговете. Скоро го провъзгласили бог”. В резултат на пълното подчинение на гетите Страбон привежда примера, че той ги убедил да изкоренят лозята и да живеят без вино.

⁸ Залмоксис е бил не само върховен жрец. Според Херодот след своята смърт Залмоксис е обожествен; траките от пети век вярват, че след смъртта **душите** им отиват в **друг, по-добър свят**. На всеки пет години траките принасят в жертва избран по жребий, който да занесе на техния бог, Залмоксис, техните послания. Тялото остава при тях, душата на човека отива при бога. Изчезването приживе и отново появяването на Залмоксис пред хората е аналог на идеята за възкресението. И трите елемента – **отвъден свят, душа, възкресение** са в основата на съвременната християнска религия.

Гетите, според Херодот, са „най-мъжествените и справедливи сред тракийците”.

⁹ Херодот (484-425 пр. Хр.), *Истории*, 3, 1 – *Извори за историята на Тракия и траките* I, София: Издателство на БАН, 1981, с. 220.

¹⁰ www.diary.ru/~newcorge/p25608294.htm с допълнения от автора

¹¹ В. В. Хвойко, *Поля погребений в Среднем Поднепровье*, в: Записки Русского археологического общества, Нов. сер., 12. Вып. 112. Санктпетербург, 1901.

¹² М. Б. Щукин, *Готский путь. Готы, Рим и Черняховская культура*, Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета, 2005, 576 с., тираж 1000.

¹³ Всъщност, нека не се заблуждаваме. Руските историци тотално приемат тезата за германския произход на гетите. Изключенията са малко - вж. Петер Золин, *Свои Готы-геты*; изказванията по този въпрос на В. А. Чудинов в неговата статия *Говорили ли «черняховцы» по-русски?* – ориг. текст с български превод в: А. Чилингиров, *Археологическите изслед-*

вания за готите, в: *Готи и гети*, Изследвания II, София: Ziezi ex quo vulgares, 2008, с. 113-119.

¹⁴ Вж. Rolf Hachmann, *Die Goten und Skandinavien*, Berlin: Walter de Gruyter & Co, 1970, с. 465, където при прегледа на резултатите от почти 100-годишните разкопки по цялата територия на „готския път“ от Балтийско море до Северното Причерноморие не могат да се открият никакви археологически доказателства за „скандинавско преселение на готи-германци“. Тази негова мисъл цитира като мото за своя преглед на археологическите изследвания върху готите изтъкнатият германски учен и ръководител на изследванията по готския въпрос в Германия проф. Volker Bierbrauer, *Archäologie und Geschichte der Goten vom 1.-7. Jh. Versuch einer Bilanz* (Frühmittelalterliche Studien, Jahrbuch des Instituts für Frühmittelalterforschung der Universität Münster, 28/1994, с. 51-71). Срв. същ., *Die Goten vom 1.-7. Jahrhundert n. Chr.: Siedelgebiete und Wanderungen aufgrund archäologischer Quellen* (Peregrinatio Gothica III – Universitets Oldsaksamlings Skrifter Ny rekke Nr. 14, Oslo 1992, с. 9-43). В същия смисъл е и равносметката на полската изследователка д-р Магдалена Мачинска в статията ѝ за *Büelбаркската култура* в 34-ти том на *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, Berlin-New York: Walter de Gruyter, 2007.

¹⁵ В интерес на истината трябва да отбележа, че освен сплотените под покрива на поддържания от чужди инвеститори „Готски проект“, сред българските изследователи има и противници на тази теза, между които д-р Ганчо Ценов още преди близо един век пръв излиза с нейно научно обосновано опровержение, а д-р Асен Чилингиров през последните години издаде два сборника от студии, в които прави равносметка на досегашните изследвания по целия комплекс, свързан с готската проблематика, като с много аргументи от археологията, писмените извори и помощните науки също опровергава тезата за „скандинавско преселение“ на германски готи.

¹⁶ М. Б. Шукин, *Готский путь*, с. 162.

¹⁷ Пак там.

¹⁸ О. А. Гей, *Черняховская культура: Происхождение и этнический состав, хронология*, в: *Славяне и их соседи в конце I тысячелетия до н. э. – первой половине I тысячелетия н. э.*, Москва, 1993 (Серия «Археология СССР»).

¹⁹ М. Б. Шукин, *Готский путь*, с. 162.

²⁰ М. Б. Шукин, *Готский путь*, с. 58.

²¹ Б. Рибакон, *Язычество Древней Руси*, Москва: Наука, 1987.

²² Юрий Владимирович Кухаренко, *Археология Польши*, Москва: Наука, 1969.

²³ Волтер, „*Опит върху нравите*”

2. ПИСМЕНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ ЗА ГОТИТЕ

Преди да отидем в Украйна и да видим какво са ни оставили готите там, длъжни сме да се обърнем към древните писмени източници и да видим какво казват те. Би трябвало, ако значима част от авторите от онова време са казали нещо определено и ясно, тогава да потърсим други основания за казаното – археология, лингвистика, обичаи. Да, но в писаната история нещата не стават така. Една грешна теза може да се поддържа, въпреки казаното от древните автори, чрез системното и безогледно премълчаване на казаното. Такъв ли е нашият случай?

Всичко казано по-долу е известно на работещите с исторически материали, но едно систематизирано изложение ще е от полза за тези, които тепърва навлизат в проблема.

Въпросът за първата поява на готите и изобщо на етническото име „готи” е съществен и затова подробно е разработен от Б. М. Щукин; ние можем да му благодарим за това, че няма да започваме от самото начало и в случая той ще е нашият пътеводител. Щукин разглежда два примера, взети от „Историята на императорите” или „История на Августите”¹. Тази история е сборник с тридесет биографии на римски императори, съставен през четвърти век. Направих съпоставка на латинския текст с превода на английски и руски. Цитатите на Щукин са почти точно преведени. Но както се казва: това е необходимо, но не достатъчно условие, за да си коректен.

Щукин разглежда първото появяване в писмените източници името „готи”: „*И Юлий Капитолин, един от реалните или измислени автори на „Историята на Августите”*”², и Йордан, позовавайки се на Симах (*lord. Get. 83*), съобщават, че Максимин е родом

от тракийско село на границата с варварите. Майка му била аланка, а бащата - гот или „бежанци от страната на готите.“

Кой е Максимин? Максимин е обикновен войник, издигнал се до император на Римската империя.

В цитираното от Щукин има две некоректни премълчавания. Първото, това е липсата на коментар относно името на бащата на Максимин. То е Мика. Името Мико се среща и сега при потомците на траките в България, а Мика – също (Перушица). А ето какво пише Г Сотиров за това име: „Колкото до Миса, това е съкратена форма на Michæl (Михаил). Но Лукари, говорейки за татарско нападение над град Pleuie (Плевен?) на юг от Дунав, казва, че там е роден Мешко (Мечко), бащата на Максимин. Името Мешко убедително може да се приеме и за умалително на Мечислав”³.

Второто е - липсата на коментар, свързан с името на Максимин. Той е наречен от Капитолий „Максимин Тракиецът“, а не Максимин Германецът. (Самото име Максимин вероятно е прозвище получено заради големия ръст на императора).

По-нататък Щукин продължава: „*Кога са могли да се срещнат родителите на бъдещия император, кога се е родил? Преки указания за това няма. Известно е, че своята служба е започнал при Септимий Север (193-211 г.). На рождения ден на Гета, по-младия син на Север, били проведени военни игри, в които младият силен човек се отличил*⁴. Става дума само за някоя годишнина на принца – за коя, не е известно, но се е родил преди момента на ставането на Септимий император. (SHA. Get. 3. 1-2). Максимин е бил вероятно на 18-20 години и следователно неговото раждане след 171-175 г. е нереално.“

Чрез този цитат г-н Щукин иска да ни убеди, че бащата на Максимин, готът Мика, се е срещнал с неговата майка през 171-175 година. Ако това е така, то излиза, че готите са били на границите на Римската империя още през 171-175 година. А както ще видим, в този период поне „скандинавските готи“ – ще ги наречем така – не са били там. Те, според Щукин и според други руски автори, за които ще говорим по-късно, още не са започнали своето движение от балтийското крайбрежие към Западен Буг. Това правят едва

след 200 година (ще видим в следващата глава схемата на движение на готите).

Казах, че писаната история не е толкова история на фактите, колкото история на премълчаното. Некапомним горния откъс, ще се върнем на премълчаното в него, но сега ще погледнем на едно друго, много по-ранно историческо сведение за **готите**, което Щукин не може да не знае, но също премълчава. И това е следният също така добре известен надпис: „На Фортуна за победата над **готите**,” Този надпис се е намирал на една колона на Помпей Велики, издигната във Византион в 63 г. пр. Хр. в чест над победата му над Митридат VI Евпатор. За този надпис съобщава в шести век Йоан Лидийски и добавя: „По-късно на това място стана кръчма. **Готите са гети.**”

Щукин не цитира това най-ранно сведение, и защо? Отговорът е ясен: в 63 г. пр. н. е. не може да става изобщо дума за скандинавски готи и цитирането му компроментира изцяло в самото начало идеята, защитавана от Щукин. По-късно ще разгледаме по-подробно този надпис. Сега да се върнем към откъса, с който започнахме.

Отново Щукин: „*Още по-показателен е друг епизод от живота на бъдещия войнишки император. Известно е, че при управлението на Макрин (в 217-218 г.) Максимин напуснал военната служба и в Тракия, в селото, където е роден, закупил собственост и постоянно поддържал с **готите** търговски отношения. Той **също така** бил любим на **гетите**, като че ли е бил от тяхната община. Всички алани, които идваха на брега, го признаваха за приятел.*”

Оригиналът на последното изречение е : „...*amatus est autem unice a Getis quasi eorum civis*”.

Английският превод в „История на августите” гласи: „*Той беше любим на **гетите**, сякаш беше един от тях. Аланите, идвайки на брега на реката, го признаваха за свой приятел.*”

Единствено за това изречение от цялата книга Щукин посочва името на преводача – В. В. Лавров. Защо? И защо от десетките преводи, които съществуват Щукин избра този на г-н В. В. Лавров? Защото и двамата утвърждават „скандинавското начало”. Защото в превода на Лавров съществува изразът „*също така*”. Което означава

- както на готите, също така и на гетите. Което означава два етноса, *готи* и *гети*. Щукин е знаел за тази малка манипулация. Малка, но големите сгради се правят с такива тухли – малки.

Врагове на империята през това време са били и аланите, и гетите (готите) от другия бряг, и въпреки това Максимин е приятел и с аланите, и с гетите (готите) от другия бряг. Това е смисълът на повествованието.

Когато става въпрос за често употребявани синоними, да се използва единият или другият, дори в две съседни изречения, е нормално. И смисълът на текста не може да бъде противопоставяне *готи* - *гети*, защото никъде в източниците няма да срещнете сведение за съществуване на готи и гети като два отделни етноса. Напротив, за да е ясно - всички автори изрично уточняват – „**готите са гети**”. Това ясно ще покажем още в тази глава.

И така, Максимин е роден на границата с варварите, на брега на река, където се срещат и гети (готи), и алани. По това време Дунав е гранична река, но само от река Олт на изток. От Олт на запад е Дакия, завладяна от Рим през 107 година. И след като въображаемите „скандинавски готи“ са все още далеч от р. Дунав, **кои са готите** на другия бряг на Дунава? Отговор на този въпрос ще ни даде може би вторият избран от Щукин пример за ранно писмено свидетелство:

„Следващото смъртно свидетелство за готите се отнася за времето на Каракала (император 211-217 г). В 213 година той, идвайки от Галия „и готвейки се да се отправя на Изток, прекъснал своя път и се установил в Дакия. В Реция (преди това, б. а.) той убил много голямо число варвари; побеждавайки германците, той се наричаше на шега или сериозно „Германски”⁵. ... Тогава, отправяйки се на Изток, той вероятно е „побеждавал готи, назовавани гети, в случайни стълкновения [tumultuarii proelii]”, което е дало повод за известната шега на Хелвин Пертинакс, позовавайки се на съзвучието „гети – готи” и името на убития от Каракала негов брат Гета: - Наречи се и Гетски.”

Този известен и повтарян цитат, който Щукин вмъква, е от Елий Спартиан⁶ от същата „История на Августите“ и съвсем не е „смътен“, а английският превод е:

Хелвий Пертинакс, син на императора Пертинакс, говорейки на шега, каза: „Добави още, ако ти е угодно, и Максимус Гетски“, намеквайки за това, че той [Каракала] е убил своя брат Гета и че гети се наричат готите (английски - Getae is a name for the Goths - гети е име за готите; латински – Gothi Getae dicerentur) когото той, отправяйки се на изток, победил в случайни сражения.“

Защо едни „скандинавски готи“ ще се наричат гети?

Освен, че никъде не коментира защо „готите се наричат гети“, Щукин „забравя“ да отбележи, че заради тази си шега Хелвий Пертинакс бива убит. Елий Спартиан в биографията на Гета пише: „император Каракала убивал всеки, който почитал изображението на Гета; заповядал да бъде изтрито навсякъде името му.“ (И образа от монетите, такива монети с изтрит образ на Гета са намирани и по нашите земи - б. а.).

Дион Касий казва, че „ако след убийството на Гета някой се осмеляваше да напише името на Гета или само да го прошепне, веднага го осъждаха на смърт.“⁷

Щукин премълчава убийството на Пертинакс и всичко, което означава неговото убийство.

Защо отново цитираме този толкова експлоатиран момент? Защото това е само въведение към следното:

Връщайки се на горния цитат, узнаваме, че през 213 година все още някои, като бедния Пертнакс, са знаели, че Империята воюва срещу гети и нарича готите гети. А Пертинакс не е „някой“, той е син на император Пертинакс, който е бил и управител на област Долна Мизия – т.е., точно тази област, за която става въпрос. Той не може да не знае срещу кого е воювал баща му.

Връщайки се към горния цитат, виждаме, че официалните историци на империята в четвърти век твърдят: етносът, който **римляните наричат** Готи са наричани и Гети; Пертинакс визирал Гета – зловещ хумор. Познавайки много добре Каракала и знаейки какво ще му се случи, Пертинакс със сигурност не е визирал Гета. В момента се е

водил разговор за военните победи на Каракала. Пертинакс е можел да има предвид само победите на Каракала, сработил е навикът.

Също така виждаме: каква *случайна случайност* – един император тръгва *случайно* на изток и среща *случайно* едни гети, които побеждава в *случайни* сражения. И понеже убивал всеки, който произнася името Гета, императорът, за да не трябва да се самоубива, му хрумнало да ги нарече готи.

Дали пък наистина Каракала не е срещнал готите случайно? В такъв момент човек се запитва: а няма ли научно изследване на точно тази тема, за точно този момент от време, на точно тази част на света, направено от историците на бившите провинции Тракия и Мизия? И се оказва, че има такова изследване. Доц. Диляна Ботева от катедра „Стара история и Тракология” на Софийския университет в книгата си „Долна Мизия и Тракия в римската имперска система (193-217/218 г. сл. Хр.)” подробно анализира в един педантичен и подробен научен труд от 377 страници, позовавайки се на над 750 разработки на наши и чужди автори, обстановката в региона точно в този период – управлението на Северите. Тя прави обстоен преглед на монетите и епиграфските надписи по каменни колони и стели и като отбелязва усиленото монетосечене в Долна Мизия и липсата на такова в района на делтата на Дунав с провинциалната столица Томи, посещенията на императорското семейство в региона, наличието на монети с изображения на военна тематика, усиленото строителство на пътища водят до извода – това са дейности, свързани с *не случайни* военни действия, предприети от Септимий Север. С цел да се справи със ситуацията, той въвежда и съимператорската институция, назначавайки синовете си за съимператори и изпращайки ги в един момент заедно на изток. Всичко това за Д. Ботева води до извода: „*единствената съществуваща засега възможност е да се приеме, че победените врагове на Империята в този момент са били отново **гетите** от района на Дунавската делта.*”⁸

А че по това време там са живели гети, свидетелстват:

Страбон (63 г. пр. н. е. – 24 г. сл. н. е.) „Едните от тях наричат даки, а другите гети. **Гети** наричат тези, които се простират към Понта и на изток, а даки – онези в обратната посока, към Герма-

ния и изворите на Истрос”⁹...**Даките говорят на същия език, на който говорят и гетите.**”

“Прочее, сред елините повече са познати гетите заради **непрекъснатото извършване на преселвания от двете страни на Истрос.**”¹⁰

Дион Касий (155 – 235 г.), съвременник на събитията, пише: „Даки наричаме самите тях, както те сами се именуват и както римляните ги зоват, а и добре зная, че някои **елини**, правилно или неправилно ги наричат **гети**. Аз именно познавам гети, които живеят отвъд Хемус, при реката Истрос.“¹¹

Привеждам тези цитати, защото Дион Касий по същото време е бил и администратор в този район, освен историк и сенатор и сигурно знае какво казва – че тогава там са живели даки, наричани гети.

Че там са живели гети, показват и певтингеровите карти, за които е прието да се смята, че отразяват ситуация **от трети век**, допълвани в **четвърти век**. По-долу са пренесени данните за племената живели в района от певтингеровата карта върху една съвременна географска карта, от която се вижда, че на север от р. Дунав живеят **гети и даки**¹². **Но готи няма.**

Може би защото става въпрос за практичен пътеводител (интернарий), който указва какви народи ще срещне пътуващият, каквито са и певтингеровите карти. На същата карта обаче, на юг от река Дунав, там, където също винаги са живеели гети, в днешна Добруджа, е Готия. Не в Украйна, не на Кримския полуостров, не в Швеция (Готланд), а в Добруджа. Гети живеят

в Готия, земята на гетите, която е в границите на Римската империя. Този факт ще коментираме по-обстойно по-нататък.

И липсата на нещо може да бъде доказателство. Въпреки войните в региона, нито по времето на Северите, нито по времето на Макрин и след него, нито един император не получава титлата „Гетски“.

Въпреки, че воюват в родината на гетите.

За историята гетите вече не съществуват, за историците те вече са „изчезнал“ народ.

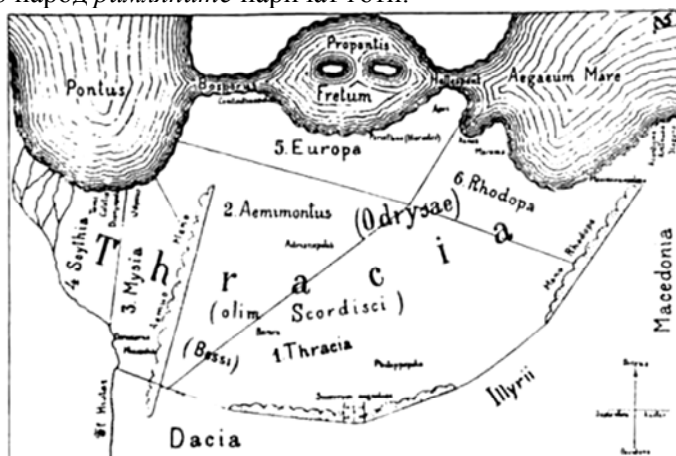
И как може някой да получи титлата „гетски“, когато гетите южно от Дунав са част от Римската империя и самият Каракала в 212 година ги обявява за пълноправни римски граждани? Обявявайки се за гетски, Каракала би казал, че е победил римляните „гети“. (Днес нещата са по-прости, биха ги нарекли бунтовници или терористи).

Траян побеждава гетите, наричани даки, прави грандиозни тържества и издига паметник за победата, но нападенията върху Римската империя продължават. А тогава, ако Траян е победил гетите, как да се обясни на римските граждани срещу кого воюва Каракала, срещу кого воюва Империята? Затова той просто така, случайно отива там и воюва не срещу *гети*, а срещу *готи*.

Но този прецедент на **подмяна на имена** се повтаря още веднъж, когато малко по-късно, през 276 година, Аврелиан бива принуден от непрекъснатите нападения на същите тези *гети* / *готи* да напусне Дакия, а за да спаси в очите на римляните своя престиж и престижа на Империята, Аврелиан *преименува* част от Мизия в провинция Дакия.

И така се появява новата карта на източната част на Римската империя с Дакия на юг от Дунава¹³. Там където беше Готия сега е Скития, част от римска Тракия. В горния край е Черно море, в ляво е река Дунав, новата Дакия е там, където е била Мизия. Това административно деление се появява при Аврелиан след 276 година. Максимин Тракиецът е роден в 173 г. на границата до реката – т. е. в Мизия. Живял е до 238 година. Но не е наречен Максимин Мизиеца. Не е наречен и Максимин Готът. Не е наречен и Максимин Римлянина. Той е наречен Римският император Максимин Тракиецът, защото там, където е роден, са траките гети. Траките от южната страна на р. Дунав добре са

знаели кой е тракийският народ от северната страна на р. Дунав, който народ *римляните* наричат готи.

От тази карта виждаме, че тогава Европа е била само петата област на провинция Тракия. Това се случва след административната реформа на Диоклециан. (Черно море е горе, Дунав от ляво).

Оттогава историците все по-рядко споменават името „гети“ в писаната история. Народът на гетите изчезва. За историците това беше само една дума – *гети*.

Твърди се, че Йордан е добавил към готската история тази на гетите, за да придаде блясък и възвеличае готите. Ако подредим по хронологичен ред писаното през вековете, ще видим, че Йордан не е единственият и първият, който твърди, че **готите са гети**, което значи, че не всичко е тръгнало от него; или това негово деяние не е направено с цел възвеличаване на готите. Ще видим, че земите на север от Черно море във времето, за което говорим, са заселени от племена, които са **гетски** племена; че **скитите** и **готските** племена на север от Черно море говорят **един и същ език**; че готите и гетите почитат едни и същи богове; че готите не са германски племена.

Дион Хризостом (40-115): „Богът на войната Марс се е появил именно при гетите и това е засвидетелствано от Вергилий.”

Вергилий (70-19 пр. н. е.): „както Градива¹⁴ (Марс) баща, покровителят на полята **гетски**, ... този Марс **гетите** постоянно умилостивяваха в жесток култ, пренасяйки му в жертва пленници, предполагайки, че възглавителят на войната ще бъде достойно умилостивен с човешка кръв.”

От двата цитата виждаме, че Марс е бог на гетите, по-късно ще видим, че той е бог и на готите.

Евсевий (Eusebius, †340) пише в своята хроника, че "готите наричали Залмоксис свое божество." Траките - също. Защо „скандинавските готи" ще наричат тракийския бог Залмоксис свое божество?

Св. Йероним¹⁵: (Стридон, Далмация 331 г. - Витлеем септември 420 г.): “**Хуните** учат псалтира и загряват скитския студ с топлината на вярата: русата и златокоса **гетска** войска се обкръжава с църковни палатки (походни параклиси).“ (Св. Йероним вероятно има в предвид времето и факта, че именно **хуните и готите** в 378 г. разбиват император Валент, че хуните и готите са християни. Описвайки като съвременник точно това време, Св. Йероним не употребява термина готи, а **гети**).

Филосторг (лаг. Phyllostorgius. рус. Филосторгий, ~368 - †433): „...по това време Урфила довел в ромейската земя многоброен народ от отвъд-дунавските скити, наричани някога **гети**, а сега **готи**.”¹⁶

Клавдий Клавдиан (ок. 375 - † 404), който бил съвременник на Аларих, съобщава, че Аларих начело на **гетите** нападнал Италия.¹⁷

Орозий (Paolo Orosius, 385-420) написва своите седем книги срещу езичниците, в които описва просторните земи на север от Дунав. “*На изток – казва той – е Алания; в центъра е Дакия, където също е Готия; след това е Германия, където суебите държат най-голямата част.*”¹⁸ А в Дакия, както видяхме, живеят „гети и даки, които говорят един и същ език”.

Орозий: „...гетите, на които сега викат готи, които Александър нареди да се отбягват, от които Пир се страхуваше, а Цезар също избягваше, след като изпразниха и оставиха домовете си, с обединени сили завладяха римските провинции, а в същото време, доказали се отдавна като източник на страх, се надяваха с молбите си да свържат съюз с Рим, който биха могли да превземат със силата на оръжието.”¹⁹

Така изредените автори са *предшественици* на Йордан и явно той не е първият, който твърди – „готите са гети” с цел възвеличаване на готите. Същото твърдят и съвременниците му, а също и по-късни автори.

В панегирика за своя тъст Авитус (западен император през 455 г.), галският поет **Сидон Аполинарий** определя готите като **гети и скити**.²⁰

Касиодор (487-578), според него гетския крал Витиг(ес) наричал *готския* народ "**geticus populus**".²¹

Касиодор пише за писмо от 527 на Атанарих – готът Атанарих нарича р. Дунав „**праотечествен**”²².

Прокопий (500-565): „Имаше много готски народи в старо време. както и в наши дни. но най големите и важните от всички са **готите, вандалите, визиготите и гепидите**. В антични времена обаче те бяха наричани савромати и меланхлени; имаше и някои, които наричаха тези народи **гетски**. ... всички те имат бели тела и светли коси, и са високи и красиви на вид, и спазват едни и същи закони и служат на една религия. Всички те принадлежат към арианската вяра и **говорят на един език**, наречен готски; струва ми се, че всички те са произлезли по начало от едно племе, а по-късно са отличавани според тези, които са предвождали всяка от групите.”²³

Исидор Севилски (560-636) „Несъмнено племето на готите е древно, някои извеждат неговият произход от Магок, син на Яфет. Учените, напротив, са привикнали да ги назовават **гети**.”²⁴

Йордан (около 550 г., „Гетика”), **описвайки готите**: „Говореше се, че някога Марс, провъзгласен в измислиците на поетите като бог на войната, се е появил именно при тях, **гетите**.” (Виж по-горе Вергилий).

Йордан: Ерманарих бил **Getarum rex** - владетел на гетите.

Йордан: За победата на Юстиниан над **вандалите и готите**: „И нека да пребъдат те двамата – и императорът Юстиниан, победител и триумвиратор, и консулт Велизарий, под името Вандалски, Африкански и **Гетски**.”

Йоан Лидийски (VI век) дава сведения за надпис на една колони на Помпей Велики, издигната при Византион в 63 г. пр. Хр.

в чест над победата му над Митридат VI Евпатор. Надписът гласял: „На Фортуна за победата над **готите**.” Йоан Лидийски добавя „По-късно на това място стана кръчма. **Готите са гети**.”²⁵

Нека в края на това изреждане кажем нещо повече за тази толкова ранна употреба на името „готи”, отбелязана през шести век. Митридат VI Евпатор е владетел на Понтийското царство, в това време простиращо се по бреговете на Черно и Азовско море, наследило „доброволно” Боспорското царство на Спартакидите и Реметалкидите, владетели от тракийски династии. За своите не безуспешни войни с Рим той успява да създаде мощна коалиция „със скити, сармати, тракийци” и други народи, завзема Мала Азия, Гърция, Македония. Съществуващите сведения посочват армия от 300 000 воители и 400 кораба.

Ако съобщението на Йоан Лидийски е вярно, то това име, написано в **първи век пр. н. е.** по никакъв начин не би могло да се свърже с някакви „скандинавски готи”.

Ако такава колона с такъв надпис е съществувала, то би трябвало да се отбележи, че това е факт от **римската реалност**. Новите господари на региона, римляните, са записали името като **готи**. Преди това гърците наричаха гетските племена **гети**. И в двата случая обаче в римско време с името **готи** са обозначавали по-често северния клон на **гетите**, обитаващи земите на Северното Причерноморие. И затова Йоан Лидийски добавя: **”Готите са гети”**. А че са военна сила и са впечатлили римляните, личи от надписа – не победа над Евпатор, а победа над **готите**.

Двадесет и пет години по-късно, през 48 г. пр. н.е. (за това разказва Исидор Севилски през шести век („Историята на готите”), за готи се говори във връзка с войната между Помпей и Цезар. „*Във войската на Помпей участват етиопи, индуси, перси, мидяни, гърци, армени, скити и и други източни народи, обаче най-мъжествено от всички се съпротивлявали на Цезар **готите***”. И в това произведение отчетливо се казва – **готите са гети** и воюват през 48 г. пр. Хр на страната на Помпей. *”Тях даже Александър говореше да се избягват, от тях се боеше Пир, а Цезар се страхуваше”* – казва Исидор, явно цитирайки Орозий.

Александър Македонски в III в. пр. Хр. воюва на р. Дунав с *гети*, а описвайки **същите събития**, през шести век Исидор Севилски ги нарича *готи*. Ако авторът цитира точно друг, по-стар източник, то явно това е също едно от първите сведения, в което *гетите* се именува *готи*, а не обратното. Авторът обаче не пропуска да добави това, което цитирах по-горе: „Учените, *напротив*, са привикнали да ги назовават **гети**.” (Римляните **готи**, гърците и учените – **гети** – ? За етимологията *готи* – *гети* виж бележката ²⁶).

Готите не са германци.

В същото време историците от това време подчертават и факта, че готите не са германски племена:

Йордан: “Всичките тези племена [готските племена] превзхождащи **германците** както тялом, така и духом, се сражаваха винаги с лютоста на зверове.”(Get. 24)

„...Скития граничи на запад със земите на германите и р. Висла, която извира от Сарматските планини и разделя Скития от Германия.”(Get. 37)

“...Той (Ерманарих/Ерманрих) властваше над всички племена в Скития и **Германия** като над собственост.”(Get. 120)

„...След това, при царстването на готите на Буревиста, дойде в дакийска Готия Дикеней по това време, когато върховенство в Рим имаше Сула. Буревиста прие този Дикений и му даде едва ли не царска власт; по негов съвет готите разорили страната на **германците**, която днес заемат франките.” (Get. 257).

„...кралят на хуните Атила (заедно с готите, б.а.) завладя Скития и Германия.” (Get. 257).

Теофан говори за победи на Константин Велики над **германците**, сарматите и **готите**.²⁷

Прокопий: „Вандалите (готско племе) преди живееха около Меотида (Азовско море). Страдайки от глад, те се отправиха към **германците**, наричани сега франки, и към реката Рейн, присъединявайки към себе си готското племе на аланите”²⁸

Готи, скити, сармати.

Теофан (758-817): „Тази година (497 н. е. – б. а.) армия, състояща се от **готи, беси и други тракийски народи**, бе изпратена от император Анастасий да бъде на разположение на Ареобинд, син на Дагалайф, който беше губернатор и префект на Изтока.”²⁹

Теофан, цитирайки Патриций Траян: „На своя език **скитите** наричат себе си **готи**”.

Йордан за Иосиф Флавий (37-95), пишейки за **готите**: „Упоменавайки само за корена им от Магог, той уверява, че те се зоват **скити** и по племе, и по име.”

Прокопий: „Имаше много готски народи в старо време както и в наши дни, но най-големите и важните от всички **са готите, вандалите, визиготите и гепидите**. В антични времена обаче те бяха наричани **савромати и меланхлени**; имаше и някои, които наричаха тези народи **гетски**.”

Теофан: „В това време в северните страни зад Дунав живееха готите и много други велики народи, между които следващите четири най-важни бяха: **готи, визиготи, гепиди, вандали**, различни само по име, по нищо друго и говореха един език.”

За имената Визиготи/Везеготи, Остроготи

Ганчо Ценов³⁰ коментира името визиготи така: „Споменатите тук от Прокопий **визиготи** се нааричат от Трибелий Полио (Tribellius Pollio) просто „**визи**”.: „Scitharum duversi populli, Peuci, Grutungi, Aostrogoti, Teruingi, Visi, Gepides, Celtae etiam et Eruli”. Сидон Аполинар (Sidonius Apolinarius) също дава за тях името **вези** (vesi), без добавката **готи** - названието „везеготи” (Vese-Gothae) употребява само Йордан, докато Птоломей (Ptolemaeus) отнася народите на „визите” или „везите” към сарматските народи, но пише тяхното общо име „**биеси**” , като съобщава, че живеят при Карпатите”.

Биесите при Карпатите са *бесите*, описани от Овидий, по всяка вероятност бежанци от Тракия, от тракийското племе *беси*.

Свързвайки името на *остроготите* с името на техния вожд **Острогота**, можем да направим паралел с едно *готско* име, което в т. н. „*Дуклянски летопис*”, съставен според по-ранната и изгубена „*Хроника на Дукля*” от 10 век, „*Епос за Дукля*” и „*Житие на Свети Владимир*” от 11 век. Всъщност, става въпрос за летопис, която описва ранните владетели на западните славяни с пристигане от север на *готите* в Далмация под водачеството на братята *Брус*, **Остриоло**, **Тотила**, синове на крал **Свевлад**. В хрониката по-късно се появява и друг **Острива**, син на **Твърдослав**. В своята „История на архиепископите на Сплит и Салона” Тома Сплитски също споменава за разоряване на Далмация от Тотила. Много по-известен е **Тотила**, вожд на *остготите* (*остроготите*) в 541-552 г., воювал срещу Велизарий в днешна Италия. Странна е тази връзка – готите **Остриоло** и **Тотила** имат баща Свевлад, синът на Остриоло също е с име Свевлад; **Острива** има баща Твърдослав, син Толимир и внук Прибислав. След всички тези славянски имена не е чудно, че авторът заключава: „**Готите, те са и славяни**”.

А как би се наричал един *Острогота* без наставката за произхода *гота* или *готски*? Може би **Остриоло** или **Острива**? А откъде идват тези две имена, ако не от идеята за *остър*, *острие*.

Паисий Хилендарски за Готите:

„По това време гърците не знаели, че българите се наричат българи, но ги наричали готи и хуни. Те наричали готи всички народи, които произхождали от север...”

„Тук е явно, че българите по онова време се наричали готи и конен народ и до сега пребивават покрай Дунав и Тракия...”

* * *

Но да се върнем на „Гетика” на Йордан. Кога според него за първи път се е появило името *готи*? Когато Йордан описва края на

готското Равенско царство при Витигес, ще прочетем: „Така славното кралство и могъщо племе, толкова дълго царувало, накрая, почти на своята **2030** годишнина, покори победителя на всички племена Юстиниан – императорът, чрез верния му консул Велизарий.”³¹

Годината на падане на Равенското кралство на готите е 540. Това означава и Йордан твърди, че готите са в Европа от 1490 г. пр. Хр. - т. е. преди времето на Троя, в самия край на бронзовата епоха. (Дали пък готите не са воювали и в Троя?)

С това си твърдение Йордан ни връща не само в предисторията на Балканите, но и в началото на нашето повествование с въпроса – да вярваме ли на Йордан? Защото – трудно ми е да обясня очевидното – преданията, сагите не са факти. Това са думи - духове, а срещу духове разумът е безсилен.

Ако отхвърлим това твърдение като невярно, говорещо достатъчно ясно за историческите познания и представи на Йордан, защо трябва да приемем твърдението му за произхода на готите от остров Скандза?

Всъщност, къде са първите заселвания на готите според Йордан?
*„Ние четохме, че първото разселване на готите е Скитската земя, около Меотийското блато (Азовско море). Второто – в Мизия, Тракия и Дакия; третото място – на Понтийско море (Черно море).”*³²

И отново въпрос – кога народи с името „готи” са били из земите на Тракия и Мизия преди 376 г.? Никога. Такива данни няма, освен ако готите са гетите.

Йордан: *„Славното и могъщо кралство на готите победи покорителят на всички племена Юстиниан императорът”*. Нотариусът Йордан, от великия род на Амалите, служил вярно на Теодорих, след своята „конверсия” започва да служи вярно на Юстиниан и започва да пише историята на готите. И какво да напише? Че готите, това са траките, победени от Империята; че готите – това са самите поданици на Юстиниан? Това и днес не го пишат.

И така се ражда приказката за готите и остров Скандза.

Уважаеми читателю, ако Йордан беше изправен като свидетел пред съд, който трябва да установи *Истината за Готите*, то той щеше да бъде обявен за *ненадежден свидетел*. Заради вза-

имно изключващите се версии, които предлага – Скандинавия/ Тракия; заради позоваването си на митове. Но нямаше да бъде осъден поради смекчаващи вината обстоятелства: древните не са имали достатъчно познания, позволено е от обстоятелствата да ползват митове. Днешните историци нямат това оправдание.

Но Йордан има една гордост и едно достойнство и ние трябва да го оценим и уважим. Това достойнство е неговият род и неговият произход: „С това завършвам разказа си за произхода на *гетите*, за благородните Амали, за делата на благородните мъже.”³³

И своята „*Гетика*” Йордан написа, ползвайки трудовете на Аблавий (II – III век), Касиодор (487) и „*Гетика*” на Дион Хризостом³⁴.

За Урфила и „малките готи”

Кой е Урфила?

Цитат от Йордан: „Имаше и други готи, които се наричат Малки готи, въпреки че това е огромно племе. Те имаха свой епископ Вулфила, който, както разказват, съставил за тях азбука. Сега [шести век, б.а.] те пребивават в Мизия, населявайки местата около Никопол. Това е многочислено племе, но бедно и невоинствено, с нищо не богато, освен стада различен добитък, пасища и гори. Земята им е малко плодородна, както на пшеница, така и на други видове. Някои хора даже не познават гроздето, съществува ли изобщо някъде – виното си купуват от съседни области, болшинството се хранят с мляко.”

Тези малки готи по нашите земи са доведени в Мизия от Урфила по времето на Константин Велики (280 г–337 г. сл. Хр.). Според Евсебий, те са 300 000. За това кой е Урфила и кои са „малките готи” говорят неговите съвременници. Филосторг (лат. Phyllostorgius, 368 - 433 сл. Хр., църковен историк, написал около 425 година „Църковна история” в 12 книги):

„... по това време **Урфила** довел в ромейската земя многоброен народ от отвъддунавските скити, **наричани някога гети, а сега готи**, които поради благочестие избягали от собствените си земи. А този народ приел християнството по следния начин. При цару-

ването на Валериан и Галиен (253-260 г) голяма част от откъснатите дунавските **скити** преминали в ромейската земя и опустошили голям дял от Европа. Като преминали в Азия, те навлезли в Галатия и Кападокия, заловили много пленници, някои от които се числели към духовенството, и с голяма плячка се оттеглили в земята си, а взетите пленници християни, като общували с варварите, обърнали в благочестието голям брой от тях и ги направили да мислят по християнски, вместо според езическата вяра. Всред тези пленници се намирали и предците на Урфила, по произход кападолийци, от така нареченото село Садаголтина, близо до Парнас. И тъй, този Урфила, като бил поставен за пръв техен епископ, предвождал преселението на благочестивите люде. Той станал (епископ) така. През времето на Константин, тъй като на императора се покорявали и тамошните варварски племена, (Урфила) бил изпратен от вождя на този народ заедно с някои други като пратеник (при него). Той бил ръкоположен от Евсевий и неговите привърженици за епископ на християните в **гетската земя**. Като се грижел и за другите техни работи, той им изнамерил собствена азбука и превел на техния език цялото Писание, с изключение на „Книгата на царете“, тъй като те съдържали повествование за войни, а народът (и без това) бил военолюбив и повече се нуждаел от нещо, което да обуздае неговия порив към сражения, а не от нещо, което да го подбужда към това. Но тези книги могат най-силно да възбудят умовете на читателите, ако човек се отнася към тях с голямо благоговение и се преработят така, че да водят сърцата на вярващите към вярата в Бога. Императорът заселил този народ от бежанци в селищата на **Мизия**, кой където желал. Той почитал извънредно много Урфила и често казвал за него „нашия Мойсей“. Той боготворял много този човек и направил самия него и подчинените му привърженици на своята еретическа вяра.”

Отбелязаните в пасажа места сами говорят кой е народът, доведен от Урфила в Мизия.

Той е отишъл при Константин като пратеник на **гетите**.

Той бил ръкоположен от Евсевий за епископ в **гетските земи**.

Той изнамерил азбука за **гетите**.

Той превел на **гетски език** цялото свето Писание без Книгата на царете.

Готите преди били наричани **гети**.

Какво е имал в предвид Константин Велики, когато е нарекъл Урфила Мойсей?

Мойсей е превел евреите от Египет в тяхната, Обетованата земя.

Урфила е превел отново народа на гетите в тяхната Обетована земя – Мизия, Тракия.

Кога е живял Урфила? - **310 – 385 г.**

Кога е живял Павел Орозий - **385 – 420 г.** Според хрониста Павел Орозий гетите дошли в земите на Тракия и Мизия *„не уплашени - като врагове, но сигурни - като при свои братя“*.

Не „като“, а при своите братя.

Кога е живял Филосторгий? **368 – 433 г.**

Кой по-ясно може да говори за Урфила, освен неговият съвременник и съратник.

И така, в началото на четвърти век гетите, наричани и готи, всъщност траките, са имали своя азбука, били християни и са имали своите свещени книги на тракийския гетски език.

В Германия Мартин Лутер превежда на немски Светото писание през 1521 година.

А има ли някакви източници по-ранни от 14 век, които да твърдят, че някога е имало превод на Светото писание, Нов завет или Стар на германски език?

Няма такъв източник.

Има ли някакви други източници преди 14 век, които да казват, че Урфила е превел Светото Писание и за някой друг език, освен на готски или скитски?

Няма такива източници.

В някоя от публикациите на защитниците на германския произход на готите, зачестили напоследък, да сте срещали това, което казва Филосторгий?

Няма да го срещнете.

Няма да срещнете да цитират и името Улфила или Урфила. И защо ли? Защото, написано като Вулфила, то има аналогия с

немското “VOLF” – вълк на немски и това се смята за доказателство за германския произход на Урфила. Такова име обаче, Volf едва ли ще приеме някога някой новохиротонисан епископ, пък дори и германец.

Асен Чилингиров пише³⁵, че авторът с най-много публикации за личността на Урфила, Кнут Шефердик, при изследване на неговото име установява, *„че то се среща във всички гръцкоезични източници предимно като името Улфилас или Урфилас, а окончието „aj“ гърците поставят и зад чуждите собствени имена със съответните варианти, произлизащи от деклинирането му.“*

Произнася се Урфил. Земята на север от Кападокия се е наричала Мизия. Кападокия е земята на хетите и фригите. Там бригите, тракийско племе според Херодот, са наричани фриги, същото твърди и Страбон – *„фригите и бригите са тракийски народ“*³⁶.

Урфила. Звучи почти като Орфей.

Сребърният кодекс

„Сребърната библия” или „Сребърният кодекс” (Codex Argenteus) е документът, за който се твърди, че е преводът на Светото писание на Урфила. Намерен е в средата на XVI век в Бенедиктинския манастир във Верден и в 1669 г. е подарен на университета в Упсала, Швеция. Копие на същия документ през 2008 г. беше подарен и тържествено приет от Националния исторически музей на България след посещение на българския президент-историк в Упсала – Швеция.

За същия документ се твърди, че е написан на езика на готите по поръчка на Теодорих в Равена с азбуката, създадена от Урфила. Езикът, на който е написан този документ, е Готският език, който се изучава в различни университети в света, а също и в България. Твърди се, че този език е близък до някакво лангобардско наречие и този факт дава основание да се смята, че библията е доказателство за германския произход на готите.

Има една перфектно написана статия, която всъщност оспорва произхода на Сребърния кодекс и издига хипотезата, че екземплярът в Упсала е късно копие на намерената във Верден – статията *„За датировката на Сребърният кодекс”* на Йордан Табов³⁷. От ста-

тията се вижда, че с подобно становище – че екземплярът в Упсала е създаден в XVII век са и У. Топпер, Я. Кеслер, И. Шумах и др.

И какво от това, че е копие, нали екземплярът във Верден все пак е съществувал. Да, съществувал е, съществували са и други, но тук е важен аргументът, с който се твърди, че това е точно Библията на Урфила.

Табов цитира Брюс Мецгер, известен специалист по превода на Библията: *„Един век след смъртта на Улфила остроготският вожд Теодорих завзел Северна Италия и основал могъща империя, а вестготите вече владеели Испания. Отчитайки, че версията (на превода) на Улфила, съдейки по съхранилите се сведения, са ползвали готите на двете страни, тя очевидно (??) е била разпространена в обширни части на Европа. В V – VI век в школите на преписвачите от Северна Италия и други места са били създадени несъмнено много ръкописни версии, но до нас са дошли само осем версии, в голямата си част фрагментарни. Един от ръкописите – „Сребърния кодекс” от началото на шестти век, е разкошен екземпляр голям формат, написан на пурпурен пергамент със сребърно мастило, а в някои места и със злато. Не само това, но и художествения стил, и качеството на миниатюрите и декора свидетелстват, че ръкописът е направен за член на кралското семейство – възможно, за самия крал Теодорих.”*³⁸

И така, ако предметът не беше разкошно изработен, никой нямаше да твърди, че той е изработен по поръчка на Теодорих, както се е случило и с останалите седем подобни екземпляра, и никой нямаше да го свързва с готите и с Урфила.

Но ако той е по-късен препис, то той не може да е поръчан от Теодорих и не трябва да се свързва с готите.

Когато се открие някакъв античен предмет, естествено е да се направи датировка – кога би могъл да бъде изработен този предмет.

Точно това е направено от Табов, У. Топпер, Я. Кеслер, И. Шумах и др. Нищо повече.

Какво казва (според Табов) Я. Кеслер: *”Как са могли да го направят това древните готи? С какви знания и каква технология са разполагали техните майстори, за да направят такава вещ? Исто-*

рията на химията показва, че при готите едва ли би могло да има такава технология. Химическото материаловедение и историята на химията позволяват да се твърди, че единственият начин да се осъществи такава сребърно писмо е нанасяне на текста с воден разтвор от сребърен нитрат,... а сребърният нитрат е получен за първи път от Йохан Глауберг в 1648 – 1660 г.”³⁹

Същото твърди и Шумах – „всички съществуващи средновековни ръкописи на пурпурен пергамент също следва да датират след 1650 г.”⁴⁰

Статията на Табов обосновава подробно хипотезата, (както той сам я нарича), не само как, кога и за кого е направено това копие от Верденския ръкопис, но и че то не е единственото копие. **И като късно копие, то не може да има нищо общо нито с Теодорих, нито с Урфила.**

Г. Сотиров по повод „Сребърния кодекс” пише⁴¹: „Било е предопределено в края на шестнайсети век върху публиката да се излее водопад от книги и статии, в които се спори, че готите са германци. Определено са постигнати значителни резултати. Дори славянските историци днес вярват в тази халюцинация, чийто баща по всяка вероятност е Бонавентюр де Смет, наричан още Вулканий. Както повечето други учени, Вулканий е знаел, че през четвърти век епископ Улфила създава писменост за готите и че превежда за тях Библията с изключение на царствените книги. Тази Библия е изчезнала наред с безчет други ръкописи. Но по някое време през шестнайсети век в манастира на Верден, Вестфалия, се появява един красив кодекс, написан на червеникав пергамент със златни и сребърни букви. Никой не е знаел за кого е съставен този луксозен ръкопис, но е било съблазнително да се мисли, че библията на Улфила е изглеждала така. Вулканий също си го е мислил и е изказал предположение в този дух.... Никога не е било доказано и не може да се докаже, че Сребърният кодекс е библията на Улфила. Езикът на Кодекса е германски. Има теория, че може да е ломбардски. Но няма никаква индикация, че е готски!”

Какво казват по-късните немски историци, (цитирам отново Г. Сотиров)⁴²: “Въпреки мълчанието на нашия главен източник, Авксентий, **няма основателно съмнение**, че безименните фраг-

менти на готския превод на библията, които са достигнали до нас, са дело на Урфила. Това е казано за първи път през **1597 от Бон Вулканий.**”

Да, но сега има, и то повече от основателни.

Мнението на д-р Асен Чилингиоров:

1. *Ръкописът не съдържа Стария Завет, за който се знае от изворите, че бил преведен от Урфила, а само части от Новия Завет, и то написани на лангобардското наречие, познато и от някои други писмени паметници от VI-VII век.*

2. *Ръкописът е написан върху пергамент с мастило от сребърен нитрат – а както е известно на всеки донякъде запознат с историята на великите открития, сребърния нитрат открива прочутият германски химик Йоханес Глаубер (1604-1670) само няколко години преди смъртта си и с това откритие поставя началото на производството на стъклени огледала, каквито преди това не е имало. Това обстоятелство, съвпадащо точно по време с „откриването“ на ръкописа в Швеция, показва ясно и защо в цялата история на ръкописната книга няма втори ръкопис, написан по същия начин.⁴³*

За азбуката на Урфила

В момента, когато се говори за готска азбука и готски език, се разбират азбуката и езика от Сребърния кодекс. Но те нямат нищо общо нито с Урфила, нито с готите. Тогава каква е азбуката, изнамерена от Урфила? Може да не сме съгласни с много неща, но ако има факти за нещо, трябва да ги покажем, да знаем и да мислим – кога, как и защо.

В IV век сл. Хр. освен гръцката азбука и латиница, в Европа е известна и азбуката, наречена хърватска глаголица, приписвана на свети Йероним.

Да припомним отново кой е св. епископ Йероним (роден в Далмация 331 - †420). Йероним прави нов превод на евангелията на латински, разпространява глаголица, ползвана и в седемнадесети век от хърватите; това е същият онзи Йероним, който пише за

„русата и златокоса гетска войска, която учи псалтира в църковни палатки“; публикува **Космографията на Етикус Иструс**.

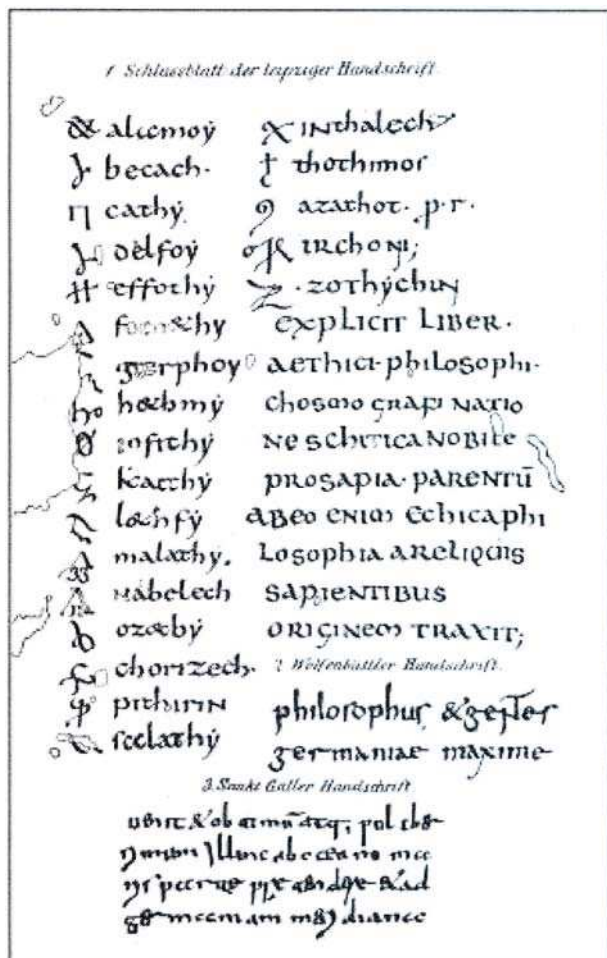
Глаголица, ползвана до 17 век в Хърватия, родината на св. Йероним

А кой е Етикус Иструс?

Проф. Франц-Ксавер-Иван де Пеячевич (1707 – 1781г.), **българин**, десет години канцлер и два пъти ректор на университета в Грац, публикува в своята „**История на българите**“ още през 18-ти век фрагменти от съчинението на Етикус под заглавие *Ex Aethici Cosmographia* (Из Космографията на Етикус). Защо в „История на българите“ се говори за Етикус Иструс? Защото свети Йероним казва, че Етикус е *скит от благородно потекло*, създал азбука, разпространявана до Хърватия. Мариус Храбан, германски философ и теолог от VIII – IX век. Абат и епископ на Майнц, в „*De inventione linguarum*“ от 856 г. пише: „от философът и космограф Етикус, който бил от благородно скитско потекло била изнамерена азбуката, която почитаемият презвитер Йероним разпространявал дори до пределите на нашата родина (гр. Майнц, Германия. б.а.).“

Може би философът Етикус Иструс е роден в гр. Истер, град, недалеч на север от град Томи, (Констанца), град в пределите на Малка Скития. В Томи е бил заточен поетът Овидий, който пише на и за Котис от съседна Тракия: “Никой крал не е бил по-

добре обучен (във философските науки) или посвещавал повече време на хуманитарните науки”.

Глаголицата на Етикус Иструс.⁴⁴

Надписът под азбуката е на Блажени Йероним, в който той обяснява кой е Етикус Иструс – скит от благородно потекло,

философ космограф, създател на Космография: „Explicit liber Aethici phylosophi cosmographi natione Scythica nobile prosapia parentum. Ab eo e nim ethica philosophia parentum. Ab eo enim ethica philosophia a reliquis saoiensibus originem trhit“.

Така че, възможно е, използвайки една от показаните две азбуки или техен вариант, Урфила да е превел Библията. Има ли аргументи?

Тома Архидякон (1200-1268) в неговото дело *"Historiae Salontitanae"* и епископ Кожич (1531 г.) твърдят, че глаголицата е „готско писмо“.

В своята мисия в Херсон, Кримския полуостров, създателят на славянската азбука свети Кирил намира евангелие и псалтир написани с „рошки букви“ и се научил да чете рошките писмена. До десети век на Крим съществува Готска епархия.

За човек с възможностите на Кирил не е било трудно да чете готските писмена. Но как е разбирал написаното? Освен ако книгите са написани не на германски, а на език, който Кирил е разбирал. А той е разбирал освен латински и така наречения по-късно „славянски език“.

Има ли някакви сведения за Урфила, отразени в българската литература в далечното минало? В житието на Св. Кирил, известно под името „Солунска легенда“ (XI – XII век), самият Св. Кирил разказва за себе си, че е родом от малоазийска Кападокия. Там, където е роден и Урфила. Това „автобиографично“ произведение явно е компилация от две биографии – тази на Урфила (началото на автобиографията) и тази на Кирил - следващата част от текста. Основанието на древния автор за това смесване е, че и в двете произведения явно става въпрос за едно и също нещо – *създаване азбука за един и същ народ*. Този паралел едва ли би могъл да бъде исторически документ, но едва ли щеше да просъществува толкова дълго споменът за Урфила, дори и в тази форма, ако това беше един германоезичен духовник. Интересно е съзвучието Урфил - Курил - Кирил, което може би е и другата причина за смесването на двете биографии.

На Сплитския църковен събор, проведен през 1060 година, св. Методий, братът на Кирил, е провъзгласен за еретик за това, че е изнамерил анатемосана азбука. В един документ, който говори за

решенията на Сплитския събор, четем: “Dicebant enim gothicas litteras a quodam Methodio haeretico fuisse repertas, qui multa contra catholicae fidei normam in eadem slavonica lingua.”

В превод: “Защото се казваше, че били изнамерени **готски писмена** от някой си еретик Методий, който много лъжовни работи е написал на **този славянски език** против нормата на католическата църква.”

Готски писмена за славянски език или готска писменост за славяните. Защо е това „недопустимо“ смесване между готска писменост и славяни ще видим по-нататък.

Но въпросите за размисъл остават⁴⁵.

*„Малко е да не се лъже направо,
трябва старание да не се лъже
отрицателно – като се премълчава.”
Л. Н. Толстой, „Дневникът”*

*Шутът:
Историята учи!!Историята се
повтаря!!
Учи и повтаря. Все първи клас.*

БЕЛЕЖКИ 2:

¹ Scriptorum Historiae Augustae (SHA).

² SHA. Max. 1. 4-6

³ Г. Сотиров, *Убийството на юстиниановата самоличност*,
<http://history-bg.com/files/Georgi.SotirovUbistvoto.na.Justinianovata.samolichnos.pdf>

⁴ SHA. Max. 2. 3-4

⁵ SHA. Carac. V. 1-8

⁶ SHA, XIII, Aelius Spartianus, *Antonin Caracallas*, X,5

⁷ Dio Cassius, *Epitome of book 78. 12,5*. т. 9, стр. 307-309

⁸ Дилияна Ботева, *Долна Мизия и Тракия в римската императорска система, 193-217/218 г. сл. Хр.* стр. 320.

⁹ Страбон, VII, 3,12

¹⁰ Страбон, VII, 3, 13

¹¹ Dio Cassius, LXVII, 6

¹² А.В.Подосинова. *Свод древнейших письменных известий о славянах Том 1 (I-VI вв.)* Москва 1991, с. 63-80

¹³ Амиан Марцелин. *Римска история*

¹⁴ Градива – може би от *изграждам, създава -, създател; обграждам, закривям - закривник.*

¹⁵ *Patrologia Latina I. 22, col. 870*

¹⁶ Филосторг. *Църковна история*

¹⁷ Claudius Claudianus. *Works*

¹⁸ Орозий. книга I. 2.

¹⁹ Орозий. Книга I. 16.

²⁰ Sidonius Apollinaris, *Carminae*, VII, V, 496, Anderson, W., Sidonius. *Poems, letters.* London, 1996, 161.

²¹ Cassiodorus. *Variae, lib. 12,*

²² Cassiodorus, *Monumenta Germaniae Auctor. Antiq.*, 12, г. 252

²³ Прокопий. *История на вандалите*, (Vand. III. II. 2-6. Loeb. т.2. с. 9-11. Loeb – Loeb Classical Library. William Heinemann, London

Говорейки за външния вид на готите, Прокопий повтаря това, което казват Йероним и Прокопий. Овидий говори за гетите – корали които наблюдавал при своето заточение в Томи (днешна Кюстенджа),- те са flavi – огненожълти или златокоси. Державин (Древние фракийци и славяне) цитират антични източници изброява техните физически качества – високи, силни, с руси коси и сини очи).

²⁴ Исидор Севилски. *История на готите*

²⁵ Йоан Лидийски. *De Mensibus*. Впрочем, Йоан Лидийски е един от малкото писатели, който за военните действия на готите на апенинския и иберийския полуостров през шести век твърди, че това са деяния на гетите – виж ГИБИ, стр. 102 – 16. И тук историкът преводач от 20 век, смятайки че Йоан Лидийски греша, констатира: „ С името гети тук не е означено тракийското племе гети, а готите”.

²⁶ Ако става въпрос за един и същ обект на коментар, то в случая *гети – готи* вероятно имаме разлика в начина на изписване или изговаряне, породен от особеностите на езика на субекта. Така, както името България се

изговаря по различни начини от различните народи – България, Болгария. Белгерия, (Bulgaria, Болгария, Bargaia). Така в случая с *готи* – *гети* може би става въпрос за звук, който народите на изток от р. Дунав, там, където се преселват част от гетите в римско време произнасят по-различно и там *гети* звучи като *готи*. Основание за подобно твърдение ни дава Вл. Георгиев („Въпроси на българската етимология”, стр. 115), който твърди, че „ятовата граница е наследство от тракийския субстракт”, т.е., днешната граница на преминаване на „е” в „а” е съществувала и при траките и следователно гети да е звучало като „гѣти”. А защо да не е съществувало и преминаване на „ă” в „о” при народите от Северното причерноморие, както е и сега със звука „ъ”: България – Болгария. И тъй като римляните са тези, като са имали директен контакт с тези народи, логично е да приемат названието „готи”, а не „гети”.

Генчо Ценов предполага закономерна трансформация с течение на времето на „е” в „о” като при думите *реѡ*/река преминава в *рой*/порой; *meus* в *мой*; *veho* в *возя* и др.

²⁷ Chronographia. Patrologia Graeca. J.-P. Migne ed. . Paris. t. 108. col. 113-114.

²⁸ Vand., III.1, Loeb, т. 2, с. 23.

²⁹ Chronographia. Patrologia Graeca. J. -P. Migne ed.. Paris, т. 108. col. 347-348.

³⁰ Генчо Ценов, *Готи и германци. За германи или за траки е превел Улфила библията?* Произведението е публикувано в *Готи и гети, изследвания I, 2008 г.*, под редакцията на д-р Асен Чилингиров.

³¹ Йордан. *Гетика*, 311

³² Йордан. *Гетика*, 38

³³ Йордан *Get*.313-316

³⁴ Пръв пише за гетите Херодот в пети век пр.Хр. като за „най-храбрите и справедливи сред всички тракийци”, Овидий споменава за „дивите гети, не боящи се от силния Рим”, за Вергилий страната на гетите е била „Войствената земя на Рез”, Дион Хризостом ги описва като „най-войнолюбивите сред варварите”. Лукиан пише, „когато и да погледнеш към страната на гетите, аз ги виждах воюващи”; в пети век Сидоний Аполинарий твърди че гетите са неуязвими”. Дион Хризостом твърди, че гетите били почти така цивилизовани и „образовани” като гърците.

³⁵ Асен Чилингиров, *Готи и гети II, стр.161, 2008 г.*

³⁶ Херодот (VII-73), Страбон (7-3-2, 13-1-2-1), „*фригите и бригите са тракийски народ*”.

³⁷ Йордан Табов, Институт информатика и математика, БАН. (О датировке Серебряного Кодекса (*Codex Argenteus*),

<http://new.chronologia.org/volume6/argenteus.html>

³⁸ Мецгер. Брюс М. *Ранние переводы Нового Завета. Библиотека Католической информационной службы "Agnuz", интернет адрес:* http://www.agnuz.info/library/books/mecger_rannie_perevodi/index.htm

³⁹ ” Кеслер, Я. *Русская цивилизация*, изд.Эко-Пресс 2000. Москва 2002 №2, 2006.

⁴¹ Г. Сотиров. Убийството на Юстиниановата самоличност, 1974 г. <http://www.ivanstamenov.com/>

⁴² Вилх. Щрайтберг. *Gotisches Elementarbuch*, 5-6 изд. Хайделберг 1920, с. 20

⁴³ Д-р Асен Чилингиров - В дискурс: Отново за Вулфила и неговия превод на Библията www.point-of-view.org/?p=294

⁴⁴ В тази азбука има поне няколко думи, звученето на които е познато на южните славяните, а това са – becha (овца), chatu (хата), kaitu (коте), malathi (малаче), ozechi (взема или усеща), geq (гех – владетел). Думите chorizech, iutalech, nabalech, zoticha имат характерно окончание ech и icha съответстващо на днешните български *ец* (агнец, телец) и *ица* (патица, пшеница).

⁴⁵ За повече информация по въпроса - статията Aethicus Philosophus Cosmographus от д-р Божидар Пейчев, сп. “Философска мисъл”, кн. 2, 1979 г.; www.bulgaria88.narod.ru

Милош Линдро в „Заборавениот Кадмо”, Macedonia prima – Охрид, 2007 г. – дава друга интерпретация на проблема: съществуващите **глаголически азбуки** са ползвани от славяните (скити, траки илири) още в четвърти век главно за техните богослужбни книги. Гръцката „православна” църква в девети век намира оригинален начин да наложи своето влияние – обявявайки тези книги за еретични (преди всичко в проповядване на арианство), езически (Етикус – Езикус – езически), **и създавайки новата азбука за славяните – кирилица**. Която бива „приложена” на „новите” богослужбни книги, проповядвани от новите месици. Старите биват унищожени. Или както се казва - „не вярвай на данайците, дори когато ти правят дарове”.

3. ПО ПЪТЯ НА ГОТИТЕ

След като писмените източници ясно говорят в подкрепа на тезата за нескандинавски произход на готите, има смисъл да проследим какво пишат нашите съвременници по въпроса; хората, които проучват проблема чрез средствата на археологията. Ще проследим твърденията – имало ли е движение на скандинавски готски племена от бреговете на Балтийско море към бреговете на Черно море и какви са доказателствата за това. Такова движение би трябвало да се проследи по пълния комплекс археологически данни, а те би трябвало да са погребалните обичаи, начина на строеж на жилища, керамиката. В описанията на историците обаче началните археологически данни от Скандинавия като доказателствени елементи отпадат, появяват се нови, които се обявяват за готски, като основание за това се посочва, че по своя път готите еволюирали и се променяли. Така например изчезват гробовете от каменни концентрични кръгове от Скандинавия, в които готите слагат праха на своите мъртви, появяват се ямните и урнови погребения, погребения с трупополагане, не се говори за скандинавска керамика, а за керамиката на осиковската култура, наречена „велбарска керамика”, която готите възприемат при своето пристигане в тази област.

Остров Готланд, начална точка на движение на готите. Какви са заключенията на В. А. Могилников в студията му „Сравнителен анализ на погребалните обряди на племената от Черняховската култура и населението на Готланд”¹. Готланд е мястото, което носи съставката ГОТ и се смята за прародината на готите: „*Погребалните обряди на населението на остров Готланд характеризират културата на особена етническа група, рязко отличаваща се от Оксавската култура (културата на северните венети) и другите*

култури на погребения от материкова Европа. Разликите се виждат в целия комплекс на погребалния ритуал. За Готланд в разглеждания период са характерни погребения под **каменни могили**, (оформени във вид на ниски каменни кръгове – б.а.) за културата на погребенията в материкова Европа – земни могили. Появилите се на територията на Оксивската култура, в Полското Поморие, в ранноримско време некрополи с каменни могили каменни образувания, кръгове и стели съставляват **малка част** по отношение на основната маса земнонасипни могили. За Готланд в следлатенското (следкелтско) и ранноримско време са свойствени погребения на остатъците от кремация във вид на **слой** от калцинирани кости, въглища и пепел, **разстлани на нивото на земния хоризонт**, а за погребенията на материка – **урнови и ямни гробове**, които на територията на Готланд са единични.

Наличието в Готланд на голямо количество паметници от ранноримско време, а също така съхраняването в ритуала “кремация” на цял ред характерни признаци от следлатенския период, **не позволява да се говори за някаква значителна миграция от този остров в I в. н. е.** ”

Готите на материка. Ето какво казва Ю. В. Кухаренко²: „От Скандинавия готите донасят в Поморието (Северна Полша, бреговете на Балтийско море) обичая да изграждат над погребенията каменни насипи, кръгове, стели, някои неизвестни до тогава предмети. Под влияние на готите и свързаните с тях германски племена, в некрополите на оксавските племена все повече и повече се разпространяват погребенията с трупологане (?), прекратява се обичаят да се слага оръжие в гробовете. Германските племена на свой ред взимат много от културата на местното население. В резултат на взаимовлияния външните черти и на едните и на другите взаимно като че ли се нивелират и различията между тях се изглаждат. С изключение на някои **редки случаи**, от масата на **оксавските паметници по археологически път е невъзможно да се отделят паметниците на германското население.**”

И така, Кухаренко ни казва, че понякога, макар и рядко, по изключение, бихме могли да различим един германски (скандинавски)

паметник от един такъв на оксавската група. Какво ще търсим тогава по пътя на готите?

Ще търсим велбарски керамика и погребения, наречени така по името на некропол до градчето **Велбарк-Гостищев**, близо до Гданск; **велбарска керамика**, която скандинавските готите възприели от северните венети, **а не скандинавска**. **Велбарски** погребения, които скандинавците приели от северните венети, **а не скандинавски**. Това се прави. И защо е тази подмяна, защо се търсят велбарска керамика и велбарски погребения, а не скандинавски?

Честно казано, не зная. Питайте историците.

А защо ще търсим – по-важно е да намираме. И който иска, намира. И пише. А историята на всеки народ започва и свършва с написаното. Затова някои си имат история, някои са забележими и значителни, а други не. За съжаление, историята се прави от хората, но се пише от историците. Като Кухаренко, например, който не може „да отдели паметниците на германското население”, но това не му пречи да пише за скандинавски готи на материка.

Логиката на историците е следната: след като има каменни кръгове, значи и керамиката е скандинавска. Да, но тя е велбарска, венетска. Е да, но готите се променят, казват историците, приемат велбарската керамика. От тук нататък ще търсим велбарска керамика. Това твърди и г-н Вагалински в личен разговор – готите по своя път се променят. Да, „**но подобна практика** (твърдения б.а.) **затруднява прилагането на всякакви критерии за етническо разграничаване**”.

Последното твърдене, уважаеми читатели не е мое, не аз протестирам. Това е протест на г-н Вагалински против опитите на определени автори да приписват **промени в** погребакната и други практики **на славяните** в резултат на византийски, аварски или готски **влияния**³. Обикновена история при прилагане на двойни стандарти.

По-нататък в отделни глави ние с вас, уважаеми читатели, ще разгледаме подробно и погребенията, и керамиката, за които става въпрос. Сега сме на тема - „какво пишат днешните историци по проблема за движение на скандинавски готи през Европа?”

Нека да видим какво пише за велбарските паметници в сборника „Археология СССР“⁴. „Паметници на Велбарската култура в нашата страна са малко. Освен това някои велбарски материали са близки до **пшеворските**... а това значително затруднява определянето на културната принадлежност на паметниците.“

Кухаренко твърди, че германските паметници са близки до оксавските, тези на северните венети. В „Археология СССР“ се казва, че велбарските паметници са близки до тези на **южните венети** (пшеворската култура).

Първите „готски паметници“ в Полша са открити през 1957 г., но става ясно, че става въпрос за **урнови** погребения и голямо число **ями**, запълнени с пепел, въглени и камъни, разбита керамика – т. е. погребения, отличаващи се много от скандинавските и с нищо не отличаващи се от ямните и урнови черняховски и тракийски. Освен с намиране на определени количества ръчно (не на грънчарско колело) изработена керамика тип **оксавска (велбарска)**. Това са материали от известните паметници при **Дитиничи, Любомл, Брест – Тришин**, „показващи“ пътя на движение на готите. Да запомним тези селища, защото това са и основните селища, за които някои археолози претендират да са готски. Добре, но на Любомл е намерена и дъга от **поменален ров** с различна по вид **поменално разбита керамика** – нещо типично тракийско.

По-нататък четем: „Материалите на много селища не са публикувани, но от наличните данни селищата са **много малки** или заемат малко по-голяма площ (1, 5 – 2 хектара); на огромното селище **Лепесовка** пшеворските и велбарските материали се концентрират **видимо само в западната част на селището**.“

А Лепесовка, наред с Брест-Тришин, е едно от „култовите“ селища на поддържащите скандинавската теория и ще им отделим подобаващо внимание. Все пак, нека приложим една скица, изобразяваща движение на велбарската култура на юг.⁵ Действително, от горния ъгъл, шрихованото поле на осиковската култура по диагонал има няколко селища на югоизток. Тук, в центъра са Дитиничи, Любомл, Брест–Тришин. Това са селищата бележещи придвижването на скандинавските готи на юг.

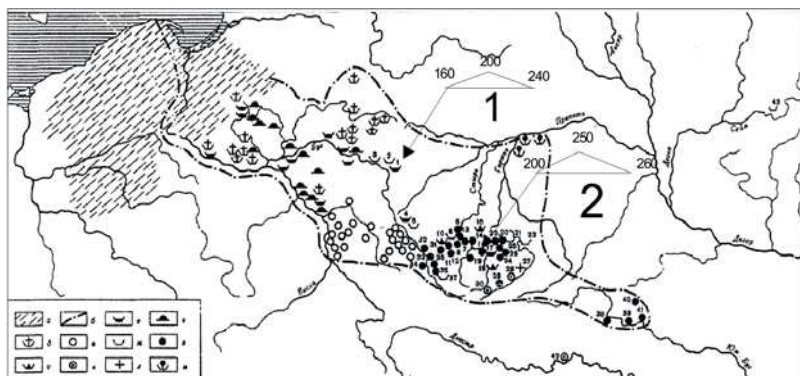

Схема на придвижване на готите на юг

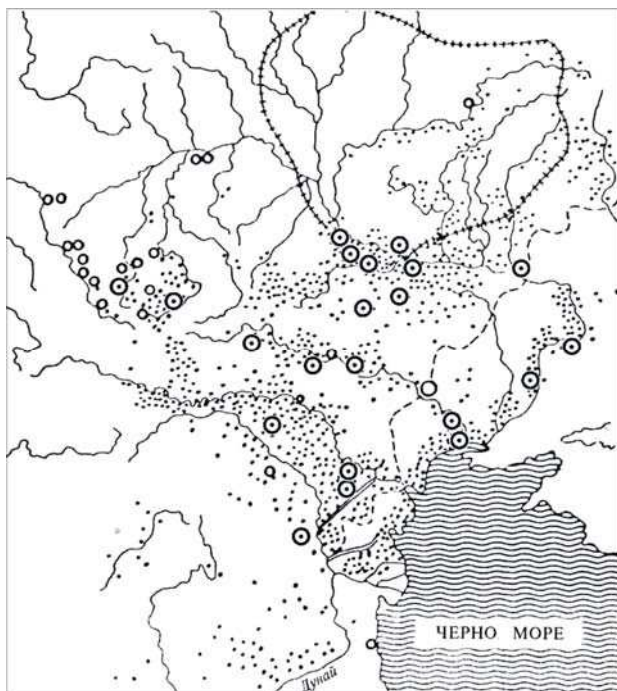
От схемата се вижда, че велбарските селища и елементи могат да се изброят на пръсти и са все още по-близо до Балтийско, отколкото до Черно море. Към общия фон на схемата добавих две графики, извадени от т. н. ромбична хронологична схема на Щукин. Тази схема представлява хроника за движение на велбарските готи⁶ преставена чрез графично изображение. От схемата се вижда, че позиция 1, селището **Брест–Тришин**, е започнало своя живот към 160 г., достигнало е своя максимум в 200 година и към 240 г. затихва. Полякът Ричард Вологевич, известен на всички археолози работещи по готския проблем, казва друго - че представителите на велбарската култура започват да напускат района на Одер и Висла едва около 200 г.⁷ - но да не правим въпрос за някакви си 40 години, с които Щукин „издърпва“ по-рано това преселение. Ясно защо – за да имат време готите да пристигнат на Черно море по-рано и се включат в битката с Империята. Да припомним, първите „случайни“ сблъсквания на император Каракала с „готи“ са през 213 г.; град Истрос е превзет през 238 г., а масовото нахлуване на готите предвождано от „гота“ с „германското“ име Книва (такова име нямат нито германците, нито скандинавците), е през 251 година, когато са убити император Деций и неговият син. Кой са тогава скандинавските пришълци, ако не са участвали във всичко това?

Селището Датчини (позиция 2) започва своя живот към 200 година и достига своя апогей към 250 година. След това започва „пълзящо” (М. Б. Щукин) преселване. Но това на практика означава, че в 250 година „скандинавските готи” все още не са достигнали Южен Буг в Северна Молдова или Украйна. Отново виждаме, че елементите на велбарската култура (керамика) и отделни селища се появяват далеч **над Украйна** едва тогава, когато най-силният във военно отношение период за готите – тридесетгодишната война на Балканите с Римската империя, е приключил. Кой тогава е воювал на Балканите, ако някакви готи едва започват своето заселване в Украйна?

Известният и многократно цитиран обект Брест-Тришин в описание на М. Б. Щукин⁸: *„Некрополът Брест-Тришин на Западен Буг, най-добре разкопаният и публикуван паметник, представлява в тази връзка особен интерес. По всяка вероятност в дадения случай имаме работа с некропол на неколяма селска община от числото на тези, които се придвижват, усвоявайки нови земи, от Поморие към Черно море, и задържали се на Северен Буг. Това е малка община, включваща около 20-25 човека, просъществувала до втората половина на III – началото на IV в.”*

И отново, който търси, намира. Пак се чувствам леко манипулиран – готите на групи от 20-25 човека, застоявайки се за по петдесет години тук-там, се придвижват към Черно море, там, където войната вече е свършила (276 г.), и Дакия е освободена отново за дакийците - гети.

А следващата схема показва разпространението на велбарски обекти (разбирайте предимно керамика), пак според Щукин. На фона на картата, показваща разпространение на Черняховската култура, с точки са отбелязани селищата, с малки кръгчета са показани паметници на Велбарската култура (разбирайте основно керамика), с големи кръгчета с точка - паметници на Черняховската култура в които „има присъствие на велбарски елементи” (разбирайте отново керамика).

(По О. А. Гей с поправки на М. Б. Щукин)

Наблюдавайки тази карта заедно със самотното кръгче в Добруджа, успях да преброя 18 обекта с паметници (керамика) на Велбарска култура. Срещу 3500 – 5000 **селища** на Черняховската.

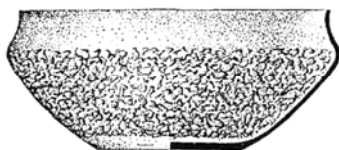
Наблюдавайки по-внимателно картата на разпространение на тези „велбарски елементи“ (керамика) в черняховски обекти, виждам, че те са предимно по течения на реки, т. е. - основните търговски пътища по онова време. Искам да кажа – напълно е възможно тези единични бройки „северна“ керамика да са дошли по нормален търговски път.

А какво да кажем за посочения от М. Б. Щукин „велбарски“ съд, намерен в *сарматски гроб* в Добруджа. Естествено, велбарско, готско присъствие. На схемата местоположението на въпросния съд в Добруджа е означено с малко кръгче.

Въпросният велбарски съд от Добруджа, обявен като обект на велбарско присъствие поради наличие на точкувани триъгълници, характерен велбарски мотив⁹.

Още един пример на велбарски обект от М. Б. Шукин¹⁰: „Неотдавна ми стана известно за **още едно** велбарско трупоиъгаряне в урна (?). То беше открито при разкопки на **голяма могила** (??) при село Мокра на лявото крайбрежие на средното течение на Днестър. За урна е използван съд с грапава долна част и излъскана горна част.”

Съдът от Могилата на Днестър

Да, велбарски съд, с грапава долна част и излъскана горна. Шукин обаче не вижда могилата (тракийска могила или скитски курган), под която е поставен съда, и това никак не му пречи да си постави едно кръгче на картата по средното течение на Днестър.

Изразявайки се образно, едно такова мероприятие като търсене на велбарски обекти ми прилича на разходка из разкошна дъбова гора и намирайки тук-там по някой дрянов храст да възкликнем: ”Ах, каква великолепна дрянова гора”. Тази археологическа бедност кара историка Хервиг Волфрам да прехвърля вината върху археолозите по следния начин: „Ако потърсим първоизточниците на културата Велбарк в Скандинавия или дори на остров Готланд, едва ли ще срещнем подкрепа от страна на археолозите. ... По-скоро някои от

тях биха били склонни да си представят, че носителите на културата Велбарк са предприели пътешествие по Балтийско море към Скандинавия, а не, че са тръгнали от там към континента.”¹¹

Странни разсъждения за един историк.

Какво казват все пак историците за времето и характера на така извършеното придвижване на юг?

Б. В. Магомедов¹² е категоричен: ”Черняховската култура възниква на базата на Велбарската култура при силното провинциално-римско влияние”.

Б. А. Рыбаков¹³ определя Черняховската култура като „фаза на развитието на славянската култура”, а империята на готите - като мит. (тук Рыбаков е напълно прав, и за фазата, и за мита. Ако изключим „само” ограниченото разбиране на понятието „славяни” – т. е. като нов етнос, възникнал „от никъде”).

Ю. В. Кухаренко¹⁴ счита, че в резултат на един първи поток на придвижване на готите в края на II началото на III век, велбарските паметници са разположени в една тясна ивица около Буг, а **във втората половина на трети век** (прибл. 275 г. – б.а.) достигат началната, северна част на Днепър. (А кои воюваха в 237 г. при Истър? Римляните твърдят, че са воювали с готи.)

По **Б. М. Шукин** „втората вълна се отнася приблизително **30 – 60** години на III в. пр. Хр. От това време е некрополът в Дитиничи, основано е селището Ромаше, велбарската култура прониква до Яш в Молдова.”

Както се вижда, мнението на Шукин почти не се отличава от това на Кухаренко, въпреки че Кухаренко е обявяван като „неактуален” историк. (За кого неактуален?)

Мнението на **В. Д. Баран** е, че велбарските паметници се появяват и проникват в Черняховската култура тогава, **когато тя вече е съществувала.**

В последно време така пише и такъв западен авторитет по въпроса като Хервиг Волфрам: „Велбарската култура ... се измества към културното пространство, определяно като култура Черняхов, което е формирано около сто години преди това. Така че преселниците, носители на полската (велбарска) култура не биха могли да

бъдат основатели на Черняховската култура”¹⁵. (От този цитат излиза, че ако готите са воювали в 237 г. при Истър, черняховската култура е съществувала стабилно в 130 г. Това е очевиден разнбой в твърденията на руските и западните „скандинавци”).

Становището на Д. Н. Козак¹⁶ е, че велбарско-пшеворските племена, проникнали в II-III век на посочените територии, са взели участие във формирането на Черняховската култура и **скоро напълно са се разтворили в нея през IV век**, не оставяйки **никаква следа** в последващите култури. Вторият преселнически поток на велбарското население по Д. Н. Козак **не е бил масов** и не е изиграл съществена роля по бреговете на Днепър. Интересен и показателен е следният цитат, който оставям без коментар: „Ако в **икономическата** дейност, в **културата** готите са стояли на **по-ниско** ниво от местното население и са приемали от него стопански навици, *то в политиката и военната организация на обществото те са стояли много по-високо от племената на източна Европа.*”(?? – това как се доказва? – б.а.).

Козак разглежда Черняховската култура и носителите на велбарска култура – скандинавските готи - като две независими неща. След всичко, което казва, учудващо е, че Козак не се опитва да разбере какъв е етническият състав на населението, в което се „разтварят” велбарско-пшеворските племена.

Какво ще ни каже г-н М. Б. Щукин¹⁷?: „*Като не отричам съществената роля на велбарския принос във формирането на Черняховската култура, и даже не самият принос като такъв, а самото въздействие на процесите, свързани с проникването на население въобще от северозапад, аз никога не съм бил толкова наивен, за да утвърждавам прерастване на велбарската култура в черняховска. Последната безусловно представлява свършено ново културно формирование, многокомпонентно и въобще не еднозначно.*”

На стр. 160 Щукин **повтаря**: „*Проследявайки двете вълни на проникване на носителите на велбарската култура от Полското Приморие в югоизточно направление – до Посейм и Добруджа – безусловно са играли своята роля във формирането на новата култура, но опонентите ми не са съвсем прави, когато ми*

приписват идеята за непосредствено прерастване на свързаната с готите Велбарска култура с черняховската. Аз никога не съм бил толкова наивен, за да утвърждавам подобно нещо и всякога съм се придържал към позицията за хетерогенност и многокомпонентност на даденото явление.”

Опитвам се да разбера какво твърди г-н Шукин в двата цитата. Че двете неща, Черняховската култура и Велбарската култура са **две различни неща**.

Правилно твърдение, ако правилно го разбирам. Моето становище е същото. Разликата е в това - коя от тези две култури трябва да се нарича ГОТСКА. Или кои са готите - носителите на велбарската култура или балканските бежанци? Притежаващите могъщ икономически и човешки потенциал черняховци или шепата велбарски „пришълци”. Ще разберем, ако си отговорим честно на въпроса - кои донесоха цялата нова култура в Украйна. Нима велбарците от Скандинавия, които не са имали грънчарско колело, които не са имали сива керамика, които не са имали ямни и урнови погребения – все неща, с които именно се характеризира Черняховската култура и за които тепърва ще говорим.

„Да, нямали са ги, но са ги взаимствали от римските провинции, те са се променяли.” Този рефрен звучи във всяко едно произведение на руските и украински археолози и историци. Но как става това взаимстване? Специалистите керамици дори и сега нямат единно мнение за причините за сивият цвят на черняховската керамика - глината, температурния режим, или примес на магнезий. Как ли са го „взаимствали” скандинавците?

Продължавам горния цитат на г-н Шукин: *„Както в много аналогични случаи (?) **пришълците** (в Черняховската култура, к. м. – б. а) биха могли да бъдат някакъв „фермент”, предизвикващ процеса на „ферментация” при възникването на някакъв нов продукт, тази „мая”, без която не би се получил „хлябът” на Черняховската култура, изпечен върху огъня на „скитските войни.”*

Казаното е по-скоро художествена литература, а не археология. Казното е от урока по химия за седми клас, а ние говорим за археология и за резултатите от разкопките на стотици археолози за период, който обхваща повече от сто години.

И защо велбарците да са „онази мая” или фермент, а не някое друго племе. Кои са тези качества на велбарците, които ги правят такива? За научното познание ще е от голяма полза да се изброят и систематизират качества им. Историята не познава нито техните качества, нито техните подвизи, за пъръв и последен път чухме за скандинавски готи единствено от Йордан, и понеже нямаха история, Йордан ги възвелича чрез историята на траките.

След думите на г-н Щукин в съзнанието ми изплува едно малко анимационно филмче за деца и динозаври: пасат си кротко някакви огромни, наивни тревопасни по широките степи на Украйна, пристигнали някакви мънички високо организирани хищници с **политически и военен опит** (*”пришълци”* - М. Б. Щукин) и под тяхно ръководство всички заедно бутнали Римската империя.

Последният цитиран пасаж, за „маята”, е написан от г-н Щукин на 161 стр. от съчинението „Пътят на готите”, а е трябвало да напише още 410 страници, за да завърши книгата си. Тези страници са запълнили с описание на великите подвизи на готите след 375 година, за техния велик учител Вулфила (точното е Улфила или Урфила), превел Библията на готски; колко чистоплътни били германските готи и как се грижели за косите си със специални многогъставни „готски” гребени.

Ако цитираме П. Золин¹⁸: *„Някои екзалтирани читатели са способни да превърнат подобни (на М. Б. Щукин) трудове в своеобразни „библии”, свещени за всички НЕПОСВЕТЕНИ.”*

Не сте прав, господин Золин. Една голяма книга, написана от един голям учен, не може да бъде безполезна. Преди прочитането на тази книга аз почти вярвах в скандинавската версия. Господин Щукин опроверга Йордан. Известно е, *не всички пътища водят до храма*. По грешен път няма да стигнеш, колкото и да си праведен.

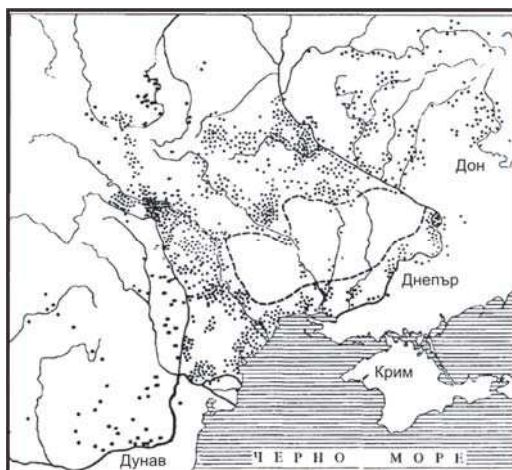
С горните цитати господин Щукин опровергава тезата, че „черняховската култура е възникнала *„на базата на велбарската култура под силното влияние на провинциалната римска култура”* и че *„основната маса от населението е съставена от германци – готи.”*¹⁹

А след като черняховската материална култура е нещо друго и нейните носители не са велбарските готи, трябва да се отговори на въпроса – кои народи са носители на тази култура, което ще се опитаме да направим в следващите глави.

Блуждаещата Готия, Кримска Готия

Говорейки за Готия и готски език, не трябва да подминаваме и т. нар. Кримска Готия и езика на кримските готи. В 1556 и 1562 г. посланик на австрийския император Фердинанд I в Турция е бил фламандецът Бусбек. В Стамбул той срещнал двама представители на населението на Крим. В резултат на тази среща той записва седемдесет „готски“ думи, двадесет и осем от тях според някои автори се оказватли близки (според други това съвсем не е така и те по-скоро са новогермански) на думите от едно евангелие, наречено готско, и приписвано на готския епископ Урфила. Този списък от двадесет и осем готски думи и това евангелие са двата основни стълба, на които се гради теорията за немския произход на готите. Третият стълб, това е твърдението на Йордан за скандинавския произход на готите.

Да разгледаме проблема Кримска Готия. За да направим това, трябва да покажем отново археологическата карта на Черняховската култура.

Археолозите твърдят, че след 378 г, белязала началото на Великото преселение на народите, изчезва Черняховската култура. Това би трябвало да означава, че готите, които напускат днешните украински земи, действително са носители на тази култура. Но от археологическите граници на тази култура (виж картата) ще видим, че в Крим няма и помен от нея. Между Черняховската култура и Крим с пунктир е оградена наричаната от историците „зона на опасност” и населявана, според тях, от конни степни племена. Тогава възниква въпросът, **коя е тази Готия на Кримския полуостров, кои са тези готи на Кримския полуостров, които нямат нищо общо с готите на Черняховката култура?** Или това е някакво скитско племе, някога интегрирано за известно време към готския съюз, за което племе името на този съюз е една далечна реминисценция? Или названието „готи” е заместило предишните „скити”. Или, както предупреждава Лев Гумилев, *имената лъжат*.

Имената не лъжат. Това правят историците, като пишат история на имената, а не на народите.

Да, от Крим са тръгвали голяма част от „готските нападения”, но само готски ли са били? Открити са некрополи с ямни погребения на Югозападен и Южен Крим, това се знае. Но само некрополи. Нима готите само са умирали там? Няма ги всички останали компоненти, характеризиращи Черняховската култура, културата на готите, които ще разгледаме в следващите глави.

Да видим какво казва г-н Щукин за готско присъствие в сърцето на Кримския полуостров – Кримския Боспор²⁰: *„Преки археологически следи за тяхното пребиваване (там), с изключение може би на някои заровени в това време съкровища, прекъсване сеченето на монети, споменатите пожари и разрушения, не се проследяват. Тук няма нито трупоиъгаряния, както в югозападен и южен Крим, нито никакви елементи, показващи връзки с Велбарската култура или със Скандинавия”*.

Как няма преки археологически следи? Нали оттам, от Кримския Боспор готите извършваха своите морски набези.

А какво казва Д. Н. Козак в своята студия „Хуните”²¹: „Преки свидетелства за пребиваване на готи на Крим или тяхно

придвижване там отсъстват.” Ще пропусна втората, чисто палиативна част на изречението: „...обаче редица косвени писмени и археологически източници не позволяват да се съмняваме в това.”

Името „готи” по това време вероятно е било присвоявано „автоматично” на всички племена, нападащи римската империя. В "Хронография" на Георги Синкел нападателите са "скити, назовавани готи". В. В. Лавров²² изброява: **готи, борани гревтунги, остроготи, тервинги, визи (вези), гепиди, ерули, вандали, тайфали, астринги, бастарни, певкини, уругунди, карпи.**

И всичките тези племена, независимо откъде са тръгвали към Римската империя – през Дунав или Черно море - били наричани „готи”.

Говорим за Готия. Епископ Улфила става готски митрополит, неговият предшественик е епископ Теофил, готски епископ на Кримска Готия. В Херсон. Но да, нали Херсон е бил под контрола на римляните, къде другаде да си направят седалище на епархия за готите?

И днес в България има Дуростолски митрополит, но нямаме град Дуростол.

Или тези имена, Кримски готи, Кримска Готия са продукт на много по-късно време.

Павел Орозий (385—420) нарича Готия бившата Дакия.

На Певтингеровите карти (втората половина на II век- първата половина на III век) Готия е на юг от Дунава, в Малка Скития.

Да не забравяме и „Готия” на император Валент – IV век, за която вече писахме.

На картата от 15 век²³ (картата на следващата страница, юг е от горната страна) страната Готия е показана като територия при река Днестър, малко на изток от онази Готия на Павел Орозий. Цялата Донска област, за учудване на днешните украинци, е страната Тартария (Татария).

На друга карта, от седемнадесети век, Готия вече е в южната част на Швеция, там, откъдето според преданията в предисторическо време са тръгнали готите на три кораба преди да пристигнат на Причерноморието; от Кримска Готия няма и помен; несъществуващата страна Тартария отново е на Дон, откъдето пък започва Азия.

Шведска „Готия”

Кой в седемнадесети век премести Готия на север и кога се роди Готланд?

Според Мирча Елиаде²⁴ в началото на средните векове с термина „Готия” и „Гетия” се именува Дания и Ютландския полуостров, а Германия – Скития. Така са се правели картите тогава, това е

била науката. Испанецът Исидор (570 – 636), *самият той от готски произход*, основава историографията на своята страна върху идентичността на готите с даките и ако е бил малко по-упорит, Испания също щеше да се нарича „Готия”.

Не е по-различно и на Британските острови. Giraldus Cambrensis (1146-1223) и Ranulf Higden (+1364) пишат, че пиктите произхождат от старите **гети**. Възможността скотите да имат готски произход е изказана и през 1568 г. от William Camden. В края на 17 в. James Turgell твърди, че всички германи, включително англите и саксите, са от готски произход.²⁵

Архидяконът от Lorch, Albert Böheim (+1260) изтъква готския произход на австрийците²⁶.

Истинска „готомания” залива Запада. За да се реши проблемът, през 15 в. на реформаторския събор в Базел продължил от 1431 до 1449 г., се събират „претендентите” за наследници на готите. Присъстват представители на Полша, Унгария, Германия и Скандинавието, Испания се представя от кралство Кастилия. Съборът **постановява**, че “името на готите произхожда единствено от кралство Швеция”. Любопитен факт е, че представителите на скандинавските църкви тогава Николаус Раквалди (Nils Ragvaldson), епископ на Växjö и Улрих, епископ на Орхус са обединени под едно име – това на несъществуващата **Dacia**²⁷.

Светът се е променил, но хората – едва ли. Иначе историците не биха живели с архаичните представи на петнадесети век.

Напишете в интернет-търсачката на *National Geospatial-Intelligence Agency (NGA)* „Готия” – ще я намерите в Швеция и поне на още няколко десетки места. (Думата „bulgar” излезе 494 пъти по всички краища на света).

Напишете Готия на „Google” и десетки европейски туроператори ще ви предложат самолетни билети за Готия на Крим.

Попитайте един случаен жител на Крим къде е Готия и той няма да ви отговори.

Прокопий Кесарийски (ок. 500 г. – ок. 565 г.) действително описва как хуните преминават Азовско море, следвайки една кошута и

нападат готите тетраксита на Кримския полуостров. И продължава: „В това време вандалите вече се били преместили от тези места и се утвърдили в Либия, а везеготите се преселили в Испания. И ето, кимерийците (хуните), внезапно нападайки живеещите по тези равнини готи, много от тях избили, останалите обърнали в бягство.”

Какви готи са нападнали хуните на Прокопий на Кримския полуостров, когато тези, които описва Йордан, вече са били в Испания, прогонени от същите тези хуни?

Подобно на своя съвременник, Йордан описва в „Гетика” това преминаване на Азовско море, но не казва за нападение срещу готи, а срещу алани и други тамошни племена.

След казаното от Прокопий и Йордан остава проблемът, разбира се, за надеждността на писмените източници.

Отговорът на този въпрос, какви готи е имало на Крим, трябва да ни даде археологията. А трябва ли да забравим за Бусбек с неговата история за немския език на Кримските готи?

Не, не трябва. Но да се гради история с късните показания на една личност, пренебрегвайки резултатите от труда на десетки археолози от различни поколения, е несериозно. Ако все пак настоявате да четете професионално и повече за Бусбек, това можете да направите в много подробната и обстоятелствена статия (40 стр.) на Асен Чилингиров: „Ожие Бусбек и краят на кримските готи” от сборника „Готи и гети II”.

Готика

Какво беше това направление в западноевропейското изкуство, наречено „готика”? След рухването на Римската империя и обособяване на отделни кралства в Западна Европа, същите тези доскоро наричани варварски народи започват да строят разкошни сгради направо в типичен романски стил. (Който пък римляните заимствали от гърците). Това продължило до дванадесети век. През дванадесети век във Франция възниква и се развива нов стил. По-късно обаче на французите той се сторил груб и недосядан и започват да го наричат варварски, готски, по името

на варварите готи. Така че готиката като стил не е измислена от готите, а от французите, шестстотин години след готите. Германците и с това нямат нищо общо.

*Царският шут към царския
хроникьор:*

*- Омръзна ми да съм шут,
хайде да се разменим.*

*- О-о-о, пак ли! Омръзна ми
да ти поправам правописните
грешки.*

БЕЛЕЖКИ 3:

¹ В. А. Могильников. *Сравнителен анализ на погребалните обряди на племената на Черняховската култура и населението на Готланд*, с. 161. Могильники черняховской культуры I Наука, Москва, 1979г.

² Ю. В. Кухаренко. „Археология на Полша”, с. 116.

³ Ljudmil F. Vagalinski, Zur Frage der ethnischen Herkunft der späten Strahlenfibeln (Finger- oder Bügelfibeln) aus dem Donau-Karpaten-Becken (M. 6.-7. Jh.), в: ZfA (Zeitschrift für Archäologie) 28/1994, с. 261-305

⁴ Сборник статии „Археология СССР” т. 13, под общей редакции Б. А. Рыбакова, Москва 1993

⁵ М. Б. Щукин, *Готский путь*, с. 96

⁶ Пак там, с. 100, фиг. 28. Чрез тази „ромбична система” Щукин твърди, че ако имаме стабилно датирание на някакво заселване например, то явно това е станало по-рано поради самата природа на заселванията и придвижванията. Този начин на разсъждения и „пълзящ” начин на придвижване позволява произволно изтегляне по-рано във времето на събития, в конкретния случай по-ранно заселване на готите в посочените земи. Във всеки случай

той може да се отнася за мирни заселвания, но не и за военни експанзии, каквито се приписват на готите.

⁷ Пак там, с. 101

⁸ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 104

⁹ Пак там, с. 105

¹⁰ Пак там, с. 107

¹¹ Хервиг Волфрам, *Кратка история на готите*, София, 1980, с.31

¹² Б. В. Магомедов. *Етнически компоненти на Черняховската култура*
<http://www.rustrana.ru/article.php?nid=9377>

¹³ Б. А. Рыбаков. *Язычество Древней Руси*
<http://bibliotekar.ru/rusYazRusi/index.htm>,

¹⁴ Ю. В. Кухаренко. *Археология на Полиа, стр.121.*

¹⁵ Хервиг Волфрам. *Кратка история на готите*, София, 1980, с. 131

¹⁶ Д. Н. Козак. *Готы*, www.blachttkdoc.crimea.com

¹⁷ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 108

¹⁸ П. Золин. *Свои готы-геты*,

<http://www.trinitas.ru/rus/doc/0211/008a/02111105-zolin.pdf>

¹⁹ Б. В. Магомедов, *Етнические компоненты черняховской культуры*,
<http://www.rustrana.ru/article.php?nid=9377>

²⁰ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 448

²¹ **Д.Н.Козак**, *Гуны*, <http://crimeaveb.narod.ru/History/Gunns.html>

²² В. В. Лавров. *Готские войны III в. н. э.*

www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/2003/lavrov.htm

²³ Fra Mauro, *Manuscript planisphere of 1460*,

<http://users.univer.omsk.su/~guts/History/lecture5.htm>

²⁴ Мирча Елиаде, *Залмоксис, исчезнувший бог*

<http://www.vekovka.h1.ru/bv/bv22/22eliade.htm>

²⁵ Б. Думанов, „*Goticismus на Балканите*”, gndumanov.blogspot.com/2008_04_01_archive.html

²⁶ Пак там.

²⁷ Пак там.

4. ЛИНГВИСТИЧНИ ПАРАЛЕЛИ ИЛИ „ЗА ДУМИТЕ”

Преди да започна тази част си спомних, не помня от къде: *„Лингвистиката е блато, от което няма излизане.”*

Добре, само ще прелетим над него, ако можем. Защото проблемът е необятен. Всъщност идеята е да се популяризира това, което е писано до момента от тези, които вече са били в „лингвистичното блато” на народите свързани с „готския проблем”.

Оставили ли са готите там, където са били, някакви следи от своя *готски език*, който сега се преподава в университетите. (Да, учудвате се, но това е така – изучава се готски език). Това, че не винаги сме съгласни с г-н Щукин, не ни позволява да му отнемем думата:

„Това дълго съвместно съжителство би трябвало да се отрази и на славянските езици, което ние не наблюдаваме. Определени славяно-германски езикови контакти се фиксират, (Мартинов 1963), но те не са толкова съществени и могат да бъдат обяснени в друг исторически и езиков контекст.”¹

В случая г-н Щукин постъпва честно и казва – там, където са били скандинавските готи, на територията на Русия и Украйна, езикови паралели с някакъв готски германски език няма.

Същото не може да се каже обаче за българските му колеги. Защо за тях? Ами нали още в началото на четвърти век, при Константин Велики от Готия пристигат 300 хиляди „малки готи”, останали завинаги в Мизия и Тракия. Те също биха могли да оставят тук следи от своя готски език. Или са били „изтребени до крак”? Както са изтребени траките от славяните - така се изразява един наш бележит медиен (телевизионен) историк. Все пак тукашните привърженици на готската теория дават някакви примери за готски думи в българския език – *кладенец, кръст, хълм, котел* – в най добрия случай с уговорки преброих до цифрата 17 от различни

източници. В руския се посочват - *kaldings - кладенец, *ulbandus – верблюда (камила - някакъв вид скандинавска камила!). Нищо за учудване, някои и нашето „**хляб**” извеждат от немското „**blajbis**”, но какво ли не могат лингвистите.

В самото произведение на Йордан се срещат само готските думи „белагини” и „страва”, като за „страва” спорът е дали е готска или хунска. За „белагини” вече говорехме, но докато пишех книгата, виждането на защитниците на скандинавската теза претърпя еволюция. Хервиг Волфрам за разлика от своите колеги вече твърди, че „изразът „белагини” вероятно е означавал устното обичайно право на готите, Касиодор обаче използва тази дума етнографски, т. е. за да назове **писменото законодателство на гетите** и да **припише на готите цивилизована правна култура.**”

Непрекъснатото приписване на готите на качества и история (спомнете си Севт, Буребиста, Залмоксис), присъщи на траките по каквито и да е причини е вече прекомерно обидно за бедните скандинавци. А и от казаното по-горе Институтът по тракология би изпаднал в шок – траките били писмени, пък те не знаели и трябваше да го научат от г-н Хервиг Волфрам².

Българската дума „белег” не се среща в руския, украинския, полския и чехския езици. По правилата на лингвистиката тя трябва да се определи като дума с местен произход. Но български лингвисти я определят като една от единадесетте „прабългарски” думи, запазили се в днешния български език. А защо прабългарска? Иван Тенев Иванов³ съобщава за стотици надгробни паметници от Волжска България с надписи „на арабски или средноазиатски литературен тюрки”, където в много случаи в надгробния надпис е поставяна думата **bälük** превеждана като „надмогилен **знак**, паметник”. По-нататък Иванов пише: „*Пред вид на сходната морфология и семантика на БЛПГ (белег, бѣлѣгъ) и bälük, както и еднаквата им семантика, можем да предположим, че това са варианти на една и съща дума от езика на волжските и дунавски прабългари.*”

Не е тук мястото да коментираме кои са Волжските българи. Ситуацията изглежда доста объркваща, но не толкова, ако се мисли в посока – *готи (гети) и българи* – това са бежанци в Украйна от един и същ регион – Балканите.

Думата „*страва*” е определена като – „*страва* – пища, еда, кушанье, яство, блюдо, похлебка, варево”⁴. В дадения случай Йордан под „*страва*” разбира „тризна”, (погребален дар или обряд, поминална храна), при това значение се употребява сега в наречията на полски, чехски, словенски; в старата чехска писменост със значение на погребален помен, послесмъртен пир. Йордан употребява „*страва*” във връзка с погребението на хуна Атила. Думата *страва* се употребява и в България във вида *струва* в смисъл **правене помен** – „Ще *струваме* една година”⁵.

Приск Панийски, пратеник на римляните при Атила, в „Готска история” казва, че в стана на Атила се говорело на хунски и **готски**, след което описва посещението си там: „*В селата ни доставяха продоволствие, при това вместо пшеница - просо, а вместо вино, така наричаното по туземски „мед”; следващите ни слуги също получаваха просо и напитка, получавана от ечемик; варварите я харичаха „камос” (καμος).*

Мед е дума употребявана в днешния български език със същото значение⁶. За „камос” различни руски източници предполагат руското питие „квас”.

Тълкуването на двете думи, „белага” и „страва” е описано много подробно от Г. Сотиров⁷, където са посочени и други готски думи, например в “Книга на церемониите”, Константин Порфирогенет⁸. В описание на **готския** танц, представян, както изглежда, веднъж в годината пред императорския двор в Константинопол, са записани думите: **gubilar, ide, igor, ogun, sibir, nana, peretouri, vele, toul**. Излишно е да се обяснява на българите какво значат тези думи, а те са губител, иде, гори в смисъл изгарям, огън, сибир, бавачка или дойка, обръщам, говори, колчан.

Готският танц „Готикон“ е описан от византийския император Константин VII Багренородни през X век, който е представяван от готи – „актьори, облечени с рунтави кожи“, тракащи с различни предмети и произнасящи заклинания, с които се пропъжда злото.

Тези готи са играели ни повече ни по-малко танца на кукерите, който е събитие и атракция и сега в България. Танцът представя алюзията за прогонване на злите духове – „гяволи” (gubilar, гувилар, гяволар, гявол), и се изпълнява само от мъже.

Най-простото изречение, което може да се състави от горните думи и да съответства на танца, е: **gubilar ide, ogun da go Igor– „губилар (дявол) иде, огън да го гори (изгори).”**

”Огън да ги гори”, това си е най-традиционното българско заклинание.

Български кукерски танц

А дали траките са оставили някакви думи в украинския и други езици?

Ако погледнем списъка на **известните** тракийски думи (глоси) в българския език⁹ и се опитаме да намерим остатъци, следи от тракийски думи в руския и украинския език и други езици, ще видим следното:

Тракийски думи (глоси) в украински, руски, полски, чехски езици

Тракийска	българска	украинска	руска	полска	чехска
ak	око	око	глаз, око	очи	око
ας	аз	я	я	ja	ja
bela	бял, -о, -а	білий	белый	bialy	belich
berg(a)	бряг	берегі	берег	brzeg	breh

bers(a)	бреза	березина	береза	brzoza	briza
bistra-s	бърз	бистрий	быстрый	predko	bystre
brate(r)	брат	брат	брат	brat	bratr
bruza - бръза	бърза	бистрий	быстрый	bruz'as	
ведъ (βεδυ)	вода	вода	вода	woda	voda
gin	гине	гинути	гибнуть	zaglada	smrt
dama	дом, обор	дим, домок	дом	dom	dum
dea, deba(b=v)	дева	дивичина	девочка	dziewczinka	devcatko
dein(a)	деен	діателни	деятельный	aktivne	
derz, durz	дързък	дерзати	дерзкий		
den (δεν)	ден	ден	день	dzien	denax
druveta	дърводървета	дерево	дерево	drzewo	drevo
Εζις - еж	еж, таралеж	іжак	еж	jez	jezek
z	из, от	з, зи, зо	из	z	z
zama	сам - същи	сам	сам	sam	sam
zer - звер	звяр	звир	зверь	zwierze	zverinek
zolt(a)	злато, жълт	злото	золото	zloto	zlato
zymy	змей, змия	змия	змея	zmija	had
kara	гора, планина	гора.	гора.	gora	hora
kers(a)	чер, черен	чорни	черный	czarny	smutny
ketri - четри	четири	чотири	четыре	crtery	ctry
kist(a) - чист	чист	чистий	чистый	crysty	cisty
коζα	коза	коза	коза	koza	koza
kupsel(a)	куб		куб		
ma, me	мама, майка	мама	мама	mama	mama
mer	голям, велик				
musas	мъх	мох	мох	moher	mech
paibes	бебе, рожба	бебе	ребенок		
pi	при	при	при, у	przi	pri
rask	ръзък, пъргав, бърз		резкий	przenikliwi	rychly
sabadi,свободъ	свободен		свобода	svoboda	
suetul	светъл	светі	светлый	svetly	
semele	земя	земля	земля	ziemia	
stara	стара	старий	старый	starsi	

stryme - течение, струя	устрем				
stur	стърна страна	страна	страна		
sunka - сок	слонка	слина	слюна	slina	slina
t(h)alka	тласка	штовхат	толкать	tracac	
тц	тъмен	темно	темно	ciemno	temno
traus	троша	крошит	крушить		
tri	три	три	три	trzy	tri
thurd(a)	държа.	держит	держать	trzymac	drzet
utu	вода, удъ	вода	вода	woda	voda
σεβα- цев	цев, бъз	цивка	цев	civka	

Към този списък ще добавим и няколко български думи, от които е видно голямата им близост с украинското звучене, а думата *татко*, *тато* ще се появи още веднъж в края на книгата при други времена и обстоятелства:

червен	червон	красный	czerwony	cerveny
баща, татко	тато батко	отец	ojciec	otec
могила	могила	курган	mohyla	

От този речник виждаме, че тракийските думи със съответствие в българския език са 47. Интересен е следният момент: друг тракийски речник, съставен от петима знаменити руски автори¹⁰, изброява **230 тракийски думи**. От тях **73 (1/3)** имат паралели в литовския и латвийския езици, и **40** в днешния български език. Откъде идват тези тракийски думи в балтските езици? Този факт е показателен и *има своето логично обяснение* и отговор, който обаче не е в посока към дефиниране на балтите като прародители на траките. Движението на народите по различни поводи е било на север и това е ясно показано в последната глава на тази книга.

Науката **признава официално** като тракийски само няколко десетки думи. Още по-малко са думите в българския език, смятани за думи на т. нар. **прабългари** (единадесет). **Останалите 99.9% се смятат за „славянски“**.

А науката все още се пита и гадае кои са славяните¹¹.

Имената

„Гетика” на Йордан съдържа достатъчно готски имена, в произведенията на античните автори също. Проф. д-р Хервиг Волфрам¹² казва: *„Ако не бяха налице имената на предводителите и библейският готски език, изобицо не бихме означавали тези готи като числящи се към народите от германското езиково семейство.”*

Много вярна мисъл! Ако Йордан възвелича готите с тракийска история, писменост и материална култура, поне имената да са германски. ”Та за какво живее човек, ако не за едното име” – казваше Мунчо от „Под игото”.

Да, ама не! Какво ще кажете за народ, който няма в езика си германски думи, а има над шест хиляди имена на готи и готски племена – вандала, гепиди, херули? Логични са две предположения. Или че това е самият народ, или че е имал нещо **много общо** с народите, носители на тези имена. А че това е така, ще видим от написаното по-долу.

Намирам тази игра на имена, в която ни вкарва проф. д-р Хервиг Волфрам, за безсмислена. Имената в един динамичен свят са нещо, което не е притежание на един народ.

Един анализ на имената е труден по няколко причини:

- характерът на некрополите в Черняховската култура отразяват съставния характер на етническото общество там. Тези хора заедно са живели, заедно са погребвали своите покойници. Вероятно и политически са били една коалиция, заедно са воювали, носейки своите различни народностни имена, но наричани готи. Носели са и своите имена от собствените си истории, затова не е чудно, че в „Гетика” на Йордан присъстват и имената на Ситалк, Корил, Дорпаней, победителката на Крез - Томира, амазонките Лампета и Марпезия.

- никак не е било просто транскрибирането на тези имена на гръцки език и те вероятно са звучали не така, както са изписани.

Самият Йордан твърди, че готите са взаимодействали чужди имена, „предимно хунски”, а хуните взаимодействали от германците. (Не от готите, от германците. Още веднъж Йордан говори за германци, различни от готите.)

За да отпадне субективният фактор „Йордан”, приемаме да разгледаме проблема само с реални исторически имена – такива, които впоследствие са потвърдени от историците и реалните исторически събития. Това означава, че имената, които са употребени само и изключително от Йордан и в последствие нямат историческо потвърждение, няма да бъдат разглеждани и това е коректно. Казано накратко, ще работим с исторически утвърдени имена.

В работата с имената особено много ще ни помогне и излезлият през 2008 г. сравнителен антропонимичен речник на българските имена на Николай Тодоров под заглавие „Българският именник”. Това е речник на лични и фамилни имена на народи, които имат пряка връзка с българските имена. За нас речникът е интересен с това, че дава възможност да разберем кои народи са били по нашите земи и са оставили своите имена, с кои народи са имали контакти нашите предци. Изводите са неочаквани и изключителни. Нашето население носи освен огромен брой имена на „изчезналите” траки, така и „староилирийски”, „старокелтски”, „готски” имена и имена на „старогермански” народи, „немски” имена. Под имена на „старогермански народи” авторът подразбира имената на близките на готите народи – *гепиди*, *вандали* и други народи от Великото преселение. И според изводите от книгата, притежанието на едно име от един народ е доста условно. Така например според автора голяма част от „старогерманските” имена (*готи*, *гепиди*, *вандали херули*) и днес се употребяват от българите, **но не се употребяват от германците**. Това поставя въпроса – кои са *гепидите*, *вандалите*? Във връзка с този факт интересни са и коментарите и въпросите на автора за причината за близостта на тези имена. „Как да си обясним присъствието в съвременния български именник на повече от 3500 антропономични съответствия на тракийски, повече от 4000 старокелтски, близо 800 староилирийски и повече 1300 готски имена” – пита авторът и добавя: „Излиза, че старите келти, илирийци и готи, да не говорим пък за траките, са се намирили доста дълго време в контакт с нашите предци.”

Да, уважаеми г-н Тодоров, доста дълго време. Не само през времето на черняховското съжителство, но и по-рано, по времето,

когато илирите и келтите воюват с римляните през I и II век пр. н. е. и илирийски и келтски бежанци нахлуват по нашите земи и оставят тук следите на своята керамика, което ще видим по-късно.

Ще покажем с цифри тези съответствия:

На 3347 български имена съответстват 2347 тракийски .

На 4613 български имена съответстват 3657 старокелтски.

На 771 български имена съответстват 572 староилирийски.

На 569 български имена съответстват 944 латински.

На 527 български имена съответстват 493 шведски, норвежки, датски, фризки имена.

Изследването потвърждава съответствието на **6500** български имена с имена, приписвани на „стари германци” – готи и готските племена на вандалите, херулите, гепидите.

Над тези данни, събрани от научните библиотеки на Европа, човек би трябвало да се позамисли. Особено данните за готските съответствия. Или да кажем за съответствията с имената на „изчезналите” траки. Как да си обясним и големия брой келтски имена? Може би са прави г-н Щукин и г-н Вагалински (виж следващата глава) за „келтска керамика” в Украйна и респективно по нашите земи¹³.

Най-слабо, дори съвместно с норвежко, датско и финско съответствия е това на шведите - а нали в Швеция е земята „Готланд”, откъдето идватли скандинавските готи.

Ще си позволя още един коментар – въпреки римското присъствие по същите Балкански земи, количеството на латински имена, останали тук е съизмеримо със „северогерманските” (шведски, датски, норвежки) – учудващо малко.

И как след всичко написано да не кажем – хубаво нещо е това статистиката.

Но да разгледаме личните и фамилни имена на непосредствено участващите в събитията от 376-378 г. – готите - преди и след преминаване на р. Дунав и да видим има ли право някой народ, в частност германския, да монополизира имената, като ги нарича „германски” и по този начин си присвоява история. С курсив по-долу показвам тракийските, келтските и илирийските и други съответствия според Николай Тодоров.

Бериге – първият готски крал според Йордан

Тракийско - *Berga, Bergule, Beri-sade*,

Староилирийско - *Beres*

Келтско - ***Beric, Berric, Bericos***

Немско име - *Berga, Berg*

Българско име - *Берко, Бриго*

Амал – четвъртият готски крал, от готския род на амалите

Тракийско - *Ama, Ama-dok, Amia Ammalio*

Староилирийско - *Amata*

Немско име - *Amalia*

Българско име - *Амалия, Амалица*

Балти – готския род на балтите

Тракийско - *Baltio*

Келтско - *Baldo*

Староилирийско - *Balaeus*

Немско име – *Baltar, Balco*

Българско име – *Балта, Балто, Балтак, Балден, Балчо*

Тотила

Тракийско име - *Totiano, Toto*

Староилирийско - *Tautonius*

Келтско - *Totio, Totulo, Tautius, Totia*

Българско - *Тотил, Тотиле*

Книва

Готският водач, който през 251 г. нахлува в пределите на Мизия. Тогава, когато бива убит римският император Деций. Това е първото посочено от източниците име на готски водач. А според оценките на историците, скандинавските готи все още са на стотици километри от Черно море и района на посочените военни действия.

Радогаст

През 405 г. **готският** водач Радогаст (Родогайс, *Radagaisus*, Ροδογαῖσος) с огромна войска напада Италия (Исидор Севилски, Орозий, Олимпиодор). Името Радогаст е име на славянски бог, с паралели в славяно-антските имена **Ардагаст**, Андрагаст, Анангаст, Доброгаст, Келагаст, Невиогаст, Оногаст, Пирогаст, Унигаст. В

“Образуване на българската народност” Димитър Ангелов цитира разпоредба от 1008 г., в която по река Струма се чете село Радогаст.

За отразяване нападенията на Радогаст римският военачалник Стилихон използва услугите на **гога** Сар (Цар). Според Т. Д. Златковская¹⁴, името Сар е аналог на тракийските **Сар, Сараток, Сарато**. Немските лингвисти го извеждат от Цезар – кайзер, цар, кесар – но то очевидно е по-старо от римляните, защото го срещаме и при персийците, отдето е преминало и в Библията.

Алатей и Сафракс¹⁵, Колиа и Сферид¹⁶, едни от първите готски водачи, стъпили на римска земя през 376 г.

Алатей

Келтско - *Алла, Ала, Алатун*

За Алатей и Сафракс Б. В. Магомедов казва¹⁷: ”*След гибелта на Витимир, (вожда на групата готи в източна Украйна) вождовете Алатей и Сафракс в 376 г. повеждат своите хора (готи и съюзни алани) към Днестър и Долен Дунав*”. Магомедов „пропуска” да каже, че Витимир е кралят на остроготите, че Алатей и Сафракс *заместват* (?) Витимир след неговата смърт и **предвождат готите** при преминаване на Дунава и в битката при Адрианопол.

Не виждам нищо германско в тези имена. Близко до **Алатей** е Атей (ата), име на скитски вожд, **Сафракс** е **аланско име** (виж по-долу). От тук идва и очудването ми – скитски и вождове заместват краля на „германските остроготи.

Амиан Мерцелин в прав текст казва, че част от победителите готи в битката с император Валент при Адрианопол са аланите и хуните.

На гръцки **Коля** може да се напише само като **Колиа** и това име за българите няма нужда от коментар.

Имена с окончаниа мир, мер.

Валамир, Теудомир, Витимир, Селимир, Видимер, Визимер, Филимер, Гелимер.

Бих се извинил на славяноезичните читатели, но моето недоумение беше същото - нима трябва да се съмнявам в славянското звучене на тези имена? Като добавим само, че **мер** е тракийската

дума (виж речник на тракийските глоси/ думи) и означава **голям, велик** - коментариите са излишни.

В 377 г. **срещу готите** воюват римските военоначалници с неримски имена **Барзимер** (**Бързимер**) и **Рихомер**¹⁸. Лингвистите биха казали, че Бързимер е славянско име. А защо не тракийско?

Маламир е средновековен български владетел, управлявал България от 831 до 836 година; **Владимир** Расате е княз на България от 889 до 893 г; **Срацимир**, е български цар (1356-1396). Някои се опитват да изведат горните имена от „немското” Валдемар.

Селимир е последния готски крал на вандалите, а **Селимир** Харвой (Селимир, Желимир, Gelimir, Гелимир.) е бил хърватски цар около 550 г. Подобните днешни български имена са **Красимир**, **Владимир**, **Добромир**, **Станимир**.

Валамир

Тракийско име - *Valio, Vali, Valeri*

Староилирийско – *Valius*

Келтско - *Valo, Valos*

Немско име - *Waldomar, Walli*

Български - *Велимир, Вилимир, Вальо, Валя, Валери, Валентин.*

Витимир

Тракийско име - *Bitas, Bito, Bitias, Bito*

Келтско - *Vitio*

Немско име - *Wittum, Witte*

Български имена - *Витомир, Витомер, Витан*

Виталиан е римски пълководец, внук на алана Аспар.

Видимер

Тракийско име - *Uidio*

Келтско - *Vidilis, Vida, Vidaco, Vidua, Vidula*

Немско име - *Wiedel, Widdel*

Български имена и думи – *Вадимир, Виден, Виделин, Вида, Видим, видях, виден, виделина*

Визимер - може да се предположи идентичност с Видимер. Според Йордан Визимар, крал на Вандалите, е от рода на **Астингите**. **Асти** е тракийско племе.

Гелимер

Тракийско име - *Gialo, Gellemo*

Келтско - *Gella*

Немско име - *Gela*

Българско име – *Гела, Гели, Геле, Гелин, Гелина*

Селимир

Тракийско име - *Selli*

Келтско - *Sello, Sellus, Selia, Sellic*

Българско име - *Села, Сели, Селимир*

Филимер

Тракийско име - *Fiullo*

Келтско - *Filena*

Немско име - *Fila*

Българско име - *Фильо, Фило*

Теудомир

Тракийско име - *Tediaro, Teo*

Келтско - *Tuddul, Teudric*

Немско име - *Todulf*

Българско – *Тодор, Чудомир*

Имена с окончания *rix, rex*. Окончанието **rhix** е от келтски произход и означава владетел; **rex** – латинска транскрипция. (И тук, уважаеми читателю, отново трябва да отбележим червената лампичка, която светна при отбелязване на келтския произход на окончанието **rhix**. Което означава и въпрос: защо са тези келтски титли в готските имена?)

Германарих, готски крал.

Тракийско - *Germanus, Germano*

Келтско - *Germani, Germaniacum*

Староилирийско - *Germus, Germulus*

Немско име - *Germa*

Българско име - *Герман*

Аланско име - *Germanares*

Името Герман е разпространено в България. Смята се, че идва от *тракийската дума "герма"*, която означава "топъл извор". Култът към св. Герман заема важно място в традиционната вяра

на българите. Според българската традиция този светец се възприема като един от покровителите на градушките наред със св. Вартоломей и св. Илия.

Герман е римски генерал, тракиец, братовчед на Юстиниан починал в Сердика, вероятно с. Герман е било негова резиденция; Германия, сега Сепарева баня е родното място на трака Витанаил, прочут пълководец на Юстиниан.

Ерманарих, готски крал.

Тракийско име - *Erma, Ermakotas, Ermadadas, Ermadeno*;

Староилирийско - *няма*

Келтско - *Ermanus, Ermin, Erminius*

Немско име - *Erma*

Българско - *Ерман, Ермин, Ермина, Ерма*

Ерми е много разпространено "тракийско" име: име на тракийския бог, известен в гръцка транскрипция Хермес. Херодот казва за тракийските благородници и велможи, че почитат преди всичко Ерми и че извеждат **рода си** от него.

Река Хермос е тракийско название на река Върбица, влива се в Арда; Ерма е река в България, а също така в Българска Моравя; първият митрополит на Филипопол, ръкоположен от св. ап. Павел, се е наричал Ерм.

Ерми е прабългарски род.

Ерарих –

според Прокопий Кесарийски¹⁹ Ерарих е от племето на ругите.

Ардарих, крал на гепидите.

Тракийско име - *Arda, Ardo, Ardon*

Староилорийско - *Arrdau*

Келтско - *Arda*

Българско име - *Ардан, Арден, Ардин, Ардем, Ардьо, Ардамер* (XIV в.)

Аланско име - *Ардабур*

Арда е име на река в България. Най-ранното ѝ споменаване е в „Теогония“ на Хезиод, VII в. пр.Хр.²⁰

Атанарих

Тракийско име - *Ata, Ates, Ati, Atius, Atas, Atta, Attanoio*

Староилирийско - *Atto, Atti*

Келтско - *Ata, Atta*

Немско име - *Attan, Atta*

Аларих

Тракийско име - *Allano*

Келтско - *Alla, Ala*

Немско име – *Alan*

Българско име - *Ало, Альо*

Алански имена - *Алан, Аланус, Ален*

Български думи - „ала” - „хала”: след като е възможно „*хляб - blajbis*” – защо не и „*ала - хала*”.

Ариарих

Тракийско име - *Ario, Arri, Ariase*

Келтско - *Aria*

Немско име - *Ara*

Геберих - няма съвпадения.

Аорих - няма съвпадения.

Арарих - няма съвпадения.

Видерик (рих), Теодорих, коментирахме при *Видимир Теудомир*.

Към поредицата можем да добавим и още имена от нашата и руската история - *Исперих*, *Телериг*, *Богорик*, *Рюрик*, които опровергават твърдението, че при източните народи няма употреба на наставките **rhix** и отново поставят въпроса за присъствието и в имена на българи.

Остават и определен брой готски имена, за които трудно може да се каже нещо определено: *Хулмул*, *Авгис*, *Хисарну*, *Хунуила*, *Агиульф*, *Одвулфа*, *Ансилу*, *Едиулф*, *Вултвулф*, *Вандилиария*, *Амаласвент*, *Матасвента*, *Видимунд*, *Гунимунд*, *Торисмунд*, *Беримуд*.

Наставката **мунд** - според А. Мерцелин, *Агилмунд* е цар на квадите, и пак според него „сармати и квади са племена – съседи, близки по обичай”²¹. А сарматите са племена населявали Северното Причерноморие още I в. пр. н. е. Йордан твърди, че Мундо, римски военачалника е от рода на Атила. През 540 год. като

командир във византийската армия в Италия се споменава Теодимунд - внук на Мундо.

А ето какво казва Николай Тодоров на лично запитване за „скандинавски звучащите“ имена Амаласвента и Матасвента. „Във въпросните **готски** имена според мен несъмнено се съдържа съставката "**свинта**", което е неправилно предадено старо **свента, свята**. В румънския език и до ден днешен **свята** е **свинта**, а както е известно почти всичките румънски църковни термини са заемки от българския.“

Амаласвента (Amalasuenthae, или разчленено Amala-suenthae) е дъщеря на готския крал Теодорих, Матасвента (Matasuenthae) – негова внучка.

Говорейки за **свят, свята**, бихме могли да потърсим техните корени в **светъл, светла**. А тракийската дума за **светъл** е **suetul. Suet – suenth** – мисля, че няма нужда от коментари.

Други готски имена **според Йордан:**

Микка, (бащата на Максимин Тракиецът, гот).

Тракийско име – *Micca*

Келтско - *Misso, Mico*

Немско име – *Micca*

Според Йордан: дядото на Йордан се е казвал **Пария**, а сестриният му син се казвал **Баца**.

Пария

Тракийско име - *Parina*

Староилирийско - *Paris*

Келтско - *Parra*

Немско име - **няма**

Български фамилии - Парски, Парови; в зависимост от транскрипцията са възможни Порис, Борис, Парис.

Баца

Тракийско име - *Batta*

Староилорийско – *Bato*

Келтско - *Batsio, Battius*

Немско име – *Bazzo, Batz*

Български имена и фамилии – *Бацо, Баца, Боца, Бацови, Бацеве*

А името на самия Йордан (а защо не и JORDANES, автор на книгата „Getica”) би могло да се изведе от писаното от В. И. Щербаков²²: „Името Дюрд е добре известно на тракийците. От него са дошли и други имена с участие на суфикси, обикновени за тракийския език: Едно от тези сложни имена е – Диурданус, Дюрданус, Дюрдано”²³.

Йордан казва още, че неговото семейство е служило на алана **Кандак**, обаче племенникът на Кандак, Гунтик, бил от рода на амалите, предците на Теодорихите, защото майка му била готкиня. Така аланите ставали готи (чрез предаване родовото име по майчина линия). Това го казва Йордан.

Тракийски исторически имена, описани в „Гетика” като готски:

Залмоксис – върховен жрец и водач на гетските племена, обожествен след смъртта си.

Котелас – гетски цар

Медопа - дъщеря на гетския цар Котелас.

Ситалк – тракийски одриски цар.

Бурбиста – вожд на гетите в I в. пр. н. е.

Дикиней – върховен жрец и помощник на Бурбиста

Комозик – приемник на Дикений

Дорпаней – вожд на гетите-даки

Като доказателство за германския характер на някои готски имена германските историци изтъкват наличието на наставката „**ила**”. Йордан, коментирайки обичаите на народите да си заимстват имена, казва (58): „Готите заимстват предимно хунски имена”.

Такъв паралел има:

Agila, Albila, Costila, Merila, Totila, Ulfila – готски имена
(Агила, Албила, Костила, Мерила, Улфила)

Attila, Bigila, Blivila, Froila, Optila, Thraustila - хунски имена
(Атила, Бигила, Бливила, Оптила, Трастила)

Всичките тези имена завършват на **il** – **ila**, като твърдението е, че това е немска приставка.

Г. Сотиров обаче обръща внимание на българските имена: Божил, Борил, Момчил, Людмил, Стоил, Страхил (Božil, Boril, Momčil, Lyudmil, Stoil, Strahil)²⁴.

През седми век в „Равенски аноним“ авторът съобщава като източници за своята „Космография“ *готските* философи Аттанарид, Елдевалд и доста интересното, познато на всеки българин име **Маркомир**. Марка – това е тракийското име за *кон*.

Алански имена. Тъй като многократно подчертавам мултиетническият състав на готския съюз, ще покажа и известни алански имена според З. Д. Гаглойти²⁵. Отново ще подчертая известните исторически готски имена:

Аддок, Алан, Аланус, Ален, Амен, **Андак**, **Ардабур**, Ариобинд, Арменон, **Аспар**, Аспидиус, Бабо, Беогар, (**Г**)**ерманерик**, Гоар, **Гоерик**, **Гойарик**, **Кандак**, Ласукар, Неугион, Пабол, Патриций, Респедиал, Сангибан, Самбида, Саул, **Сафракс**, Сиагрий, Эгетий, Эотар, Эохар, **Эторик**.

Ще обърна внимание на „готското“ име **Ардабур**. (Видяхме, че то е аланско). На този знаменит род е посветила статията си „*Готите и Филипопол през втората половина на V век*“ Василка Герасимова в книгата „**Готите**“ със съставител **академик д-р Росен Милев, Нов български университет, София**. Според авторката този род е дал на римската империя такива известни *готски личности* като Флавиус **Ардабур**, Флавиус Ардабурус **Аспар**, последният е в тесни роднински връзки с известните Триариус, Теодорих Страбон. Авторката помества своята статия за алана Ардабур в книга, утвърждаваща германското начало на готите. Но трябва ли да я притеснява това?

Парадоксът на имената. Още веднъж ще проличи колко ненадежден е лексичният доказателствен елемент. Ще покажем и имената от „Именник на българските князе“ – триста години по-късно - и ще потърсим нещо германско в тях.

Авитохол, **Ерник (Ерик)**, Гостун, **Курт**, Безмер . **Аспарух** (Есперих, Есперерих, Исперих), Тервел, Севар, Кормисош, Винех, Телец, Умор, **Ерми** (Ерменрик), **Вокил**, Угайн, **Укил**.

Трима от посочените „носят” „германски” имена. **Ерник**, **Ерми** и **КУРТ – КУБРАТ**, царят на Стара Велика България.

Имена на германски и други европейски народи „от времето на готите”. И нека да видим какво показва сравнението на тези имена с готските? (Съвпаденията - с **тъмен шрифт**.)

ГОТИ: Алтей (Атей, скитски вожд), **Ермарих** Сафракс, Колия (Коля), **Валия** (Валя) Сферид **Ардарих**, **Видерик**, **Теодорих**, **Атанарих**, **Аларих**, **Арарих**, **Аорих**, **Германарих**, **Геберих**, **Валамир**, **Теудомир**, **Видимер**, **Визимер**, **Филимер**, **Гелимер**, **Книва**, **Селимир**, **Хулмул**, **Авгис**, **Хисарну**, **Хунуила**, **Атала**, **Агиулф**, **Одвулфа**, **Ансилу**, **Едиулф**, **Вултвулф**, **Вандилиария**, **Амаласвент**, **Гунимунд**, **Торисмунд**, **Беримуд**, **Верко**, **Авив**, **Иской**, **Сила**, **Фильо**, **Ана**, **Ала**, **Лариса**, **Мика**, **Анимиса**, **Гатя**, **Савин**, **Батуш**.

ФРАНКИ:²⁶ **Хлодион**, **Меровей**, **Хилдерик**, **Хлодвиг**, **Хлотар**, **Хлодомир**, **Теодорих**, **Теодеберт**. **Теодебалд**, **Хариберт**, **Гунтрамн**, **Сигиберт**, **Дагобер**, **Хилперик**, **Карл**, **Пипин**.

СВЕВИ: **Хермерих**, **Херемигарий**, **Рехила**, **Рехиар**, **Айоулф**, **Малдрас**, **Фрамта**, **Римимунд**, **Фрумар**, **Ремисмунд**, **Херманарих**, **Веремунд**, **Теодемунд**, **Харарих**, **Ариамир**, **Теодемар**, **Еборих**, **Андека**, **Маларик**.

АЛЕМАНИ: **Крокус**, **Медерих**, **Агенарих**, **Кнодомар**, **Вестралп**, **Ур Агенарих**, **Суомар**, **Хортар**, **Гундомад**, **Урсикин**, **Макриан**, **Рандо**, **Хариобауд**, **Вадомар**, **Витикаб**, **Приарий**, **Гебаулт**.

АНГЛИ: **Креода**, **Пиба**, **Кеорл**, **Пенда**, **Еова**, **Пеада**, **Освио**, **Улфере**, **Етелред**, **Кенред**, **Кеолред**, **Етелбалд**, **Бьорнред**, **Офа**, **Егфрид**, **Коенулф**, **Кенелм**, **Кеолулф**, **Бьорнулф**, **Лудека**, **Виглаф**, **Егберт**, **Вигмунд**, **Вигстан**, **Бургред**

САКСИ: **Сердик**, **Кинрик**, **Келвил**, **Кьол**, **Келвулф**, **Кинегилс**, **Квихелм**, **Кенвал**, **Кенда**, **Саксбург**, **Кенфус**, **Есквин**, **Кентвайн**, **Кедвала**, **Ине**, **Етелхард**, **Кутред**, **Сиберт**, **Кеневулф**, **Бьортрик**, **Егбрихт**, **Етелвулф**, **Етелбалд**, **Етелберт**, **Етелред**, **Алфред**

ЮТИ: Хенгист, Хорса, Ерик, Окта, Ерменрик, Етелберт, Едбалд, Етелуалд, Ерконберт, Ерменред, Екберт, Хлотхер, Едрик, Мул, Свехард, Свеберт, Освин, Витред, Елфрич, Едберт, Ердвулф, Сигред, Енмунд, Хеберт, Елмунд, Кутред, Кенвулф, Балдред, Етелвулф, Етелстан.

От тази поредица видяхме:

1. Има съвпадение в окончанията - **рих, рех, мир, мер (мар)** - равностойни на титли

2. Има съвпадения в окончанията **мунд**, характерни до близки на сарматите племена,

3. Има съвпадения в окончанието **улф**. Но масовата практика за ползване на наемни войски при всички народи вероятно е допринесла за заимстване на рих, мунд, **улф**, мар, мер.

4. **Има съвпадение в едно име с три различни окончания** – Теодомир, Теодорих, Теодомар. Както показахме по-горе, немското съответствие е – *Todulf*.

Разглежданите имена са предимно имена на водачи на племена, които могат и да не съвпадат с имената на хората от племената, може да са династични имена, от династични бракове между племена с онаследяване на имена от различни племенни групи и то често враждебни или воюващи помежду си и т. н.

От така направения преглед видяхме, че готските имена най-малкото **не са германски монопол**, както твърдеше г-н проф. д-р Хервиг Волфрам. Напротив, доста от имената нямат германски съответствия. Аланското име Германарек е по-близо до Германарих, отколкото немското *Germa*.

Д-р Асен Чилингиров²⁷ отбелязва, че в Амброзианската библиотека се съхранява един палимпсест – календар, публикуван в 1831 г. от кардинал Анджело Май. В него пише, че на 26 март православната църква чества паметта на „26 мъченици, пострадали в **Готия** при царуването на Валенс и Грациан“. Цитатът от А. Чилингиров: „*За тези 26 мъченици, загинали на 26 март, там се казва, че били изгорени от папата и императорите Валенс и Грациан в Готия. Къде точно се е намирала тази страна, ние научаваме от някои църковни документи, в които арианският*

*епископ на Адрианопол (Одрин) носи титлата "епископ на Готия". А какви са били по народност тези 26 мъченици, можем да отгатнем от техните имена, колкото и неточно те да са били транскрибирани с латински букви: поп **Верко, Авив, Иской, Сила, Фильо, Ана, Ала, Лариса, Мика, Анимиса и Гатя**. В православния календар на този ден също се споменават „**Савинъ** [Сава] воинъ готвинъ" и „презвитеръ Вавусий [Батуш]", и двамата споделили участта да бъдат изгорени. (С въпрос са отбелязани неразчетени символи – б.а.)."*

Император Валенс е същият, чиято армия готите разбиват при Адрианопол (Одрин) в 378 г. и той е император не някъде другаде, а по днешните български земи.

Дори да са от някаква друга Готия, не одринска, този откъс и следващият показват ясно какви са били имената на „**готските воини**” по нашите земи по това време.

Димитър Цухлев,²⁸ описвайки историята на Охридската църква казва: „С такава твърдост и високо благочестие тази църква се отличила и в последващите времена, като създала цял ред даровити пастири и мъченици за вярата. Само при кесаря Максимиана пострадали за вярата: **Агатон, Агапий, Хионий, Ирина, Касия, Филип, Евтихий, Ансихия, Йоан, Тимотей, Боян, Борин, Варин, Мирун, Саил, Сепан (Степан?), Флед, Араб, Мария, Нина, Кара, Трурия, Бублаза, Гозия и Димитър.**

Запитах се - какво правят някои имена със славянско звучене в Охридско по времето на Максимин Тракиец (235–238 г.)?

Историците твърдят, че славяните са дошли на Балканите в шести век. Това, което се опитвам да кажа, е, че голяма част от посочените по-горе имена са „отишли” в Украйна от Охридско **преди** шести век.

Възраженията на историците могат да бъдат: „а нямат ли някои от тези имена гръцка основа”? Да не забравяме, при съседни народи обменът на имена винаги е двупосочен, но гръцко ли е населението на Охрид през 235 година? По време на последния македонски цар Персей (около 148 г. пр. н. е.) Охрид е бил главна база на македонците във войната им срещу римляните. И сега

населението на Охрид не е гръцко. А другият въпрос е – как стигнаха тези „гръцки имена“ до Украйна: *Аганий, Ирина, Касия, Филип, Ансихия, Тимотей, Сепан (Степан?), Флед (Фед), Мария, Нина, Димитър.*

Владимир Щербаков²⁹ изследва подробно тракийските имена, срещащи се в Украйна - там, където са били готите: „*Това са преди всичко имена на тракийци – легионери и селяни, понякога роби. Те са останали на надгробните плочи. Имах щастието да изследвам около десет хиляди дохристиянски славянски имена във връзка с тракийския проблем. Източниците ми бяха: "Речник на древно-руските лични имена" Н. М. Тупиков 1903, „Речник на собствените имена“ С. Ф. Левченко; Александър Фол, „Les Thraces dans l'Empire Romain d'Occident“.*

Щербаков анализира и описва десетки славянски имена, ”запазили своето тракийско звучене”: **Astius** - *Остаиш, Остик. Biarta* - *Бердо, Вереда, Варадат, Варета. Bessula* - *Вислой. Burtzi* - *(Бързи) Борсч, Бортко, Борц. Buris* - *Борко, Бор. Brigo* - *Брайко, Брейко, Брех (летописно име). Brais* - *Брашко. Bisa* - *Буса, Буцко. Bessa* - *Бес, Беско. Bassus* - *Васс, Васой. Vrigo* - *Верига (по-скоро Бриго). Auluzanus, (Лозан) - Галуза, . Durze* - *Дружина, Didil* - *Дидим, Дедило. Doles* - *Долаш. Dines* - *Тинец, Тинко. Tutius* - *Туча, Тучко (Михайло Туча – новгородски „посадник“, 1456 г.). Mis* - *Мисура, Mettus* - *Митус, Митуса (летописно име). Muca* - *Мука (Мика) (Янка Мука - нежински мещанин, Ивашко Мука - селянин и др.). Mucasis* - *Мукосея, Мукосей, Мокосея (Иосиф Мокосея Баковецкий - епископ Владимирский, 1633 г.). Purus* - *Паруска, Парус. Sipo* - *Сипа. Surus* - *Сирош. Suarithus* - *Сирич. Scorus* - *Скора, Скорина, Скорец, Скорына, Скорята. Suarithens* - *Сорочно. Sudius* - *Судило (летописно име), Судислав (летописно име), Судимир (летописно име), Судеч и др. Seuthens* - *Сеченой. Serrus* - *Серой, Серко (много разпространено име), Сера, Серик. Traex* - *Тарах. Tarsa* - *Торуса (много разпространено име). ”*

Други тракийски имена пак по Щербаков - имена на тракийски владетели: - *Терес, Садок, Котис* – съпоставени със славянски имена: *Терес/Тарас* (переход «е» в «а», като в случая Ксения/

Оксана); *Садок/Садко* (герой от сказанията на новгородските славяни). Останала е и втората форма: *Садоф* (украинско име); *Котис/Котек/Котаиш/Котко* (много разпространено име - от Литва до Киев).

Много по-добре обаче тези имена, представени от Щербаков, звучат днес без гръцките си наставки по начина и със съответствията си: Асти (Астинна), Васу - **Васил**, Аулозан – **Лозан**, Доле – **доле**, Дине - **Дино**, Тутио - **Тути**, Мето - **Мето**, Мука - **Мика**, Пури - **Пури**, Сури – **Сури** (сур, сив), Сурати - **сур**, Скоро (**Скорчев**), Съди - **съди**, Сетен – **Сетен** – **сетен**, **Сретен**, Сери (сив), Трае – **трае**, **Трайко**, Тарас – **Тарас**.

* * *

Като край на този може би донякъде безнадежден (*хляб* – *blaibis*) и безкраен спор ще цитирам заключението на професор **Борис Парашкевов**, доктор на философските науки, професор по история и историческа граматика на немския език към СУ „Климент Охридски”, който в своя лингвистичен анализ в книгата „**Готите**”, (където е и представен с горепосочените титли), съставител **акад. д-р Росен Милев**, финансирана и предназначена да утвърди готския, разбирай германския етногенезис на готите и ¼ от българите: „*В обобщение на извършения до тук обзор не може да не се направи извода, че въпреки старанията на вече няколко поколения езиковеди не малко любопитни страни при разселването и общуването на западните и източните германски племена с новите им съседни от Скандинавия през Балканския и Апенинския до Пиринейския полуостров остават на равнище предположения, догадки и безкрайни, понякога за съжаление безплодни спорове.*”

Макар и много витиевато казано, това е истината не само за езиковото влияние, но и на всякакво друго такова на „германоезични скандинавски готи” по нашите земи.

Хронистът пита:

*- Кажу ми, шуте, кога измисляш
вицовете си.*

*- През нощта, когато ти спиш, аз
чета.*

- И какво четеш?

*- Ами това, което ти пишеш през
деня.*

БЕЛЕЖКИ 4:

¹ М. Б. Щукин. *Рождение славян*, С. Петербург.

<http://www.krotov.info/history/09/schukin.html>

² www.numizma.com/magazine/2008/12/21/

³ Иван Тенев Иванов, Кратки хипотези за историята на прабългарите,
<http://protobulgarians.com>

⁴ Даль, Владимир. *Толковый словарь живого великорусского языка*,
Москва 1989

⁵ За българите, поляците, чехите и русите е ясно значението на глагола „страва”. Въпреки че Йордан достатъчно ясно казва, че този обряд е наричан така от хуните при погребението на Атила («stravam... quam appellat ipsi»), за германски произход на думата настояват:

Jac. Grimm, *Über das Verbrennen der Leichen*, – «Kleinere Schriften»,
II, Berlin, 1867

L. Diefenbach, *Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache*, Stuttgart,
1846—1851

E. Schwarz, *Germanische Stammeskunde*, S. 225.

E. Rooth, *Got. strawa* «Gerüst, Paradebett».

⁶ Интересна е и реакцията на различни руски историци към употребата на думите „страва” и „мед” от Йордан и Приск – все във връзка с хуните - а тя е удивление и донякъде възхищение за толкова ранна поява на славяни по долен и среден Дунав. Така е, ако разглеждат готските племена като германи, а не като готи, наречени по-късно славяни.

⁷ Г. Сотиров, *Ономастични и лексикални особености в ранния готски език*, <http://tscelof.hit.bg/36GOTSKI%20EZIK>

⁸ Constantine Porphyrogenitus “*De Ceremoniis*”, Глава 92 (83), *Les Belles Lettres*, 1939 г. (т. II, стр. 182 – 187)

⁹ <http://ziezi.net/trakite.html>, Траките са Българи, АВИТОХОЛ книжка 22-23, 2002 г.

¹⁰ <http://language.babaev.net/glossary/thra.html>

1. В. Нерознак. *Палеобалканские языки*, Москва 1978.

2. М.Фасмер. *Этимологический словарь русского языка*, Москва 1986.

3. Т. Гамкрелидзе, В. Иванов. *Индоевропейский язык и индоевропейцы*, Тбилиси, 1984.

4. О. Широков. *Введение в балканское языкознание*. Москва 1990.

5. Л. Гиндин, В. Цимбурский. *Гомер и история Восточного Средиземноморья*. Москва 1996.

¹¹ Във връзка с казаното ще си позволя да приложа някои топоними и техните възможни интерпретации на „славянски”, взети от Птолемева карта (Птоломей, 100 – 175 г) и които са предимно от западната част на Балканския полуостров, а те са: Dolishe – Долище, Butua – Бутула, Битола, Scupi – Скъпо, Tristolus – Три стола, Sinna – Чина, Argolus – Орел, Doberus – Добера, Verga – Брега, Terpillus – Терпели. На друга карта римска карта (Милош Линдро, „Заборавения Кадмо”) намираме топонима Бела зора а също така и известните град Пела и долината Пелагония, които доста нормално се предават като Бела и Бела коня (преминаване на Б в П при гърците).

¹² Хенрих Волфрам, *„Готите и старогерманското културно-историческо присъствие по българските земи”*, София Балканмедия 2003.

¹³ Въпросът за келтите и становището на историците е доста сложен и интересен. Да си припомним, че като келти в Англия се определят предимно жителите на западната част на британските острови, а на източната част – като завоевателите англо-саксонци. Колко разочаровани ще останат шотландците, когато разберат, че генетичният им корен

няма нищо общо с келтите и е идентичен с този на баските. А вината да бъдат наричани келти е изцяло на историците. (виж Стивън Опенхаймер, „Мита за произхода на британците”, сп. Космос 25 юни 2007). http://kosmos.pass.as/e107_plugins/content/content.php?content.33

¹⁴ Т. Д. Златковская. *Возникновение государства у фракийцев*, Москва 1971, с. 234

¹⁵ Йордан. *Гетика*, 134

¹⁶ А. Марцелин. *Римска история*, книга XXXI, 6.

¹⁷ Б. В. Магомедов. *Етнически компоненти на Черняховската култура*

¹⁸ А. Марцелин, *Римска история*, книга XXXI, гл.8,9.

¹⁹ Прокопий Кесарийски, *Войната с готите*, 2. http://ald-bg.narod.ru/links/avtor_index.htm

²⁰ Hesiod.Theog. – Hesiodi carmina. Rec. A. Rzach. Lipsiae 1913

²¹ А. Мерцелин, „*Римска история*” Книга XV 12.

²² В. И. Щербаков. *Века трояновы*

http://modernlib.ru/books/scherbakov_vladimir/veka_troyanovi/read/

²³ Следвайки методите на лингвистите би могло да бъде **Ди - Ор - Дан**, или **ДАДЕН ОТ БОГА**, (дио – деятеля, твореца;бога - Ор/Ер/Яр.)

²⁴ Г. Сотиров в „Ономастични и лексикални особености на ранния готски език”, пише: „класическият гръцки език не е допускал съгласна в края на думата, освен ако това не е била “r”, “s” или “n”. Това е било така, докато християнството не се е утвърдило и имената, завършващи на -В, -D, -L, -M и -СН, които са започнали да се явяват често в гръцките източници. Трако-македонските имена, окончавачи на –ИЛ, сменят това окончание на –ИЛА, когато се поставят във винителен падеж. Така Божил (Vožil) става Божила (Vožila), Борил – Борила (Vorila) и т. н. Трако-македонското име Борил (Voril) също се явява във византийските източници като Борила (Bourila и Borilas)”. Така че, в някои случаи правилото може и да не е хунският вариант.

²⁵ З. Д. Гаглойти. *Осетинские фамилии и личные имена. Цхинвал, изд. "Южная Алания" 2007.*

²⁶ <http://www.forum.boinaslava.net/printthread.php?t=10021&pp=50&page=5>

²⁷ Асен Чилингиров. *Кои са светите 26 мъченици, които църквата чества на 24 март?...* <http://www.ivanstamenov.com/>

²⁸ Димитър Цухлев. *История на българската църква*, 1911 г.

²⁹ В. И. Щербаков. *Века Трояновы*.

5. АРХЕОЛОГИЯ НА ГОТСКИЯ ПРОБЛЕМ. КЕРАМИКА

Така наречената „Черняховска керамика“ е определяща за характера на самата Черняховска култура и това дава основание на Б. Щукин да напише: *„Всеки археолог, занимаващ се с изучаването на Черняховските паметници, знае, че наличието в разкопките на фрагменти **сива керамика, произведена на грънчарско колело** ... е верен признак за присъствието на даденото място на паметник на Черняховската култура“*.¹

Що се отнася за качествата на самата керамика, бихме могли да цитираме отново Щукин: *”Един от най-ефективните елементи, нивелиращи всички паметници на Черняховската култура, е специфичната сива керамика, произведена на грънчарско колело, поразяваща с високото качество на изготвяне, разнообразието на формите и изяществото на пропорциите. Това са безусловно изделия на майстори с висока квалификация, достигащи до съвършенство; създадените от тях шедьоври на приложното изкуство са безусловно проявление на върховите технологии на това време. Подобен набор от форми ние няма да намерим за този период нито в майсторите на античността, нито във Варварска Европа.”*²

И по нататък: *„Изследователите отдавна ги мъчи въпросът: къде черняховските грънчари са научили тази техника, откъде са взели прототипите на тези форми.”*³

За какво всъщност става въпрос? По принцип става въпрос за керамика със следните три характеристики:

1. Керамика, произведена на грънчарско колело.
2. Сива керамика.

3. Сива излъскана керамика.

Тези три характеристики са важни, те носят в себе си технология и ще бъдат разгледани подробно поотделно. Важни са, защото до момента на възникването на Черняховската култура в региона не съществува нито грънчарско колело, нито сива, нито сива излъскана керамика. Керамика на грънчарско колело съществува отчасти само по лимеса – река Дунав – „*като цяло процентът на **ръчно изработените** съдове (не на грънчарско колело) по цялата Свободна Германия остава преобладаващ*“ (М. Б. Шукин⁴). Нещо повече, според А. Поверин,⁵ специалист - керамик, след изчезването на Черняховската култура „*Киевска Рус се запознава отново с грънчарското колело чак в девети век, а едва в седемнадесети век нашите предци достигнали, а някъде и надминали постиженията на Черняховската култура*“.

Разликата е хиляда и триста години.

В самото начало споменах за двете противоречащи си тези на Йордан за произхода на готите. Въпросът, който се поставя от тук нататък, е: имали ли са евентуални тракийски преселници потенциалните възможности, знанията и опита да произвеждат сива и сива излъскана керамика на грънчарско колело; произвеждана ли е тя до възникване на Черняховската култура в Балканския регион; имали ли са същите възможности и практика скандинавските народи?

Не случайно разграничихме сивата керамика и сивата излъскана керамика в две отделни категории. Някои специалисти са на мнение, че сивата излъскана керамика от I век сл. Хр. не е продължение на традициите на сивата тракийска керамика.⁶ Естествено, те имат своите основания за това. Елементът „излъсканост“ в случая е детайл от специфична украса; елементът се появява върху едни по-късни, различаващи се форми от традиционно приетите форми за тракийска керамика.

Руските и украински археолози твърдят за прилика и връзка на черняховската керамика с произвежданата в римските провинции керамика, употребявайки общоизвестното „римска провинциална керамика“. А най-близките такива провинции са балканските провинции. Такава керамика се е произвеждала тогава на Балканите, тя е изучена, систематизирана и действително не е

трудно археолозите да разпознаят черняховската керамика като „римска провинциална“. А какво общо има тази керамика с керамиката на траките преди римското владичество, каква керамика са произвеждали в последните векове преди Христа траките? Във всеки музей почти веднага след раздела „Керамика от бронзова епоха“ следва „Римска керамика“. „Желязната епоха (последните 1200 години пр. Хр., б.а.) у нас още не е добре проучена“ – така започва разделът „Желязна епоха“ от книгата „Прародината на траките“ от Петър Детев⁷. Това твърдят и археолозите. Това е нелогично, желязната епоха е най-близка до нас, би трябвало да я познаваме най-добре. А тя отсъства от музеите и човек се пита – имало ли е изобщо желязна епоха и какво представлява нейната късна тракийска керамика? Вероятно проблемът е в датирането - изместване на керамиката с по-утилитарен характер, каквато е късната керамика към т. н. римска. Но това не е проблем на нашата разработка – *тракийската керамика* от първи век, с която ще сравняваме образците черняховска керамика, ще бъде така наречената „римска провинциална керамика“. Керамика, произведена от траки в земите на траките.

Сива тракийска керамика

М. Шукин разглежда възможностите за появата на Черняховската сива керамика от Балканския регион по следния начин: *„В античните центрове на Причерноморието, Долен Дунав и Тракия сивата керамика също се среща, но както показва специалното изследване (Гудкова, Крапивина 1988; 1990), тук тя се явява сравнително рядко и изглежда чужда; по форма тя също се отличава от черняховската“*. Разбирам този пасаж така: сивата керамика изглежда чужда за витрините на българските музеи.

Тук говорим за качеството на керамиката – „сива“, за формите на същата тази керамика ще говорим по-късно.

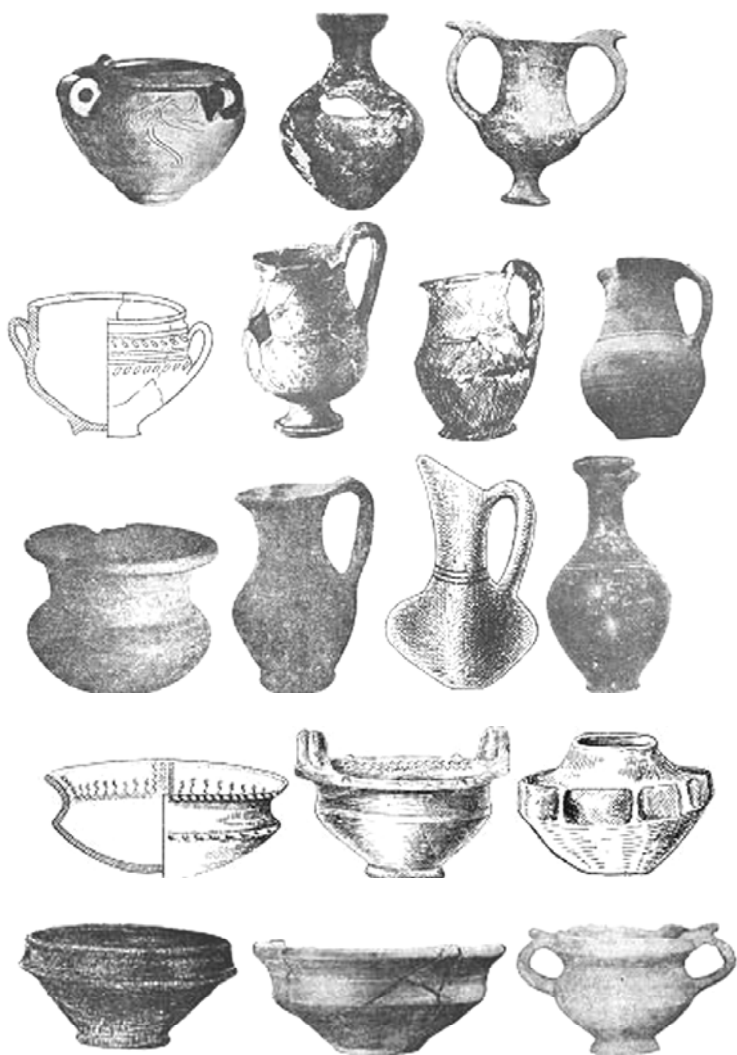
Да видим какво пише в представителното експозе „История на регион Монтана“ на виртуалния портал на Археологическия музей в Северна България, Монтана⁸:

„Сива тракийска керамика, изработена е от пречистена глина, след изпичането добива сив цвят. Глиненото тесто е примесено с пясъчинки, за да не се пука при изпичането. Тази керамика се намира в изобилие във всички тракийски селища, съществували през късната желязна епоха не само в нашия край, но и в цялата страна, формите са най-разнообразни. Често пъти каните имат мрежовиден орнамент или под формата на рибена кост, излъскан преди изпичането, фрагменти от тази керамика, като се удрят звънтят и затова се нарича още и «пееца керамика». Тя е изработвана от специализирали се керамисти в големи количества за широкия пазар. До сега Археологически музей в Монтана притежава една от най-богатите колекции по форма и брой на съдовете от този тип тракийска керамика.“

Пръв у нас описва сивата тракийска керамика като отделен вид Димитър Цончев през 1954 година в статията си „Сивата тракийска керамика в България“⁹. В статията той систематизира сивата керамика по следния начин:

1. Съдове с гръцка форма.
2. Съдове с видоизменена гръцка форма.
3. Съдове с римски и видоизменени римски форми.
4. Съдове с местни, тракийски форми.
5. Домашни и гробни потреби и принадлежности.

Посочените съдове са от района на цялата страна, едни от съдовете, по-малката част, са правени на ръка, а останалите – на грънчарско колелло. Със своето изследване Д. Цончев показва, че сивата керамика не е случайно явление, а е присъща на различни етапи на развитие в тракийската общност. В заключение той пише: *„Можем със сигурност да приемем, че местната керамика със сив цвят принадлежи на траките, да я наречем «сива тракийска керамика» и да я отнесем засега, до откриването, обнародването на нови паметници, в дългия период от края на бронзовата епоха.“*

Съдове от сива тракийска керамика от статията на Д. Цончев.

От аналитичните изследвания, които прави, Д. Цончев стига до извода, че сивият цвят се дължи както на наличието на

магнетит в глината, така и на начина на изпичане – при определени условия при по-ниска температура.

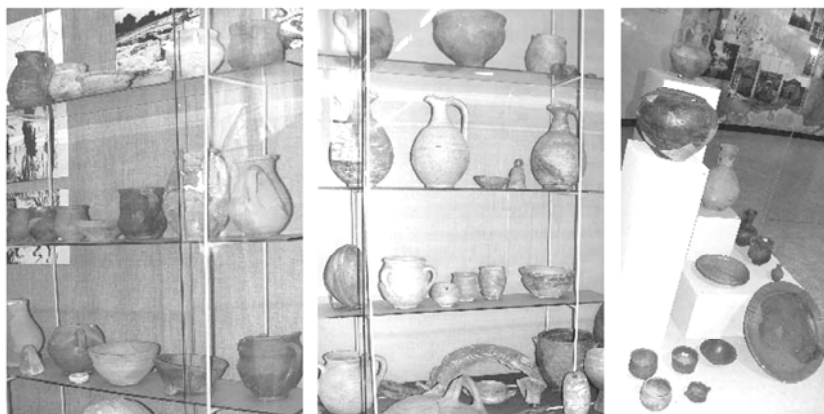
Няма музей в България, на витрините на който да не присъства сивата тракийска керамика. В някои витрини тя дори преобладава (музеите в Смолян, Гоце Делчев).

Сива керамика от историческите музеи на гр. Видин и Смолян.

Сива керамика от витрините на историческия музей в гр. Плевен.

Сива керамика от витрините на историческия музей в гр. Гоце Делчев и Кюстендил.

Появата на сива, сиво-матова и сива излъскана керамика на север от Дунав коментира и румънският археолог И. Т. Никулице.¹⁰ Според него съществува мнение, че сивата керамика, появила се там, е *импорт от южна Тракия* в периода на придвижване, според античните писмени източници на „одрисите на север от Хемус до Дунава“ при Терес или в епохата на Ситалк.¹¹

Значи, при гетите на север от Дунав е имало сива керамика и тя според някои мнения е дошла при тях от юг.

В своето изследване „Хотница, стари селища и находки“¹² Вълка Илчева описва от намерените съдове и фрагменти за периода „стара желязна епоха“ 64 със сив цвят и 28 с кафяв, бежов или друг цвят.

А какво казва г-н Щукин за цвета на керамиката на митичните германоговорящи готи? – Той е „**жълто - или коричневоглиняний**“ (жълто или кафяво–глинен).¹³

Друг присъщ елемент на тракийската керамика е технологията на изработване. Три са основните елементи, които трябва да притежават производителите на аналогична на черняховската керамика като техника: грънчарско колело, съответно пещ, способна да реализира технология за производство на сива керамика, и технология на излъскване.

Грънчарското колело

Отговорът на въпроса „откога ползват траките грънчарското колело“ не е труден – има достатъчно добре датирани изделия, по които може с достатъчна точност да се определи това време. Според М. Чичикова¹⁴, Александър Минчев¹⁵ и D. Vergui¹⁶, това е втората половина или края на VI век пр. Хр. Или осемстотин години преди началото на феномена Черняховска култура. И отново въпрос: А какво казва господин Щукин за използването на грънчарското колело от митичните германоговорящи готи?

Ето неговото късо изявление:

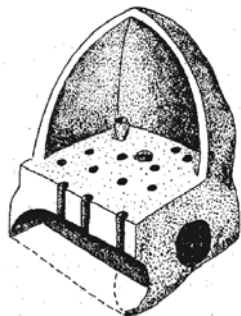
„Грънчарският кръг не е бил известен нито на носителите на велбарската култура, нито на местните предшественици черняховци.“¹⁷

Разбирам въпроса на Б. Щукин: *„Къде черняховските грънчари са се научили на тази техника, откъде са взели прототипове на тези форми?“*

Много е просто, г-н Щукин. От съседите.

Пещи

Интересен е въпросът с пещите, използвани от черняховските майстори. Някои от пещите са побирали до 120 керамични съда.

*Най-общ вид на керамична пещ,
използвана от черняховци според М.
Гимбутас¹⁸*

Пещта е на две нива. На долното ниво се извършва изгарянето на горивния материал, на горното се подреждат готовите за изпичане съдове. Преградната стена-скара е с отвори, през които преминава горещият въздух.

Тъй като скарата с отвори е керамична, с цел предотвратяване на

нейното провисване, в някои пещи скарите са подпрени отдолу с централно стълбче, изработено също от керамика или от стена, която разделя горивната камера на две.¹⁹

Б. В. Магомедов също показва такава пещ, и тя не се отличава от коментираните по-долу.²⁰

Разкопки - керамичната пещ –Украйна по Магомедов, поглед отгоре, поглед отстрани.

Както виждаме, пещта е вкопана в земята, на преден план се вижда „снабдителен канал“, за който ще говорим подробно по-късно, и през който става зареждането на пещта с горивото (дърва). Данните за пещта са: диаметър на скарата 110 см, дебелина на скарата - 15 см, 18 отвора с диаметър 6 см, изработена от плътен керамичен блок; височина на горивната камера 35 см; дължина на входния канал - 80 см, 45/40 см.

И тук отново се налага да цитираме Шукин: „Търсенето на аналогични конструкции на черняховските пещи неочаквано ни довежда в света на келтите, където подобни двукамерни керамични пещи са известни още от III-II в. пр. н. е., а след това, след окупацията на Галия, Реция, Норик, Панония и Дакия, след установяване на лимеса (границата) по Рейн–Дунав, те са били приети както от жителите на новообразуваните провинции, така и от варварите, живеещи в непосредствена близост до границите.“

Това твърдение има значителна доза научна прозорливост, но не е съвсем вярно. Позоваването на „келтите“ не винаги е признак на научност. Но „келтите“ едва ли са „изчезнали“ след разгрома от Рим и едно такова твърдение има своето място, да си припомним от

предишната глава броя на келтските имена носени от днешните българи.

В България наистина са открити пещи, датирани „по правило“ след I век след Хр. поради липса на по-ранен прецедент или невъзможност за датирание.²¹ Но през 2002 година Милена Тонкова обяви откриването на четири добре проучени подобни пещи, които са датирани IV век пр. Хр.²²

Направеното археологично проучване показва четири пещи, чиято конструкция съответства на описаните по-горе „черняховски“. Освен това добре запазената конструкция хвърля допълнителна светлина върху възможностите на пещите за производство на сива керамика. При изследванията си Д. Цончев установява, че при подлагане на по-висока температура сивата керамика добива червен цвят, от което може да се заключи, че изпичането на пониска температура е предпоставка за получаване на сива керамика. Скарата на пещ 3, която е без входен канал, е с керемиден цвят, а на останалите три – със сив цвят, което е резултат от различните режими на работа на пещите.

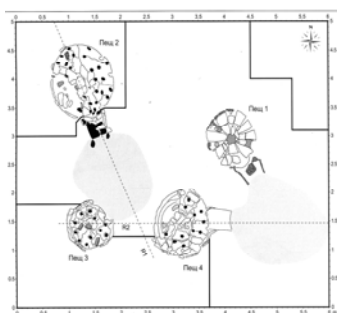
Скарите на две от пещите са подпрени с централно стълбче с диаметър 14 см, а две от пещите са със стенички. Пред входа на горивната камера има покрит керамичен снабдителен канал. Вероятно чрез положението на горивния материал (дърва) и притока на въздух чрез него е била регулирана както температурата на изпичане, така и степента на опушване на керамиката в определени момент от изпичането чрез регулиране (редукция) на постъпващия въздух.

Подобни пещи – полувкопани, двукамерни, с овални скари с вентилационни отвори, с една подпорна колонка или стеничка и куполообразно (кошеровидно) покритие не са новост, те са известни още от архаичната епоха. На табличките от Коринт от втората четвърт на VI в. пр. Хр. е изобразен грънчар и пещ от подобен тип, което показва, че тя е универсална, защото остава и сред най-разпространените и на територията на римската империя.²³

Намирането на монети на Севт III около пещите говори ясно за възможната датировка. А това е IV век пр. Хр. На едно от парчетата сива керамика, намерено до пещта – фрагмент от съд

със сив цвят – с графит се чете думата АТОКОУ, част от тракийското царско име – Аматок или Саток.

В допълнение към текста М. Тонкова съобщава: „През 2001 година бе открита пещ за керамика в архаичните пластове на тракийския център при Копривлен. На научен семинар П. Балабанов представи пещ от V век пр. Хр., открита в границите на ямно светилище при Дебелт.“

План и снимка на обекта

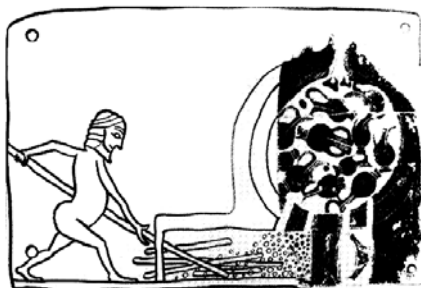
От скицата се вижда, че пещ номер три, която няма входен канал, скарата е с червен цвят. Това означава, че скарата е била подложена директно на огъня от горивния материал и температурата е била по-висока.

Данните за пещите са:

Пещ 1. Диаметър 1 м., цилиндрично опорно стълбче. **Пещ 2.** Диаметър 1,18-1,28, дебелина на скарата 13 см, канал – дължина 60 см., ширина 29 см. **Пещ 3.** Диаметър 95 см, дебелина 7 см, опорна носеща стеничка, захранващ канал 28/28 см. **Пещ 4.** Диаметър 1 – 1,15, дебелина на скарата 10 см, централно стълбче.

Някои керамици са на мнение, че сивият цвят се дължи не толкова на технологията на изпичането, колкото на качествата на глината. Наличието на спорове дори и сега между самите керамици показва, че получаване на сива „пещна керамика“ не е така просто, изисква опит, който производителите от Черняховската култура явно са притежавали. В тоя смисъл, наблюдавайки именно тракийската керамика, археологът П. Детев отбелязва: „*Въобщие керамиката е*

тънък занаят, изискващ специални познания и тайни, предавани от човек на човек, от поколение на поколение. Затова всяка проява и приемственост има огромна доказателствена сила.”²⁴

Изображение на грънчар и пещ и керамика върху табличка от Коринт (P. Ducrey, O. Picard, 1969, fig 11 - по статията на М. Тонкова).

Сива излъскана керамика

Обръщаме внимание на сивата излъскана керамика, защото тя е елемент от Черняховската култура. Магомедов пише: „Сивоглинените грънчарски съдове са представени от два вида, които се отличават по състава на формовъчната маса и по предназначение: кухненска с грапава повърхност (основно гърнета и питоси) и разнообразна столова, по правило с излъскана повърхност.”²⁵

Съдовете с излъскана повърхност не са нещо ново. Известни са съдове с излъскана повърхност още от разкопките на Троя²⁶, правят впечатление керамичните съдове с излъскана повърхност в предисторическите витрини на българските музеи. В проучването „Дана бунар 2, яма 29”²⁷ четем: „Керамичният комплекс е представен предимно от тънкостенни съдове с характерна кафява или черна излъскана отвън и отвътре повърхност“. В „Археологически проучвания на многослойно селище в с. Пиперков чифлик, община Кюстендил”²⁸ четем: „Срещат се (по-често в горната част на пласта) съдове със сиво-черна, много добре загладена или излъскана повърхност“. В „Археологически разкопки на селище при Харманли”²⁹ четем: „Керамичните съдове са с биконична форма, с тъмна повърхност, тя е много добре загладена или излъскана“. В „Спасителни археологически проучвания на селищната могила в м.

Средник край Петко Каравелово е описано: „Керамиката се характеризира със следните особености: съдовете са изработени от добре пречистена глина с примеси от ситен пясък и дребни варовикови зърна; повърхността е добре загладена до *излъскана*”. В „Спасителни разкопки на ямно светилище от желязната епоха при Свиленград”³⁰ четем: „При проучването на ямите от желязната епоха са открити и преминали през статистическа обработка общо 15 110 керамични фрагмента. По отношение начина на изработване те се разделят по следния начин: работени на ръка – 13 977, на грънчарско колело – 1133. Сред работената на ръка керамика основен дял имат съдовете с огладена повърхност (47%), следвани от тези с *излъскана* повърхност (36%)“.

В „Тракийско ямно светилище от късножелязната епоха при с. Вратица, община Камено”³¹ четем: „Керамиката, работена на колело, също е доста разнообразна. Преобладава сивата керамика с *излъскана* повърхност, понякога с врязана украса. Първоначалната обработка на керамичния материал ни дава основание да датираме повечето ями в VI-V век пр.Хр.“.

В „Българо-френски проект за археологическо проучване на останките от Бизоне на южните тераси на нос Чиракман, Каварна”³² четем: „Към IV в. пр. Хр. могат да се отнесат и две други групи – на местната трапезна керамика с керемиден цвят и на т. нар. «келтска» керамика, представена от затворени и отворени съдове, правени на колело, тънкостенни, с черна грапава повърхност и вертикални *излъскани* ивици“.

Всички данни до тук са взети само от един източник – „XLIV национална археологическа конференция София, 2005 година, Открития и разкопки през 2004 година.”³³

В книгата „Селищната могила Юнаците”³⁴, четем: „Сред фрагментите от съдовете от късножелязната епоха преобладават тези с *излъскана* повърхност, но се срещат и такива с полирана до блясък повърхност.... Цветът на керамиката е предимно *сив*, в нея се среща примес на дребен пясък и слюда, по-рядко на зърна от кварц.”

В своето изследване „Керамика от ранножелязната епоха от крепостта Малкото кале при община с. Равадиново, община Созопол”³⁵ изследователите описват селище от ранножелязната

епоха и първия раздел на изложението е със заглавие „Глинени съдове с *излъскана* повърхност“. Там четем: „Глинени съдове, които се отнасят към тази група [...] повърхността е повече или по-малко *излъскана*, понякога до метален блясък. Цветът на глинени съдове от тази група е предимно тъмnochерен или тъмносив, но се среща и сивокафяв, сивочервеникав или червенокафяв“. По-нататък се разглеждат различните видове съдове.

Стамен Михайлов, коментирайки керамиката от разкопки от Нови Пазар, пише за излъсканата керамика като за традиция, „която има дълбоки корени в нашата страна. Съдове с механично излъскана повърхност откриваме още в епохата на неолита, бронза и особено през латенската епоха, когато се оформят всички основни елементи на т. нар. сива тракийска керамика, чието по-нататъшно развитие ние виждаме именно в чернолъскавата керамика от Нови Пазар.“³⁶

Особено важен за нас е видът на керамиката, произвеждана непосредствено преди римския период. В „Разкопки и проучвания“, книга XXXIII/2005 година, посветена на проучването на Кастра Мартис, в раздела „Римска и сива излъскана керамика“³⁷, Г. Кабакчиева, четем: „Сивата излъскана керамика, намерена при разкопките на Кула, не е само от късноантичния период. Част от находките са от периода I в. пр. н. е. до I в. от н. е.“ „Керамиката от фина сива глина с *излъскана* украса [...] е изработена на грънчарско колело“. За да сме максимално коректни, ще добавим и следващото изречение от пасажа: „Ранната излъскана керамика от Кула се различава от познатата сива тракийска керамика и не може да се разглежда като нейно развитие.“ И по-нататък: „През II в. пр. н.е. сивата излъскана керамика се разпространява в целия ареал на Среден и Долен Дунав.“

По-нататък Г. Кабакчиева прави една периодизация на сивата тракийска керамика по следния начин: „Сивата излъскана керамика от Кастра Мартис е разделена на две подгрупи: първата – от периода I в. пр. н.е. – I в. от н.е. , и втората – от периода 370 - 380 година – първата половина на V век.“

Тук са важни два извода:

1. Сива излъскана керамика е произвеждана в разглеждания регион през I в. пр. Хр. – т. е., не е нещо ново за региона в началото на I в. от н.е.

2. Примерно **от 100 г. до 380 година** сивата излъскана керамика **изчезва** от района на Кастра Мартис, за да се появи отново в 380 г.

Нека проверим дали подобно нещо – изчезването на сивата излъскана керамика – се е случило и на други места по Горен и Долен Дунав за дадения период.

През 2002 година излиза книгата „Излъскана керамика от I – началото на VII век южно от Долен Дунав (България)” от Людмил Вагалински. В това изследване се посочва, че темата не е нова за Европа, пръв я разглежда Е. Бенингер през 1931 година. Според него **германите усвоили техниката от келтите** (отново се говори за келтска керамика); след него А. Алфьолд твърди, че тази керамика е зародена в Южна Русия (има се в предвид днешна Украйна) и е разпространена в западна Европа през варварските нашествия след 380 година и *не може да се тълкува като присъща на германците*.

Л. Вагалински пише: К. Почи, обработвайки керамиката от Intercisa, Унгария, твърди, че сивата излъскана керамика е донесена след 380 година от готи, хуни и сармати. М. Полак също допуска връзка между проникването на споменатите племена, идващи от Долен Дунав, и развитието на сивата излъскана украса върху късните антични съдове. На запад тази керамика дори се нарича „федератска керамика“, поради включването в онзи момент на част от споменатите племена в състава на Римската империя като федерати. Подобни са твърденията на Я. Тейлар: „Федератската керамика“ е произвеждана около 400 година, отличава се с твърдост, сив цвят и понякога в тестото се добавя пясък“. Уве Грос също твърди, че работилници от Южна Германия са възприели излъсканата украса от източни пришълци (а не от келтите). Каталин Отомани се придържа към тезата, че излъсканата керамика е използвана от римското население и по-рано, като признава за **една празнота от 200 години преди 380 година**, което Л. Вагалински засича и отбелязва: „Така авторът признава, че в

Rannonia липсват достатъчно находки от излъскани съдове за **периода на II до средата на IV век.**“

Обръщайки внимание на изследването на И. Кришан, който твърди, че (по Л. Вагалински) „**през III – II в. пр. н. е. гети и даки** прилагат излъсканата украса както на съдове, моделирани на ръка, така и по такива, направени на гърнчарско колело, като излъсканият орнамент е най-разнообразен през така наречената класическа фаза на гетодакийската култура (I в. пр. н.е. – I в. от н.е.), като по това време украсяват само керамика, произведена на гърнчарско колело”, Л. Вагалински не пропуска отново да отбележи по-нататък: „Логично следва въпросът: - **Защо местните гети и даки нямат до края на III век излъскана керамика?** (Вероятно се визира периодът **I в. от н. е. - III в. от . н. е.**)

Коментирайки изводите от изследването на Г. Кабакчиева на Кастра Мартис и Ескус, Л. Вагалински отбелязва: „Важен за настоящето изследване е изводът и че излъсканата керамика изчезва в Moesia след края на **I век, за да се появи отново през последната четвърт на III в. и IV в. , но вече с други форми на съдовете.**“

Използвах този водопад от имена и факти от изследването на Л. Вагалински, за да подчертая европейския интерес към темата и покажа техните противоречиви изводи; данните, които дават основание на Л. Вагалински да подчертае като заключение на своето разследване:

1. Керамиката с излъскана украса се появява *сравнително масово* на юг от Долен Дунав през IV – средата на V век и особено често през периода от последната четвърт на IV – първата половина на V век. Макар и по-рядко, излъскани форми се срещат и по-късно – втората половина на V-VI в.

2. Излъсканата украса е **мода, донесена от варварските заселници.**

3. Излъсканата украса не е произвеждана само от или за „варвари”. **Преобладават форми с местен произход.** Редки са примерите за съдове, чиято форма и украса издава **източногерманска или сарматска керамична традиция.**

Горните заключенията на виден специалист като Л. Вагалински са важни, защото казват, че в новопоявилата се след III век керамика германските (разбирайте велбарски) елементи, и елементи от сарматски произход са рядкост. Какви са тогава основните форми? Това са формите, които подчертах: **преобладават формите с местен произход.**

Това на практика означава: пристигат някакви готи на река Дунав и започват да произвеждат сива излъскана керамика **с местни форми**. Не велбарски, не сарматски, а местни форми. А както ще видим по-нататък, те имат много общи черти със съдовете, произвеждани през периода II – IV век и в земите на днешна Украйна.

Но за мен също така **особено важни** са констатациите:

1. „*Признаването*“ на факта за изчезването на сивата керамика от **Rapponia** за периода средата на II до средата на IV в. от Отомани, (ако е имало такава по-преди).

2. Местните гети и даки в **Дакия** нямат до края на III век излъскана керамика (при наличие на I в. пр. н.е. до I в. от . н.е.³⁸

3. Изчезването ѝ от Мизия (**Moesia**) след края на I в. и появата ѝ през последната четвърт на III век и IV век.

Благодаря, г-н Вагалински!

Отговорът на въпроса *защо изчезва сивата излъскана керамика* от района на Долен и Среден Дунав според мен може да се намери във факта на *масовото ѝ появяване* за този период в Украйна, регионът, където се заражда и развива Черняховската култура, чийто неотделим елемент е излъсканата сива керамика на грънчарско колело. По-точно, появата в Лесостепната зона и Причерномрието на нейните носители, населението от Балканския регион. По-нататък ще видим има ли други факти за такова масово придвижване в посочения период и кои са причините за това.

Появата на сивата излъскана керамика през III век в Дакия може да се обясни с отстъпването на провинция Дакия от Аврелиан през 276 година отново на „дакийците“. (Някои употребяват това име, други – името готи. Но на възпоменателния надпис от Траян за побе-

дата му и присъединяването на Дакия към Империята е написано *гети*³⁹).

Л. Вагалински вметва и един момент, който прави впечатление. Той твърди, че производството на сива излъскана керамика се дължи вероятно на *келтски анклав* по нашите земи. Отново се говори за келти и трябва да запомним това.

В книгата на Л. Вагалински има обстоен каталог на съдове от сива излъскана керамика, намерени у нас и датирани в периода от I в. пр. Хр. до I в. сл. Хр. От този каталог тук даваме един характерен пример:

K17. Кана от сива, добре пречистена, твърдо изпечена глина; липсват дъното и устието; цялото тяло и дръжката са покрити с вертикални излъскани ивици, придаващи сивокафяв оттенък на външната повърхност; две успоредни хоризонтални излъскани линии в горната част на тялото; небрежно връзано иглолистно клонче. Леко релефна, щампувана розета в кръгло поле. Изображението на иглолистно клонче се среща често върху глинени съдове на културата Сънтана де Муреш–Черняхов, като обикновено то е излъскано. Освен по римските провинции на Долни и Средни Дунав тази форма кани се произвежда и от черняховските грънчари. (Сымонович, 1993, Taf LX/20; Mitrea/ Preda 1966, tablo 242/5). Същото изображение се вижда и в предходно време: гето-дакийски съдове (III пр. н.е. – IIIв. от. н.е.) изработени на ръка и грънчарско колело. (Comsa, 1994; Bishir 1984) Същият елемент съществува върху тракийска чаша - първи век, чаша от гроб 160/180 - село Бутово. *Щемпелованата розета е разпространен мотив върху черняховските съдове.*

(Едно допълнение – в „Археологически разкопки обект „Голям Косоман” край с. Дебрацица, Пазарджишко” Даниела Катинчарова пише: „На около 1,00 м югоизточно от този питос, в югоизточния ъгъл на сградата бе открит втори питос in situ. Дъното му лежи на пода от трамбована глина. Оформянето на устието и вида печат - *щемпелувана шестлистна розета, са аналогични на някои питоси и печати върху питоси от Севтополис.*)

По повод каната K17 от „сива федератска излъскана керамика“ с нарисувани иглолистно клонче с розета (срещащи се и в Украйна)

и розетата от Севтополис, да припомним, че траките-одриса са обитавали града Севтополис IV век пр. н.е.

Уважаеми читателю, този списък от книгата на г-н Вагалински е твърде дълъг, затова го публикувам в приложение⁴⁰.

Списъкът на г-н Вагалински показва, че сивата излъскана керамика от I век пр. Хр. до I век сл. Христа не е случайно явление, макар и „да не продължава местните тракийски традиции”.

Ще обърна обаче внимание на още една важна бележка от книгата на Л. Вагалински, тя ще ни потрѣбва и по-нататък:

Nikopolis ad Istrum. „Според ръководителя на британския екип, проучващ обекта, липсват метални предмети, които да го свържат с готите(?). Намерените глинени съдове също не показват присъствие на варвари”⁴¹.

Упорито привържениците на „готската теория“ подчертават, че там са намерени доказателства за присъствие на „германски готи“. С основание там би трябвало да има такива следи – това е районът, в който готите са присъствали твърде дълго. Но според ръководителя на британския екип такива следи няма.

А какви следи се търсят?

Вероятно съдове от „велбарски тип”, фибули.

Да продължим, за да видим какви са тези съдове и фибули.

Черняховска, велбарска, тракийска керамика – форми

С описаното по-горе се опитахме да покажем, че траките са имали всички необходими и достатъчни предпоставки да са едни от вероятните производители на черняховска керамика. Дори не е необходимо да доказваме съпричастност чрез формите на керамиката, защото това вече са го доказали руските историци и археолози, които твърдят, че черняховската керамика е силно повлияна или заимствана от „римската провинциална керамика”:
*„По-сложен произход имат останалите форми на черняховската керамика на грънчарско колело. Всички те са издържани в един стил – провинциално-римски.”*⁴²

По-нататък ще покажем керамика от различни некрополи на Черняховската култура и римската провинция Тракия от този период.

От самото начало трябва да сме наясно – Черняховската керамика не може да бъде по форми изцяло приличаща на провинциално-римската керамика. Нека не забравяме, че на територията на Черняховската култура се срещат и съжителстват представителите на най-малко три различни етноса, два от които определено са скити и сармати. Всеки от тези етноси е имал своите представи за предишни собствени форми на керамика и в този смисъл смесването на елементи на различни стилове е неизбежно. Трябва да се има предвид и фактът, че отдалечени в пространството и времето, всяка от двете керамики, „провинциално-римска” и черняховска, неизбежно всяка за себе си е тръгнала по свой път на развитие. Все пак става въпрос за време от триста години. Така че, различия във формите несъмнено ще има; след като се различават керамиките на отделните черняховски некрополи, какво да кажем за керамиката на двете отдалечени на стотици километри една от друга общности.

Друг момент - не мисля, че всички племена от средния Дунав - келтски, илирийски и др. при римската инвазия са се оттеглили на запад. Упоритата и продължителна съпротива на карпатската област е едно потвърждение на мислите в тази насока. Този факт е основание за елементи на още по-голямо разнообразие във формите на черняховската керамика.

Това, което можем да направим, е да сравним черняховската керамика с останалите два претендента – тракийска и велбарска по отношение на близост и да направим съответните изводи.

Да се обърнем отново към М. Б. Щукин. Анализирайки черняховската керамика, той стига до убеждението за връзката на същата с тази от **Западна Европа, която пък е подражание на „келтски тип” керамика**

Щукин се опитва да открие корените на черняховската керамика някъде из Средния Дунав, в керамиката на келтите, приема я като някакъв еталон за керамика, на който, както виждаме, много добре пасва „римската провинциална” керамика от България.

Купи от Черняховската култура, предложени от Б. М. Щукин като аналози на показаните по-долу „келтски тип”. Преходът между двата конуса е остър.

Образци на „келтски тип” керамика от Западна Европа, Вормс, Висбаден. И ако по-горните образци според Щукин са близки до келтските, какво да кажем за следващите?

България, „римска провинциална” керамика от I в.сл. Хр. Разликата във формите „келтски тип” е минимална.

Ако, според господин Щукин, керамиката на разбитите от римляните и реално не съществуващи келти може да бъде начало на черняховската керамика, защо тогава това не може да бъде идентичната керамика на реално съществуващите траки по това време”?

Черняховска керамика тип „гърне“

За Черняховската керамика тип „гърне“ Магомедов казва: *„Керамичните гърнета по техника на изработване и по форма почти напълно повтарят сивоглинените провинциално римски образци“*⁴³.

Да видим какво представляват трите типа гърнета – на Черняховската култура, тракийските от късната желязна епоха и тези от велбарската култура.

Гърнета от черняховската култура.⁴⁴

Тракийски тип гърнета.⁴⁵

Керамика от велбарската култура.⁴⁶

Това, което виждаме, е коренната разлика на велбарската керамика от черняховската и тракийската. Дори първите шест образци трудно биха могли да се нарекат гърнета. ”Обратно сложено” крушовидно тяло, огрубена долна част и излъскана горна, триъгълници изпълнени с точки, правоъгълни меандри, свастики – специфична оксавска керамика, срещана и в ранните периоди и на Пшеворската култура. Съдовете са обикновено

ръчна изработка, „жълтокафяв глинен цвят”. Тази керамика е „взаимствана” от скандинавските готи. По-късно те „взаимстват” и произвеждат „римска провинциална” керамика, „забравяйки” да произвеждат оксавска. От този пример виждаме как историците тълкуват археологическите факти – така, както им е изгодно.

Средно дълбоки биконични купи от черняховската култура⁴⁷

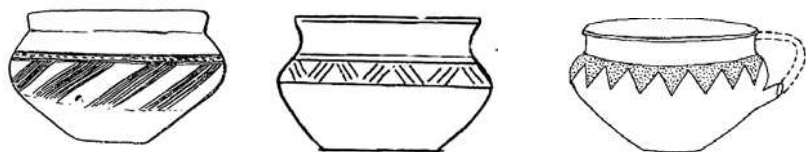
Средно дълбоките биконични купи от различните некрополи на Черняховската култура до известна степен се различават, образците от някои некрополи изглеждат дори малко примитивни. Купите са обикновено с диаметър на отвора значимо по-малък от диаметъра на прехода между двата конуса, преходът най-често е по-скоро остър, без съществено закръгление, за разлика от „римските аналози” от Тракия. Там преходът е с по-голям радиус на закръглението, наклонът на горния конус понякога е едва забележим. Някои от черняховските са много близки, други на пръв поглед са далеч от провинциалната римска керамика, но достатъчно е да погледнем представената по-долу „велбарска керамика”, за да разберем, какво означава разлика във вида, а разликата при черняховските е по-скоро разлика на съдове от един и същи вид.

Купи от черняховската култура.

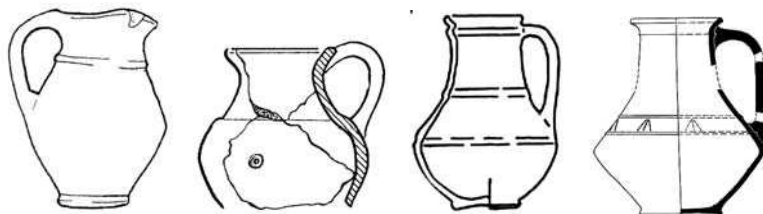
Тракийски купи – I – II в. сл. Хр.⁴⁸

Купи велбарска керамика.

Най-общо за черняховските съдове Магомедов твърди, че са аналог на т.н. *римска провинциална керамика*. Разглеждайки полисъставния характер на населението, създадо некрополите, чийто източник са въпросните съдове, нещата би трябвало да са по-сложни. Щукин обаче говори за удивителна еднородност, имайки в предвид може би не толкова формите, колкото типа керамика – “сива и сива излъскана, на грънчарско колело, изпълнени със завидно майсторство”.

Щукин търси келтски източници на тази керамика, а разглеждайки сивата излъскана керамика в северна България, Л. Вагалински предполага същия източник дори в лицето на келтски анклав. Самият процес за изместване на тази керамика все по на изток до Украйна през вековете е белег, че Черняховската култура е сложно, многосъставно явление, продукт както на балканските народи, така и на местното население.

Кани*Кани от Черняховската култура.**Кани от велбарската култура.**Тракийски кани.⁴⁹*

От посочените тук велбарски кани се вижда, че те спазват една линия на сферично закръглена долна част и крушовидна форма на горната част. Многообразието при черняховските и тракийските кани е забележително. По своето количество и многообразие през различните епохи Тракия би могла да се нарече родината на каните.

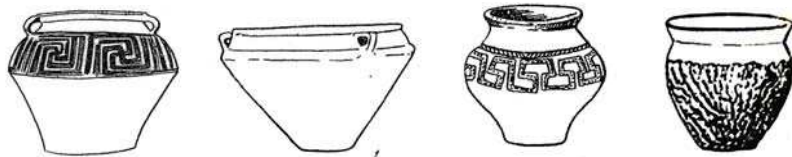
С показаното свършват паралелите на велбарската група съдове с тези от Тракия и Черняховската култура. Основанието да я

разглеждаме е твърдението, че идвайки от Скандинавия, „скандинавските готи” спират да произвеждат своята керамика и възприемат керамиката на оксивската група.

Какво казва г-н Шукин за керамиката, която е произвеждана в родината на „скандинавските готи”, Швеция, в началото на новото хилядолетие: „През време на своето пребиваване в Швеция аз упорито търсех прототипи на велбарска ръчно изработена керамика, сравнявайки различни региони, и не намерих достатъчно надеждни аналогии”.⁵⁰

И така, Шукин търси аналогии на велбарска керамика в Швеция. И не ги намира. Странна ситуация. Логично е да се търсят аналогии на **шведска керамика** от началото на първи век с тази от същото време в **Полша** и това да е надеждно доказателство за присъствие на скандинавци в Полша. Шукин не намира нищо общо между оксавската и шведската керамика, но той не коментира този факт. Не е ясно до какви заключения щеше да стигне Шукин, ако беше намерил оксавска керамика в Швеция. Но всеки има своите методи на работа, своите заключения и своите резултати. Много по-лесно щеше да намери образци, подобни на велбарската керамика, на юг, в Полша, в ранните етапи на развитие на Пшеворската култура. И щеше да намери, *като показаните по-долу*. Но едва ли щеше да каже, че готите са отседнали в южна Полша. Защото началото на Пшеворската култура е в края на II век пр. н.е.

Последният съд от поредицата е още по „древен”. Той е от предшествашката Пшеворската култура, Лужицката култура. Но той има един сериозен елемент – загрубена долна част, досущ като последния показан съд от групата на велбарските съдове.

*Съдове от Пшеворската и Лужицка култури.*⁵¹

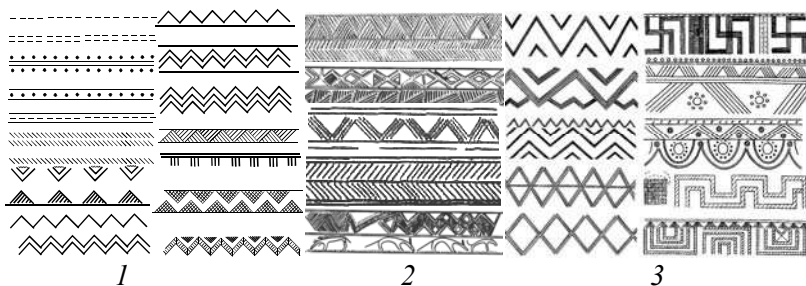
Така че велбарската керамика си е чисто централно-европейско изобретение и няма нищо общо със Скандинавия.

Който не иска, не намира и това се казва „избирателно търсене”. Намираш това, което подкрепя твоята теза.

Когато фактите говорят...

Графика

В Черняховската култура орнаменти има предимно върху каните с ритуално приложение – кани с три дръжки, показани по-долу. Графичните рисунки по тракийските съдове в римския период са сведени до минимум. Ползваните графики от траките през желязната епоха и показани по-долу са описани детайлно от П. Детеv⁵². Те не се различават много от показаните по черняховските съдове.

1. Графични изображения от желязната епоха по П. Детеv.

2. Графични изображения по черняховска керамика.

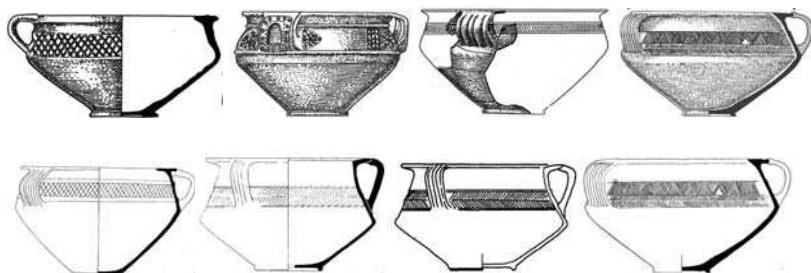
3. Графични изображения по велбарска керамика.

След като няма други велбарски аналози, редно е да продължим с разглеждане на паралели между Черняховската и тракийската керамика.

В търсенето на връзка или по-точно *изключването на връзка между черняховската и тракийската култури* М. Б. Щукин предлага сравнение между силно нетипични образци, на принципа - „*да, ама това го нямате*”. А ако го имаме? Това може да се нарече „подчертаване на правилото с нетипично изпълнение”.

Купи с три дръжки в Черняховската култура.

Тези купи имат особено място в Черняховската култура, намират се предимно в гробове и според Магомедов „имат сакрално значение”. Същите са богато украсени и не е трудно да се направи сравнение между графичните изображения по черняховските съдове, тракийските съдове и съдовете от Велбарската култура. Същите биконични купи с три дръжки и остър ръб на прехода се срещат и в Пшеворската култура, коя е причината за това ще се опитаме да си обясним по-късно, към края на този раздел.

Характерен е рисунъкът по купите с три дръжки. Той не се различава от основните графики от желязната епоха по П. Детев и съдовете по българските земи

Има ли подобни купи с три дръжки в българските музеи. Има, и то повече от очакваното.

Купи с три дръжки в България има в музея в Благоевград - 3 бр., музея Казанлък - 2 бр., музея в Кърджали - 2 бр., датирани II век, музея в Златоград - 1 бр., музея в Раднево - 1 бр., музея във Враца - 2 бр., Пазарджик - 1 бр., Плевен - 1 бр., Троян - 1 бр., частна колекция Ч. Иванов в музея в Търново - 3 бр., Кюстендил - 2 бр., Гоце Делчев - 6 бр., Смолян - 2 бр. Ст. Загора - 2 бр.

Разбира се, тук са описани само експонатите в експозициите, не и в хранилищата. Освен това са посочени музеите, които лично съм посетил. Има близки по форма с тези от Черняхов, но повечето са с малки, дори миниатюрни размери. Защо, ще разберем по-късно. За разлика от черняховските в тракийските липсва характерната украса по купите. Археолозите обаче подчертават принципното отсъствие

на украса по тракийските съдове в римския период. Повечето подобни съдове следват традициите на шампованата керамика, характерна за този период. Очебийна е и разликата в прехода на двата конуса – остър при Черняховските, заоблен при тези от България. Само на някои дръжките са изпълнени по черняховски тип. Леко удължената форма ги приближава до гърнетата. Тук е интересен моментът, че идвайки на Балканите характерните за Черняховската култура купи с три дръжки и характерен рисунък вече не се произвеждат.

Купи с три дръжки от българските музеи

Съдове от Черняховската култура с три дръжки и издължена горна част

Като далечни аналози могат да се посочат съдовете от музеите в Троян, Плевен (Писарево), Търново, Пазарджик. Повечето аналози следват традициите на шампованата римска керамика.

Троян

Писарево

Пазарджик

Гърново

Други форми на съдове с три дръжки от българските музеи

Кюстендил

Кюстендил

Враца

Македония

Гоце Делчев

Нова Загора

Враца

Казанлъшко

Гърново

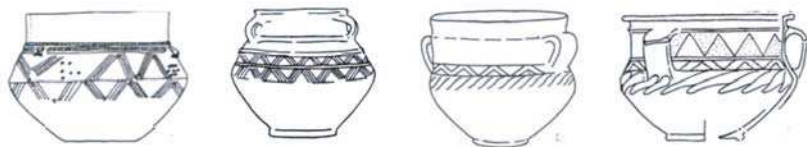

по П. Детев

Съдовете отразяват както традиционната биконичност на купите, така и други форми с типичната за римската керамика шампована украса. Голяма част от тях се приближават до формата на гърнета. Ще си позволя едно обобщение - по-богатата на форми и масово

приложение на керамика с три дръжки показва може би източникът на тези форма - балканският регион. Доказателство за това е последния съд от поредицата, описан от П. Детев, открит в пласт от **бронзовата епоха** и който **не се различава много от съдовете, произвеждани в римския период**⁵³.

А сега да погледнем съдовете от долния ред. Първите два съда с три дръжки са от Дания, вторите съдове с три дръжки са от Черняховската култура.

Твърдението на Магомедов⁵⁴ е, че „на основата на тези вази (първите две) се е появил новият тип” (двата съда от черняховската култура). Но сравнявайки съдовете от българските музеи и двата черняховска съда от дясно, си мисля - да, „има нещо гнило в тази Дания”.

Съд с високо столче и халки върху дръжките от Черняховската култура

Съществуват ли такива фантастични образци при траките? Отговорът е положителен. Съдове с халкички притежават музеят в Нова Загора и музеят в Плевен. Първият е от с. Пет могили, вторият от с. Писарево.

Съдове с халкички от Новозагорския музей и от музея в Плевен⁵⁵.

Вторият съд, от с. Писарево, Плевенско, е споменат от г-н Шукин като съд, близък на горния съд с халкички от Черняховската култура.

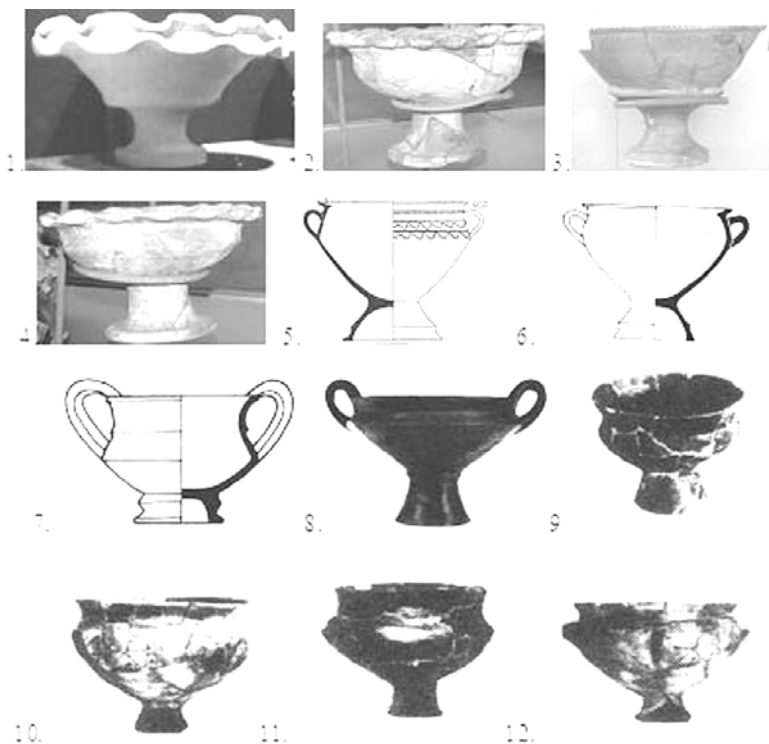
Съдовете с халкички не са новост. Украса от свободно движещи се халки е известна от Атинската Агора.⁵⁶ Според Веселин Игнатов⁵⁷ тези форми са от периода I в. пр. Хр. и се срещат до началото на II в. сл. Хр.: „След първата половина на II век след Христа няма известни представители на тази форма”.

Така че този тип съдове не са тръгнали от Черняховската култура, техният произход е южен, и изчезвайки от нашите земи през II век след Хр., се появяват в района на Украйна.

Тук, уважаеми читателю, започва един втори принудителен диалог. Животът ни поднесе още един привърженик на германския произход на готите, и то толкова твърд, че е трудно да бъде подминат.

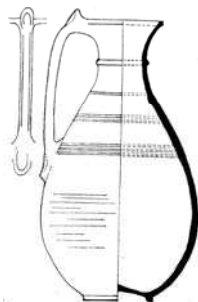
По неизвестни причини вторият съд от представените по-горе е споменат и илюстриран в книгата „Готите” на г-н **акад. д-р Росен Милев**, като съд на „германоезичните готи”. Всеки обаче, дори и неспециалист, би разпознал типичен римски съд с шампована украса, равностоен на показаните по-горе съдове. Дори е използван един и същ елемент за украса – вертикално подредени хоризонтални черти, поставени и в двата случая между розети, както на посочения по-горе съд от Троян (1, червена керамика), така и на съда от Писарево (2, сива керамика). Вероятно двата съда са от един регион.

Колкото до **съдове с високо столче**, какъвто е и черняховският съд с халкички, подобни съдове не са изключение и се намират с разнообразни форми по българските музеи. Разбира се, един археолог никога не би казал, че изложените по-долу съдове са идентични. За археологията всеки един елемент е важен и всеки елемент е причина за систематизация по този признак. Това е важно, ако впоследствие търсим мястото или ателието, откъдето е произлязъл този съд. Нашата задача е по-обща, да разберем дали съдовете от дадена група са познати и изработвани на Балканите. Някои от съдовете по-долу⁵⁸ са наричани или фруктиери, или с името „кантаросовидни съдове“.

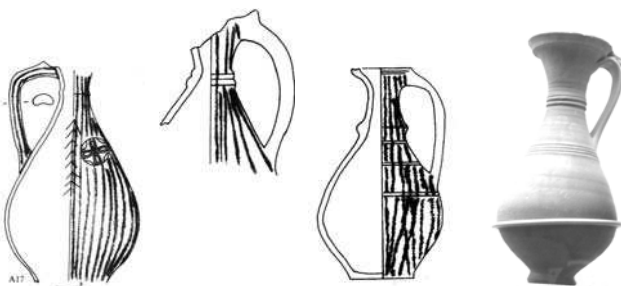
Съдове с високо столче

Черняховски съд с издължена гърловина и специфичен елемент на върха на дръжката.

Някои археолози ги наричат кани, някои стомни, трети се отнасят към амфорите. Различна е и датировката. Подобен съд Вълка Илчева⁵⁹ посочва като съд от сива керамика от късната желязна епоха; Кабакчиева⁶⁰ ги датира от IV – V век като разпространени в Долна Панония, Крайбрежна Дакия, Долна Мизия и Тракия.

По-долу са показани скици на съдове с подобен елемент по Л. Вагалински. По принцип подобни съдове с излъскана украса е прието да се датират след 375 г. Но последните три съда с подобни форми са от музеите в Кърджали, Златоград с датировки II век.

Съд с издължено гърло и специфични елементи

Тази кана има и два характерни елемента - дръжка с приложение „халка“ и графика „борово клонче“. Детайлът „дръжка с халка“ се среща у нас приложен на различни видове съдове и това видяхме при съдовете с три дръжки; „борово клонче“ също е срещано приложение в тракийската керамика (виж показаното по-горе).

Показаните по-долу графични приложения са от книгата на Л. Вагалински „Излъскана керамика“. Едната от каните (A21) е от първата половина на IV век, което на практика означава произвеждане на този вид кана с излъскана украса преди 376 г. – година на готското нахлуване на Балканите.

Следващите съдове са от музея в Плевен. И Македония – Исторически музей

Съдът от музея в Плевен не се отличава с нищо от посочените по-горе съдове, освен с излъсканата си украса и споменаването му в книгата „Готите” на г-н **акад. д-р Росен Милев**, като съд на „германоезичните готи”. А както споменахме, „германоезичните готи” не са имали нито сива керамика, нито излъскана керамика, нито грънчарско колело. Както видяхме, траките са произвеждали съдове с тези форми дори в градове като Смолян, Кърджали и Златоград, градове твърде далечни от ареала на действие на „германоезичните готи” още във II век (според датировките от музея в Кърджали и Златоград).

Черняховски обемист съд с къса, сравнително широка гърлови-на и дръжка. Съдовете с подобна форма са познати у нас като вид стомна. Понякога се нарича „кърчаг”, украинското название на подобен съд е „корчаг”.

*Стомни от черняховската
култура.*

*Стомна III–IV век (по Л. Вагалински
и от музея в Гоце Делчев.*

Макар и различаващ се от черняховския, съдът тип „стомна” се е произвеждал у нас преди 376 г.

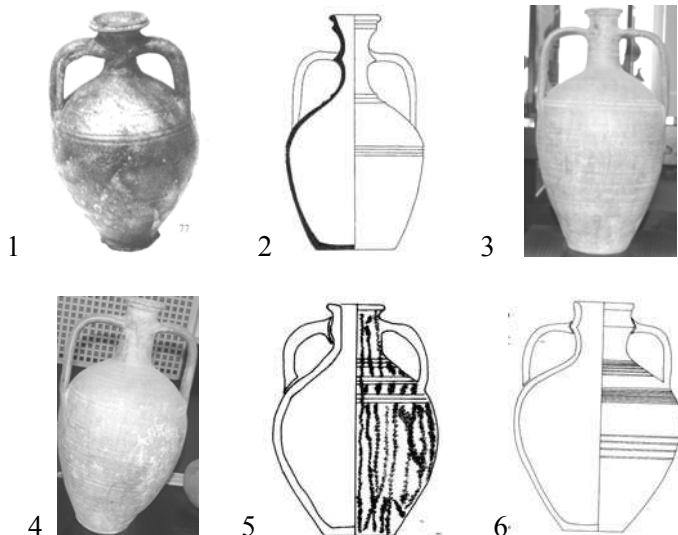
Посочените по-долу съдове са датирани IV век и по-късно (по Л. Вагалински) заради излъсканата украса.

Вече ни е известен изводът на Л. Вагалински: ”Излъсканата украса не е произвеждана **само** от или за „варвари”. **Преобладават форми с местен произход**”. Този местен, широко разпространен у нас съд оправдава казаното от г-н Вагалински.

Към раздел „стомни” (някои ги наричат амфори) се отнасят и следните съдове:

Съд номер едно не е съд от Черняховската култура. Той е отново от музея в Плевен. В споменатата по-горе книга „**Готите**” на г-н

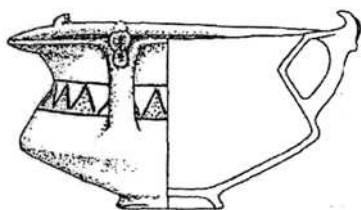
акад. д-р Росен Милев е показан като съд на „германоезичните готи”, „стомна покрита с **масленозелена глеч**”.

Да, но съд номер две е от Кастра Мартис, гр. Кула и за този тип съдове г-н Г. Кузманов⁶¹ пише: „Типът има панонски произход, със сигурни данни за производството му в Аквиникум, **във II век**”. В IV век е широко разпространен в Крайбрежна Дакия и Вътрешна Дакия. Конкретно съдовете от Кастра Мартис – „зеленокафява глазура, **маслено зелена глазура**”. Така според българските археолози този съд не би трябвало да има нищо общо със скандинавските готи.

Подобните съдове 3 и 4 са от колекциите на музеите в Гоце Делчев и Смолян, Южна България. Гоце Делчев и Смолян също са доста далеч от региона на действие на „германоезичните готи”.

Съдове 5 и 6 са описани от Л. Вагалински - съдове от *Novae* и *Jatrus* – съдове от сива керамика, излъскана украса. Ако г-н Милев трябваше да покаже съд с предположението, че е на „германоговорящите готи”, трябваше да покаже тях, 5 и 6, съдове от „столицата” на гота Теодорих. И пак щеше да сбърка – съдът определено не е готски според неговите разбираня за „готи”. Такъв „готски” съд няма.

Интересни аналози

Съд с три дръжки, черняховска култура и съд от НИМ – с. Дъбене. Българските археолози датират този съд от втората половина на III хилядолетие пр. Хр.

Този пример оставам за коментар на специалистите. Той е просто интересен чрез датировката и подчертано „тракийския” си вид.

Тук е интересен коментарът на М.Б. Щукин: той го определя като велбарски заради запълнените с точки триъгълници, аналогични на „велбарски” съд от Добруджа.

А ако и вторият съд беше с триъгълници?

* * *

С това описание се опитам да посоча следното:

1. Балканските тракийски народи са имали технологичната възможност да произвеждат керамика аналогична на Черняховската керамика:

- сива
- с излъскана украса
- керамика изработена на грънчарско колело.

Не може да се каже същото за представителите на Велбарската култура с керамика „кафяво-жълта,” изработена ръчно, без грънчарско колело.

2. На Балканите е произвеждана сива излъскана керамика в I в. пр. н. е. - I в. сл. н. е., и особено подчертано това е било в гето-дакийския регион.

3. Формите на керамиката, произвеждана на територията на Украйна по време на Черняховската култура, е близка до формите, произвеждани на Балканите; според руските и украински археолози тя е от типа „римска провинциална керамика”. Пристигайки на Балканите изработват керамика с „местни форми” - т.е. – „римска провинциална” керамика, но с **излъскана** украса. Същата керамика в Европа се нарича „федератска” керамика.

Особено важен е изводът за *изчезването* на сивата излъскана керамика в района на долното течение на р. Дунав през първи век, масовата поява на същата на територията на Черняховската култура в Украйна; изчезването на същата там след 378 година и масовото ѝ появяване по това време в Европа и на Балканите. Тези

процеси очевидно са свързани с големи преселвания от Балканския полуостров и обратно на балкански народи, което ще се опитаме да докажем по-късно с други средства.

След „пристигането” си на територията на днешна Полша скандинавските готи, вместо скандинавска керамика започват да произвеждат велбарска керамика, керамика, произвеждана от северните венети; след „пристигането” им в земите на днешна Украйна според историците, изоставяйки велбарската, започват да произвеждат „римска провинциална” керамика.

Като препрочитях още веднъж Щукин, открих и нещо любопитно за началната дата на наличие на сива излъскана керамика в района на Тир и Олвия на Черно море: „Парадоксалното на ситуацията се състои в това, че „Черняховската” керамика на грънчарско колело се появява на тези паметници още **до сформирането** на Черняховската култура като такава, а по-точно, в периода на нейното формиране в края на **II** – началото на **III** век. от н.е.”⁶²

Очевидно тази керамика сама не може да се появи, тя се появява там със своите носители.

Краят на II век, да кажем 180 г. – това е изключително рано за появата там на каквито и да е скандинавски готи, който въпрос вече разгледахме.

На същата 118 стр., по повод толкова ранна поява на тази керамика до Олвия и Тир, четем: „Отбелязвайки този факт, А. В. Гудкова предлага да се търсят източниците на тази керамика не в местната среда, а на запад, в провинциално римските региони.” И правилно, госпожо Гудкова. Това казвам и аз в тази книга.

Шутът:

-Историята е наука, която изучава себе си. Стои пред огледалото, оглежда се. И никой не я харесва.

БЕЛЕЖКИ 5:

¹ М. Б. Щукин. Готский путь, стр. 109. ...

² Пак там, стр.164

³ Пак там, стр 165

⁴ Пак там

⁵ А. Поверин. „Гончарное дело” 2007 г.

⁶ Г. Кабакчиева. *Разкопки и проучвания, книга XXXIII, 2005 г.*

⁷ Петър Детев. *Прародината на траките.*

⁸ Виртуален портал на Археологическия музей в Северна България – Монтана, 2006 година <http://www.bgmontanamuseum.com/>

⁹ Димитър Цончев. *Сивата тракийска керамика в България*, в: ГПЛИМ III, 1959, с. 93- 133.

¹⁰ И. Т. Никулице. „Северните траки в шести – първи век до н. е.”, 1987, с. 51

¹¹ А. И. Мелюков. *Скифия и фракийският мир*, Москва 1979, с. 109-110.

¹² Вълка Илчева. *Хотница, стари селища и находки - част II*, В.Търново, 2006

¹³ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 29

¹⁴ Чичикова, *Керамика от старата желязна епоха в Тракия*, сп. Археология, 1968/4.

¹⁵ Александър Минчев, *Траките около Одесос през първото хилядолетие преди Христа*

¹⁶ Sint getii traci nord-dunareni? Un aspect arheologic al problemei, 1960, T. XI. 2 , с. 573, 323, 92-93, 357, 573)

¹⁷ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 118

¹⁸ М. Гимбутас. *Готы в Северном Причерноморье и Черняховский комплекс* /grants.rsu.ru/osi/Don_NC/Middle/Goti.htm.2005г.

¹⁹ Пак там.М. Гимбутас.

- ²⁰ Б. В. Магомедов. *Черняхівський шар поселення Ржищів-рипниця - розкопки 2001 год.*
<http://www.iananu.kiev.ua/privatl/pages/Magomedow/excav.html>
www.iananu.kiev.ua/privatl/pages/Magomedow/excav.html
- ²¹ Ново село Видинско - Д. Митова-Джонова, Археология 59 г.; с. Кривина, Русенско - Л. Вагалински
- ²² М. Тонкова. *Новооткрит център от ранноелинистичната епоха при извора Халка Бунар в селището на с Горно Белово*, Годишник на Археологическия институт с музей БАН, Проучвания 2000–2001
- ²³ Пак там.
- ²⁴ Петър Детев. *Прародината на траките*, с. 70
- ²⁵ Магомедов. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, с. 45
- ²⁶ Александър Бонев. *Разкопки и проучвания*, кн. XXXI, стр 51
- ²⁷ Васил Николов, Десислава Карастоянова, Елка Анастасова. *Дана бунар 2, яма 29. Късен неолит*, в: Археологически открития и разкопки през 2004 година. XLIV национална археологическа конференция, София, 2005, с. 37.
- ²⁸ Веселина Вандова, Румен Спасов. *Археологически проучвания на многослойно селище в с. Пиперков чифлик, община Кюстендил*, пак там, с. 40 и сл.
- ²⁹ Крум Бъчваров, Венцислав Божилов, Виктория Петрова, *Археологически разкопки на селище при Харманли*, пак там, с. 43 и сл.
- ³⁰ Г. Нехризов, Мая Валентинова. *Спасителни разкопки на ямно светилище от желязната епоха при Свиленград*, пак там, с. 87 сл.
- ³¹ Иван Карайотов, Петя Кияшкина. *Тракийско ямно светилище от късножелязната епоха при с. Вратица, община Камено*, пак там, с. 100 и сл.
- ³² Милена Тонкова, Асен Салкин. *Българо-френски проект за археологическо проучване на останките от Бизоне на южните тераси на нос Чиракман, Каварна*, пак там, с. 136 и сл.
- ³³ Материалите са публикувани и в Интернет: *Археологически открития и разкопки през 2004 година. XLIV национална археологическа конференция*, София, 2005 http://aim.sofianet/issuesFiles/AOR_2004.pdf
- ³⁴ *Селищната могила Юнаците*, Том I, История на проучванията 1995.,
- ³⁵ Мечислав Домарадски, Иван Карайотов, Алексей Гоцев. *Керамика от ранножелязната епоха от крепостта Малкото кале при община с. Равадиново, община Созопол*

³⁶ Стамен Михайлов. *Относно произхода на ранносредновековната чернoльскава керамика в България*, Археология, кн.4 1961 г.

³⁷ Г. Кабакчиева. *Римска и сива излъскана керамика (от Кастра Мар-тис)*, в: Разкопки и проучвания, XXXIII/2005, с. 96.

³⁸ И. Кришан според Л. Вагалински

³⁹ Надпис на Траян

⁴⁰ Уважаеми читателю, този списък по Л. Вагалински е твърде дълъг и той може да служи само като доказателствен материал за производство през първи век по нашите земи на сива излъскана керамика пред определени научните среди, за какъвто и го използваме.

K71a. Кана, устие с дръжка; сива, твърдо изпечена и добре пречистена глина с малки примеси от пясък; излъскана украса – устието изцяло, тялото с коси прави ивици; Вълчедръм, подобия – първи век от келтско селище

K108 Кана, устие, сива, твърдо изпечена глина вертикални излъскани линии, първа четвърт четвърти век.

K109, Кана фуниевидно устие, сива фина глина, вертикални излъсквания, първа четвърт четвърти век.

K119 Кана, сива, добре пречистена, вертикални излъскани линии, четвърти век.

K120, Кана, сива, твърдо изпечена глина с примеси от слюда, плътно излъскване на външните повърхнини, Якимово, паралел Олтения, първи век пр. н. е. – първи век от н. е.

K121. Кана, сива, с малко примеси на слюда, излъскана украса от коси и хоризонтални линии, хоризонтална вълнообразна глина, Якимово, първи век пр. н. е. – първи век след н. е. Такава комбинация е популярна сред даките в Трансилвания същия период.

122 Кана сива, голям примес от слюда, гъсти, хоризонтални, излъскани ивици, Трансмариска, 268/294 г.

K129 Кана, сива глина с примеси от слюда, излъскани вертикални и хоризонтални линии, Никополис ад Иструм, 150/250г.

K130 Купа фруктиера, светлосива добре пречистена глина, излъскани хоризонтални ивици, Нове, първи век. Траките произвеждат такива форми на колело II – I в пр н. е. – III в от н. е. (Moscalu 1983) Според Г. Дякону именно чрез тази форма съдове може да се проследи участието в изграждането на културата Санта де Муреш–Черняхово. Купи фруктиери са открити и в румънска Добруджа южно от дунавската делта, датирани от III век. Такава фруктиера (неизлъскана) е намерена в погребение Северо-западна България края II в пр. н. е. – I век от н. е.

КУ 131 Купа, фруктиера, сива, примес от пясък и слюда, излъскани хоризонтални ивици, Вълчедръм, подобия I – II век.

КУ 134 Купа, фруктиера, сива с незначителни примеси на пясък, излъскани хоризонтални ивици, подобия -Трансилвания, I пр. н. е. – I в. от н. е.

КУ 137 Купа, фруктиера, сива, хоризонтални излъскани линии, Якимово, паралели Олтенья, I в. пр. н. е. – I в. от н. е.

КУ 138 Глина с малко примеси от пясък, сиво – бледо кафяво, плътни хоризонтално излъскани линии, Якимово, паралели Кастра Мартис -гети, даки.

КУ140 Купа, фруктира, сива, добре пречистена глина, хоризонтални излъскани линии, Кастра Мартис, първи век.

K141, Купа, добре пречистена, светлосива, изцяло излъскана повърхност, като КУ140.

КУ 142, 143, 144, като КУ 140

КУ 144 Купа, сива, добре пречистена, изцяло излъскано устие и вътрешност, Кастра Мартис, I в. пр.н.е.. - I в. от н. е. Подобия – I II век Сремска Митровица.

КУ 145 като 140.

КУ 146 купа, сива, добре пречистена, цялостно излъскана, Кастра Мартис I в. пр. н. е. – I в. от н. е.

КУ 149 Купа, фруктиера, сива, добре пречистена, хоризонтално излъскана, Kastrа Martis, I век. Подобия - Дакия, Трансилвания I в. пр. н. е. – I в. от н. е.

КУ 150 сива, добре пречистена и твърдо изпечена глина, излъскана и двете повърхнини, Вълчедръм, подобия, Пояна (Румъния), I в. пр. н. е. – I в. от н. е.

КУ 151 като 150.

Ку 152 Сива, добре пречистена с малко примеси от слюда, двустранно, почти изцяло излъскана, Вълчедръм, подобие - гето-дакийско селище Пятра Нямц,

КУ 150, 151, 152 - в опидум на келти скордиски до Вршац, Сърбия.

КУ 153 Купа, светло сива добре пречистена глина, излъскана украса от прави и вълнообразни линии, Вълчедръм, подобия I в. пр. н. е. – I в. от н. е. Пояна, Румъния.

Ку 154 Купа, сивокафява, добре пречистена, Kastrа Martis, I век.

Нк 155 Купа, светлосива, добре пречистена изцяло излъскана външна повърхност, Kastrа Martis, I век. Подобия – у келти скордиски, I в. пр. н. е.; Пояна Трансилвания.

КУ 157 Купа, сива, добре пречистена глина с примеси от пясък, Вълчедръм, подобия – Пояна Румъния I в. пр. н. е. – II в. от н. е.

КУ158 купа, сива, добре пречистена глина, хоризонтално излъскване, цялостно излъскване отвътре и на ивици отвън, *Kastra Martis* I в. пр. н. е. – I в. от н. е.; подобия - I век – начало на II век (*Dautawa/Brukner 1992*)

КУ161 Купа, сива добре пречистена глина, излъскване по устието и хоризонтални ивици по вътрешността, *Oescus*, I век.

КУ162 Купа, светлосива, добре пречистена глина, устието и вътрешността излъскани, *Oescus*, I век.

КУ 163 Купа, светлосива, добре пречистена глина, устието и вътрешността излъскани, *Kastra Martis* I в. пр. н. е. – I в. от н. е.;

КУ 164, Купа, пепеляво сива, малко примеси на пясък, двустранна украса от прави вълнообразни излъскани линии. Якимово, подобия I в. пр. н. е. – I в. от н. е.;

КУ 164а Купа, сива, по устието излъскана украса от вълнообразни и прави надлъжни линии. Козлодуй, I век.

КУ165, Купа, сива с малко примеси от пясък, излъскана отвътре изцяло, устието отвън и тялото покрити с успоредни ивици. Якимово.

КУ 166, Купа, глина, кафяв цвят, примес от пясък, хоризонтално излъскване по цялата вътрешна повърхност, отвън е във вид на широки ивици, по устието излъскана украса от вълнообразни прави линии. Подобия, I в. пр. н. е. – I в. от н. е. (*Vulpe/vulpe 1927 – 1923*, фиг 79/16).

КУ 167 – Купа, светлосив цвят малко примес на пясък, излъскана украса – хоризонтални ивици по двете страни на тялото, надлъжни и напречни ивици по устието. Вълчедръм, подобие , I в. пр. н. е. – I в. от н. е. (*Vulpe/vulpe 1927 – 1923*, фиг 74/20).

КУ 168 Купа, сива, добре пречистена глина, излъскана украса – хоризонтални ивици по двете страни на тялото; надлъжни, зигзагообразни и коси, взаимопресичащи се (решетки) ивици по устието. Вълчедръм, подобия II – I в. пр. н. е. (*Crisan 1969*)

КУ 169 Купа, твърдо изпечена глина с малко примес от пясък, сивокафява в периферията, излъскана отвън изцяло отвътре на ивици, подобия I в. пр. н. е. – I в. от н. е. (*Vulpe/vulpe 1927 – 1923*, фиг 74/2, 15).

КУ 170 Купа, сива, двустранно с хоризонтално излъскани ивици, Якимово

КУ 171 Купа, сива в ядрото, излъскване цялостно отвън, Якимово,

КУ 172 Купа, сива, излъскана почти плътно по двете страни, Якимово.

КУ 173 Купа, плитка, сивокафява до сивочерна с незначителни примеси на пясък, излъскване по вътрешността, Якимово, подобия, I в. пр. н. е. Трансилвания, дакийско селище.

КУ 174 Купа, сива, излъскване двустранно, *Kastra Martis* I в. пр. н. е. – I в. от н. е.;

КУ 177 Купа светлосива цялостно излъскана, *Kastra Martis* I в. , подобия I в. пр. н. е. – I в. от н. е. Келтско селище (Brukner/Dautova 1992 табло 11/72 73).

K178, 179, 180 – Якимово. Подобия - I в. пр. н. е. – I в. от н. е.;

КУ 181 Вълчедръм

КУ 182 Якимово

КУ 226 Купа, сива, със значителен примес от слюда и отделни зърна пясък, за разлика от външното излъскване вътрешното е направено без грънчарско колело. Тутракан, 268 – 294. Фрагментът потвърждава, че формата купа фруктиера оцелява на юг от Долен Дунав поне до втората половина на III в. КУ 226а Тъмносива до черна глина с примеси от пясък. *Oescus*, I в. пр. н. е. – I в. от н. е.;

КУ 22b Ескус, I в. пр. н. е. – I в.

⁴¹ Людмил Вагалински. *Излъскана керамика от I – началото на VII век южно от Долен Дунав (България)*. На стр 38 специално за откритата от британския екип керамика той пише: “Липсват категорични данни, че съдовете от обекта имат точни аналози в комплекса от културата Сантана де Муреш–Черняхов.

⁴² Б. В. Магомедов. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, с. 56

⁴³ Б. В. Магомедов. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, с. 43.

⁴⁴ Нерполи Буковина, Каборга, Ржевск – „*Могильники черняховский культуры*.”

⁴⁵ Вълка Илчева. *Хотница, стари селища и находки* с. 96,106, 108

⁴⁶ М. Б. Шукин. *Готский путь*, с. 104,106.

⁴⁷ *Могильники черняховской культуры*, некрополи Башмачка, Буковина, Ранжевск, Каборга

⁴⁸ Димо Аладжов. *Разкопки на трако-римски могилен некропол при Мерицлери*, ИАИ, XXVIII; Недялка Гиздова, Кънчо Кънев. *Калугерово, късно-неолитно селище и тракийски могилен некропол*, Археология 2000 г.

⁴⁹ Александър Бонев. *Ранна Тракия, Разкопки и проучвания*, книга XXXI.; Д. Цончев. *Сивата тракийска керамика в България*, в: ГПЛИМ III, 1959, с. 93 - 133.

⁵⁰ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 55

⁵¹ Кухаренко. *Археология на Полюа*.

Фактът, че подобни съдове са съществували в ранния период на Пшеворската култура, а след това се откриват на север, може да се тълкува като изместване на народи на север под натиск от юг. Приписването на съдове с излъскана горна част и огрубена долна част единствено на Осиковската култура не е точно. На територията на България са откривани много такива съдове, едни от най-ранните са датирани в бронзовата епоха. За това виж: К. Лещакон. *Раннобронзови съдове от обекти в новозагорския район*, Археологически и исторически проучвания в Новозагорско, 1999

⁵² П. Детев. *Прародината на траките*, с. 155

⁵³ Пак там, с. 142. Тази форма, произвеждана в бронзовата епоха и близка до образците от римско време, оправдава предположението ми, **че някои от късните тракийски форми се определят като римски.**

⁵⁴ Б. Магомедов, „К вопросу о влиянии культур центральной европы на черняховский керамический комплекс“.

⁵⁵ Снимка по В. Игнатов, новозагорски музей;

⁵⁶ Robinson, 1959, 48 I sl., pl. 8, H.19 and pl. 12, K. 34

⁵⁷ Вълка Илчева. *Хотница, стари селища и находки*; Веселин Игнатов. *Местни съдове за сервиране на вино от територията на средното поречие на реките Марица и Тунджа*, сб. *Земите на България - люлка на Тракийската култура*, II, София 2004.; Александър Бонев. *Ранна Тракия, Разкопки и проучвания*, книга XXXI.

⁵⁸ В. Игнатов. *Местни съдове за сервиране на вино от територията на средното поречие на реките Марица и Тунджа*, сб. *Земите на България - люлка на Тракийската култура*, т. II, София 2004.; В. Игнатов. *За някои аспекти в погребалния обряд в Тракия през I-IV век.*; Образци от музея в Плевен; Д. Цончев, *Сивата тракийска керамика в България*, в: ГПЛИМ III, 1959, с. 93- 133. Александър Бонев, *Ранна Тракия, Разкопки и проучвания*, книга XXXI.

⁵⁹ Вълка Илчева, *Хотница*, с. 105

⁶⁰ *Разкопки и проучвания* – книга XXIII, с.174,

⁶¹ Г. Кузманов, *Римска и сива излъскана керамика (от Кастра Мар- тис)*, в: *Разкопки и проучвания*, XXXIII/2005, стр143

⁶² М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 11

6. ПОГРЕБАЛНИ ОБРЯДИ

Би могло при известни обстоятелства да се взаимстват елементи от керамиката, от строителството, елементи от бита. Но своите обичаи хората носят дълго със себе си и обичаите са забележително устойчиви.

Ще започнем тази част на нашето изложение с елемента, който сложи началото, и вместо да намери решение на „готския проблем“ още по-здраво затегна неговия възел. Тайнствените скандинавски каменни **кръгове** и **стели**. Всъщност това са погребения в Южна Швеция — остров Готланд, Остергеталанд и Вестергеталанд. Намерени по бреговете на Балтийско море (около Гданск), същите кръгове навеждат археолозите на мисълта за евентуален скандинавски произход.

Погребенията на Готланд са извършени с трупоиъгаряне по такъв начин, *„че на десет или двадесет такива конструкции само в един-два случая могат да се намерят някакви вещи – керамика, фибули, закопчалки, оръжие и др. В останалите погребения вещи или отсъстват, или покойникът е изгорен толкова старателно, че освен пепел и много малки кости и някакви обгорели парчета, нищо от заупокойните дарове не е останало.“*¹

Друг начин на изразяване би казал, че това са **бедни** погребения.

Пепелта от трупоиъгарянето е разстлана **по повърхността на земята** и след това са наредени каменните фигури. **Няма погребални ями, погребенията в яма или урна са изключение.**

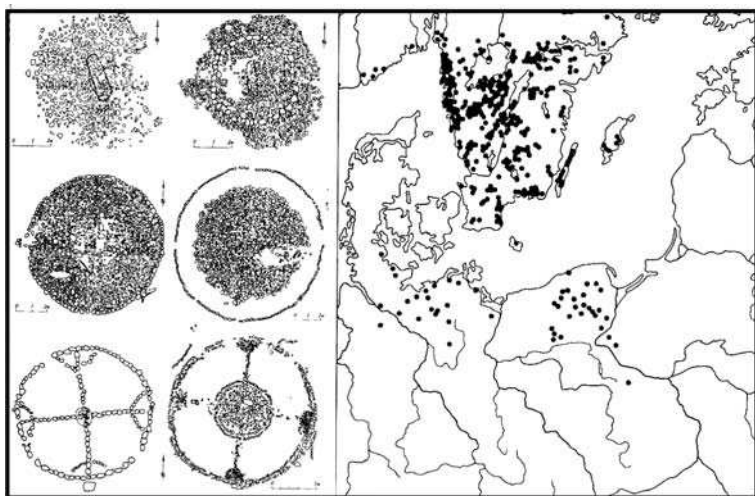
В ранноримския период *се появяват* и погребения под каменни могили с трупополагане.

Изгарянето като правило се е извършвало встрани от могилата.

По-късно се появяват и погребения без могили-кръгове, вместо тях се слагат **каменни стели**. В I век сл. Хр. постепенно се преминава към погребения с трупополагане, като някъде тези погребения достигат 50 процента от общото количество.

Типичните погребения в **оксивската група** в Северна Полша в същия период са погребения под каменни **могили**.

Всичко това нямаше да има нищо общо с нашата история, ако въпросните области в Швеция не съдържаха корена „ГОТ” и намирането на кръгове на балтийския бряг около Гданск в Полша археолозите свързват с евентуални готски племена там (имайки предвид писаното от Йордан). Разбира се, от приложената по-долу схема ясно се вижда, че подобни каменни кръгове има в изобилие и в Естония, и в Дания, но никой не говори за готи в Естония и Дания.

Каменни гробове–кръгове и схемата им на разпространение.²

Погребения с каменни кръгове от Естония и Дания.

Изглежда става въпрос за една не скандинавска, а общоевропейска практика, което показват и приложените схеми. Твърди се, че погребенията при Гданск са късни, за разлика от тези в Естония и Дания. При оскъдните следи, оставяни от бедните скандинавски погребения – само пепел и минимално количество кости - никак не е лесно тези обекти да се датират правилно и да бъде идентифициран източникът. Казвам това, имайки в предвид и кометариите на г-н Шукин относно велбарските погребения: *„Каменните кръгове със стели в болшинството от случаите не съдържат погребения.“*³ По нататък Шукин описва тези съоръжения като кръгове с диаметър от 6 до 22 м., може би, според него култови съоръжения или „миниатюрни стоухенджи“, указващи посоките на зимното или летно слънцестоене. След всичко казано, което си е помислил г-н Шукин, можем ли да говорим изобщо за сходство между кръговете в Скандинавия и тези от Велбарк?

След време на юг – Западен Буг, Югозападна Беларусия, Волин и до средното течение на Южен Буг, откриват погребения с „типична велбарска **керамика**“, с трупоиозгаряне **без каменни съоръжения** (кръгове). Да отбележим – не скандинавска, а велбарска, осиковска керамика. Могилни погребения с каменни кръгове или стели не са намерени. Скандинавските готи *„изгубват един от най-характерните признаци на своята култура – могилите от концентрични кръгове и други каменни конструкции. Във всеки случай досега такива не са намерени нито в Беларусия, нито в Украйна, нито в Молдова.“*⁴

Този факт, фиксиран от Шукин е важен и не бива да се подминава така лековато, но той го коментира именно така: на север, в Швеция, камъните били в излишък, в Украйна са по-малко.

Погребенията с трупополагане в Украйна показват, че камъни има и са използвани масово, но по друг начин. Каменните плочи са се ползвали за затваряне на гробовете с трупополагане на ниво доста по-ниско от хоризонта. От подобни плочи митичните готи можеха да слагат поне вертикални каменни стели над своите мъртви – така, както е традицията в Готланд или край Гданск.

Според Кухаренко⁵, „...от Скандинавия готите донасят в Поморието (Северна Полша, бреговете на Балтийско море) обичая да изграждат над погребаните каменни насипи, кръгове, стели, някои неизвестни до тогава вещи. Под влияние на готите и свързаните с тях германски племена в некрополите на оксавските племена все повече и повече се разпространяват погребенията с трупологане (???), прекратява се обичаят да се слага оръжие в гробовете. Германските племена на свой ред взимат много от културата на местното население. В резултат на тези взаимовлияния външните черти и на тези, и на другите взаимно като че ли се нивелират и различията между тях се изглаждат. **Само в някои редки случаи по изключение от масата на оксавските паметници по археологически път е възможно да се отделят паметниците на германското население.**”

Това е твърде обезкуражаващо. Не им завиждам на археолозите при такива изходни начални данни да търсят готите. А това ли е задачата, да търсят готите?

Всъщност, те не би трябвало да търсят нещо предварително определено. Фиксиране на дадена идея или теза като начални изходни данни и нейното реализиране е инженерна задача, така се построява машина. Задачата на археолозите е обратна. При наличие на определени елементи, остатъци от детайли, да разберат каква е била машината. Да се тръгне от тезата на Йордан и да се търсят готи-скандинавци е грешно поставена задача. Биха могли да се намерят отделни подкрепящи елементи, но те ще бъдат в противоречие с цялото, както и се случва.

Впрочем, това, което са донесли (или не са донесли) скандинавците, нещо широко и обстойно коментирано, е фактът „да не се слага оръжие при погребенията”. Същият факт коментира и Хервиг Волфрам⁶: „Воините си погребвали обикновено без оръжие, което предоставя други религиозни представи за отвъдното, различни от тези на съседните народи и култури.”

Обикновено археолозите сравняват неща, които „ги има”. Обикновено навсякъде погребенията са без оръжие. Особено при бедните народи. Обикновено, когато има оръжие, това е воин. Необикновено

е, когато няма оръжие, да се твърди – това е воин, погребан без оръжие.

Погребалните обряди на **черняховската култура** са биритуални – на едни и същи могили се наблюдават както погребения с трупоиизгаряне, така и погребения с трупополагане. Погребенията с трупоиизгаряне включват както ямни погребения, така и урнови. Погребенията с инхумация (трупополагане) са три вида: погребения в прости грунтови ями, погребения с ниша в дъното на гроба (с подбой) и с двустепенен гроб – т. е. на дъното на гроба се издълбава по-тясна част, в която се извършва погребението и която се покрива с каменни плочи. Различните начини на погребения отразяват различния етнически състав на населението на Черняховската култура – скити, сармати, на евентуалните преселници. Това личи много добре и от самите некрополи – въпреки че са погребвали своите мъртви в едни и същи некрополи, много от гробовете са „групирани” според начина на погребение.

Гробовете с трупополагане имат северна или западна ориентация.

Черняховски некропол, в който личат три вида погребения – ямни с трупоиизгаряне, гробове със северна и западна ориентация.⁷

Най-общо Д. Н. Козак описва⁸ така някои особености на погребалните обряди в Черняховската култура:

- в **урните** се слагали различни предмети със следи на пребиваване в погребален огън.

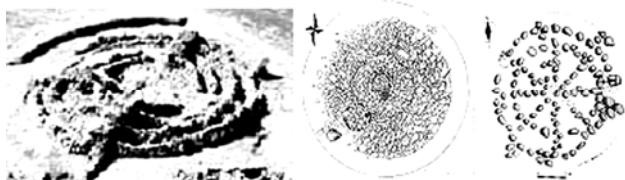
- почти във всяко погребение има много **ритуално счупени съдове**, подложени след това на вторично въздействие на огън .

- **ритуално счупено оръжие** – мечове, метални накрайници на копия, дръжки на щитове, шпори, зооморфни фибули.

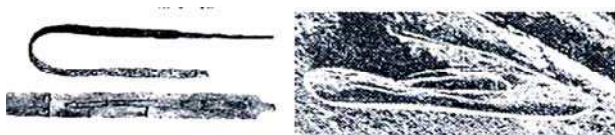
- заедно с останките се намирали малки вещи, украшения, съдове, оръдия на труда, **рядко предмети на въоръжение**.

Нищо по-различно от тракийските погребения.

Едно отклонение. Рядкост е да се срещне някакъв елемент (не става въпрос само за погребалните обряди) на север или на изток от Карпатите и той да отсъства като практика при траките. Има дори и погребения със стели и кръгове с радиални и други фигури. Те личат обикновено когато се махне могилната пръст и на хоризонта останат само камъните. Понеже не са масово явление, нямам намерение да доказвам, че с подобните си погребения велбарците от осиковската култура са бежанци от Тракия.

Надгробни могили от България, камените фигури личат след отнемане на могилната пръст .⁹

Ритуално изкривени и счупени оръжия от България, срещат се и в пшеворската култура¹⁰.

За етническият състав на населението във връзка с погребалните обряди Б. В. Магомедов пише: „*Присъствието на късноскитски и сарматски елементи в културата на причерноморските черняховски паметници в настоящия момент не е спорен въпрос. Повечето изследователи са на мнение, че северната ориентация на покойниците е сарматският принос в Черняховската култура*”.¹¹

Погребения с трупозгаряне: основно сведенията са от Г. Ф. Никитина¹², а също така Б. В. Магомедов, И. П. Гарета, Е. А. Харитонов, Е. А. Симонович, И. С. Винокуров, А. Т. Смиленко¹³.

Към **ямните безурнови** погребения се отнасят погребенията с полагане на костите на дъното на яма и те съставляват 58,4 % от общия брой; костите са в компактна маса, неразсеяни 92,3 %; костите в безурновите не са покрити с нищо 77,9% (в останалите случаи са покрити с парчета керамика или камъни, запечатани; остатъци от вещи в безурновите погребения 88,6%. Съпровождащи съдове се срещат изключително рядко – 11,3%; наличието на парчета **предварително начупена керамика** – 63,6%. Придружаващи вещи се срещат в по-малко погребения - 37,1% , предимно сред калцинираните кости, по-често на парчета; начупените съдове имат следи от **вторично въздействие на огън (начупени и обгорени)**¹⁴.

Това описание на ямните безурнови погребения особено с фактите за предварително начупената и подложената на вторично въздействие на огън керамика силно напомня тракийските погребения.

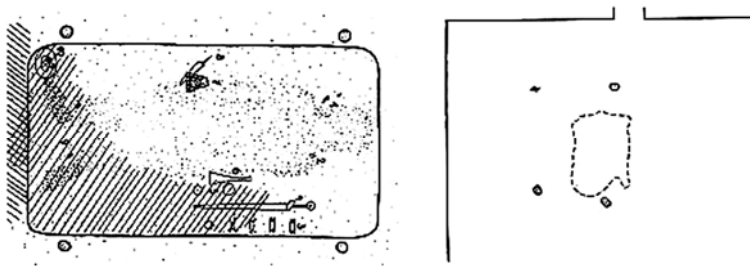
Както е видно от данните, погребенията с „разсеян характер” (по повърхността), подобни на погребенията в Готланд и отчасти осиковската култура са определено нищожни, и както пише Г. Ф. Никитина, „*щателното изследване на костите (от такива погребения) не сменя съмненията имаме ли работа действително с погребение или със случайно натрупване в културните слоеве*”. Да не говорим за отсъствието на каменни фигури.

В **ямните „урнови погребения”** остатъците от кремацията се поместват в съд, обикновено керамичен. Урната се поставя на дъното на погребална яма - 80,6%. В отделни случаи урната е обърната с отвора надолу. Урните **не са подлагани на въздействие**

на огън. Обикновено за урна се използва гърне (68, 8% от случаите). Значителна част от урните - 43,1 % - са покрити с други съдове, камъни и др. Този процент не е висок, допуска се покриване на останалата част от нетраен материал, (дърво); 73,4% от погребенията са без съпровождащи съдове. В 54 % от случаите има парчета **предварително начупени** съдове. Придружаващи лични вещи като украшения и вещи за лично ползване се срещат в 38,9% от погребенията.

Целта на всички тези подробни описания е да се покаже, че посочените погребения се вписват без изключения в **късната тракийска** погребална практика.

Погребението в некропола Башмачка¹⁵ има точен аналог с погребението, описано от Даниела Агре, Деян Дичев¹⁶. Става въпрос за гроб с кремация на място. Гробната яма е с правоъгълна форма, със силно отухлени от огъня стени. *В четирите ъгъла на ямата са разкрити дупки от колове* от конструкцията на дървеното погребално ложе. Погребалната клада се състои от три хоризонтални реда дървени трупи с диаметър 10-11 см., наредени по дължината на ямата.

Два идентични случая на могилни погребения – по Д. Агре и А. Смиленко.

Над погребалната яма е изградена дървена конструкция, под нея са наредени дървата на погребалната клада. След приключване на погребалния обряд е издигната могила. И в двата случая са описани ямни погребения, придружени с поминални ритуални ями.

Случаят, описан от А Т Смиленко¹⁷: *”Огнището представлява правоъгълник 3/2 м, в центъра слоят глина има дебелина 4 см. По*

периферията лежат овъглени дъбови стволоче с дебелина 15 см. Огнището се намира в правоъгълник, обозначен със стълбове. В отворите, оставени от стълбовете, са съхранени остатъци от изгоряло дърво. Откритите следи от стълбове свидетелстват за някакво дървено съоръжение.”

Интересни и характерни са нетипичните погребения – т. н. символични погребения. Това са погребенията, в които няма остатъци от кости и които се срещат и при тракийските погребални обряди. Такива са намерени на много некрополи: Ружичанка, Будещ, Волошанск и др.¹⁸

Ю. А. Липник¹⁹ описва некропола до Суджей: „В погребение №3 в яма без кости са положени седем съда, четири са положени с дъното нагоре; в единият, нормално изправен съд е сложен помалък. На единия от обърнатите съдове преди полагането е направен отвор, друг от съдовете е запълнен с пясък”.

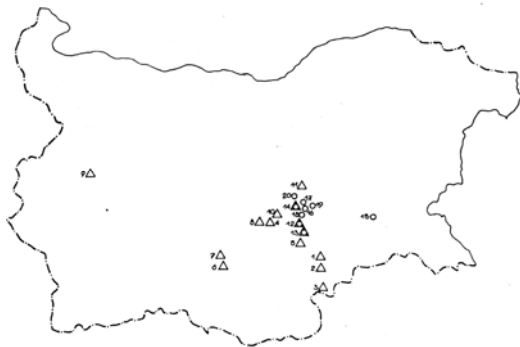
Запълване на съд с пясък или камъни при символични погребения е известно и в България. Г. Китов и Д. Агре²⁰ описват: „Пред фасадата на гробницата музей в Стрелча са открити девет обърнати с устията надолу големи глинени съдове – урни. Седем са празни, а две запълнени с чакъл. Дъната на всички са пробити чрез удар с остър предмет”.

Случаи на полагане обърнати урни в Тракия и Украйна – Черняховска култура.²¹

Двете посочени практики в погребалния обряд са описани от Веселин Игнатов²². Описани са случаите на слагане на съд в съд, на пробиване на отвори в съда. Намирането на пробити съдове е сравнително рядко и се среща през късножелязната епоха.

Той обаче подчертава случая, когато в един район се срещат и двете практики. Цитира Г. Кацаров, който разглежда отвора на пробития и поставен с дъното нагоре съд като възможност за общуване на духа на покойника с живите. В. Игнатов показва и карта на разпространение на двете практики в България.

Карта на разпространение на двата обряда в България – слагане на съд в съд и пробиване на отвор в обърнат съд.²³

Ритуално пробити съдове от музея в Троян.

В късноримско време се появяват някои нови, неизвестни до тогава типове погребения. Имат се предвид погребенията, при които обгорените кости на покойниците са старателно изчистени от погребалния огън и лежат на дъното на ямата Тази практика започва в III век.

Могилни погребения в Черняховската култура се срещат, макар и рядко. Людмил Гетов²⁴ твърди за България, че „броят на плоските гробове се увеличава с намаляване броя на могилините

погребения след края на II век. Началото на IV век бележи крайната фаза на надгробни могили от страна на траките. От IV век е известно само едно главно могилно погребение, датирано с монети на Константин Велики (306 – 337 г.).” В Черняховската култура погребенията, придружени с насипни могили, не са много и фактът може да се обясни с казаното по-горе от Л. Гетов. Освен в Башмачка (2 могили), известни са могили и във Войсково (2 могили), Кантемировка.

Друг елемент, характерен за траките и отбелязан на черняховските некрополи, са жертвените или поменални ями. „При изследване на труположенията, като правило, над тях в ями в повечето случаи се проследяват обломки от керамика, отделни кости от животни и прослойки пепел с въглени. Това е очевидно остатък от „тризни”. Такива детайли се отбелязват и на други черняховски некрополи – Поднепровая, Волийни, Побужа, Поднестрова”²⁵. Култовите ями, с тризни, но намиращи се извън некрополите, са известни на причерноморските некрополи Городок и Каборга²⁶. В некропола Городок, наред с трупоиизгарянията, са открити три ями, запълнени с въглени, между които се среща и керамика. Тези ями рязко се отличават от намерените на този некропол ями с трупоиизгаряния с големите си размери и отсъствие на човешки кости. Култовата яма, намерена в Каборга, по размери се приближава до гробната яма, (2x0 9 м, дълбочина до 1,5 м): „Тя беше запълнена с големи камъни, между които се срещаха въглени, кости от животни и фрагменти от керамика. Подобни ями са намерени в Черняховските некрополи в Молдавия, (Малаешты, Балцаты) [Федоров, 19606, с. 88] и велбарските (Любомль, Машев, Брест-Тришин)”²⁷. От това описание специалистите ще разберат, че става въпрос за поминални ями, използвани масово от траките. В случая се споменават отново обявените за велбарски (готски) селища Любомл и Брест-Тришин.

С погребалните ритуали са свързани и **олтарите**, остатъци от които са намерени на Александровското градище²⁸. „Той представлява квадратна ограда с размери 1,6 x 1,8 м направена от един ред камъни. Земята вътре беше обгорена и наситена с остатъци от огън, изгорели остатъци от керамика.”

Подробно разглежда практиката на погребалните, ритуални ями и олтари Даниела Агре²⁹. В България подобни обредни съоръжения, освен единични, са известни и такива, които наброяват няколко десетки. Наречени са ямни полета или светилища. Териториите, където са изкопавани тези ями, са били свещени за траките. Известни са отделни ями с дълбочина до 11 м. Освен ями известни са и т. н. ритуални ровове. Пълнежът им е различен – речни и други камъни, керамика, понякога цяла, в повечето случаи на парчета, мазилка от къщи, дори инструменти и лични вещи. Същите явно са донесени от други места и вероятно символизируют връзката на покойниците с тяхната земя, домове и бит. Недоизгорелите въглища в поминалните ями и ровове показват, че е имало извършване на процес на „възлияние”, заливане на огъня с течности.

Погребенията с трупополагане, които навлизат в погребалната практика в римския период и все повече изместват трупоизгарянето, е доста сложен въпрос и изисква по-подробно проучване, за да може да се направи някаква аналогия с погребенията с трупополагане в Черняховската култура, но логично е една не малка част от тези погребения да са погребения на тракийско население, особено в по-късните времена, с навлизане на християнството в региона, за което ще говорим по-късно .

Как тези процеси се отразяват в погребалните обряди на Черняховската култура? Изглежда тракийското население доста трудно е изоставило своите стари обичаи. По-скоро, приемайки християнството, траките са приложили към изискванията на новата религия и своите обичаи. В много от гробовете с трупополагане се откриват остатъци от въглини. Обяснение за това дават случаите с наличие на обгорели дъски в някои от гробовете. Изглежда **над тялото** на починалия е била изградена някаква конструкция, погребално ложе, впоследствие запалена и остатъци от този огън са паднали в гроба. Извършвано е нещо като символично трупоизгаряне или пречистване с огън.

Подобен случай на съчетаване на изгаряне и трупополагане е описан подробно от Г. Китов и Д. Агре³⁰ - над гробовете са запалвани огньове .

Като отзвук от подобна практика е и обичаят „опалване на гроба” в някои запазени доскоро български обичаи. Наличието предимно в некрополи на съдовете с три дръжки е също продължение на традицията за използване на огън и вероятно ароматични вещества при траките.

Датировката на различните некрополи обхваща различни периоди – от II до IV век .

№	Датировани вещи из погребения	II в. н.е.	III в. н.е.	IV в. н.е.
24, 27				
25, 27				
8				
28				

*Датирание на некропола Ружичанка чрез намерените вещи.*³¹

Както се вижда от таблицата, некрополът Ружичанка е от средата на втори век и дори доста по-рано - далеч преди появяването на „велбарски елементи” в Приднестровието.

Да се върнем обаче още веднъж към литературата. Интересно е следното твърдение на Б.В. Магомедов³²: „Н.М. Кравченко е определила основните видове Черняховски обряди на трупоизгаряния, които могат да служат за отправни точки за търсене на техните генетични корени. Такива се явяват ... изгаряне в урна, покрита с капак, характерно за **гето-дакийските погребения**; изгаряне в ями с разбити вторично и обгорени съдове, имащи

корени в погребалните обряди на **пшеворската култура**. Ако приемем за основа тази схема, оказва се, че северопричерноморските погребения с кремация се побират в **две основни групи: „гето-дакийска” и „пшеворска” група на погребения.**”

Мога само да благодаря на г-н Магомедов за неговата изчерпателност, нека все така твърдо да отстоява скандинавската теза – „Черняховската култура възниква на базата на велбарската при силно провинциално римско влияние.”³³ Но е факт, че не познава тракийската погребална практика. Иначе щеше да знае, че погребването в ями с вторично разбити прибори е не само пшеворска, но и тракийска практика. И тогава щеше да напише, че северопричерноморските погребения с кремация се побират в две основни групи – гетодакийска и тракийска, което си е едно и също.

Привържениците на скандинавската теория пренебрегват фактите за наличие на тракийски елементи в погребалната практика на Черняховската култура по един доста своеобразен начин – отново цитат от Магомедов³⁴: „Третата група от погребални съоръжения са оставени от населението-пришълци, основата на което са съставлявали **германски племена**, преселващи се от Висла, но за времето на своето пребиваване на територията на Черняховската култура са **подложени на силна културна и видимо и етническа асимилация**. Присъствието в тази група на **тракийски** елементи се обяснява с рязко усилване на двустранните връзки.”

Нямам думи. Какво са били принудени да изтърпят бедните германци - силна културна и етническа асимилация в рязко усилен двустранни връзки с траки.

И правилно, усилените двустранни връзки са в основата на всеки демографски взрив.

Впрочем, г-н Магомедов, вие на няколко пъти, а и току-що по един изключително своеобразен начин казахте, че траките са присъствали много определено, дори бих казал внушително в т. н. Черняховска култура. Но не казвате как, кога и защо същите тези траки са по тези места.

- *А какво ще каже историята?*
- *Историята, сър, ще лъже както винаги.*
Б. Шоу, „Ученикът на дявола”

Царският хроникьор:
- *Царят си строи нова гробница.*
Шутът:
- *Значи скоро ще пишем и нова история.*

БЕЛЕЖКИ 6:

¹ М. Б. Щукин. *Готский путь*, стр. 50.

² М. Б. Щукин. *Готский путь*, стр.32.

³ Пак там, стр. 27.

⁴ Пак там, , стр. 108.

⁵ Кухаренко, *Археология Польши*, с. 116

⁶ Хервиг Волфрам, *Кратка история на готите*, 2008.

⁷ И. С. Винокур, *Ружичанский могильник*, Могильники черняховской культуры, 1979, АН СССР

⁸ Д. Н. Козак , *Готи* <http://crimeaveb.narod.ru/History/Gots.html>

⁹ П. Детев, , *Разкопки на некропол при с Чернозем*, Годишник на музея в Пловдив, Книга VII,1971,

Даниела Агре, *Ями и олтари в тракийски могили (V – IV в. пр. Хр.)*;

Надгробна могила и светилище от ранната бронзова епоха (края на IV хилядолетие пр. Хр.) село Еленово, Юрвения, Нова Загора

¹⁰ Богдан Николов. *Тракийски паметници във врачанско*, Известия на археологическия институт, XXVIII, , 1965.

Димо Аладжов. *Разкопки на тракоримски могилен некропол при Мери-члери*

¹¹ Б. В. Магомедов. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*,

¹²Г.Ф. Никитина, *Систематика погребального обряда племен Черняховской культуры*. Москва, „Наука” 1985

- ¹³ Сб. *Могильники Черняховской культуры*, Сб. Могильники Черняховской культуры, Академия Наук СССР, Москва, 1979г.
- ¹⁴ Г. Ф. Никитина, *Систематика погребально-обрядовых племен черняховской культуры*. 1985.
- ¹⁵ А. Т. Смиленко. В сб. *Могильники Черняховской культуры*, Наука, Москва, 1979г.
- ¹⁶ Д. Агре, Деян Дичев. *Гроб на тракийски войн от римската епоха в долината на река Вит*, Археология, 2000 г, кн. 3-4
- ¹⁷ А Т Смиленко. *Некропол Башмачка*, Сб. Могильники Черняховской культуры, Академия Наук СССР, Москва, 1979г.
- ¹⁸ И С Винокуров, в Сб. *Могильники Черняховской культуры*, Академия Наук СССР, 1979 г.
- ¹⁹ Ю А Липник. *Некропол Суджей*, Сб. Могильники Черняховской культуры, Академия Наук СССР, 1979 г.
- ²⁰ Г. Китов, Д. Агре *Въведение в тракийската археология*, София, 2002 г. с. 138
- ²¹ А. Т. Миленко. *Погребения в с. Башмачка*. Сб. Могильники Черняховской культуры, Академия Наук СССР, Москва, 1979г.
- ²² Веселин Игнатов. *За някои аспекти в погребалния обряд в Тракия през I – IV век*.
- ²³ Людмил Гетов, *Могилни погребения в с. Долно Сахране, Старозагорско*, Известия на археологическия институт, XXVIII, София
- ²⁴ Людмил Гетов. *Погребални обичаи и гробни съоръжения у траките през римската епоха (I – IV в)*, Археология, 1/1970
- ²⁵ И. С. Винокуров. *Ружичанский могильник*, Сб. Могильники Черняховской культуры, Академия Наук СССР
- ²⁶ Б. В. Магомедов. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*.
- ²⁷ Кухаренко. *Археология Польши 1980*, с 29].
- ²⁸ Б. В. Магомедов. *Черняховская культура северозападного причерноморья*
- ²⁹ Д. Агре. *Ями и олтари в тракийски могили от Етрополско (V – IV в. пр. Хр.)...*
- ³⁰ Г. Китов, Даниела Агре. *Въведение в тракийската археология*, с. 127
- ³¹ И. С. Винокуров. *Ружичанский могильник*, Сб. Могильники Черняховской культуры, Академия Наук СССР, Москва, 1979г.
- ³² Б. В. Магомедов. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, с. 42
- ³³ Б. В. Магомедов, *Этнические компоненты черняховской культуры*.
- ³⁴ Б. В. Магомедов. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, с. 43.

7. ЖИЛИЩА

Особено внимание руските и украински археолози отделят на жилищата от Черняховската култура, защото това са нов тип жилища за региона, коренно различни от съществуващите дотогава, вкопани едностайни жилища с каменна печка в един ъгъл.

Новите жилища са наречени „дълги глинобитни жилища” и са изградени от вертикални колове, изплетени с пръти и обмазани с глина. Подовете са от уплътнена глина с положена замазка; вместо печка има едно или две огнища. Стаите са обикновено две, втората стая понякога е използвана като работилница или складово помещение. Дължината на такива сгради достига до 12 метра. Около сградите се намират и допълнителни постройки, вероятно селскостопански. В дворовете се намират и ями измазани с глина за съхранение на селскостопанска продукция. Селищата са обикновено неукрепени, изградени до реки.

Интересна е интерпретацията на М. Б. Шукин относно произхода на тези „дълги” жилищни сгради и аз съм длъжен да я изложа в един просторен цитат:

„Ярко свидетелство за северозападните връзки (разбирайте скандинавски, б.а.) на черняховското население и очевидно същият произход на носителите на тази култура са дългите наземни жилища, където често под един покрив са разположени жилищно помещение и работилница. Без контакти на носителите на Черняховската култура със Северна Европа появяването на такива конструкции едва ли е възможно.”¹

„Както нееднократно се отбелязваше, такива постройки нямат местни корени в Причерноморието, те не са строени тук в нито една от предиштващите епохи, но затова подобни, така наречени Wohnstallhaus, добре известни в Северна Европа, и то в много

тесен регион, основно Ютландия и южното крайбрежие на Северно море. По-малко са те в Швеция и на север между Елба и Одер. Има такива постройки и на пространството на велбарската култура, въпреки че велбарските селища въобще засега са изследвани малко.”²

Дълъг дом, селище Валхагар, Готланд³

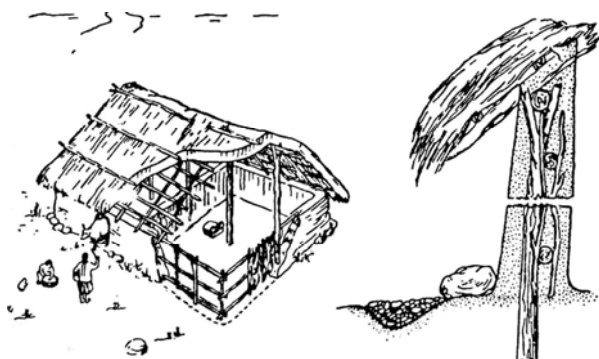
За селищата от Централна Европа Щукин казва: „В континентална Германия, както и навсякъде в Централна Европа са господствали жилища – неголеми полуземлянки с огнища в центъра или в ъгъла.”⁴

Това, което разбрах до тук от М. В. Щукин е, че в Европа по това време са живеели предимно в землянки. И че Велбарската култура, за която говорим, е малко проучена. Това не го знаех. Да разбирам ли, че оттук нататък г-н Щукин ще говори за нещо, което слабо познава?

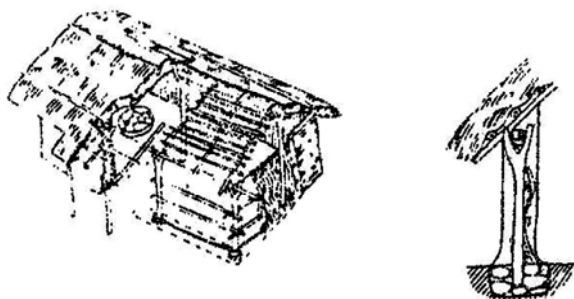
Аз не искам да знам колко са дълги жилищните постройки на населяващите скандинавските страни през първи век от новата ера. Аз бих искал да знам какви са жилищата на съседните Пшеворска и Осиковска култури. Защото за мен съвсем не е очевидно, че жителите на Черняховската култура не са могли да построят „дълги жилища”, ако не бяха носители на скандинавска култура. Напротив, и в Пшеворската, и в Осиковската култура на територията на днешна Полша е имало и дълги сгради. Но премълчавайки това, М. Б. Щукин се опитва да докаже, че носители на Велбарската култура са единствено скандинавци.

В селищата от Пшеворската култура жилищата са два типа – полуземлянки и наземна стълбова конструкция с размери 6,5 – 5 м.

Някои от наземните жилища се състоят *от две стаи*. В селището Wolke Lasecka е открито жилище с наземна конструкция с дължина 16.2 и ширина 8.5 м. На територията на Осиковската култура жилищата с две стаи се срещат по-често⁵. И ако беше направил своето пътуване не чак толкова далече, в Швеция, а съвсем близо, в земите на гетите от другия бряг на Днестър, в Молдова, М. В. Шукин щеше да види, че те и там са достатъчно „дълги” и то от абсолютно същия тип, както черняховските – колово-плетена конструкция измазана с глина, глинен под, огнище, зърнохранилища⁶.

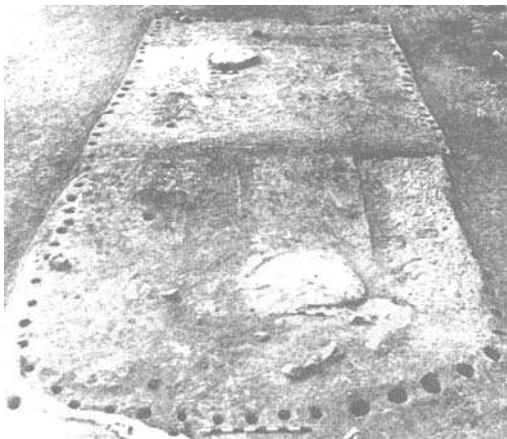
Реконструкция на дълга сграда по Шукин, Черняховска култура.⁷

Реконструкция на дълга сграда северотракийски тип по Никулице⁸.
Разликата е в мястото на огнището и ... името на художника.

Четейки Херодот, който описва скитите, разбирам защо за археолога Щукин тези сгради са особено дълги: „*Ние, скитите, нямаме нито градове, нито обработваема земя, страхът от загубата на които би ни накарал да встъпим веднага в бой*”⁹. Разбирам скитското удивление на Щукин пред дългите сгради, въпреки че Херодот е казал това шестстотин години преди Черняховската култура; но нека да видим каква е архитектурата на траките и техните предшественици у нас.

Това, което показвам, е достатъчно дълга сграда от разкопки в България. Дълга сграда с две помещения, огнище, глинен под, плетено-колова конструкция. Същата като черняховските. Дължина 12,70 м, ширина 5,15 м. Подобни сгради са разкрити и в Гърция – Лерна и Ситарга; Сърбия – Вучедол и на много други места от балканския регион.

Показаната основа на сграда от България си е едно точно копие на предните две, ако изключим абсидата – закръгленieto на едната къса страна. Разликата е в това, че тя е строена през ... неолита, каменната епоха.¹⁰

Разбирам недоумението и въпроса на историците – как може да се показват сгради от неолита като тракийски сгради. Причината са фактите. Фактът, че по-късните сгради повтарят без съществени

изменения посочената конструкция. Така че, става въпрос за приемственост, която си има своето сериозно основание и причина.

Нещо повече, архитектурата на сградите от неолита у нас е доста впечатляваща. Пак виждам недоумение - да се говори за архитектура в неолита - но аз също бях изненадан. Защото става въпрос за сгради на два и три етажа, с балкони, дори подове от дъски, боядисани стаи, рисувана украса. Изразът „архитектура през неолита“ по нашите земи не е мой, той е на българските археолози и именно те ме убедиха, че има дълбок смисъл в това ¹¹.

Обикновено се смята, че началото на траките е някъде в края на каменномедната - бронзовата епоха при смесване и налагане хегемонията на някакви степни племена с племената, живели в нашите земи. Оттук нататък тези племена по нашите земи се наричат траки. Запазването на традицията в жилищното строителство (и керамиката) обаче говори, че нещата не могат да бъдат така опростявани и затова този въпрос е разгледан отново в края на тази книга ¹².

Тъй като фактите около строителните традиции са интересни, ще си позволя да цитирам няколко проучвания без особено да се съобразявам с ранните датирания на обектите според изложените по-горе съображения, които ще повторя:

- забележителният начин на строителство на хората преди хиляди години. (А ако погледнем и великолепната керамика, то действително бихме се замислили за качеството на живота на хората от каменната епоха).

- удивителната последователност на приемственост в сградостроенето през различните епохи.

Да си припомним, че дори и сега все още съществуват у нас стари къщи, които са направени по същия способ. Той е толкова ефективен, че някои запалени еколози правят показни екологични модерни изпълнения на подобен тип конструкции.

Какво показват разкопките на подобни сгради от територията на България. Материалите са от „*ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ през 2004 г.*, издание на Археологически институт с музей” - София.

Спасителни разкопки на обект Крушака до с. Вратица, община Каменно, късен неолит:¹³

„В централната част обаче има и по-големи постройки с дължина над 12 м. Конструкцията е глинобитна с траншеи при основите и използване на камък в градежа. Стените са доста дебели – до 30-35 см. Повечето фрагменти от “кирпичите” имат негативи от пръчки с диаметри 1-2 см, разположени в интервал от 1,5-2 см, подсказващи наличието на плет. Това явно са останки от “арматурата” на стената.”

Археологически разкопки на тел (селищна могила) Капитан Димитриево,¹⁴ раннонеолитно жилище:

„Подът на къщата е изграден от пласт много добре трамбована глина с дебелина 8-10 см, в който са вградени камъни. Такива камъни бяха констатирани и в основата на подовия пласт. Над трамбования пласт глина е имало допълнителна глинена обмазка с дебелина 1-2 см, която беше запазена само в отделни участъци на пода, най-вече югоизточно около пещта. Вътрешна стена на къщата с ориентация СЗ-ЮИ. През 2003 г. беше открита вътрешната стена, чиято дължина е 7,30 м. Открити бяха и 16 дупки от дървени колове, някои от които разцепени на две.

Жилище 7 (VII строителен хоризонт). В проучения участък от под на жилището през изминалата година бяха установени пещ (останки от основата), останки от зърнохранилище.”

Археологически разкопки на селище от късната каменно-медна епоха при Харманли:¹⁵

„На различни места в културния пласт са открити многобройни фрагменти от подова замазка на пещ/огнище и късове от горяла обмазка на стени с отпечатьци от колово-плетена конструкция, по което може да се съди за характера на архитектурата на селището.”

Археологически разкопки на селищна могила на Големия остров в Дуранкулашкото езеро:¹⁶

„Сграда VII/8, среден енеолит, култура Хаманджия IV, 4550-4450 пр. Хр.) е построена върху сграда VIII/8 и заема площ от 150 квадратни метра. Тя представлява преустройство на по-ранната едноетажна сграда в двуетажна. В центъра на северната част на сградата личи редица от четвъртити дупки от колове, запълнени с

рушевини от платформата. Те са част от носещата конструкция на платформата на втория етаж. Подът на приземния етаж на сградата се състои от една жълта **подова замазка**, опалена до черно, покриваща непосредствено пода и съоръженията... от разликата между тази замазка и 73-те подови замазки на втория етаж може да се съди, че репрезентативен е бил вторият етаж. Преброени бяха 73 тънки (0,5-1,0 см), оцветени замазки. По броя на замазките може да се съди, че сградата е просъществувала минимум 73 години.

Сграда VIII/12 (ранен енеолит, Хаманджия Шв), **110,5 м2**. Разчистени бяха деструкциите от VII хоризонт. Стените са от големи камъни, поставени направо върху скалния терен на острова. Покривната конструкция е била носена от колони, чиято сърцевина е образувана от три кола с диаметър около 15 см, свързани един с друг и обмазани с дебел пласт глина, така че оформят колона.

В североизточния ъгъл има подиум, а също и покрай северната и западната стени. И в този случай става дума за най-ранната каменна архитектура в континентална Европа.”

Археологически проучвания в м. Еренджика край Орловец, Великотърновско (ранноенеолитно селище):¹⁷

„Почти изцяло беше проучено жилище № 2 (от I стр. хоризонт) – основна цел на разкопките. Приблизителните му размери са **6,6x7,5 м**. Разположено е с дългата си ос (приблизително изток-запад). Стените му са изградени чрез набиване на колове в предварително изкопани траншеи. За изграждане основата на пещта са използвани каменни плочи, а в стената ѝ беше открито вградено съдче, вероятно “строителна жертва”. Стените на жилището са били оцветявани с червена боя, върху която е рисувано с бяла боя.”

Археологически разкопки на тел (селищна могила) Крън, ранна бронзова епоха:¹⁸

„Площта на сградата, разкрита до момента, е около **400 м2**.

Жилище II-1. Постройката е с абсиден план и ориентация север-юг с апсида на север. Размерите на жилището са: дължина **20,50 м**, ширина (установена до момента) **5 м**. Отвън **колово-плетената** стена на жилището е била укрепена със зид, изграден от ломени камъни, които поне в основата на зида са споени със сива глина с варовикови примеси. Подът на жилището е изграден от зелена хиг-

рофобна глина и има дебелина 10 см. В северната част бяха открити лошо запазени останки на две съоръжения – **огнище и зърнохранилище**. Огнището е с кръгла форма и диаметър 70 см. На 1,70 м северно от огнището е имало зърнохранилище с овална форма, изработено от глина. Дебелината на стените в основата е 2 см.

Жилище П-2. Останките от жилището са установени в северно разширение III-1 на дълбочина 40-45 см. Подът на жилището лежи непосредствено върху пода на жилище I-1. Изграден е от зелена хигрофобна глина, с каквато най-вероятно са изградени и останалите подове на жилищата от този строителен хоризонт. Дебелината на пода е 8-10 см. Останките от жилището заемат почти изцяло площта на северно разширение III-1 с размери: **6,90 x 3 м.**”

Спасителни археологически проучвания на селищната могила в м. Средник край Петко Каравелово, Великотърновско, бронзова епоха:¹⁹

„Събрани бяха данни за архитектурата на жилището. Установихме, че жилището е имало правоъгълен план с приблизителни размери **12,50 x 6,40 м** и площ около 80 м². Дългата ос на жилището е ориентирана в посока север-юг с отклонение 10° в посока северозапад-югоизток. Изградено е върху вкопаване в стерилния терен с дълбочина около 0,70 м. **Жилището е имало два етажа и вероятно мазе под първия етаж**, вкопано в най-ранния пласт на могилата. Вторият етаж е изграден върху дебела (0,40-0,50 м) измазана дървена конструкция. Тя се състои от плътно долепени колове, измазани отдолу със сива глина. Коловете са ориентирани изток-запад с 10° отклонение в посока северозапад-югоизток – перпендикулярно на дългата ос на жилището. Северно от жилището се намират две стопански ями.

Жилище 5 има размери 13,50 x 7,50 м. То е било **двуетажно**, като долният етаж най-вероятно се е използвал за прибиране на добитъка или съхраняване на сено. Всяка стена има различен градеж: западната е била с **плетено-колова конструкция**, в северната си част включваща и различни по големина камъни, като основата на коловете е била укрепена с камъни.”

Проучване на селищната могила при с. Дядово, Новозагорско, бронзова епоха²⁰

„Първото жилище има правоъгълен план, вход в средата на северната стена и **размери 9 x 4 м**, с два комплекса от пещи.

Жилище № 18 е отделено от жилище № 19 с тясна пътека, широка около 0,80 м. То има правоъгълен план и **размери 6,5 x 5,5 м**. Вероятно входът е в южната стена. В него са открити два комплекса от пещи. За пръв път в изтеклите 15 сезона на проучването на могила Дядово се откриват прояви **на ритуално полагане на съдове преди изграждане на жилищата**, свързано с началните периоди от съществуването на селището от бронзовата епоха.”

Спасителни археологически разкопки на обект №16, лот 5, автомагистрала „Тракия”, с. Трояново, община Каменно, ранна желязна епоха²¹

„В източната част бяха разкрити неразбъркани струпвания от отухлени мазилки, които дадоха възможност за идентифициране на две сгради. От едната бяха запазени останки от четирите стени, което позволи да се определят и приблизителните **размери 4,50 x 9,00 м** с ориентация на надлъжната ос северозапад-югоизток.”

В заключение за типичните тракийски жилища, можем да обобщим:

- надземни едноетажни сгради, рядко повече от един етаж.
- две или повече помещения.
- конструкция колово-плетена, обмазана с глина, често изпичана.
- под от трамбована глина.
- наличие на едно или две огнища в сградата.
- наличие на зърнохранилища в сградата и извън нея.
- наличие на подземни зърнохранилища извън сградата – питоси или ями, обмазани с глина.

Посоченото описание с нищо не се различава от сградите в Черняховската култура, освен по това, че по нашите земи същите постройки са строени няколко хилядолетия по-рано.

В Северното Причерноморие на Черняховската култура преобладаващите постройки са по-различни. Там масово се използва камък за построяване на същите „дълги постройки”, като причина за това се посочват местните елинистични традиции и римски заемки. Ето какво пише за тях Магомедов: *„Характерът на каменните постройки в черняховските здания е типичен за римската епоха – трислойни, с дебелина 60-70 см ... Връзката на последните с присъствие на бежанци от провинциите на империята не предизвиква съмнение.”*²²

Е, да! Което си е вярно, вярно. Още повече, че това го казва най-праволинейният последовател на „велбарската линия”.

„Историците се преписват един друг. Това ги избавя от тежък труд и ги спасява от обвинения в дързост”.

А. Франс, „Островът на пингвините”

- До кога ли царят ще ни търпи? - притеснява се царският хроникьор.

Шутът:

- Винаги. Без мен царят няма да изглежда умен, без тебе – велик.

БЕЛЕЖКИ 7:

¹ Щукин. *Готский путь*, с. 182

² Следват авторите, на които се позовава: *Туханова 1963, с. 182; 1970, с. 90-92; Щукин 1977, рис. 3; Griffen 1958; Hvass 1985; Martens 1988; Martens 1992; Die Germanen 1976, S. 309-317; Zippelius 1953; Bender, Barankiewicz 1962; Skworon 1972*

³ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 168.

⁴ М.Б. Щукин. *Рождение славян:*

<http://www.nestor.md/Russian/Sciukin.htm>, 2001.

⁵ Кухаренко. *Археология Польши*, с. 108

⁶ И. Т. Никулице. *Северные фракийцы в VI – I в. до н. е.*, 1987.

⁷ Щукин. *Готский путь*, с. 184

⁸ И.Т. Никулице, И. Т. Никулице. *Северные фракийцы в VI – I в. до н. е.*, 1987, 112 стр..

⁹ Херодот, Кн IV, стр 127

¹⁰ Митьо Кънчев, *Праисторически и антични материали в музея град Нова Загора*, 1973 г.; *План на жилище с абсидна стена от селищна могила в гр. Нова Загора*, Археология, 1974 г.

¹¹ Васил Николов. *Неолитни двуетажни къщи в Тракия*, Археология, 2000 г.

¹² Историята за някакви драстични промени в бронзовия век произлиза от теорията на М. Гимбутас за инвазията на степните „индоевропейски племена, носители на т. н. „шнурова керамика” и „могилни погребения”. Разбира се, и други керамични култури са заливали Европа – културата на „урновите погребални полета”, „клешеви (камбанни)” погребения, на „лицевите урни” и често те са били използвани от историците спекулативно за утвърждаване приоритета на една или друга нация.

¹³ Красимир Лешаков, Открития и разкопки през 2004 г., Археологически институт с музей, София.

¹⁴ Пак там, Васил Николов, Десислава Карастоянова, Виктория Петрова, Елка Анастасова

¹⁵ Пак там, Крум Бъчваров, Венцислав Божилов, Виктория Петрова

¹⁶ Пак там, Хенриета Годорова

- ¹⁷ Пак там, Стефан Чохаджиев, Петър Лещаков, Александър Чохаджиев
- ¹⁸ Пак там, Васил Николов, Десислава Карастоянова, Елка Анастасова
- ¹⁹ Пак там, Стефан Чохаджиев, Александър Чохаджиев, Петър Лещаков.
- ²⁰ Пак там, Диана Гергова, Татяна Кънчева-Русева
- ²¹ Пак там, Константин Господинов, Красимира Костова.
- ²² Б. В. Магомедов, *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, Киев, 1987 г., стр 25.

8. ЗЕМЕДЕЛИЕ

Разбира се, непривично е да се говори за скандинавските готи като за земеделци, нали те идвали от там, където няма „и пчелен рой“¹. Земите, прилежащи на гръцките черноморски градове-колонии, са известни от древността като доставчици на хиляди тонове зърно за Средиземноморието. С какво тогава новите заселници биха могли да изненадат едно население, което е познавало земеделието. Историците отбелязват, че създателите на Черняховската култура са били „земеделски племена, които са достигнали по-високо ниво на развитие, отколкото техните северни съседи“. По принцип различните автори отбелязват особените земеделски умения и новата техническа въоръженост на населението – усъвършенствано рало, мелнично колело, съдове за съхранение на зърно. В „Езичеството на Древна Русия“ на Б. А. Рибакъв четем: „Друго съществено отличие на Черняховската култура от предшестващата е било по-високото ниво на живот: земеделието се е водело с усъвършенстван плуг с „чересло“ – плужен нож...“ Ето какво казва за тази нова техника, Д. Н. Козак², цитирайки Магомедов и Краснов: „Тук са известни находки на железни части на почвообработващи оръдия – тясно и широкополусни ралници. По заключение на Ю. А. Краснов – „такива ралници са били съставна част на ралото с „чересло“ – оръдие, способно да подрязва почвата и частично да я разбива. Ралото с чересло било основното изобретение на плуга. **То е било заимствано от гетодакийските племена от дунавските провинции.**“

Един цитат от Магомедов³: „Не са ни известни сходни с Черняховските типове ралници и сред селскостопанските оръдия на антич-

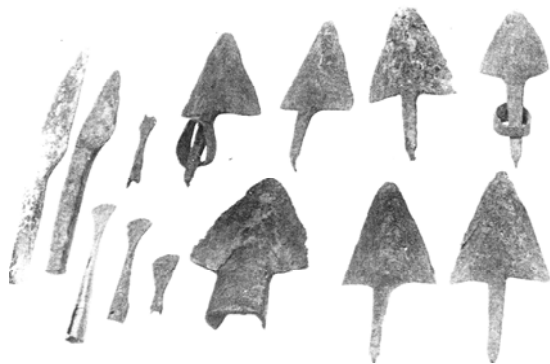
ното население на Причерноморието. Тук железният накрайник се крепи с помощта на шип, за разлика от черняховското закрепване с втулка. **Произходът на такива ралници може да се свърже с гетодакийските племена.** Типът ралници, получил разпространение сред черняховските племена в III – IV век в предшестващите времена е бил в употреба **в дунавските провинции на Рим.**”

Още едно мнение на Б. А. Шрамко⁴: „Череслото (плужният нож) е особено важно изобретение, което е позволило значително подобряването на качеството на ралата. То внася в конструкцията на ралото съвсем нов елемент. Този прост детайл облекчава разораването на земята, особено на плътните почви. **Келтите** и намиращите се под тяхно влияние земеделски племена в Централна и Западна Европа, а също така гърците и римляните, снабдявали обикновено своите рала с ралници с втулки, но железни череслата нямали, въпреки, че отделни находки се срещат.”

Лично аз не бих твърдял на сто процента подобно нещо, но пасажът явно внушава нововъведението като нещо ново за региона.

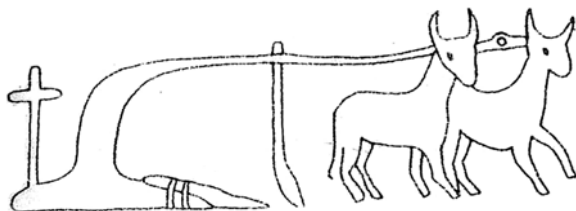
Някои автори⁵ (Рикман, Брайчевски, Винокур, Баран) смятат, че несиметричните ралници на черняховското рало са началото на плуга, устройството, което не само разрохква, но и обръща пласта земя.

Елементи на ралото могат да се видят в редица музеи на страната, обикновено са датирани като изделия от I – II в сл. н. е. Ето как изглеждат тези рала според Георги Александров⁶:

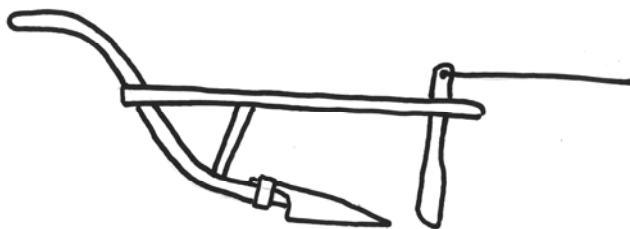

Тук са показани както ралници, така и чересла

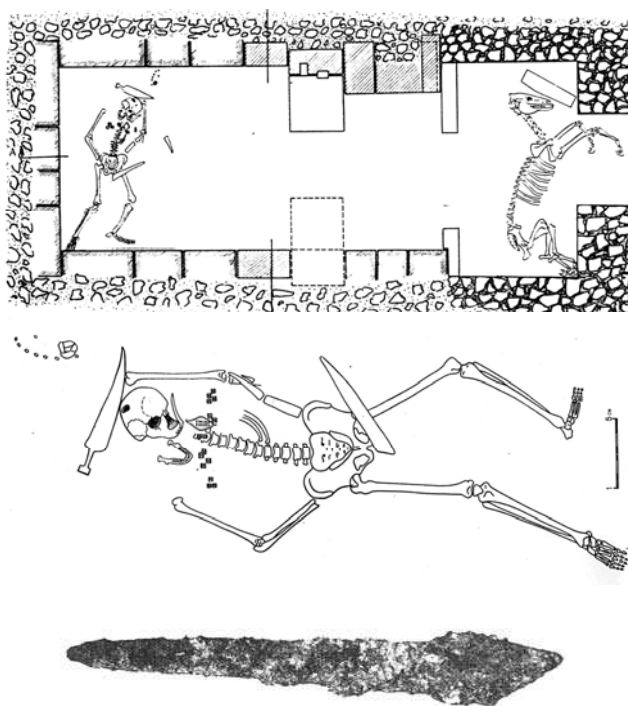
И. Т. Никулице⁷ дава една възстановка на „трако-дакийско рало“:

Заслужава внимание следният детайл. Намерените в някои погребения железни чересла притежават масивна дръжка и кука или отворстие във върхната част⁸. Наличието на отвор в горната част говори, че в много случаи там се извършвало скачването на ралото с впрегатното животно. По този начин силата на животното е служела не само за изтегляне на ралото, но и за увеличаване на вертикалния натиск, което значително е улеснявало работещия. В такъв случай една възстановка като показаната по-долу би изглеждала по-коректна.

В какъв вид и кога са ползвали ралото траките по нашите земи? През 1969 г. М. И. Чичикова⁹ публикува резултати от разкопки на тракийска гробница. В тази тракийска гробница, датирана от IV в. пр. н. е., е открит като погребален дар лемеж. По-долу поместваме скица на погребания тракиец и погребалния дар, принесен от неговите близки.

Не мога в един такъв сериозен труд да коментирам чувството за хумор на древните траки, отразено в странното разположение на черселото във въпросната гробница; трактовката на Чичикова е, че мъжът с лемежа може би е бил добър земевладелец. Или добър орач. Тук обаче впечатляващо е, че приложеният лемеж може да бъде само елемент от *цялостното усъвършенствано рало* по последната реконструкция. Като нещо самостоятелно този лемеж няма никакъв смисъл, защото само с него не може да се оре. Става въпрос за черсело.

М. Чичикова пише за значението на находката: „Лемежът от Калояново, който е най-ранният засега тракийски лемеж, датиращ от средата на IV век. пр. Хр. и лемежите от Севтополис и Мирково, които се отнасят към края на IV – началото на III век пр. Хр., свидетелстват за употребата на железни лемежи у южните

траки в една по-ранна епоха отколкото в Дакия, където най-старите екземпляри се отнасят към II – I век пр. н. е.”

Отново бих уточнил – плужен нож, чересло, елемент от усъвършенстваното рало, използвано и в Черняховската култура.

Георги Китов¹⁰ правилно назовава подобен лемеж, открит в Рачева могила „чересло”, като предположенията му за възрастта на могилата са за значително по-късно от пети век преди новата ера. Ако това е така, може да се твърди, че посоченото съоръжение е използвано преди келтите. Твърденията за келтски произход не само в този пример вероятно се дължат както на доброто проучване и описание на келтски обекти от западните учени, така и непознаване на тракийската практика от същите учени.

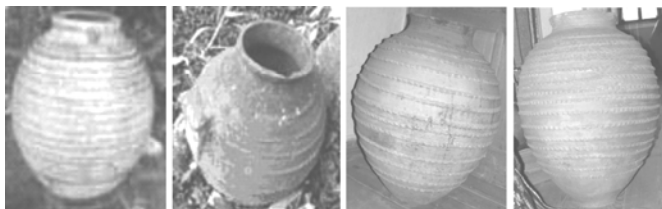
И така, откъде е дошло усъвършенстваното рало в Черняховската култура? От север или от юг? От митичните готи „където няма и пчелен рой” според Йордан, или от траките по балканските земи? Отговорът дават самите автори на многобройните публикации: **«то е било заимствано от гетодакийските племена от дунавските провинции»**. Прочитайки това безобидно „заимствано”, не можем да не си зададем отново въпроса - а защо това полезно съоръжение не беше **заимствано** от местното население **преди** времето на Черняховската култура? Очевидно не става въпрос за заимстване.

Произведените зърнени продукти траките съхранявали в земни ями, понякога в огромни глинени съдове – питоси, заравяни в земята. За подземните „тракийски хамбари” пишат Варон, Аристотел, Теофраст, Плиний¹¹. Това е същият начин на съхранение, който използват и производителите в Черняховската култура.

Питоси по Б. В. Магомедов.¹²

Питос от музея в Търново.

Питоси от музеите в Русе и Гоце Делчев.

Тракийската дума за хамбар е *чиреп*. Това е и българска дума за керамичен съд.

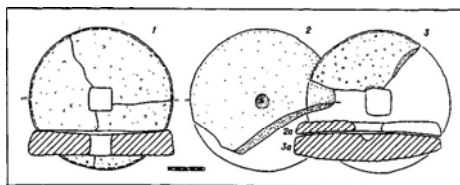
Друг елемент на земеделската култура са мелничните камъни, използвани за преработка на зърното. Отново за пръв път в региона на Украйна по времето на Черняховската култура, се използва нов вид мелница – ротационната каменна мелница. Ето какво казва за това съоръжение М. Б. Щукин в Готский путь: *”За контактите на носителите на Черняховската култура с обитателите на пограничните провинции на Империята свидетелстват честите находки на мелнични камъни”*. Както забелязва Р. Ц. Минасян, *„Черняховските мелнични камъни напълно възпроизвеждат формата и конструкцията именно на войнишките походни мелнични камъни на римската армия от лагерите по границата”*.

Според Д. Н. Козак¹³ център за производството на такива мелнични камъни е намерил и изследвал П. И. Хавлюк до с. Лугово, Виницка област. Тук са открити и следи от разработка на вулканични скали, порода рядка в Украйна, но оптимална за мелнични камъни. Изследователят не без основание предполага, че в работата са вземали участие **„майстори-каменоделци, произхождащи от римските провинции.”**

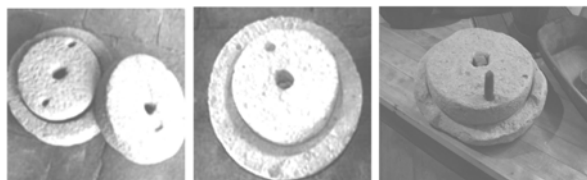
И тук отново виждаме, че както идеята за мелнични камъни, така и самите производители са дошли от юг, а не от страната на митичните готи - Скандинавия.

Употребявали ли са древните траки ротационни мелнични камъни? Една от първите публикации на тази тема е поместена в „Известия на археологическото дружество” от 1910 г. По въпроса е писал по повод конкретни находки Б. Султов¹⁴, подробна статия има Иван Йовчев¹⁵. От публикациите се вижда, че такива

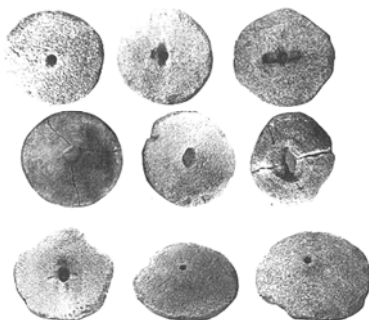
мелници се появяват не по-късно от III – II в. пр. н. е. По нашите земи са намирани много мелнични камъни от описания вид, същите са изложени почти във всеки музей, само в Хисарския археологически музей колекцията е от 25 броя. Проблемът е, че обстоятелствата, при които са намирани, не са позволили точна датировка и поради тази причина са отнесени към римската епоха. Голямото количество обаче говори за вероятност те да са използвани у нас и преди новата ера.

Камъни от ръчни мелници от райони на Черняховската култура.

Ръчни мелници от музеите в Русе и Златоград.

Камъни от ръчни мелници.¹⁶

В заключение на тази част да си пожелаем в скоро време нашите археолози да намерят така необходимото мелнично колело с възможност за датиране в съответната епоха.

Царският хроникьор към шута:

- Забелязал съм, царят не винаги се смее на това, което казваш.

- Но не си забелязал, че внимателно наблюдава кой не се смее.

БЕЛЕЖКИ 8:

¹ Йордан. *Гетика*, 17

² Д. Н. Козак. „Готи”, 2000 г, <http://crimeaveb.narod.ru/History/Gots.html>

³ Б.В. Магомедов. *Черняховская культура северозападного причерноморья*, с.63

⁴ Б. А. Шрамко. *Особенности развития техники обработки земли в Восточной Европе в раннем железном веке*,..

⁵ **Б. В. Магомедов**. *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, с. 62

⁶ Г. Александров. *Оръдия на труда и предмети на бита от Монтана*, сп. Археология 1988 г., кн. 4.

⁷ И. Т. Никулице. *Северните тракийци в VI – I век до н. е.*, 1987

⁸ Б. А. Шрамко. *Особенности развития техники обработки земли в Восточной Европе в раннем железном веке*

⁹ М. И. Чичикова, *Тракийска гробница в с. Калояново Сливенски окръг*, ИАИ кн. XXXI.

¹⁰ Георги Китов, *Долината на тракийските владетели*, стр.45. 2005 г.

¹¹ Христо Данов. *Тракийско изворознание*, с. 93, 115.

¹² **Б. В. Магомедов**. *Черняхівський шар оселення Ржищів-Рипниця*, розкопки 2001 року; **Б. В. Магомедов**, *Черняховская культура Северозападного Причерноморья*, с. 60

¹³ Д. Н. Козак. *Готи*

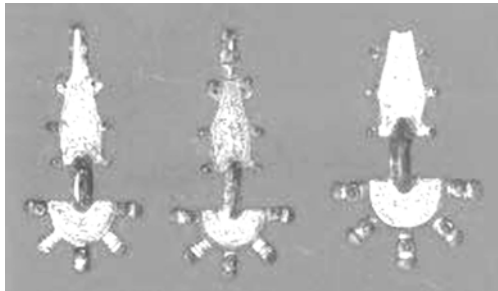
¹⁴ Б. Султов. *Антична ръчна мелница*, Археология 1960 г.

¹⁵ Иван Йовчев. *Зърносмилането в античния град при Хисар*.

¹⁶ Пак там.

9. ФИБУЛИ ¹

Доста често привържениците на скандинавския произход на готите се активизират и пускат статии дори в българските всекидневници. В една такава статия със заглавие „*Българите са отчасти германци; немските племена готи са четвъртият най-важен елемент в нашата история*”². За илюстрация на своите писания за германско- готско присъствие у нас, нямайки какво да покажат, като доказателствен материал се представят така наречените „палчати фибули”, открити у нас. Самите фибули са много хубави, но те нямат никакво отношение към основния въпрос – кои са готите.

*Фибули, представяни за произведения
на германоговорящи готи*

Въпреки, че ще говорим все пак за фибулитe, за да стане ясно кой пише за тях, ще покажем и други две неща от статията.

Това са две снимки:

Текстовете под снимките са: *„Разкопките край Шишманово кале близо до Самоков продължават да разкриват мистериите на ранното Средновековие по българските земи”. (Визират се като автори на тези стени готите).* *„Изображения на готски светци в църквата ”Св. Богородица” в Панагюрище.”*

След направената проверка се оказа:

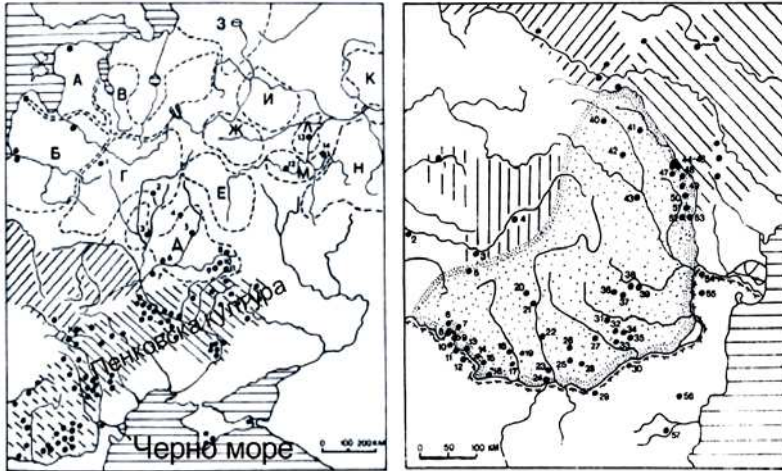
В „Проучвания на обект „Шишманово кале” при град Самоков” – проект и реализация Веселин Хаджиангелов от Исторически музей – Самоков, няма и дума за готски материали като резултат от разкопките.

Черквата „Света Богородица” в Панагюрище е изгорена през Априлското въстание и възстановена след освобождението и там не може да има „готски надписи”. Вероятно се визират посочените в статията като „готи–германци” светците св. **Сава** Готски и кн. **Никита** Готски. Имената Сава и Никита сами говорят на българите дали са германски или не.

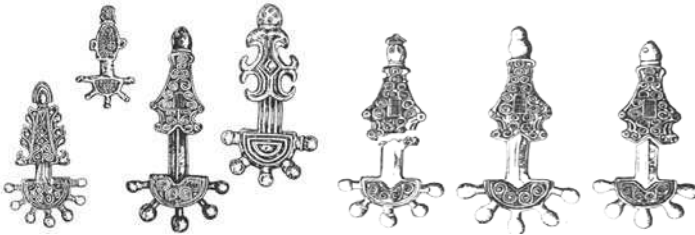
Но да се върнем на фибулите. На снимка са показани три фибули. И това е единственото, което може да се покаже след седемдесет години търсене на германски следи у нас – няколко фибули. А дали тези фибули, които ни се представят, изобщо са готски?

След 378 година готите са вече на римска територия и би трябвало в районите, където са живели по-рано – в днешна Украйна, повече да не се произвеждат такива фибули.

По-долу поместваме карта за разпространение на фибулите през V–VI век при така наречената „Пенковска култура” и една по-обща карта.

Карта на разпространение на „готските фибули”³

Тези фибули руските историци наричат антски, а не готски⁴.

От картите ясно се вижда, че дори през V–VI век фибули продължават да се произвеждат там, където вече няма готи, намерени са и инструменти за производство („във Виницка област беше открит и изследван производствен комплекс от **третата четвърт** на първото хилядолетие от н. е., в който е намерена леярска форма за изготвяне на „палчати фибули”⁵). От картата се вижда, че *южно от Дунав*, там, където вече действително са готите, считани за германци,

находките се броят на пръсти, за разлика на север от р. Дунав. Което означава, че на юг от р. Дунав не се **произвеждат** и **разпространяват**. По-долу ще приведем цитати, в които руските историци не само оспорват готите да са произвеждали въпросните фибули, но и твърдят, че те са произвеждани през V - VI век от населението, развило „Пенковската култура” на мястото на територията, заемана преди от готите. В. В. Седов в „Славяне в раннем Средневековье” отбелязва: „Още през началото на двадесетте години А. Ригел отбелязва: *отнасянето на палчатите фибули към готите е много съблазнително, но то противоречи на историческите факти: разглежданите фибули са се появили в Северното Причерноморие не по-рано от VI век, когато готите са напуснали местата на своето разселване.*”⁶

Й. Вернер⁷, като анализира находките на палчати фибули в Европа, доказва, че фибулите с маскообразни глави и техните разновидности са били основна част на **славянските** женски дрехи.

У. Фидлер⁸ разделя палчатите фибули от Долен Дунав на две групи – германски и славянски. На първите са присъщи човешки маски на главата. Той ги датира във втората половина на пети век – първата половина на шести век. Но със същите маски са и фибулите, показани по-горе, за които в своята статия и В. В. Седов твърди, че са „антски фибули”.

Мнението на румънските и други руски изследователи е, че голяма част от тези фибули са произвеждани във византийските работилници на Балканския полуостров.

Но да оставим учените да спорят, за нас този спор няма никакво значение. По една много проста причина. Да, в България са намерени няколко фибули и нека те да са готски, произведени от готите в земите на готите. Това не решава нищо, защото на тях няма да срещнете надпис: „Произведено от германоговорящи скандинавци”.

Дори и да има надпис „Made in Gothia”, остава въпросът - **кои са готите**, произвеждащи тези красиви фибули.

Вече посочихме цитат от господин Вагалински за разкопките в Nicopolis ad Istrum, който гласи: „Nicopolis ad Istrum. Според ръководителя на британския екип, проучващ обекта, липсват

метални предмети, които да го свържат с готите. Намерените глинени съдове също не показват присъствие на варвари”.

А ето и резултати от разкопките на град Нове⁹. Какво пише в тази публикация? Ето какво: „Нове е резиденция на Теодорих и център на заселените в областта остготи. **Инвентарът** (археологическият резултат от разкопките на Нове) **не е голям по количество, но е богат на златни предмети - четири фибули и гривна**”.

И така, готите на Теодорих са ни оставили в своята столица всичко на всичко **четири фибули и една гривна**. Друг е въпросът, че тези фибули и гривна не казват нищо за самите готи – кои са, откъде са дошли, на какъв език са говорили.

Много автори са доказвали несъстоятелността на готската теза изобщо, а и в частност произхода на въпросните фибули. Проблемът обаче отдавна е извън контрол. Статиите се пишат не от историците, а от журналистите. Не става въпрос дори за българските вестници. На огромни обороти се върти лъскавата преса на модерния свят. Просто красивите излъскани фибули изглеждат добре на кориците на списанията, текстът за широката публика често е досадна подробност.

А историците мълчат, защото всеки е толкова тясно специализиран, че може да говори само за много тесен кръг от проблеми, в още по-тесен отрязък на времето, на също толкова тясна територия. С две думи, специалистът на черна боя за обувки не знае как се прави червена боя за обувки. Всеки прави и продава своята си история. А историята, както е известно, се ползва единствено и ефективно само от политиците - там, където, както и когато им е необходима. Винаги – „за благородни” цели.

*Царският хроникьор и шутът
седят сами на софрата в царския
дворец. Унесен в мислите си,
единият промърморва:*

*- Гадно нещо е това писаната
история, приятелю.*

*-Мани, мани.... Да не говорим за
хронистите – допълва другият.*

БЕЛЕЖКИ 9:

¹ В друг вид тази част беше поместена в сайта "От извора" (otizvora.com) под редакция на г-н Иван Стаменов. Използвам момента да благодаря на господин Чилингиров за настойчивостта и предоставените материали, без които тази книга нямаше да бъде написана.

² В. Новинар, 05.01.08

³ Седов В. В. „Славяне в раннем средневековье” с. 88, [www.lib. crimea. ua/avt. lan/student/book5/oglav1. html](http://www.lib.crimea.ua/avt.lan/student/book5/oglav1.html)

⁴ Пак там, стр.66; Седов В.В. „Древнерусская народность.Анты” http://derzava.com/art_desc.php?aid=154

⁵ Пак там, 3, с.. 88

⁶ Riegl A. Die spätrömische Kunstindustrie nach den Funden in Österreich. Bd. II. Wien, 1923. S. 23.

⁷ Werner J. Slawische Bilgelfibein des 7. Jahrhun-derts // Reinicke Festschrift. Mainz, 1950. S. 150- 170; Idem. Neues zur Frage der slawischen BUgelfibeIn aus sUdosteuropaischen Landern // Germania. Bd. 38. Heft 1-2. 1960. S. 114-120).

⁸ Fiedler U. *Studien zu Grabcrfeldern des 6. bis 9. Jahrhunderts an der unteren Donau. Teil 1-2. Bonn, 1992 (Universitätsforschungen zur prahistorischen Archaologie. Band 11).*

⁹ (http://www.visitsvishtov.com/novae/bg/history_facts/index.html).

10. ПЪТЯТ НА БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ

Едва ли тук е мястото да се прави изложение на борбите на народите от Македония, Илирия, Тракия, Мизия, Панония и Карпатите срещу експанзията на Римската империя в Югоизточна Европа. Всяко подобно изложение не може да бъде кратко, то обхваща един не малък исторически период, но би хвърлило светлина върху темата – как и защо се появява на изток от Карпатите една нова цивилизация, не съществувала до тогава. Един още по-подробен анализ би показал, че същото се случва не само на изток от Карпатите, но ще покаже и истинските причини за възникване на Венетската (Пшеворска и Оксавска) култури на север от Карпатите.

188 г. пр. Хр. Римските войски влизат за пръв път в пряк контакт с тракийските племена. Траките дават успешно сражение на армията, предвождана от Гней Манлий Вулзон при Кипсела и при устието на река Хеброс.

168 г. пр. Хр. Македония е превърната в римска провинция.

85 г. пр. Хр. Римските войски под командването на Луций Корнелий Сула успяват да навлязат по долината на река Стримон и да вземат връх над медите.

72 г. пр. Хр. Марк Теренций Варон Лукул покорява бесите, след сражение превзема Филипополис, след това Ускудама и Кабиле и за първи път извежда римляни на Черноморското крайбрежие. **62 – 61 г. пр. н. е.** Гай Антоний Хибрида понася сериозно поражение от съюзените сили на дардани и на гети и се спасява с бягство.

Марцелин: „Марк Дидий, проявявайки необикновена решителност, подчинил тия племена, които дотогава не били подчинявани и бродели в диво състояние, като не знаели закони. Друз пък съумял да ги задържи в собствените им граници, а Минуций ги разбил в битката при река Хебър, която извира от стръмните планини на

одрисите, а след това техните остатъци били сразени от проконсула Апий Клавдий в опасно сражение. Римската флота пък превзела градовете, разположени на Босфора и Пропонтида. След това по тия места се появил пълководецът Лукул. Той влязъл в сражение с дивите беси и по време на този поход разбил хемимонтите въпреки жестоката им съпротива. Под негова заплаха цяла Тракия се подчинила на властта на нашите прадеди и по този начин след опасни походи били придобити шест провинции.”

Около **50 пр. Хр.** северно от р. Дунав възниква друга голяма тракийска държава - държавата на гетите, създадена от Буребиста. На запад държавата граничила с Моравия, на изток с Черно море и днешна Украйна. През 44 пр. н. е. Буребиста е убит и държавата му се разпада.

През зимата на **29 г. пр. Хр.** бастарни и даки на север от Дунав преминали замръзналата река и нахлуват в Мизия.

През **28 г. пр. Хр.** бастарните и гетите отново навлизат в Мизия.

През **28 г. пр. Хр.** римляните отнели Дионисовото светилище от бесите и го дали на одрисите, тъй като “доброволно” се подчинили на Рим. Избухнало въстание, което траяло от 16 – 11 г. пр. н. е. Пизон поема поход срещу медите. Обединените тракийски войски на меди, дентелети и дардани нахлуват и го разбиват, насмалко да превземат и Тесалоники. На Пизон му потрябвали три похода, за да разгроми траките и сломи съпротивата.

22 г. пр. Хр. Марк Прим отново предприема военни действия срещу одрисите. **Реметалк I.** Царството съществува от **11 г. пр. Хр. до 45 г. сл. Хр.** То почти достига размерите от времето на могъществото на **Одриската** държава при Ситалк, обхваща източните области на Балканския полуостров между Пропонтида и река Хеброс, река Истър, и между Евксинския понт и река Стримон. Реметалк сече монети, на лицевата страна се вижда неговата глава с надпис на елински език “базилевс Реметалк”, а на обратната им страна се чете името на неговия покровител “цезар Август”.

6 г. пр. Хр. Римляните предприели принудителните набори за войската сред населението в Далмация и Илирия. Това довело до въстание в тези провинции. Бунтът обхванал и Панония, била събрана огромна армия от 200 хиляди пехотинци и 70 хиляди конници.

През 85 г., пише, Страбон, „траките даки (*Децебал, DECABAL, DACI*, - „*даките и гетите говорят един и същ език.*”) нахлули в Мизия и разбили римските гарнизони там. За да отблъсне даките, император Домициан оглавил армията. След кръвопролитни битки даките били отблъснати отвъд Дунав. През 86 г. римляните настъпили през Дунав на север, но били разбити. В ръцете на Децебал попаднали легионните знамена, много оръжие и пленници. Император Домициан бил принуден да склучи мир с Децебал”.

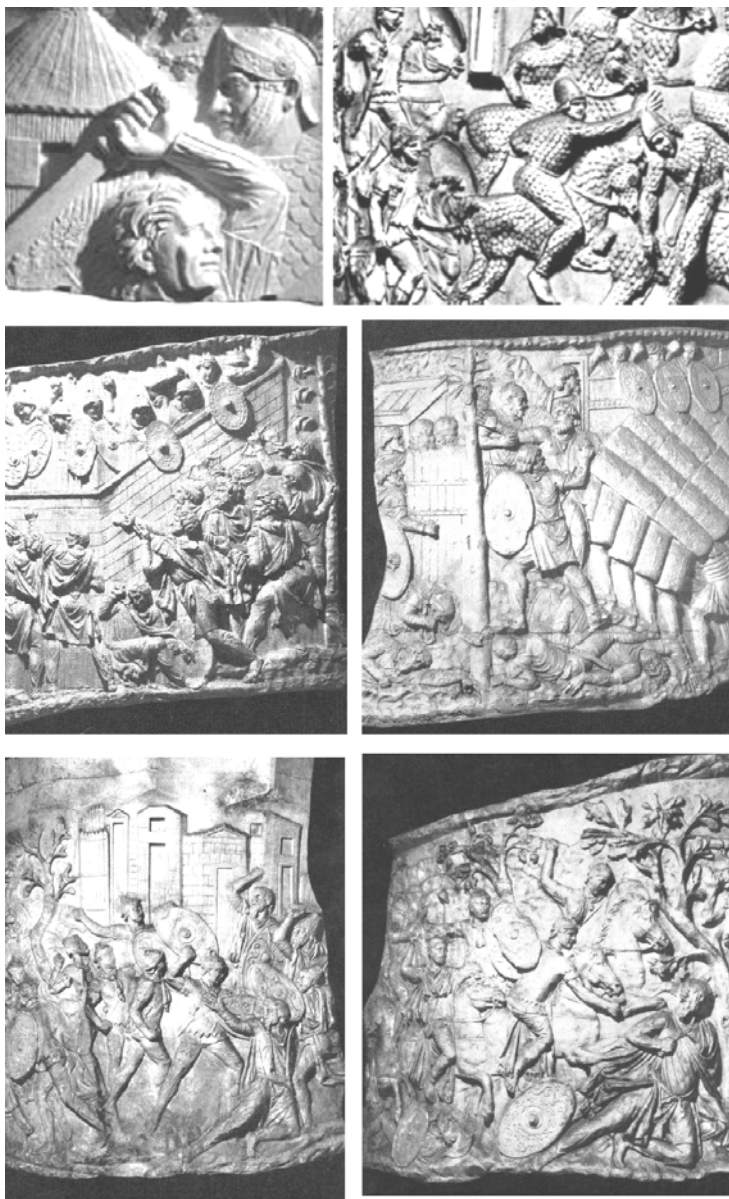
Плиний Млади писал за даките: „Те вече се опитват да се бият с нас не заради собствената си свобода, а за поробването ни, и сключват примирие с нас като с равни, и вместо да приемат нашите закони, ни натрапват своите.”

Интересно и показателно коментира това съперничество Лев Гумилев:

”Племето на Даките се надигна против римската империя и поведе жестока война. Във филма „Даки” римляните воюват с даките и това изглежда естествено. Но естествено ли е това? Римската империя в епохата на Траян включва в себе си не само Италия, но и съвременна (бивша) Югославия, България, Турция, Гърция, Франция, Испания, Сирия и цяла Северна Африка. И представете си, че една такава грамада воюва с една само Румъния, при това Румъния побеждава дотогава, докато накрая не я удавя множеството. Това сега ни се струва странно, но странно е било и тогава. И все пак: даките в края на първи век и в началото на втори съперничат с цялата тази грамада...”

Обаятелен разказвач е Лев Гумилев. Все едно не четеш история...

През 101 г. император Траян започнал война с Децебал. Контингент от 12 легиона, Мизийската и Панонска флота, общо 250 000 души. През 106 г. даките били разгромени. Децебал се самоубил. Отсечената му глава била доставена в Рим и хвърлена в калта на форума. Тържествата по случай победата продължавали 117 дни. На организираните зрелища се биели 10 хиляди гладиатора и били убити 11 хиляди животни. Издигната е и т. н. Траянова колона, от която са фотосите на следващата страница..

Боеве между даките и римляните от колоната.

Преселванията

Хиляди дакийци били изселени на други места в Римската империя. Колко римляни-колониисти са заселени в Дакия не се знае, но населението там започнало да говори на „простонароден латински“.

На същата колона са изобразени и напускащите своята страна дако-гети и пристигането на нови колониисти.

Колоната на Траян в Рим: траките-бегълци и новите заселници.

На така наречените Пейтингерови карти на север от Карпатите е изписан текст „*daci petporiani*“, който се превежда като „даки бежанци“.¹

Всъщност, това не е началото на преселението. По двата бряга на река Дунав живеят гетите, известни са и други случаи, когато заплашените от левия бряг на Дунава траки са преминавали на десния бряг; не случайно съпротивата на Децебал продължава толкова дълго и упорито срещу един могъщ съперник. Художественото отразяване на военната победа над последните тракийски племена дава и една по-пълна представа какво са представлявали те. На колоната на Траян виждаме тяхното въоръжение, техните крепости, бронирани коне и конници, техния бит. Във византийски документ е запазен откъс от книгата „*Getica*“, написана от Критон (Т. Statlius Crito), личния лекар на Траян. От наименованието на книгата става напълно ясно с кого са воювали римляните. Вероятно описаното в същата книга количество намерено дакийско злато - 2260 тона, скрито преди това от Децебал, е силно преувеличено. Такива невероятни количества според съвременните представи не биха могли да съществуват. Каквито и да са били, вероятно не са

били малки и едва ли са били притежание само на даките. Описвам този факт, защото потвърждава тезата, че съпротивата срещу римската империя в случая на дакийската война вероятно е била съпротива на целия Балкански регион и Среден Дунав. Тогава, а и по-късно.

Все пак, дори въпросът със златото да буди съмнение, за сто и шеста година, по случай победата, Траян отменил всички данъци на римските граждани и всеки данъкоплатец получил по 650 денари. Така приключва започналата през 188 г. пр. Хр., война на Рим срещу траките, продължила близо 300 години.

Преселванията обаче продължават и след гето-дакийската война. Ето откъс от прошениято на жителите на тракийското селище Скаптопара (днешен Благоевград) към римския император Гордиан III, 238 г. сл. н. е.: *„Ние живеем и владеем земята в по-горе названия район, лесно уязвим вследствие на това, че тук се намират горещи извори; районът е между два намиращи се в твоята Тракия военни лагери. ... Когато на две мили от нашето селище се извършват празненства, идващите поради тази причина не остават там през петнадесетте дни на празненствата, но изоставяйки ги, идват при нас и ни принуждават да им предоставяме гостоприемство и много други неща за обслужване, и то без пари. Освен това и войниците, изпращани по други места, се отбиват от пътя си, идват до нас и също ни принуждават да им предоставяме гостоприемство и провизии, без да заплащат. Идват също така за ползване на горещите извори управителите на провинциите, а също и твоите прокуратори. И така често по необходимост ние приемаме властващите, и нямайки сили да понасяме ставащото, ние многократно се обръщаме към управителите на Тракия, които, съгласно Божественото предписание, се разпореждаха да не бъдат извършвани срещу нас обиди, защото ние заявихме, че не можем да оставаме повече тук и имаме намерение да напуснем даже родните огнища заради насилията на приходящите; **ето, от предишният голям брой къщи и стопанства вече останаха малко.** И за известно време разпорежданията на управителите вземаха сила: никой не ни досаждаше нито под предлог за гостоприемство, нито по*

линията на доставка на безплатни провизии, но след изминаване на известно време твърде много отново се захванаха с нас, презирайки нашите интереси. И ето, тъй като ние не можем повече да понасяме теглото и може да се случи така, че и ние, както останалите, да бъдем принудени да напуснем прародителските огнища, то молим, августейший и непобедими, със своя божествен рескрипт да заповядаш на всеки да си върви по своя път...”

Молбата от жителите на Скаптопара с отговора на император Гордиан III.

Гордиан III (Marcus Antonius Gordianus Pius) е римски император, който управлява от **238** до **244** г. Това е времето в което историците датират началото на развитие на Черняховската култура. По всяка вероятност началото на бежанските вълни към

Дакия трябва да се отнесат към много по-ранна дата, към първите десетилетия от римската инвазия и особено масови след превземането на Дакия. Защото същата 238 година е и годината на нови масови нападения на „готски племена“ към Римската империя, известни като „варварските нашествия“.

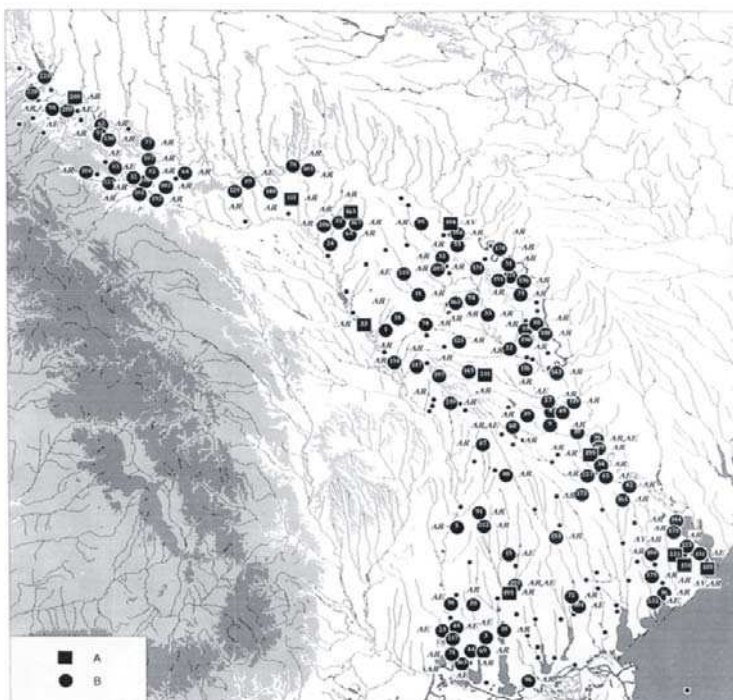
В своята книга „Праславянските племена“ (два тома, 1987г.) Чавдар Бонев подробно анализира времето, пътищата и местата на разселване на племената от карпатобалканския регион на север, запад и изток от Карпатите. Най-общия списък на племената, пътя и местата на разселване, които извадих от книгата на Чавдар Бонев, е следният: **акси, кробизи** се преселват при устието на Тир (Днестър); **сакси, англи** - по Днестър, Прут и Западен Буг до Балтийско море; **алди** – на север от Карпатите, по Западен Буг, Висла и Одер до Елба; **алми** – западно от Карпатите, река Елба; **калти** – Банат; **колти** – р. Днепър; **велти** – Балтийско крайбрежие, Елба; **латари, (латарики)** – Горна Тиса; **рути** – горното течение на Днестър; **амотри, мотри** – горното течение на Елба и Тиса; **агри** – на запад от Карпатите; **грайки** – Тиса; **агри, вагри** – Тиса; **тагри** – Източни Карпати; **арки** – Тиса и среден Дунав, Тиса; **илми** – долното течение на р. Тиса; **ганти** – р. Тиса; **асти, беси** – Северни Карпати и Горна Висла; **адраби** – среден Дунав; **датри, патри** – Източни Карпати; **кробизи** – Днестър и Южен Буг; **сараби, караби** – на север от Карпатите; **ити-итибари** – на север от Дунав, Мунтения; **ободрити, побегани** – Банат.

За масови преселвания на изток говорят и множеството групови находки на римски монети, намерени на територията на днешна Молдова. Една голяма част компактни съкровища са от времето на Траян. Фактът, че в отделни находки *масово* присъстват монети само от времето на Траян, означава, че те са заровени най-късно от началото на втори век (Траян 53 – 117 г.), в противен случай в цитираните находки биха се срещали и по-късни емисии. Появяването на римски монети преди развитието на стопанско-търговската дейност на Черняховската култура може да бъде доказателство, че това са жители, живели преди това в империята.

Ето какво пише за монетните находки г-н Щукин²: „По-голямото количество от тези монети са сребърни и са сечени от

императори в значително по-ранно време, още във II век, най-вече Марк Аврелий и Антонин Пий. По време на образуването на Черняховската култура такива монети **практически вече са излезли от обръщение** на територията на Империята.”

За да обясни наличието на монети, **отдавна излезли от обръщение**, монети от по-ранни периоди, което всъщност датира началото на Черняховската култура в един много по-ранен период, г-н Щукин си има свое доста сложно обяснение. Би могло да има по-просто: бежанците са дошли със своите фамилни спестявания, правени в Римската империя дълги години преди това.

Сънтана де Муреш, западна част от Черняховската култура. Римски монетни находки (98 - 211 сл. Хр.).³

А обяснението на Г-н Щукин за намирането големи количества на стари емисии монети било *предпочитанието* на готите да получават пари като федерати от Римската империя в трети век в стари, излезли от обръщение емисии с давност повече от сто години. Господин Щукин, да не търсим сложното и невъзможно решение, въпросът е с понижена трудност от играта „Стани богат“: Кои пари са предпочитани?

- нови емисии
- стари емисии
- емисии с дъх на горски ягоди.

Идеята в тези фокуси с датите е ясна: Черняховската култура не се е появила толкова рано, не черняховци, а скандинавски готи са воювали с Империята.

Освен монети, в една част от находките се откриват и военни медальони. Това са медали на римски легионери. Такива количества зарити в земята медальони не могат да бъдат само трофеи и тяхното присъствие трябва да има своето обяснение. По-късно ще цитираме случаи на присъединяване на части от римската армия към „варварите“, но те едва ли са били римляни. Римски легионери са били и траките от Мизия, и траките от Дакия, и траките от Тракия. И това е ставало още от началото на първи век, което личи от Римска военна диплома на тракиеца Долес, служил в Сирия по време на управлението на император Веспасиан (69-79 г.).

Римска военна диплома , исторически музей Пловдив.

Има ли и други свидетелства за масово напускане на тракийските земи? Археолозите фиксират по-значителни, масови събития в III век. Така Митьо Кънчев⁴ пише: *”Късноантичните селища както в цялата страна, така и в новозагорско загиват по време на варварските нашествия през III – V век, като само някои от тях продължават да съществуват.”*

Нася Якимова в *„Карасура”* пише: *“Липсват селищни останки на Калето – Карасура от периода I – III век.”*⁵

Това, което се наблюдава в Тракия, според мнението на археолозите, е общият спад на качеството на керамиката, изчезването на сребърните и златни монети, намиране на големи количества монетни съкровища в периода I – IV век, намиране на групови находки от заровени земеделски сечива. По-силно това е изразено в Мизия.

Такъв факт е и изчезването на сивата излъскана керамика от региона на река Дунав след I век, и появяването ѝ в масови количества в района на Черняховската култура. Но възможно ли е да изчезне един характерен белег за един толкова дълъг период? По всяка вероятност е възможно и доказателство за това е пълното прекратяване на производството на сива керамика на грънчарско колело от Украйна в IV век. За да се появи по същото време по земите около Дунав като т. н. „федератска керамика”.

Изчезването на някои антични селища по нашите земи се свързва с „варварските нашествия” на готските племена в смисъл, че населението е подложено на унищожение. Много по-вероятно е събитията да са от друг характер. Нашествията на „варварските народи” да са активирали съпротива с масов характер на местното население. Но виждайки, че след многогодишна война и съпротива не могат да победят, да е настъпило още по-голямо преселване на североизток.

За човешките ресурси и битката на “варварските народи”.

За да оценим по-добре за какви събития става въпрос, какви човешки маси са участвали в тях, накратко ще посочим по-съществените събития в така наречените Варварски войни. От биографи-

ята на императорите, известна като „История на Августите”, се знае, че по времето на императорите Максим и Балбин (238 г. н. е.) разрушението на Истрия се приема като начало на „скитските войни”. Разбира се, това са по-крупни събития, които не могат да се скрият, сражения и съпротива срещу Империята е имало и преди, те никога не са спирали – както в Западна Европа от германските народи, така и на изток т. н. готи.

През 251 г. Книва преминава Дунава, град Никополис ад Иструм (с. Никюп) е обсаден, а гр. Филипопол (Пловдив) е превзет. Римските войски са разбити най-напред при Берое и след това при Абритус (Разград), като в сражението загива роденият край гр. Срем (Сирмиум) в Панония император Деций и синът му Херений. Готите водят боевете по принципите на римското военно изкуство

Според Зосим и Йоан Зонара, пълководецът на Деций – Гал, встъпил в съглашение с варварите и устроил засадата на Деций. Съгласно Аврелий Виктор, наместникът на Македония Луций Приск застанал начело на „сборище от готи” грабежи Тракия. За тези случаи на преминаване на римски войски на страната на готите стана въпрос по-горе.

Григорий Неокесарийски свидетелства, че сред жителите на провинция Понт се намирили и такива, *„които се присъединили към варварите, вземали участия в нападенията, показвали пътищата на варварите, непознаващи местността.”*

При обсадата и превземането на Филипопол (Пловдив) според Дексип варварите използвали стълби на колела и машини, които представлявали *„стволове събрани като четириъгълник, подобно на къщи и придвижващи се с лостове; с удължени накрайници обковани с желязо, ... подвижни дървени кули и стълби, от които прехвърляли мостове към стените, такова беше изобилието от машини”* - заключава Дексип.

Едва ли готите са търкаляли своите машини от Днепър до Филипопол. Характерът на действията на воюващите и описаните случаи на преминаване на римски войски на страната на нашествениците говори поне две неща: че това е било едно наистина масово въстание, външно провокирано от готите, и второ, едва

ли населението би тръгнало масово след нашественици, говорещи един непознат за тях език.

При управлението на Галиен (253 – 268), по съобщение на Зосим, *„скитите, встъпиха в съглашение с всякакви племена, с една част от своите пълчища опустошават Илирия и разориха нейните градове, а с друга завзеха Италия и дойдоха до Рим.“*

В „Римска история“ Йордан пише: *„При Галиен готите разграбиха Гърция, а Клавдий победи готите, които в продължение на 15 години разоряваха Македония и Илирия.“*

През **254** г. готите достигат до гр. Солун, а през **255** г. – източното Черноморие.

В **255** г. *„Борани, готи, карпи и уругунди* не оставили неопустошена ни една част на Италия и Илирия. През **257** г. Преминават Босфора и превземат редица градове в Мала Азия.

През **268** г. пресичат Дарданелите, с кораби навлизат в Бяло море, пристигат в Пелопонес.

По Амиан Марцелин *„пълчищата на скитските народи се промъкнаха на две хиляди съда през Босфор.“*

За събитията през **269** г. Зосим пише: *„Останалите скити, ободрени от предишните удачни набези, съединявайки се с ерули, певки, готи и събирайки се на р. Тир, вливаща се в Понт (Черно море), построяват 6000 съда и качвайки се на тях 320 000 човека, тръгват по Понт. Готите опустошават Сердика, стигат Гърция и Ниш. Император Клавдий II успява да ги победи в две големи битки, едната от които се е състояла на границата между днешните Южна България и Гърция, а другата - при гр. Ниш, Горна Мизия.“*

След всичко това през **276** г. „по стратегически причини“ Римската империя изоставя окончателно Дакия. Извоювана е една победа, макар и частична. Сто и две години по-късно, през **378** г., при други драматични обстоятелства ще бъде постигната още една победа – победата при Адрианопол и гибелта на император Валент, след което част от готите завинаги остават в границите на Империята. **681** г. – това е краят, подписан с договор.

От описанието на „варварските нападения“ през трети век се вижда, че те се извършват от големи за онова време армии, до-

стигащи до няколко стотин хиляди души. Не е задача на това описание да предполагаме или изследваме, дали това е ставало от една високоорганизирана институция от държавен тип или от племенни съюзи.

Историците описват като извършители на нападенията най-различни племена; некрополите на Черняховската култура показват различния етнически състав на населението там. Но историците наричат тези нападения предимно готски.

Тези огромни за времето си човешки ресурси поставят въпроса - възможно ли е скандинавските готи, пристигнали с **три кораба** (два готи и един с гепиди), за пет поколения (според Йордан) да достигнат такова голямо демографско развитие. Впрочем, г-н Щукин показва такъв кораб с констатацията: „не е изключено готите да са ползвали такива кораби”. Това е скандинавски кораб от трети век (не от първи). Той не прилича нито на значително по-съвършените римски триери от това време (вторият показан кораб), нито на Ноевия ковчег. Той е една обикновена лодка „за 45 човека” без мачта и платна. Трудно се приема идеята, че народът, роден от пристигналите с три лодки 135 души – мъже, жени, деца и старци, пет поколения по-късно разбиват римската империя. Но съвсем обяснимо е защо археолозите не намират следи от „значителни преселвания от Скандинавия към континента”.

*Скандинавски кораб от
трети век.*

Римска триера

Скоро младо момче с гордост ми съобщи, че успял да снима малката си дъщеричка с нейната пра-пра-баба. Уважаеми читатели, преценете сами - това са пет поколения: от пра-пра-бабата до внучката.

Този въпрос, за „очевидния“ демографски взрив от нищото не се коментира с особен ентузиазъм от привържениците на скандинавската теория. Най-много, което отбелязват, е, че евентуално готите са били политическия обединител и двигател на човешките маси, които заварили там. Канени или неканени - управляващи. Такъв е не само готският, такъв е и „славянският вариант“ на демографския взрив, за който също историците са приели експлозивно масово размножение на популацията за много късо време.

Интересно и отново показателно коментира въпроса за неочаквания и нелогичен подем на етносите Лев Гумилев в „Етногенезис и биосфера Земя“: „Говорих за това с професор Мавродинин - специалист по този въпрос: - А как да обясним това от гледна точка на демографията? Как те са могли така бързо да се размножат, че това да стане за някакви си 150 години? - Че много просто – отговаря Мавродин. Тези праславяни (респективно готи), завоювайки нови пространства, очевидно не са се стеснявали много по отношение на победените жени, а децата си те са обичали и възпитавали

в знание на своя език, за да могат да придобият високо положение в своите племена. При такъв процес много мъже не трябва. Важно е да има много победени жени и демографският взрив ще бъде обезпечен. Така вероятно е и станало.”

Колко е просто. Биологичен конвейер. Скандинавските готи работят и пълнят Украйна с млади и здрави готчета. Само момчета. Те растат бързо и се захващат за работа. А отвън туземките се редят на опашка.

Виждам и как Лев Гумилев пишейки горното се подсмивва - „какви исторически глупости пиша само...”

За това какво са представлявали траките като население и човешки ресурс, ще посочим известните свидетелства на Херодот и Тукидид:

Херодот: ”Тракийският народ след индийския е най-голям от всички народи. Ако той се управляваше от един господар и беше единен, той би бил по мое мнение непобедим и много по-силен от всички народи. Но това е невъзможно и надали ще стане някога; и затова са слаби.”

Според историците за по-малко от двеста години (от Юстиниан, VI в. до Аспарух, VII в.) от този народ не е останало нищо, **изчезва**.

Тукидид разказва за войската на тракийския одриски цар Ситалк (444 – 424 г. пр. н. е.):

„Цялата войска не била по-малка от **сто и петдесет хиляди** души. По-голямата част от нея била пехота, приблизително една трета била конница, от която по-голямата част доставяли самите одриси и след тях гетите. От пехотата най-войнствени били независимите мечоносци, които слезли от Родопите.”

Тогаво кой унищожи траките?

Историците? Въпрос или отговор?

Говорейки за Черняховската култура, трябва да се има предвид, че тя е краен резултат от обединяване на целия балкански регион. Когато е писал, че „ако се намери човек, който да обедини траките, те ще са непобедими”, Херодот едва ли е предполагал, **колко скоро ще се случи това**. Нека не забравяме – именно балканските народи пет века преди Черняховката култура, през

четвърти век преди новата ера, разгромяват най-голямата империя за това време – Персийската империя, която включва земите на днешен Египет, Ирак, Иран, Афганистан, Мала Азия, Кавказ, империя от Нил до Каспийско море. Нека не забравяме – на Римската империя ѝ бяха необходими повече от четиристотин години, за да завладее балканските земи – Далмация, Илирия, Македония, Тракия, Мизия и Дакия⁶.

* * *

За да пригодят своята теория за скандинавския произход на готите към данните от археологичните проучвания, нейните привърженици имат един любим похват – „по своя път готите се променят”. Този момент е съществен, това непрекъснато пригаждане образа на едно племе към реалностите обезсмисля идеята за археология.

Интересен е този списък на „променящите се готи”:

- прекратяват погребенията без ями (на ниво хоризонт).
- изоставят погребенията с плоски каменни кръгове.
- приемат „ямни погребения”.
- прекратяват слагането на каменни стели над гробовете.
- преминават към урнови погребения.
- възприемат погребения с трупополагане.
- „забравят” своята скандинавска керамика и произвеждат велбарска в Полша.
- „забравят” велбарската керамика и произвеждат „римска провинциална” Украйна.
- минават на производство с грънчарско колело и сива керамика още в края на втори век (Тир и Олбия), когато още не са започнали своето преселение.
- усвояват производителна техника в земеделието и от войни стават земеделци.
- приемат нови технологии в строителството.
- забравят езика си (липса на германски думи в руския и българския).
- приемат лични имена на северночерноморските народи.

- приемат културата на тракийските и скитски народи.
- приемат историята на тракийските и скитски народи.

Толкова много се променят скандинавските готи, че заприличват на тракийците и на скитите. Такова измислено хамелеонско поведение е възможно тогава, когато историците стъкмяват ситуацията към една явно погрешна идея.

Имайки предвид, че Черняховската култура се е развивала на територията на Украйна и Русия, справедливо беше да отделим необходимото внимание на мнението на украинските и руски изследователи. Накратко, по въпроса за археологията, какво казват немските и полски археолози, е отразено в книгата „Готи и гети - II” на А. Чилингиров. Преди 40 години немският историк Ролф Хахман в „Готите и Скандинавия”, заради липсата на археологически материали, доказващи скандинавски преселвания, пише: *„не е задължително едно странстване да бъде непременно отразено в археологически находки – дори най невероятното от гледна точка на историята все пак е възможно”*. Прав е А. Чилингиров⁷, визирайки това изказване на Хахман: *„странстването на готите” (в този смисъл б.а) не е и не може да бъде обект на положителната наука и се основава, подобно на религията, единствено на вярата*. Четиридесет години след Хахман немската наука по въпроса за „странстващите готи” дава думата на полската изследователка Магдалена Мачинска в многотомен енциклопедичен речник на германската историческа наука⁸: *”Тези предположения (т.е. предположенията на историците за скандинавския произход на населението, създадо Велбарската култура) не намират никакви потвърждения в археологическите материали и между материалите от районите в долното течение на Висла и Скандинавия няма никаква непосредствена връзка”*.

Минимизирането на ролята на германския елемент, посочването на точните носители на Черняховската култура, а това са местните племена и племена от балканските народи, ще доведе до:

- ще реши въпроса за липсата на каквито и да е езикови германски компоненти в езиците на територията на Украйна, Русия и България.

- ще освети въпроса за причините за езиковата близост на народите от един огромен регион в Източна Европа.
- ще обясни феномена на ранното появяване на славянски имена и топоними в земите на Балканския полуостров от Пелопонес до Карпатите.
- ще отстрани неудобството да се обясни неочаквано големия брой „германско население - готи” с неестествен демографски взрив.
- ще обясни феномена за настоятелното повтаряне от древните историци на твърдението – „готите са гети”.
- ще обясни присъствието на такива фигури като Бурбиста, Дикений, Ситалк, Корил, Залмоксис в историята на готите, написана от Йордан.
- ще обясни начина на навлизане на нови технологии във всички области на Черняховската култура.
- ще разкрие причините за внезапното изчезване на готите и внезапното масово появяване на *славяноговорящи* народи на юг от Дунав.
- ще постави въпроса за истинското място на северночерноморските и балканските народи в европейската история.
- ще обясни наличието на огромен брой „старогермански” имена и топоними по нашите земи.

Хронистът към шута:
 - Премълчаването лъжа ли е?
 - История – отговаря шутът.

Хронистът:
 - Гледам, гледам, но след славянските нашествия не виждам и един трак из балканските земи.
 - Прав си, приятелю. И камила гледа, ама не вижда.

Бележки 10:

¹ М. Б. Шукин. *Рождение славян*
<http://www.nestor.md/Russian/Sciukin.htm>, 2001.

² М. Б. Шукин. *Готскй пунт*, с. 200.

³ Larisa Ciobano. *Les decouvertes monetaires romaines dans la zone Pruto-nistriane en Moldavie*, къде 1999, с. 126, фиг. 4.

⁴ Митьо Кънчев. *Праисторически и антични материали в музея град Нова Загора*, къде 1973 г.

⁵ Нася Якимова в „Карасура”, *ИМ Чирпан*, 2005, с.3.

⁶ Обосновавайки се с езикови паралели автори доказват Бактрийския произход на българите, забравяйки или не искайки да си спомнят, че именно в Персия и в частност в Бактрия бяха основани десетки градове с население от Балканския полуостров; че сам Александър Македонски пред битките насърчаваше именно траките от своята войска с обещанията - вместо скалистите планини, след войната ще обработват обширните поля на Персия; за интензивен обмен и присъствие там на население от нашите земи говорят и по-голямата част от „тракийските съкровища” – повечето имащи именно бактрийски произход.

⁷ А. Чилингиоров. *Готи и гети*, изследвания I, София 2008, с.2.

⁸ А. Чилингиоров. *Готи и гети* изследвания II, София 2008, с. 7.

11. ПО СЛЕДИТЕ НА РАЗВИВАЩАТА СЕ СПИРАЛА. СЛАВЯНИ

Всъщност това е книгата, която исках да напиша, това са нещата, които исках да кажа за траките и балканските народи, участващи в това мултиетническо формирование, обозначавано с името Черняховска култура, или за „готите”. Опитвах се да покажа най-важното, написано от други българи и по-малко известно.

Видяхме, че там, в едни и същи селища, са живеели заедно различни народи, в едни и същи некрополи са погребвали своите покойници. Казвам всичко това, защото съм любопитен какъв в крайна сметка е резултатът от това дълго съжителство. Народите не са билиардни топки, които могат да бъдат смесвани, да се разбъркват, след това да се разделят и всяка да поема своя път.

На няколко пъти бяха споменавани **келтите** – и когато обсъждахме имената, и когато говорехме за керамика. В самия край на втори век пр. Хр. келтите сключват договор с даките за обща борба против Рим, някои от известните водачи на келтите имат имена, образуването на които вече коментирахме – Виридо**мар**(мер), Индутиу**мар**, Верцингетор**икс**(рекс), Оргетор**икс**, Думнор**икс**¹. Бежанска вълна от келти към Дакия и след това към Украйна не е изключена и всичко това тепърва ще бъде обект на изследвания на историческата наука.

Когато започнах да пиша тази книга не знаех, че в края и ще се говори за славяни. Но когато преподредиш един очевидно сгрешен пъзел и там с големи букви се появи ясен надпис, той трябва да бъде прочетен.

Ще се опитам малко по-свободно да пресъздам част от вероятната картина на преселенията на Север и Изток в Европа,

възникнали в резултат на Римската инвазия и след това; вероятните резултати от тези преселвания.

Има ли precedent Черняховската култура – в смисъл, има ли масово преселване на бежанци вследствие на Римския натиск?

Да, има. Израз на подобно преселване е паралелно развиващата се Венедска (Пшеворско-Осиковска) култура на територията на Полша и част от Прибалтика. Една нова, различна култура, на високо ниво от предшествашката я; нейното начало започва значително по-рано, като начало се приема времето след 125 г. пр. Хр.

Какво се случва по това време на Балканския полуостров? 125 г. пр. Хр. е почти краят на многогодишната война на Римската империя срещу илирийските и македонски народи. Илирите са съюзници на последния македонски владетел Персей (168 г. пр. Хр.). След войната (35-33 г. пр. Хр.) на Октавиан с илирите, през 27 г. пр. Хр. е създадена римската провинция Илирик.

Пръв нарича Пшеворско-Осиковската култура „венедска” полякът Л. Козловски, имайки предвид етническата и принадлежност към **венедите**. Тяхното присъствие на територията на днешна Полша е засвидетелствано от Плиний (23/24-79 г.), Тацит (56-117), Птоломей (починал около 178 г. сл. Хр.).

Тацит пише, че венедите говорят на „панонски” език и техните източни съседи, сарматите, гледат на тях като на хора с „чужд произход”.

Към трети век са създадени географските карти, наречени Певтингерови, на които венедите са обозначени на две места - южно от Балтийско море, но също така са припознати и по долното течение на р. Дунав, от северната страна². Защо ли? (На южния бряг на Дунава на тези карти е означена Готия,).

Кои са тези венеци-венети (има предвид спора, дали венеци и венети са идентични общности), които говорят на „панонски“ език. Пръв от историците споменава „енетите“ Херодот, като пише, че те живеят на Адриатическото крайбрежие и са „илирийски“ племена. Венедите са имали силно развита култура, ползвали са много отрано гърнчарското колело, имали са писменост. По тази писменост и език и днешните словени, и днешните македонци се опитват да припознаят във венедите своите предци³ (не правейки разлика венеци-венети).

Панония е римска провинция, граничеща на изток с провинциите Горна Дакия, Горна Мизия и Далмация.

Дион Касий (155 - 235), римски сенатор, провинциален управител и историк, пише, че по продължение на самия бряг на реката Истър (Дунав), близо до Далмация от Норикум до Мизия живеят **пеони**. Дион Касий говори за Панония. Преди това обаче Страбон (63 пр. Хр. – 24 сл. Хр.) отбелязва, че пеоните са живеели от двете страни на Вардар. Петстотин години по-рано Херодот говори за пеони още по-на юг, около езерото Празиаз - в Дойранската котловина.

Има ли други писмени сведения за преселвания от района на Балканите на север? На пръв поглед следващият цитат звучи странно, защото става въпрос за преселване (във времето, за което говорим) по посока на север от река Дунав не на балкански народи, а на славяни. Но книгата, която ще цитирам, не е случайна. Става въпрос за известен цитат от **първата руска историческа книга**, „Повесть временных лет“, 1118 г. Тя е в основата на всичко писано от руските историци за Русия, но началото на тази книга винаги е подминавано с мълчание, а то е:

„Преди много време живееха славяните на Дунава, където е сега земята Унгарска (Панония) и Българска. От тези славяни се разпръснаха славяните по земята и се нарекоха с имена на местата, на които отседнаха.“

По-нататък се разказва, че от славяните, които пристигнали от Дунав на Висла, са произлезли поляците, мазовшите, поморяните; от тези, които пристигнали от Дунав на Днепър – поляните, древланите, драговичите; тези, които отседнали около езерото Илмен

се нарекли със своето име „славяни” и построили град Новгород; други отседнали по р. Десна, Сейма и Сула. „Така се разсели славянският народ” – констатира в 1118 г. древният хронист.

Посочва се ясно и коя е причината за това разселване: „Когато „влохи” нападнаха дунавските славяни.”

Кои са тези „влохи”? Еднозначно руските историци определят, че това са римляните. Под името „влохи” в Русия са известни жителите на Молдова и Влахия, считащи себе си за потомци на римляните; в тесен смисъл името „влох” (Wloch) и досега се е съхранило у поляците, при които означава италианец (или жител на Западната Римска империя).

Следователно, в 1118 г. руският хронист е описал това, което се опитваме да формулираме в тази книга; за което говорят Херодот и Страбон. А то е – движение на балкански народи на север.

Има ли в българската литература сведения за преселвания – на север и на юг. В краткото животоописание на свети Климент Охридски (Охридска легенда) охридският архиепископ Димитрий Хоматиан казва следното: „Този велик наш отец и светилник на България (Климент Охридски) бил по род от европейските мизи, които народът обикновено знае и като българи. Те били изселени в старо време от военната сила на Александър от разположения край Бруса Олимп към Северния океан и Мъртвото море, а след като минало много време, със страшна войска преминали Дунава и завзели всички съседни области: Панония и Далмация, Тракия и Илирик, а и голяма част от Македония и Тесалия.”

Димитрий Хоматиан описва славянската вълна, заляла Балканиите. Най-старият известен препис на Климентовото житие е от 1746 г. Нека засега не коментираме посочената от Хоматиан причина за това движение на север.

Но да се върнем към венеците. Йордан през шести век пише за многобройното племе на венетите. Според Йордан, венетите са наричани още „предимно словени и анти”. Словените обитават земите от Висла до Днестър, от Днестър до Днепър живеят антите.⁴ И тук възниква въпросът – ако венетите от Пшевор-

ската култура са бежанци от Адриатическото крайбрежие, то какви са антите? Местни племена или също бежанци?

Историчите указват края на венедската култура съвпадащ с нахлуването на хуните. Изчезват дългите жилища, изчезва характерната керамика. Дължни сме да се запитаме - какво е станало с населението на тази култура, къде „изчезва”? Много станаха изчезналите - скити, сармати, траки - но така е по-лесно на историците. Няма народ, няма проблем.

Какво общо имат хуните с края на венедската култура, след като техният път към Панония, където отсядат, не минава през Полша? Фиксираните от археолозите следи говорят за изолирано присъствие там.⁵

Общото е, че хуните, заедно с готите от Изток, воюват срещу Римската империя. И също като готите, тогава, а и по-късно, „венедите” от Пшеворската култура започват да се завръщат към границите на Римската империя; завръщат се там, откъдето са тръгнали преди близо петстотин години. ”Венедските племена, естествено били подхванати от вълната на придвижвания и много от тях се придвижили на юг през карпатските проходи”⁶, пише Кухаренко. Тези, които бяха прогонени на север като илири, келти, македони, даки, траки и там основали пшеворската култура, се завръщат на юг.

Както хуните, така и аварите по-късно търсят съюзници за своята война против Империята. И ги намират по Дунава, в Панония. Аварите⁷, които според Гумилев наброявали едва 20 000 души народ⁸, използват успешно създадената ситуация от преселванията на юг, започната при хунско време (IV – V век), и воюват успешно срещу Империята съвместно с народите, които в дадения исторически момент имат интерес от това (VI -VII век).

Имаме исторически факти за действия, извършени по едно и също време от населението на Пшеворската и Черняховската култура. Огромни маси народ се съсредоточават по границата на Римската империя. Някои от тях са приети със статут на федерати в римските граници. Но по-голямата част остават извън границите в земите на бившата Дакия и Панония. Дори част от тези, които

победиха император Валент (готите), се оказват в Панония под хунските знамена. От там нападенията над империята продължават до седми век - т. н. хунски нападения, след това следват аварските войни. Самият факт на непрекъснатите войни и нападения е доказателство за наличието на значителен човешки потенциал по границата на Империята.

Но има проблем. Съвременните историци наричат носителите на вълната, заливаща земите на юг от р. Дунав, „славянска”, като посочват и земите, от които идват славяните. За съвременните историци това е населението на двете по-късни култури: Прага–Корчак, възникнала на мястото на Пшеворската култура, и Пенковската култура, заменила Черняховската.

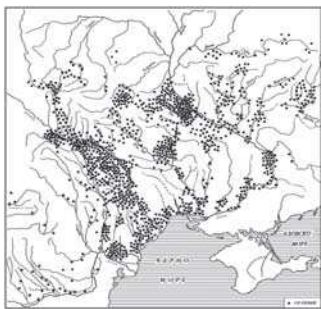
Това твърдение е невярно. Това твърдение има една далечна цел - да посочи като славяни населението от тези две култури, а всички останали славяноговорящи народи да определи или като потомци на тези две култури, или като *славянизирани* народи.

Нека да видим дали това е така. Длъжни сме да покажем, макар и за трети път, отново картата на земите на Черняховската култура с разпространението на нейните селища, защото е интересен паралелът с наследилата я Пенковска култура, чиято карта също показваме.

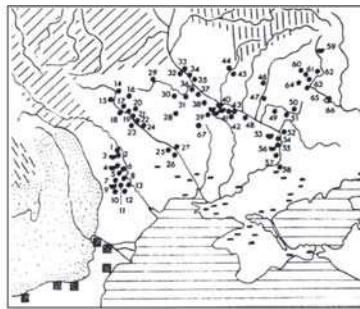
Историците твърдят, че след придвижването на черняховци на юг в бившите черняховски земи настъпва едно относително обезлюдяване. Историците говорят за „хиатус”, прекъсване на развитието върху бившите територии на Пшеворската и Черняховските култури. *„Съществува значителна празнина между края на Черняховската, Пшеворската, Прешовската и Киевската култура и ранните фази на културата Прага-Корчак.... Тази празнина от около век е най-сериозният проблем в славянската археология.”*⁹ За изчезване на всякакви археологически следи в земите над северното причерноморие след IV век пише и А.О. Добролюбский във „Великое прерождение народов”¹⁰: *„Започвайки от началото на IV в. сл. Хр., многочислените погребения из степите изчезват... и нищо не може да ни помогне да отделим убедително погребения на хуни, авари, българи или унгарци.”* За прекъсване говори и М. Б. Щукин: *„Веригите на*

културна приемственост се разкъсват... В редица случаи се отварят значителни хронологически прекъсвания. Особено значително е това между последните две звена – черняховската култура и южните славяни; между пшеворската култура и западните славяни. Хронологическия разрыв е от порядъка на 400 години.”¹¹

Четиристотин години! Къде изчезват народите от тези земи за един толкова дълъг период?

Черняховска култура

Пенковска култура

От приложените схеми на разпространение на Пенковската култура, възникнала на мястото на Черняховската култура, се вижда, че гъстотата на селищата на Пенковската е несравнимо по-малка от гъстотата на селищата на Черняховската култура, а в същото време селищата са и значително по малки (от 5 до 7 постройки).¹² А какво беше казал господин Щукин за Черняховските селища? „Следите на черняховските селища на места се простират на километри. Изглежда става въпрос за твърде многочислено население, плътността на заселване в IV век не отстъпва много на съвременната.”¹³

Става въпрос за население, несравнимо по-малко от това на Черняховската култура. Уважаемият читател сам може да си отговори на въпроса – имало ли е това население потенциала за онази славянска вълна, масово залляла земите на юг през VI - VII век като „славяни” и славянизирала земите на Балканите?

А може би картината на север от Карпатите е по-различна, може би Пражката култура е източникът на неизброимото множество? По-голям мащаб на същата карта показва ситуацията в земите на бившата Пшеворска култура – културата Прага-Корчак (селищата, означени с триъгълници в горния ляв ъгъл на схемата). Ситуацията и там е същата.

Пенковската култура и културата Прага-Корчак VI – VII век¹⁴.

Размишлявайки над рехавите данни от двете карти, за себе си намирам отговор на въпроса, защо руските учени и досега спорят и не намират отговор на въпроса как е възникнало „морето от славяни“ и обясняват ситуацията с **демографски взрив**, подобен на готския. Картината, която виждаме, не показва предпоставки за такъв взрив. За да има благополучие, са необходими икономически и търговски отношения; за да имаме това, обществото трябва да е надживяло един минимум от плътност на населението. Но там, където има ръчно изработена нискокачествена керамика, в повечето случаи означава, че всеки сам си прави керамиката, че няма къде да я продава и от къде да я купува. В този смисъл керамиката говори за статуса на обществото. Това, което виждаме, говори за малобройно население, рядко населена страна. За това говори и М. Б. Щукин: „От една страна ние виждаме ефективната и ярка Черняховска и Пшеворска култура, с богат асортимент на разнообразие на форми на съдове: сива на грънчарско колело в

черняховската и чернолъскава ръчна в пшеворската.От друга страна – славянските култури с тяхната изключително груба ръчна керамика, представена само от високи слабо профилирани гърнета и понякога паници. ”¹⁵

Значи, славяните от шести-седми век (на бившите пшеворски и черняховски земи) само понякога са употребявали керамични паници. Не употребяват керамични съдове народите, които употребяват дървени съдове. Вероятно става въпрос за начални опити за самоорганизиране на населението, останало по земите на бившите Пшеворска и Черняховската култури след оттеглянето на пшеворци и черняховци.

*Керамика от Пражко Корчакската култура.
Всякакви сравнения с черняховската са излишни.*

Историците изглежда не обичат количествените сметки. Защото балансът между човешките ресурси на Пшеворска и Черняховска култури и следващите ги две е несравним. Това показва и историческото развитие на тези области - те достигат нивото на развитие на земите южно от Дунав векове по-късно. Нека отново си спомним А. Поверин - там, в земите на Черняховската култура, гърнчарското колело се завръща в девети век, а майсторството на черняховските керамици е достигнато в седемнадесети век.

Тази минимална плътност на населението, показана от картите, дава отговор на въпроса какво е имал предвид авторът на Равенския аноним от VI век, когато нарича страната Скития „основно пустиня”, „и е съвършено пустинна”; в първи век преди новата ера Овидий нарича земите на север от Томи „гетската пустиня”; Херодот описва пътя на Дарий от Дунав до Дон като път през земя без градове и населени места. За да се преодолее всичко това е необходимо време.¹⁶ С казаното по-горе не искам да омаловажавам историческата значимост на народите по тези земи, говорим за населеност, несравнима за онзи момент с тази на Южна Европа.

И отново, къде „изчезват” народите от Пшеворската и Черняховската култури?

Нека да проследим последователността на събитията. В 378 г. готи, хуни, алани и други племена преминават р. Дунав и започват война с империята. През 451 г. хуните са разбити. Но готите, съюзниците на хуните, остават в Панония. (*„Готите ... предпочетоха да си измолят земи от Римската империя и получиха Панония.” Йордан*). След 558 година Панония става база и на Аварския каганат. Оттам започват и новите нападения над Римската империя. Това, което ни съобщават хронистите непосредствено след хунския разгром, са сведения не за *славянски* нападения, а за интензивни нападения преди всичко на *българи* над Източната империя през годините 493, 494, 498, 499. **По-късно**, през 518 - 527 г., за първи път се споменават нападения под имената „словени” и „анти”. **През 558 г.** аварите завладяват земите на северното Причерноморие. От този момент нападенията над Византия се именуваат като нападения на авари, хуни, българи, анти и словени. Името „анти” е споменато за последен път през 602 г., за готи вече не се говори. През седми век византийските хронисти все по-често използват имената склави, славяни. Дори последните нападения на **българите** на Кубер и неговият опит за превземане на Солун през 680 г. са именовани като **славянски нападения**.

Тези войни се водят от потомците на населението на бившите Черняховска и Пшеворска култури.

Днешните историци обаче, когато говорят и пишат за тези събития, не говорят за словенски, антски и български нападения, а за завладяване на земите на юг от славянско население, като визират населението от пражко-пенковските култури.

Непрекъснатото споменаване обаче на хуните, антите, словените и българите не е случайно. Това са основните племена, описани в „Гетика” на Йордан. Антите според Йордан заемат земите в дъгата над Черно море, между реките Днестър и Днепър. **Земи, плътно заети от селищата на черняховската култура, на бегълци.** След 378 г населението напуска тези земи. За словените на Йордан също няма „празно” място на картата. Там, където е тяхното предполагаемо присъствие, земите плътно са заети от пшеворски или черняховски селища. След 378 година там също не остава население. Това означава, че основната маса на тези народи е на юг, към река Дунав. А дали само на юг? Нека да си припомним броя на тракийските думи в езиците на балтийските народи, нека си спомним „Повесть временных лет”.

Там, на Дунава, след 378 година се събират племената от Венедската и Черняховската култури. Трудно е човек да си го представи като човешка маса, но това е така. Там започва формирането от наследниците на бившите Пшеворска (венетска) и Черняховска култури общност, все по-често наричана с имената склави, склавини, словени. Войните на тези народи, наричани хунски, и аварски, не спира до завземането на земите на Македония и днешна Гърция в 680 г. от „славяни” и на земите на Мизия от „българите” през 681 г. **Такъв е смисълът на „Великото преселение на народите” - отвоюване от балканските народи съвместно с народите от Северното Причерноморие на южните бащини земи, продължило повече от шест века.**

Какво казват историците за липсата на славянски (в смисъл Прага-Корчаг или Пенковска) елементи в културата на Балканите (защото археолозите действително не намират такива)? Същото, което казват и за липсата на велбарски следи в земите на черняховци: че, идвайки **на Балканите**, пражките и пенковски славяни веднага се **променили** толкова, че „*вече не строяли жилища-полуземлянки, не си правели глинените съдове без помоща на*

грънчарско колело, не погребвали своите умрели по обряда на кремацията.”¹⁷ Поради тази причина те също са и „археологически трудно уловими”, но присъствието им на Балканите „**е несъмнено**”. Същите аргументи се изтъкват за отсъствието на следи на пражко-корчагски славянски следи и в Сърбия, и в Хърватия, и по Адриатика.¹⁸ Позната картина, същото се говори и за “скандинавските готи”. Спомнете си, Хаахман казваше – „не е задължително едно странстване (на готите) да бъде отразено в археологически находки”. Същото безпардонно отношение се демонстрира към факта за липсата на следи от славяни на Балканите: *”В изучаването на проблемите на разселване на славяните на Балканския полуостров и разработването на детайлите на този исторически процес историческите материали сега нямат водеща роля.”*¹⁹ В смисъл, сега нямат, а и не е необходимо да имат някога.

Какво казва съвременникът на тези събития **Теофилакт Самоката** (570 – 640): *”Войска от гети, казано иначе - тълпи славяни силно опустошиха област Тракия”. „Те (римляните) се срещнаха с шестстотин славяни. ... Те се приближиха към гетите (навремето така наричаха тези варвари)”*²⁰.

Много по-късно Андреа Дандоло: *„Erant enim Sclavi adhuc gentiles, quia a Gothis originem traherunt”*. В превод: **”Всъщност склавините дотогава бяха езичници, тъй като са потомци на готите.”**

И още Дуклянският презвитер (ок. 1180 г.) е категоричен, че **„готите са славяни ... и говорят славянски език”** : *„Caerperuntque se utrique populi valde inter se diligere, id est Gothi, qui et Sclavi, et Vulgari, et maxime quod ambo populi gentiles essent et una lingua esset omnibus. Deinde Vulgari, iam ex omni parte securi, construxerunt sibi villas et vicos et inhabitaverunt terram quam ceperunt usque in presentem diem”*. В превод : **„И тези две племена, а именно готите, наричани още склави, и българите, се заобичаха извънредно много, тъй като и двете племена бяха езичници и имаха общ език. Скоро българите се почувстваха**

сигурни от всички страни, построиха си градове и села, и останаха в земята, която обитават и до днес." ²¹

Древните бъркали, идентифицирайки готите със славяни.

А как един не сбърка да вдигне ръка и да напише: „Готите са германци и говорят германски език?”

Присвояването на името „славяни” на народите от земите на Пражката и Пенковската култури е станало много по-късно във времето, и целта е приписване на тези култури ролята на извори на славянството. Подобна теза е най-малкото липса на представа за история, изкуствено създаване на народ „за една нощ”, т.е., по времето на шести век. Кой е обаче обективно съществуващият факт, за да бъде присвоено името славяни на народи от Балтийско море до Гърция. Няма друга по-сериозна причина, освен езиковата. Народите от този огромен регион са **славяноговорящи**.

Откъде е тази езикова близост? За да отговорим на този въпрос, трябва да направим **едно съществено отклонение**:

Уважаеми читателю, с цялото си уважение към теб, ще върна вниманието ти много, много назад във времето, когато човечеството, ползвайки кремъчните брадви и ножове, току-що е започнало да усвоява медните сечива. Четири хиляди години преди новата ера, когато шумерите още не са започнали да изграждат своята култура и писменост. Ще отидем в началото на времето, там, откъдето и когато започва Европа. Това време изглежда тъмно и мътно, но това не е така. Като съдя по блестящата цветна керамиката и красивите изписани жилища, малкото оръжие, понякога си мисля, че това време е било светло и ясно, тогава раят е бил на земята.

Най-древните находки на изделия от самородна мед се отнасят към VII хилядолетие преди новата ера и са от хълма **Чатал-Хююк, Анатолия**, Конийската долина, и от хълма Цабз, Югозападен Иран.

На Балканите за най-ранна се смята културата Сескло в Тесалия, у нас също има селища от VII хил. и много преки съответствия с

керамиката от Анатолия от VIII и VII хил. Имайки в предвид Европа, единствено тук, в **Югоизточна Европа**, имаме създаване на уседнала земеделска общност. Всъщност, неолитът постепенно „се движи на север”, от Тесалия към районите на така наречената култура **Винча**, разпространена от долината на река Морава до днешен Белград, културата **Тиса** в източната част на Унгария, **Гумелница**, **Кереш** и **Боян** в Румъния и Добруджа. Земеделска, уседнала Европа е съществувала от река Тиса на югоизток. Селищната могила Караново у нас е с височина 12,4 м, селищната могила Винча до Белград е 10 м. На запад и на север в Европа подобни уседнали земеделски общности не съществуват, отделни групи отсядат тук и там за известно време. На изток от река Днестър също.²²

В Европа първите ковани изделия се появяват на Балканите в културите от IV хилядолетие до н.е. В края на IV хилядолетие до н. е. на Балканите вече съществува производство на лети брадви, длета и др.

Разкопките на селищните могили в България показват преди всичко една непрекъсната във времето традиция както в изграждането на жилищата, така и в керамиката като форма и орнамент. Това би трябвало да означава, че на нашата земя винаги е живяло едно и също или бавно изменящо се население²³.

В неолитното селище Караново са открити жилища с правоъгълна форма с дължина 6-8 метра и ширина 4-7 м; **стените са от колове, оплетени с прътове, обмазани с глина**. Характерното за България е и количеството на селищните могили – безсмислено е изброяването, те са стотици.

Какво изключително може да се случи в една такава епоха?

Случва се това, което би могъл да предизвикат новият за Европа начин на съществуване – уседналото земеделие: нарастване на населението и естествен стремеж за нови земи.

Уважаеми читателю, това, което ще разкажа, ми напомня за спиралата на времето или историята, която се повтаря. Историята се повтаря, но ние ще забележим това, ако я познаваме.

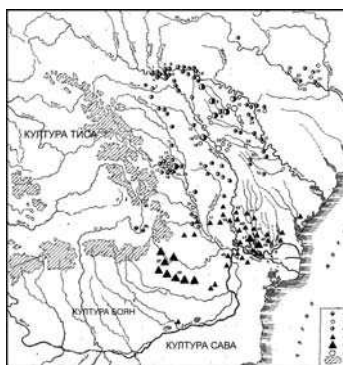
В края на това четвърто хилядолетие пр. Хр. се случва нещо невероятно. И като количество, и като качество.

В края на това четвърто хилядолетие пр. Хр. на същите тези земи на територията на днешна Украйна, (където след три хиляди години ще се развие Черняховската култура) възникват градове.

И то какви градове. Представете си какво може да представлява град от 2700 двуетажни жилища, който има диаметър 3 км. С население 6 – 9000 жители. Някои историци пресмятат жителите на подобни градове до 15 - 20 000 души. Археолозите отбелязват около 30 подобни града с площ около 50 хектара, като най-големият е от площ 450 хектара. За сравнение, гр. Киев, столицата на Русия през 13 век, е заемал площ до 400 хектара.

Къщите са били подреджани по общ план, кръгово около центъра на селището, като задните стени, заедно с изграден около тях отбранителен ров, са представлявали защитната стена на селището. Жилищата са изградени от плетено-колова конструкция обмазана с глина, в помещенията е изграждано огнище, използват се ями за хранителни припаси. Населението се е занимавало със земеделие, скотовъдство, ползвало е коне, познавало е дрехите от тъкани, притежавало е работилници за производство на керамични изделия, на кремъчни сечива и метални изделия от мед. Основно медта е доставяна от Карпатите и Балканите.

Тази култура е известна като **Триполска култура**, открита е от археолога Викентий Хвойко преди около 130 години.

Карта на разпространение на културата Кукутени-Триполие.

(Ако не си спомняте, Хвойко е и откривателят и на Черняховската култура). В Румъния и Молдова тази култура се нарича Кукутени–Триполие. Гумелница е също култура в Румъния, за която, поради причина на близост, се употребява и названието култура Гумелница-Кукутени. Забелязвам, че отчитайки времевия период на съществуване и еднаквост в елементите, някои археолози говорят за археологически пояс Градешница, Коджадермен, Варна, Гумелница, Кукутени. Кое то на практика означава съществуването на пояс от близки култури от Сърбия (Винча) до Киев.

Откъде са дошли тези земеделци в земите на днешна Украйна? От района на културата Тиса? От района на културата Винча?

Няма готови отговори на тези въпроси, но ще направя сравнение между триполската култура и енеолитната култура у нас.

Един от основните елементи на керамиката от района на Балканите е найната графика - двойната спирала (наричана от някои археолози меандри), изписвана в два варианта - овален и линейно графичен. Това се вижда добре от съдовете от Градешница.

Особено ясно е показан принципът на **двойната спирала** с двата начина на изразяване в първият съд. Разпространен е в съдове както от ранната каменна епоха, така и в меднокаменната епоха.

Елементът на двойната спирала е имал някакво особено значение за древните. Нека не си мислим, че древните са имали предвид двойната ДНК спирала, но е впечатляващо разпространението на символа в други части на света. Същият елемент се среща от ранни времена в скални рисунки в Етиопия, Ует Джерат; в могилата Нюгрейнж в Ирландия.

Нюгрейндж

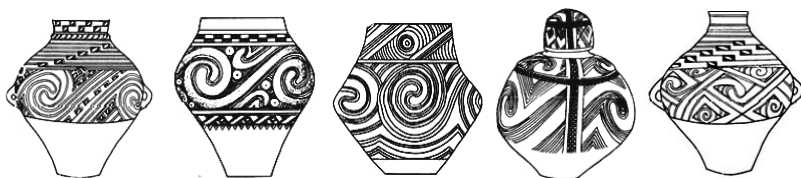

Ует Джерат

Но нека да видим и някои съответствия в съдовете от триполската култура и съдове от нашия регион.

Съдове от триполската култура.

Съдове от България.

Съдове от триполската култура.

Съдове от България.

Разбира се, аз няма да убеждавам, че формите на съдовете са еднакви, но и не бих твърдял, че между графиките на съдовете няма нищо общо. Все пак, между мястото на производство на отделните изделия разстоянието е хиляди километри. А и времето на изработване е различно – Триполската култура съществува почти хиляда години по-късно; едни от съдовете са произведени в края на неолита, други в меднокаменната епоха.

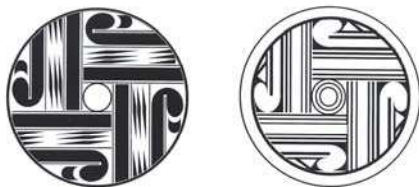
Не мога да се въздържа да не посоча и други примери на същото (и подобно) графично изпълнение, което би трябвало да означава, че то е достатъчно разпространено у нас.

1, 2 – съдове от Кукутени-Гумелница; 3, 4, 5, 6, 7, 8 - съдове от България.

Посоченият графичен елемент е характерен и за културата Винча, и за културата Тиса, и за културата Гумелница. Това дава основание да се говори най-малко за една културна общност, вероятно и етническа близост.

Трудно може да се отрече и еднаквото начало на показаните по-долу две чинии:

Първата чиния е от Варненския некропол, датирана 5 хиляди години преди новата ера; втората чиния е от по-късните култури Кукутени-Гумелница. Оставям на археолозите да обяснят разликата в датировките, но общото начало е впечатляващо. Подобни графични изпълнения само от Карановската могила са няколко, появяват се в края на каменната епоха и продължават и през меднокаменната епоха.

Триполската керамика е уникална, тя е едно много по-високо ниво, правено до този момент от когото и да било в керамиката.

Това, което казахме за жилищата на Триполската култура, показва идентичност със жилищата от Караново, Градешница и други селищни могили у нас.

И у нас, и в Украйна древните жители са оставяли глинени модели на вътрешния интериор на своите жилища, от които виждаме, че не само той е идентичен, но и самите модели.

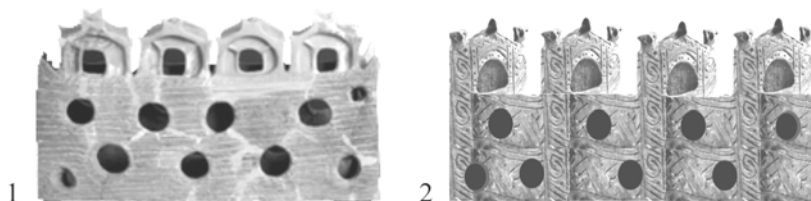
Модел от Овчарово, енеолит. Модел от Триполската култура.

И у нас, и в Украйна древните жители са оставяли глинени модели на своите жилища, от които виждаме, че са идентични.

Керамични модели на жилища от Градешница и Караново. Третата фигура - керамичен модел от триполската култура.

И на трите фигури, показани по-горе, ясно личи двойноспиралният елемент в двата варианта на изпълнение.

1. Модел на двуетажни жилища на триполци с обща защитна стена, направен преди пет хиляди и петстотин години.
2. Възстановка с използване макета от Градешница.

Понеже триполският вариант на жилище е градски вариант, задната стена на жилищата, построени в кръг, е служела за защитна стена; това, което са ни оставили триполци като керамичен модел на своите жилища, е комбинация от показаните по-горе от Градешница и Караново.

Двуетажните жилища (като триполските) у нас не са новост, описани са достатъчно добре от българските археолози.

Впечатляващи са еднаквостта в отделни детайли на така наречените **идолни фигури** – и на тези от нашите земи, и на тези от Украйна. Така ги наричат – идолни фигури. А може би са играчки за деца? Децата винаги и навсякъде играят. Но да не спорим, нека оставим тази възможност и за историците.

Еднаквостта в различните фигури е в схематичното представяне на отделните части – все пак фигурите са малки; общи са и обичаите – отвори за украшения в ушите, брадата и челото;

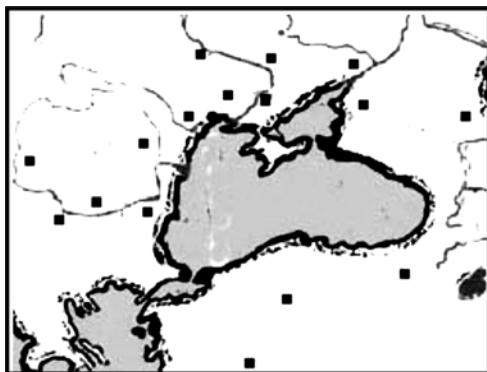
сходни са и елементите на украса, характерни за времето – отново линейни и овални спирали.

След съществуване от близо хиляда години триполската култура като система престава да съществува. Един експеримент, започнал преди съществуването на Ур на Шумерите и Египет. Сега можем да говорим различни неща - защо едните са успели, а другите - не, но по-важно е да оценим невероятното на случилото се и да разберем тогавашните хора и общности.

Системата загива, но хората остават, разтворени в просторите на Източна Европа. Археологическата карта на движение на триполската култура показва, че селищата бавно се придвижват на север. След което изчезват?²⁴

Съществува версия, че те са унищожени от степните номадски конни народи, обитаваща земите около р. Волга, носителите на така наречената курганна култура или културата на могилни погребения. Наречена е така поради факта, че над телата на своите вождове номадите издигали могили. Те се появяват към края на третото хилядолетие пр. Хр. и тяхната култура на могилни погребения, каменни бойни брадви и „шнурова керамика” се среща в голяма част от Европа. М. Гимбутас, американка от латвийски произход, обявява степните номадски племена за *носителите на индоевропейската езикова култура* за Европа. Теорията е подкрепяна и от руските историци. Презумцията е, че завладявайки Централна Европа, тотално е унищожено или асимилирано местното население, а индоевропейците, това са номадите от степните области на р. Волга. (В други времена „шнуровата керамика” залива и Япония, но едва ли причина за това са степните племена от Волга. И колко съда с шнурова керамика са намерени по нашите земи?) Така по волята на руските историци степните племена стават родоначалници и на *индоевропейците*, и на *славяните*.

Тук е моментът да разгледаме една карта на района на Черно море, която показва местата на големите селища за онова време, някои от които са носители на споменатите по-горе култури – Тиса, Винча, Градешница, Караново, Боян–Гмелница, Триполие.

От картата се вижда²⁵, че селищата с уседнало земеделие са около региона на Черноморието и изглежда става въпрос за развила се във времето устойчива популация. Подобна култура на юг е **Анатолска култура** с едно от най-старите селища Чатал Хююк. Там, много по-късно, две хиляди години пр. Хр., възниква държавата на хетите, с култура, съизмерима с тази на Асирия. Запазени са надписи, които дават представа за езика на хетите. По-долу помествам списък на известни хетски думи и техните български паралели²⁶.

1. agnish - огън, огнище.
2. aish - уста.
3. aruni - храна.
4. at - яде.
5. da - дава.
6. daluga(esh) - дълъг.
7. gima - зима.
8. hasti(jas) - кости.
9. haluna - вълна
10. cardi - сърце; сравни старобългарското "сърце".
11. kisha - чеша.
12. lukksi - лъчи, свети.
13. maninkuwant - скъсен, намален; сравни диалектната форма

"мънинко" - малко, мъничко.

14. melit - мед.

15. nepi(sh) - небе.

16. newa - нова.

17. pahshi - пази.

18. palatan(ash) - плещи, гръб.

19. pera - птица; сравни перо, пеперуда.

20. sharpa - сърп.

21. shiwat - свят, светлина.

22. tanata - стената.

23. taru - дърво; сравни диалектната форма "даро".

24. **tati** - **тати**, **татко**.

25. tupi - тупа, бие.

26. wali - велик.

27. warsa - роса.

28. wina - вино.

29. zena - есен.

Държавата на хетите е „наследена” след това от **Фригия** (спомняте си Херодот – траките бриги, наричани фриги²⁷), а също там, в Мала Азия, на брега на Черно море е и **Мизия**.

Помествам този списък, защото той по един определен начин изяснява не само въпроса за произхода на славяноезичното население на Европа, а и за произхода на народите от *индоевропейската езикова група*. Основание за това твърдение е една друга теория за произхода на индоевропейските езици - Анатоолската теория, утвърждаваща произхода на народите от индоевропейската езикова група от древното население на Мала Азия. Теорията е основана на глохотронния метод, развит през 40-50 те години от американеца Морис Сводеш, основан на закономерното изменение на думите в процеса на езиковата еволюция. След статистическа обработка на милиони варианти на езикови разклонения изследователите стигат до математическия извод, че уседналите земеделци, живеещи в края на неолита в Анатолия, са говорили на праиндоевропейски език; началото на този език е в годините от 5800 – 7800 г. пр. Хр. В този вариант *степните номадски племена* на М. Гимбутас не са

началото, а само едни от многото индоевропейски племена, оставили своята култура в Европа. Проследявайки по-късната керамика и сградостроителство на Балканите, виждаме, че липсва прекъсваемост на традицията и ролята на тези племена е силно преувеличена. Напротив, степните номадски племена са също продукт на по-древните носители на тази езикова система. В своята погребална практика споменатите номадски племена употребяват боядисване на телата на своите покойници с охра, а това е древна практика, съществувала на много други места, включително и по нашите земи. Предполага се, че това вероятно е практика на ранните индоевропейци.

Какво казват по въпроса последните изследвания на генна основа. В статията на специалиста по генетика Анатолий Клѐсов „Откуда появились славяне "индоевропейцы"²⁸ се дават следните резултати: първите носители на ген R1a1 – или така наречения „ген на славяните“, действително преобладаващ в днешните славянски народи, се появява преди 12 хиляди години в земите на Македония, Сърбия, Косово, Босна. Оставайки около шест хиляди години по тези земи, народите, носещи този ген постепенно се разпространяват на север и североизток така, че достига днешната територия на Унгария преди 5000 години, Полша преди 4600 г, Украйна преди 4 500 години, Чехия и Словакия преди 4200 години, след 4000 години достига Урал, а четиристотин години по-късно достигат Индия. В днешна Индия носителите на този ген са над сто милиона души. В Анатолия или днешна Мала Азия този ген се появява преди 4500 г. – т.е. доста по – късно.

Това са фактите. Това отговаря генната наука на въпроса – кои са древните индоевропейци, или по-точно - кои са древнитве носители на днешното понятие – „индоевропейски езици“ – колкото и неточно да звучи това.

Находките от керамика от различни епохи продължават да показват връзки и близост както в регионите на бившите Винча, Тиса и

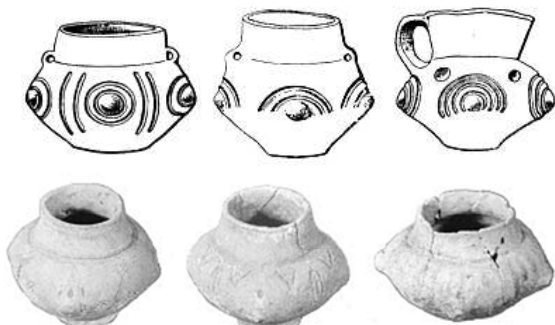
Триполие, така и в посока на север. Първите два от показаните неолитни съдове са от днешна Унгария, третият е от Градешница.

Погледнете следващите прекрасни съдове:

Първият е от Троя, вторият е от Тракия, третият - от Полша, четвъртият - от бившата Панония. Тези форми, 1500 години след Триполската култура, не могат да бъдат измислени от народи, които нямат нищо общо помежду си.

Тези *букелни форми* не могат да бъдат измислени от хора, които също нямат нищо общо помежду си. Керамичните съдове на горния ред са от Полша и са датирани 1200-1000 години преди новата ера. Съдовете на втория ред са от България, Орсоя и са от късната бронзова епоха – 1600 – 1100 г. пр. н. е.

В съдовете с *извисени дръжки* дори и специалист трудно ще открие кои са от земите на Полша, кои от Чехия, Молдова, Украйна, България, европейска Турция, Сърбия или Унгария.

Тези съдове не могат да бъдат направени от народи, които нямат нищо общо помежду си.

Всичко това показва, че славянската езикова общност не е продукт на един век, тя е продукт на съществуване на народите от Мраморно море до Балтийско море от древността до наши дни. И ако така наречените „тракийски думи” в балтийските езици са повече, отколкото у нас, причината е може би в това, че сме на доста по-ветровито място, много повече народи са минали през хилядолетията и останали по нашите земи²⁹. Тракийските думи, които ползваме днес, са неизброимо повече, но учените ги наричат славянски, създадени от славяните от шести век.

* * *

Херодот, в своята „История” (99) за **древната земя** на скитите пише: „ἀπὸ Ἰστρου αὐτῆ ἡδὴ ἡ ἀρχαία Σκυθία ἐστὶ, πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ νότον ἀνεμῶν κειμένη, μεχρὶ πόλιος καλεομένης Καρκινίτιδος”.

Преводът е: „Сега, от самия този Истър (Дунав) е **исконната (древна) Скития**, на юг, и по направление на южния вятър, до града, наричан Каркиндида”.³⁰

И още Херодот, пак там: „Скитската земя започва зад Тракия”.

А след Тракия на север е Мизия, земя, южно от Дунав.

Херодот не е безгрешен, Киркиндида е на изток от Дунава.

Но ето какво пише Херодот за скитите: „В **скитската земя** расте коноп – растение, много приличащо на лена.... *Тракийците* изготвят от конопа даже дрехи....”

В земята на скитите тракийци правят дрехи от коноп....Тракийски етнос ли са скитите, според Херодот?

Идеята за Тракия, древната родина на скитите не е нова. Тамара Т. Райс³¹ твърди, че първите хора в обширния район на север от Черно море заедно с първите скотовъдци започнали да обработват земята, дошли от запад в 3 000 – 1700 г. пр. н. е., „носещи брадви с европейски форми, **вероятно са траки**”.

Виж ти, госпожа Райс е сбъркала само с някакви си хиляда години. И е имала в предвид показаните по-долу брадви.

Двуостри медни брадви от Триполската култура, Сърбия (музеят в Белград) и Русенската могила.

Нещо повече, Тамара Райс декларира: *”Единственият безспорен факт е, че племената от цялата територия на равнината са говорили на един език.”*³²

Но историците са писали толкова неща, че винаги могат да се намерят цитати подкрепящи всяка теза. Добрата страна на казаното по-горе е, че следва една еволюционна линия на развитие, която отчита естествения ход на движение на народите в региона. А той в ранния еволюционен етап на развитие е бил от юг на север. Там, на север, все пак е била „скитската пустиня”.

Особено интензивно е било това движение на народи през „римско време”.

Хърватите са славяни в смисъл славяноезичен народ. Имали са държава на север от Карпатите. Столицата им е била до с. Стольское, Николаевски район на Лвовска област. Но как да коментираме датиранияте като обекти от **втори век** две плочи, намерени на Дон, Танаис, град на Меотида, (Азовско море).

Първата от тези плочи се е намирала в градската зала на Танаис. Надписът върху първата гласи: SANDARSIOS HOROATHOS ARCHON TANAITON - "Хърватът Сандарсиос, управител на Танаис". На втората плочка хърватското име се споменава два пъти. В надписа върху тази плоча ясно се четат думите: SYNODOS HOROUATHON, което означава "Хърватски Парламент".

Може ли да се твърди, че тези плочи са на хървати?

Да, до доказване на противното.

Какво свързва хърватите с нашата тема. Някои автори намират, че те са част от Черняховската култура, други ги свързват с *антите*, трети със скитите и сарматите. Под натиска на хуните хърватите се придвижват не към Империята, а на север, зад Карпатите, както може би и много други племена от Черняховската култура. Години по-късно хърватите се заселват в земите на днешна Хърватия. Там, откъдето може би са тръгнали в самото начало на Римската инвазия.

Исках да приключа с тази хърватска част, но си спомних за **хърватския** (илирийски) цар Селимир (а преди него бяха неговите предшественици *готите* Остроило и Тотила) и неговия едноименник, последния **вандалски** крал Селимир. Какво друго ги свързва, освен имената?

Прокопий (500-565): *"Имаше много готски народи в старо време, както и в наши дни, но най-големите и важните от всички са готите, вандалите, визиготите и гепидите. В антични времена обаче те бяха наричани савромати и меланхлени; имаше и някои, които наричаха тези народи гетски. ... Всички те имат бели тела и светли коси, и са високи и красиви на вид, и спазват едни и същи закони, и служат на една религия. Всички те принадлежат към арианската вяра и говорят на един език, наречен готски; струва ми се, че всички те са произлезли по начало от едно племе, а по-късно са отличавани според тези, които са предвождали всяка от групите. ... Вандалите преди живееха около Меотида /Азовско море/ Страдайки от глад, те се отправиха към германците, наричани сега франки, и към реката Рейн, присъединявайки към себе си готското племе на аланите".*

А кой може да познава по-добре вандалите от Прокопий, участник в експедицията на Велизарий срещу царството на вандалите в Африка; от преживелия готската обсада на Рим и участвал в унищожаването на остроготското кралство и превземането на столицата му Равена.

Там, на Меотида, където са живеели вандалите, може би е живееел и народът на хърватите. (А на пефтингеровите карти, до планината Кавказ може да се прочете и името *серби*.) И се сетих за един друг бележит хърватин, Мавро Орбини, и за неговия „скандален” „Вандалски речник”³³. От този речник се вижда, че езикът на вандалите е славянски. С книгата на Обрини „Царството на славяните” през **седемнадесети век** Петър Първи поставя началото на идеологията на панславизма в Русия. През **седемнадесети век** германските историци си припознават готите за германски племена. Така двете велики сили си поделят писаната история. Русия подари на Германия скитското минало на своите степи, за да може според писаната история Северът да бъде родина на славяноговорящите народи.

На няколко пъти споменахме антите. „**Antes, Skitian etnos Trakion**” – казва Херодиан, живял по времето на Марк Аврелий, (161-180).³⁴ Антите, скитски народ от тракийски етнос. Антите, бежанци в Северното Причерноморие от Тракия?

Йордан указва мястото на антите – черноморската дъга между реките Днестър и Днепър, в земите на Черняховската култура. Антите, това са и „славяните” със своя предводител Буса, четвърти век, съсед на готите според Йордан. Ще процитирам откъс от още една историческа библия на славянството, „Слово о полку Игореве” (1187-1188 г):

*На реке Каяле тъма свет покрыла –
по Русской земле простёрлись половцы
точно выводок гепардов.
Уже пал позор на славу;
уже ударило насилие на свободу;
уже бросился див на землю.
И вот готские красные девы*

*запели на брегу синего моря,
звения русским золотом,
воспевая время Бусово.
(И это красивите готски девизи
Запахна на синьото море на брега
Звънейки със руското злато
Песен за времето Бусово.)*

Странно, нелогично и необяснимо е красивите германски девизи да пеят на брега на Черно море за предводителя на антите, Буса. На някакво германско наречие.

Неразбираемо е за нас. **В 1188 г., когато са писани горните редове, не са знаели, че готите са германски племена. В 1188 г. не са знаели, че племето анти са славяни**, в смисъла, който влагаме сега. Историците измислят всичко това по-късно. И германските готи, и безкрайното море от славяни от шести век. В самото начало те са венети, словени, анти и различни „готски племена”. **Славяноговорящи – да, но не и славяни.**

Руското злато? Руси и готи? Звучи невероятно. Писаната история споменава русите за първи път през девети век – шест века по-късно от тези събития.

Откуда ты, Русь?³⁵ Руските историци и сега се питат – кои са русите.

Владимир Щербаков в своята книга „Века траяновые” казва: **Руси – това са древните одриси.**³⁶

За да не звучи така самотно и безнадеждно твърдението на Щербаков – нека видим какво казва известният руски привърженик и идеолог на теорията за произхода на славянството от Прага–Корчаг и Пенковска култури академик В. В. Седов (1920 – 2004): *„Ако русите, както беше показано по-горе, са били едно от крупните диалектноплеменни образowania на славянството, представено в V – IX век от именковската и волинцевска култури, то тяхното начало трябва да се търси в провинциално-римския ареал на Северното Причерноморие”*³⁷.

А провинциално-римския ареал на Северното Причерноморие не е нищо друго, освен Черняховската култура, предшествваща посочените Именковската и Волинцевската култури.

В „Древните тракийци и славяни“³⁸ акад. Н. С. Державин (1877-1953), правейки анализ на всичко известно за тракийците по негово време (1944 г.), пише:

“Имаме основание да твърдим, че сегашното население на Балканския полуостров, в това число и славяните, както и населението на целия Днепро-Дунавски район не са дошли някъде от север, от изток или от запад, а са исконното местно население ...единно по своя етногенезис, етнографски и културно свързан с древното исторически засвидетелствано население на този район – тракийците.”

Понякога, уважаеми читателю, макар и много рядко, руската историческа наука говори трезво и ясно, с гласа на разума. Така, както пише в първата историческа книга на русите:

„Преди много време живееха славяните на Дунава, където е сега земята Унгарска (Панония) и Българска. От тези славяни се разпръснаха славяните по земята и се нарекоха с имена на местата, на които отседнаха”.

* * *

Балкански бежанци ли са българите?

Връщайки се към „Гетика“ най-ранното присъствие на българи в действителност е потвърдено от Йордан³⁹. Говорейки за времето от преди 378 г. Йордан посочва българите, обитаващи земите над Черно море заедно с готи, хуни и много други племена. По начина на посочване *вероятно* българите са обитавали земите, заемани от бежанците-черняховци.

Балкански бежанци ли са българите?

Нека си спомним, че по-късно описаното славянско племе Дулоби (Долоби) обитава земите на река Буг, наричана и Богъ река, от която не един историк извежда името Бугари или Българи.

Балкански бежанци ли са българите?

Нека припомним само думите на византийския патриарх Фотий, когото никой не може да упрекне в любов именно към българите. Тези думи са написани във връзка с 131 новела, с която император Юстиниан дава независимост на илирийската църква под името Първа Юстиниана. Тъй като не е била преведена на гръцки, за да бъде разбрана от четящите я гърци, Фотий пише: **„Разбирай от настоящата юстинианова новела привилегийте на епископа на България, защото той е архиепископ на Първа юстиниана, отечеството на император Юстиниан. България заради това се нарича Юстиниания, защото император Юстиниан е присъединил тази страна под власта на римляните”**⁴⁰.

Патриарх Фотий пише, че император Юстиниан в 535 г. е създал независимата църква Първа юстиниана за България и българите. С права равни на тези на византийската църква и римската.

Патриарх Фотий е писал тези редове през девети век. Историците знаят, че е бил високообразован човек.

Най малкото, което може да се каже за горните думи е - Фотий не прави разлика между илирийците на Първа юстиниана и българите дошли оттатък Дунава и заели първо Илирия, а по-късно и Мизия⁴¹.

Проследявайки сраженията на „новодошлите” българи на Балканския полуостров още от 495 г., ще забележим, че те са почти винаги в Илирия. Земите на Първа юстиниана.

За Фотий е ясно, че когато се говори за илирийци или българи, става дума за един и същ народ.

Преди римската инвазия племената на балканите бяха много, само тракийските бяха над осемдесет. Тези племена не изчезнаха, времето и общите борби направи от тях народи – българи, сърби, хървати, словени, румъни.

За съжаление едва ли бихме могли някога да представим точна картина на миналото; тази картина винаги ще бъде само повече или по-малко вероятна, разбира се винаги пречупена

през амбициите на един или друг народ за историческа значимост.

* * *

Със създаването на България в 681 г. от „*мизите, които народът обикновено знае и като българи*“⁴²; от българите, активни участници в действията срещу Римската империя **двеста години преди Аспарух**, завършва „великото преселение на народите.“⁴³ Започнало с експанзията на Римската империя на север и изток.

Като заключение ще цитирам отново А. Поверин:

„Ако ние не разберем историята на Черняховската култура, ние не бихме могли да разберем никога историята на цяла Източна Европа.“

Ако знаем добре истината за Черняховката култура, ще разберем и къде „изчезват“ траките. Изчезнаха ли траките, или заедно с другите балкански народи и народите от Севера времето създаде най-многобройната общност в Европа, общноста на славяно-говорящите народи.

Народите не изчезват. Изчезват или се менят имената – това все пак са само думи. И ако, уважаеми читателю, някъде пак заговорят за *изчезнал народ* или *демографски взрив*, не вярвай. В живота това не става. Подобно нещо е едно обикновено изкривяване на историята в нечий политически интерес. Идеята за готски или славянски демографски взрив е един обикновен мит. Народите изчезват и се появяват от нищото само в писаната история, която ние, несвършените пишем.

Царският хронист към шута:

- *Ако аз казвам това, което ти казваш пред царя, царят ще ми вземе главата.*

- *Приятелю, не е достатъчно само да казваш истината. Трябва да имаш и талант за това.*

БЕЛЕЖКИ 11:

¹ Засага като любопитно допълнение в своята книга Питър Берсфорд „Кратка история на келтите” , 2008 г, София, споменава няколко келтски думи, между които сагуса, кола с четири колела; cow1 – гугля, качулка; името Белен превежда като светъл, блестящ.

² Но това не е последно – за трети път се появяват венетите по-късно - в шести век, в „Тайната история” на Прокопий Кесарийски в самия Константинопол (VII, 85). Как и защо?

³ www.geocities.com/.../prevodrazstavanaptuju.htm

⁴ Йордан. *Гетика*, 34, 35

⁵ Кухаренко. *Археология на Полша*, с. 121.

⁶ Пак там, стр 121).

⁷ Случайно или не, един от предводителите на келтите, оглавил борбата срещу римляните, се казва **Авар**.

⁸ Лев Гумилев. *Древните торки*, София, 2007 г., с. 40

⁹ Иван Петрински. *Великото славянско разселение*, в. „Сега”, 05.03.2008г.

¹⁰ www.newchron.ru/prcv/Publ/dobrol.htm

¹¹ М. Б. Щукин. *Рождение славян*.

www.krotov.info/history/09/schukin.html

¹² Седов В. В. *Древнорусская народност, Анты*.

<http://www.xpomo.com/rusograd/sedov1/sedov0.html>

¹³ М. Б. Щукин. *Готский путь*, с. 162

¹⁴ Седов В. В. *Славяне в раннем средневековье*, http://slavyanskaya-kultura.nnm.ru/vvstedov_slavyane_v_rannem_srednevekove

¹⁵ М. Б. Щукин. *Рождение славян*:

<http://www.nestor.md/Russian/Sciukin.htm>, 2001

¹⁶ Участвали ли са славяните от северните периферии на Европа в аварските нападения можем да разберем от следния пасаж на Теофилакт Самоката, История, Кн. 6 2-10. „На другия ден, бяха взети в плен от телохранителите на императора трима от племето на славяните, нямащи никакви железни оръжия или каквито и да е военни приспособления . С тях бяха само кифари, нищо друго те не носеха със себе си. Императорът започна да ги разпитва от кое племе са, къде живеят и по каква причина се намират в римските земи. Те отговаряха, че по племе са славяни, че живеят в края на западния Океан, че канът изпратил към тях посланици да съберат военна сила и изпратил

почетни подаръци на племенните им владетели. Подаръците те взели, но отказали да му дадат съюзна помощ, настойчиво указвайки на това, че ги затрудняват огромните разстояния. А тях ги изпратили при кагана в качеството на заложници като доказателство за това, че пътешествието продължава петнадесет месеца. Но каганът, забравяйки всички закони по отношение на посланиците, решил да им устройва всякакви затруднения при завръщането. Те слушали, казваха те, че ромейският народ и по богатство и по човеколюбие се явява най-известен; те избрали удобен момент и тръгнаха към Тракия. Кифари те носят затова, че не са привикнали да обличат телата си в железно оръжие – тяхната страна не познава желязото и затова мирно и безметежно преминава живота им; затова свирят на лири, защото не са обучени да свират с тръби. Тези, за които войната е непозната, казваха те, по добре усвояват музикалните умения. Като изслуша техният разказ, императорът се възхити от тяхното племе, а на варварите устрой прием и угощение. Удивлявайки се на техния ръст и красота, той ги упъти към Хираклея.”

¹⁷ Седов В. В. *Славяне в раннем средневековье*, с. 149. Казаното по-горе наред с твърденията на масовото унищожаване на коренното население – траките от същите тези славяни звучи така – идвайки, славяните **унищожават местното население, след което възприемат от унищожените тяхната материална и духовна култура.**

¹⁸ Пак там, стр 149

¹⁹ Пак там, стр 149

²⁰ Теофилакт Самоката. *История*, кн 3 4.7, кн 7. 2.1

²¹ Не случайно приложих откъса в неговия латински оригинал. В началото на книгата посочин пример на превод, чиято манипулация е очевидна. Готите се противопоставяха на гетите с цел изтъкване на тяхната „друга” етническа принадлежност. Същият похват използват не един и двама български историци, превеждайки откъса в свободен превод: „готи, българи и славяни имали общ език”.

²² Видейко Михаил. *Общая характеристика неолита в Европе. Размышления над древней истории Украины.*

<http://www.russkii.vopros.com/index.php?pag=one&id=44&kat=5&csl=15>

²³ П. Детев. *Прародината на траките*, с.71, 75, 77. Това твърди П. Детев. На практика нещата не стоят точно така. Да, приемственост в културата

има. Но е имало и непрекъснато нови попълнения на населението. С течение на времето е възможно значително постепенно изменение на генофонда, без значително изменение на културата – керамика, жилища, обичаи и език – новопристигналите се асимилират. Така например, за Англия въпреки нашествията на англи и сакси генетично за източна Англия промените са до 30%, докато на запад стигат едва 5%. Основно населението е с **баски** генофонд. За Балканския полуостров, имайки в предвид кръстопътното разположение, тази стойност вероятно е много по-голям от 30%.

²⁴ Вероятните наследници на триполци са скитите, живеели в този район. В началото на 7 в. пр. н. е. са походите на скитите в Мала Азия, където завоюват Мидия, Сирия, Палестина; унищожават царството Уратру и създават своя столица в Сакизе; достигат до Египет, където цар Псаметек успява да откупи с пари страната си от разорение; съюзвайки се с мидийци и вавилонци успяват да съкрушат могъщата империя Асирия.

²⁵ Петр Золин. *Протогорода Великой Скифии*

²⁶ <http://ziezi.net/anadol/>

²⁷ Hdt. VI, 45), (Hdt. VII, 73)

²⁸ Анатолий Клѐсов „Откуда появились славяне "индоевропейцы", 21 септември 2008 г. http://www.novgorod.ru/read/information/history/clauses/gaplotipy_slavian/

²⁹ „Славянският ген” R1a1 (M17), възникнал преди 10 000 години, разпространен на север в Полша 54%, Русия 47%, в Литва 41%, в Чехия 38%, в Латвия 34%, в Македония 35%, Украйна 30%. У нас е 12%. Това се дължи преди всичко на разположението на страната – на входа на Римската империя и най-вече на кръстопътя Европа – Близкия Изток. Изместването на коренното население е ставало бавно и постепенно, новото население е приемало културата и езика. Ако R1a1 е бил преобладаващ в далечното или по-близко минало, днес е със скромните 12 %. Този ген е обаче колкото славянски, толкова и индийски. В щата Утар Прадеш на Индия той е в наследство на 57% от населението, разпространен е и в Пакистан. Тези данни действително обясняват тезата за индоевропейската езикова общност. Виж и 25, заселванията по българските земи.

³⁰ Същото в английски превод: At once from the Ister begins this original land of Scythia, and it lies towards the midday and the South Wind, extending as far as the city called Carkinitis. The History of Herodotus, English translation: G. C. Macaulay, (pub. Macmillan, London and NY) [1890]

³¹ Тамара Т. Райс. *Скифы, строители древних пирамид*, ID товара: 86340 ISBN: 5-9524-0450-2 Издательство: Центрополиграф 2004 г. Москва / http://www.kirsoft.com.ru/freedom/KSNews_424.htm

³² Пак там.

³³ Кратък „Вандалски речник” на Мавро Орбини (“Il Regno degli Slau”), 1601г. <http://www.ivanstamenov.com/>

Baba – баба; **Bieda** – беда, нещастие; **Boditi** – бода, пробождам; **Boty** – чорап; **Boy** – бой, сражение; **Brat** – брат; **Brod** – лодка; **Buchvuzice** – книга; **Cachel** – котел, казан; **Chizipati** – кихам; **Chititi** – ща, желая; **Chvaly** – (въз)хвала; **Culich** – чаша, бокал; **Czerzi** – четири; **Czetrion** – кедр; **Czysti** – чисти, непорочни, целомъдрени; **Dar** – дар, подарък; **Desna** – дясно; **Dol** – дол(ина); **Dropati** – бръсна се; **Dum** – дом, къща; **Dvuaziuo** – двеста; **Dyeliti** – дяля, разделям; **Dyl** – дял, къс; **Dynia** – диня; **Gladkhi** – гладък, равен; **Gnysti** – гнездо; **Golubo** – гълъб; **Grob** – гроб; **Grom** – гръм(отевица); Нора – планина; **Hruscha** – круша; **Kada** – опашка; **Kamora** – стая; **Kastan** – кестен; **Kila** – херния; **Klach** – вар; **Klap** – слуга **Klatiti** – клатя се; **Klicz** – ключ; **Klynoti** – покланям се; **Koblanch** – коса, влакно; **Kobyła** – кобила; **Koczka** – котка; **Kolo** – колело; **Korzen** – корен; **Kost** – кост; **Kriti** – крия се; **Krug** – кръг; **Kuchas** – готвач; **Kuchinie** – кухня; **Kurvua** – проститутка; **Lagithi** – лая, излайвам; **Lechchy** – лек (пр.) **Lepsi** – прекрасен; **Levu** – лъв **Libo** – любов; **Lisy** – плешив, лис; **Lopata** – лопата; **Lost** – светлина; **Loter** – страхливец; **Lug** – горичка, дъбрава; **Lyd** – хора, люде; **Masdra** – черва, вътрешности; **Matiti** – бия, млатя; **Mayti** – мия, измивам; **Med** – ябълка; **Mez** – меч, сабя; **Milikuo** – мляко; **Mincze** – монета; **Mistr** – учител; **Miziati** – уринирам; **Mlady** – млад, незрял; **Mogu** – мога, умея; **Mucha** – муха; **Mule** – мелница; **Mus** – съпруг, мъж; **Muy** – мой; **Myss** – завой, въртене; **Nagy** – гол; **Nass** – наш; **Navavu** – наемам; **Navuchyer** – кормчия; **Nevuiesta** – невеста, булка; **Novuy** – нов; **Okruzij** – вътрешност; **Olobo** – олово; **Opuchh** – кос, скосен; **Pakole** – дете; **Pasti** – паса, вода на паша; **Pavu** – паун; **Pechar** – стъкленница; **Perla** – перла; **Pero** – перо, писалка; **Pflaster** – мазилка, хоросан; **Piet** – пет; **Pisati** – пища, изписвам; **Pitati** – питам, разпитвам; **Pithi** – пия; **Plachta** – покривало; **Placz** – квадрат, плац; **Plamen** – огън; **Plavuiti** – плувам; **Plesati** – стъпвам; **Plin** – пълен, изпълен; **Plyge** – бял дроб; **Pochoy** – покой, спокойствие; **Poczvuaty** – (за)почвам; **Pogiti** – поя (напр. кон); **Postdye** – после, тогава; **Potokh** – порой, поток; **Praczuuati** – наглеждам (дете); **Prosach** – просяк; **Prostiti** – моля, прося; **Pрут** – вейка, прът; **Ptach** – птица; **Pust** – празен, пуст; **Rabota** – работа; **Razlog** – причина, основание; **Rozum** – разум; **Ruzie** – роза; **Safran** – жълт минзухар, шафран; **Scarlet** –

ален, червен; Schergiti – сея, засявам; Schornia – ботуши; Scoda – вреда, щета; **Sechyra** – брадва, секира; Sediare – седя, сядам; **Sedil** – стол; **Sestra** – сестра; **Siti** – отсявам; **Sledovuaty** – подражавам, имитирам; **Smitti** – смея се; **Snych** – сняг; **Sobota** – събота; **Stal** – щаб, главно командване; **Stati** – оставам; **Strach** – страх, ужас; **Stuol** – маса (за хранене); **Suunyie** – свиня; **Svuager** – шурей, зет; **Svuanti** – светец; **Tanecz** – танц; **Tele** – теле; **Tenchhy** – тънък, слаб.

³⁴ Херодиан, Liber III

³⁵ Сергей Лесной. *Откуда ты, Русь?*

www.kirsoft.com.ru/freedom/KSNews_527.htm

³⁶ Владимир Щербakov. *Века Трояновы*

http://modernlib.ru/books/scherbakov_vladimir/veka_troyanovi/read/

„Имената на тракийците съдържат понякога съставната част „рус“. Например, Пурирус, Тарус, Пуррус. Пури може да звучи като като Бури, Бори, Бори-рус...Това е пряко свидетелство, че за това, че земята на одрисите се е наричала тогава „земя на русите“, а самите одриси – **руси**. Да си спомним, че одрисите, това е име, дадено от гърците. „Етруски“ също е „изобретено“ от гърците. В действителност етрусите са се назовавали „росени“. Второто изобретение на гърците – това е „одриси“.

На същата тема Херодот: „Тракийците, живеещи над крестоните, имат по няколко жени. Ако някой от тракийците умре, сред жените му започва ожесточена разпра ...за това, коя от жените покойникът е обичал повече; тази, в полза на която се реши спора и на която е оказано голямо предпочитание мъжете и жените я превъзнасят в похвалите си, а най-близкият родственик я умъртвява над гроба. След това я погребват заедно с мъжа и. Останалите жени изпадат в силна скръб, защото за тях това е голям позор“.

На същата тема Ибн Фадлан - Пътешествие до Волжска България, гл.IV. „**При русите**“, groznijat.tripod.com/fadlan/fadl_23.html

„И ако умре такъв мъж (от русите), за които споменах преди, то казват на жените му: „Коя ще умре заедно с него?“ Една от тях казва: ”Аз.“ И така заръчват на другите му жени да я пазят и да бъдат с нея, където и да ходи, даже да мият краката и със собствените си ръце. Родствениците се заемат с работата – да кроят дрехи за него, да приготвят това, което е необходимо. А девойката всеки ден пие и яде, весели се, радва се на бъдещето.“

На същата тема персийският автор Ибн-Русте пише за славянското племе вятичи:

„И ако покойникът имал три жени и една от тях утвърждава, че тя го обича повече, тя донесе до неговия труп два стълба; забиват ги вертикално в земята, след това слагат трети стълб напреко, привързват на този стълб връв. Тя става на стол и я завръзва около шията си. След като направи това, вземат стола из под нея, и тя остава висеща, докато не се задуши и умре, след което я хвърлят в огън, където и изгаря”.

На същата тема за склавите и антите Маврикий, „Стратегикон” – IV гл. XI кн.: „Тяхните жени са целомъдрени свръх всякаква човека природа, така че, много от тях почитат края на своя съпруг със собствената си смърт и доброволно се удушват, не счиайки живот съществуването като вдовица”.

³⁷ В.В. Седов. *Древнорусская народность*

<http://www.xpomo.com/rusograd/sedov1/sedov0.html>

³⁸ Н.С. Державин. *Древные фракийци и славяне*, Известия АН СССР, 1944г. томIII, 2-3

³⁹ Разбира се, ако изключим сведенията от „Анонимен латински хронограф” от 354 г. и ръкописа (ако съществува) на св. епископ Йероним (*331 - † 420), които съдържат европейската част на карта, изработена въз основа на картите на св. епископ Евсевий Цезарейски (*270 - † 338), на която е обозначена „Mesia hec & Vulgaria (Мизия тук/т.е. и България”.

⁴⁰ *Bibliothecae juris canonici veretis tomus secundus Opera it studio Gulielini Vodi et Hentrici Justellis*, Christophori F. Lutetiae Passiorum 1661, г. 822).

⁴¹ В. Георгиев в „Въпроси на българската етимология”, София, 1950 г. в раздела „Славянски местни имена у Прокопий” (става въпрос за произведението „За строежите” ,различните автори датират това произведение в периода 530 – 550 г.) обстойно разглежда употребените топоними:

„Ето данните на Прокопий , подредени от юг към север с означения брой на всички кастели по области, както и броя на славянските имена (топоними).

Области	Брой на кастелите	Славянски имена	
		сигурни	възможни
Епир (Стар Епир)	36	—	—
Тесалия	7	—	—
Нов Епир (приблизително Югозападна Македония и Албания)	58	1	—
Македония	46	1	2
Скасетана (област в Дардания? Македония?)	5	—	—
Източна Македония (областта на Кавец, вероятно Североизточна Македония и част от Кюстендилско или Врачанско?)	17	4	4
Дардания (приблизително Скопско)	61	11	8
Кюстендилско	5	2	2
(Павта и Гермене)	7	—	—
Софийско (областта на Сердика и на Бугарака, т. е. Вакарел — Ихтиман)	9	3	1
	28	1	4
Нишко (с Румисана = Бела Паланка)	39	10	6
	30	4	3
Тимошката област (Акве при долното течение на Тимок)	38	3	2
Всичко:	386	40	32

От цифрите добре личи разпространението на славянското население в балканския полуостров през първата половина на шести век: славяните са се установили главно в Тимошко, Нишко, Скопско, и Североизточна Македония.”

За източната част на Балканския полуостров данните са следните:

Области	Брой на кастелите	Славянски имена	
		сигурни	възможни
Европа (т. е. Югоизточна Турска Тракия)	2	—	—
Тракия	35	1	2
Хемимонт (областта, ограничена от Източна Стара планина, Тунджа до Одрин и Черно море; кастелите със славянски имена вероятно са били по Стара планина)	53	3	1
Родопите (вероятно западната или северозападната им част)	12	2	3
Вътрешна Мизия (Северна България, отчасти Южна Добруджа)	26	—	3
Мизия по р. Дунав	51	7	1
Всичко:	179	13	10

Данните показват 10 – 17 % славянски названия. В. Георгиев допълва: „- За да могат да се утвърдят славянски местни названия ,

необходим е бил един период от поне 50 – 100 години. Следователно, наличието на тия местни имена сочи, че славяните са проникнали и са се заселили в някои области на Балканския полуостров най-късно от средата (или втората половина) на пети век”.

А това значи, края на готското (хунското) нашествие. Второто нашествие идва с аварите и достига Пелопонес. Ранните славянски топоними доказват тезата, че великото преселение е завършване на балкански бегълци няколко столетия след напускането на тези земи.

Първата таблица добре оправдава всички сражения на българи именно в Илирия в края на пети век и началото на шести. Затова може да се оправдаят думите на Фотий, че Юстиниан е дал църковна независимост на българи. Защото ето какво се случва до 535 година по причина на българите:

480 г. Византийският император Зенон(474-491) се обръща към българите за помощ срещу готите.

Из речта на Енодий за възхвала на гота Теодорих при сблъсъка на готите с българите: „- *Сблъскали се два народа, които никога не са се плашили от смърта. Чудели се един на друг, че се намират равни на себе си, и че в човешкия род гот се осмелява да противостои на българин, и българин - на гот . Най сетне готите победили.*

След това двете римски империи се повърнали на старите си граници.

Те преди това поражение си мислеха, че светът им е отворен навсякъде: сега обаче считат, че само онази част на империята им е затворена , която ти защитаваши.”

488 г. Теодорих водачът на готите тръгва за Италия по римския крайдунавски път. Гепидите, подкрепени от български отряди, се опитват да спрат и отклонят остготите в сблъсък при р. Улка. Загива вождът на българите Бузан (П. Дякон).(Pauly, Real-Encyclopaedie, “Bulgaroi”). Името Буза (Буса) е идентично с името на предводителя на антите Буса или Божа (375 г.),

493 г. Същият хронист съобщава, че докато Теодорих воювал в Италия срещу Одоакър, българите опустошавали Тракия.

494 г. Теофан: "В тази година така назованите българи се втурнаха в Илирия и Тракия."

498 г. Според Анастасий Библиотекар, „българите бродели между Илирик и Тракия "преди да се узнае за тях."

499 г. Българска победа при р. Цурта над главнокомандуващия военните сили на империята в Илирик – Арист. На бойното поле намират смъртта си над 4000 византийци и четирима военачалници - Никострат, Инокентий, Танк, Аквилин (Комес Марцелин). Теофан: "*Арист, военачалникът на илирийските войски, с петдесетхилядна въоръжена войска и 250 коли, натоварени с нужното за бой снаряжение, тръгна против българите, които плячкосвали Тракия. Боят се завърза при р. Цурта (Чорлу), където бяха унищожени повече от четири хиляди наши, било като бягаха, било като падаха от брега в реката*".

Комес Марцелин (Chronica Minora) говори за нападения на Балканите през 493 г. (наричайки нападащите "скити"), през 499 г. (наричайки нападащите българи) и през 502 г. "consueta gens Bulgarorum".

502 г. Комес Марцелин, Теофан, Кедрин, Зонара, Ландолфус свидетелствуват, че българите вече имали навик безпрепятствено да кръстосват Тракия и Илирик.

504 г. Касиодор (ок. 480-575) е писал (Patrologia lat. 69. 1247), че Италия си е върнала Сирмиум едва когато Теодорих Велики е **взел града от българите**. („Nos Cos. virtute, D. N. regis Theodorici victis Bulgaribus Syrmium recepit Italia“).."

505 г. Военачалникът на Илирик Сабиниан с 10000 войници и при подкрепата на отряд българи се опитва да изтласка готите и отцепилия се от гепидите вожд Мундо.

507. Импераор Анастасий издига стена между Черно и Мраморно море. Тази стена е била издигната срещу "мизите, тоест българите, и скитите". (Hic Anastasius longum Murum, qui dicebatur, a magno mari pertinentem usque ad Selybriam condidit propter incursions Mysorum sive Bulgarum et Scytharum. - Joannis Zonarae. Epitomae Historiarum. III. 144. Bonnae 1897).

През **514** година византийския пълководец Виталиан въстанал против император Анастасий и армията му се състояла от събирани в Мизия и Тракия българи ("ounnon kai Boulgaron"). Теофан (р. 247) употребява същия израз. Georgius Hamartolus (II. р. 619) добавя и „gothan“. Причина за бунта била заточаването на Илирийските владици.

519 г. Българите отново нанасят катастрофално поражение на византийската войска в Илирик. По-късно възкачилият се на престола Юстиниан I (527-565) търси решение на "проблема Илирик" като назначава за стратег отделилия се от Теодорих Мундо.

527 г. Касиодор, министъра на Теодорих Велики, предава едно писмо от 527 г. на крал Атанарик до патриция Кипрян, в което, като изтъква неговите воинствени добродетели, казва: "*Виждам те е досега праотечественият Дунав да воюваш: не те плашеше българското множество, което все още си въобразяваше, че ще може да противостои и на нашия удар.*"

530 г. Мундо успява да разпръсне група българи, нахлули в Тракия. Пленниците изпраща за устройването на триумф в Константинопол. След триумфа те са зачислени в състава на византийската армия в Армения и Лазика.

Теофан: **531 г.** В тази година се надигнаха българите. Двама **князе** с множество българи и дргом (?) се втурнаха в Скития и Мизия в това време когато в Мизия началствал с войските Юстиниан, а в Скития Баударий. Тези пълководци тръгнаха срещу българите, решени за битка; и падна в битката вождът Юстин: и назначен беше вместо него Константин, син на Флоренция. И дойдоха българите до тракийските предели. И излезе против тях пълководеца на Илирик Акум, хун, който царят прие от кръщението му. И римската войска, обкръжавайки българите от всички страни, започнаха да ги посичат и избиха голямо множество, и отнеха всичката им плячка, убиха и двамат български князе(?). И когато победителите се завръщаха с радост, нападнаха ги други българи и хванаха с ласо бягащите Константин, Акум и Годила. От тях Годила с кинжал преряза примката и избяга; Константин и Акум бяха взети живи. Константин българите върнаха за откуп 1000

копейки(?) и той се завърна в Константинопол. Акум заведоха в своето отечество заедно с другите пленници.

535 г. Българите участват в битка при р. Йатрус.

⁴² Димитрий Хоматиан в краткото житие на Св. Климент Охридски (Охридска легенда, *Legenda Ochridica*) казва: "Този велик наш отец и светилник на България бил по род от европейските мизи, които народът обикновено знае и като българи..."

⁴³ Пак във връзка с темата за преселвания по нашите земи бих могъл да приложа следния списък за **Заселванията по българските земи**

Константин Велики според Евсебий заселил **300 000 готи** в Скития, Тракия и Македония.

9 г. Даките ... започнали набези на римска територия. Но легионите на Август унищожили грабителските отряди и убили трима техни вожда. Пълководецът Гай Лентул минал Дунава и нанесъл удар по варварите, като хванал в плен **50000 от тях. Те били заселени в Тракия.**

50-60г. Наместникът на Мизия Тиберий Плавт Силван Елиан изпратил легионерите. Те окупирали Херсонес и цялото южно крайбрежие на Крим. След това Плавт Силван предприел и поход отвъд р. Дунав. През 56 г. той достигнал до р. Днестър и присъединил към римските владения град Тирас. А около 100 **хил. варвари от Приднестровието, заедно с «князете и царете» им, той заселил в Мизия.**

Йордан, „Гетика”, преселение на народите след разгрома на хуните:

„**Готите**, виждайки, че гепидите вземат за себе си хунските земи, а хуните заемат своите стари места /вероятно Приазовието/, предпочетоха да си измолят земи от Римската империя ... и получиха Панония. Тази страна е украсена с много градове, от които първият е Сирмий (Сремска-Митровица, Сърбия), а последният – Виндимин /Виена/.

Савроматите, които ние наричаме сармати, кемандите и някои от хуните се заселили в част от Илирия на дадената им земя при град *Castra Martis* /околностите на град Видин.

Скирите и садагири и част от аланите с вожда си Кандак получили Малка Скития /румънската и българската Добруджа до Варна, устието на Дунав./ и Долна Мизия. **Дунавската равнина от река Вит на изток. На запад в това време дясното течение на река Дунав се наричало крайбрежна Дакия.**

Ругите и много други племена изпросили за себе си Биция /град в Тракия, близо до Черно море и Босфора и Акардиопол /Тракия/.

Ернак, по-младият син на Атила, избра места в Малка Скития /Добруджа/. Емнетзур и Ултидзур, негови еднокръвни братя, завладели /районите/ Вит, Искър, Лом в крайбрежна Дакия /Северозападна България/.

През 376 г. под натиска на хуните не по-малко от един милион готи се заселват в земите на днешна България.

Гепидите, със сила завземайки всички места от селищата на хуните, овладели като победители пределите на цяла Дакия; и бъдейки хора делови, не искаха от римската империя нищо, освен мир и ежегодни дарове по дружествен договор”.

По-късно по българските земи са заселени разбитите **авари** /началото на девети век/, още по-късно **кумани, алани, печенеги, узи**.

След всичките посочени заселвания по причина предимно на т.н. „велико преселение” по нашите земи се говори език, който по всичко личи е говорен и преди това на балканския полуостров и няма следи от никакъв друг било „германски” било „прабългарски”, било тюркски език.

12. ВМЕСТО ПОСЛЕПИС

Така са устроени хората. Биха искали да знаят кои са техните предци и очакват те да са значими, отличаващи се, превъзхождащи; биха искали да се гордеят със своето минало. Затова и писаната история е подлагана системно на кражби, завоевания и опустошения. И в крайна сметка тя е невярна, изкривена, деформирана. Да се гордееш със своето минало не е присъщо единствено на слабите, не е племенен атавизъм. То е породено и от вродения стремеж на човек да анализира и разбира; и разбирайки своето минало, да разбира себе си.

При работата ми по настоящата тема бях озадачен от начина, по който историците заобикалят някои очевидни факти. Оказа се, че някои теми са оградени с мълчаливо табу. Разбира се, забрани няма. Но има успешно действащ механизъм, който работи по-добре от всякакви забрани. Да забраниш, да заплашиш, това е грубо, това е в разрез с образа ти на успяващ историк. На какво се гради механизъмът, формиращ психика на послушание? На естествения стремеж на хората да напредват по стъпалата – напред и нагоре. А за да стане това, трябва да имаш публикации. А за да имаш публикации, една от формите са симпозиумите, на които трябва да изложиш своята теза. Но за да бъдеш поканен на симпозиум, трябва твоята теза да съвпада с тезата на организаторите. И така, симпозиумът, това не е място, на което се яде и пие, както са го разбирали древните гърци, а място, където се пее в един глас.

Единоумислието е може би хубаво нещо, но то ме плаши. Родени в хаоса, хората станаха различни и оцеляха. Редът, създаден от хората роди духовните клонинги, които раждат посредственост. Близкородствените връзки раждат уродливост; генетичната еднородност е източник на деменции. Не вярвате ли? Тогава вижте тези снимки.

На тези снимки упорито се самозаснегат и самопоказват в интернет едни и същи хора. Какво им е, защо се снимат толкова, какво ги сближава?

Това не са снимки, това са документи. Това се нарича документиране на дейност. Предназначени са за фондациите и посолствата, които финансират симпозиумите и конференциите по планински хижи и хотели в чест на германоезичните готи, в чест на „германския просветител Вулфила”, превел библията на немски 1200 години преди германецът Мартин Лутер да направи това; създал азбука, ползвана наред с гръцката и латинската за онова време. Организиран са от българи, историци с титли и заслуги. Но да видим какво пеят хората-снимки:

- „поне една четвърт от българите са с германски корени”
- поради готското присъствие у нас.

- германските готи „са основали **Търново** и изградили **Царевец** и **Трапезица** като заселници в този район.

- трябва *правилно* да се „преосмисли тезата за **Мадарския конник** в светлината на готския контекст”.

- Кирил и Методий са копирали от Вулфила **славянската азбука**.

- **кукерските игри** са готски - германски игри.

- Св. **Сава** Готски, Св. **Никита** Готски са готи-германци.

След всичко казано се питам - какво ни остава на нас, българите от **Провинция България**? Един Паисий. Един Паисий със своето безумно-безнадеждно:

- **О, неразумний юроде ...**

И всичко това хората от снимките представят като „български принос” в изграждането на Нова Европа. Съвсем доскоро същото поведение беше принос в славянството.

И понякога от някъде отново чувам глас: - *О, неразумний...*
Защо се срамиш да се наречеш ... германец.

Всеки четвърти – германец. А защо не и Паисий? Вероятността е само едно към три. Вероятността да бъдеш убит на руска рулетка е едно към осем.

Навремето нещата са били „прости и ясни”. Кралският шут и царският хроникьор-ласкател са седяли да вечерят на една маса. И са били само двама.

Снимките показват, че днес не е така.

Траките не изчезнаха. Те бяха погребани в различни епохи от хората от агитките за хорово пеене. Живи.

Царският хроникьор се обръща към шута:

– Кажете ми, ако пътят към ада е постлан с добри намерения, с какво е постлан пътят към рая?

– С монети, приятелю, с монети.

Към Читателя

Уважаеми Читателю,

Не бих искал така песимистично да завършва тази книга. Напротив, в своето пътуване през времето ние видяхме един друг, много по-оптимистичен и жив образ на балканските народи, на нашите предци. Ако искате да видите техния образ в която и да е страна, влезте в някой православен храм. И там ще видите образа на тракиеца, въплътен в иконата на св. Георги, вдигнал ръка с копие. Тракийският конник. Там ще видите и православното кандило, чийто първообраз са съдовете с три дръжжи.

Древните са познавали само народите близко до себе си, а това са Индия, Тракия и Илирия, Скития, народите на днешна Западна Европа. Тях е описал Херодот. И от тези народи вторият най-голям е бил тракийският. И сега е така. На същите земи и сега вторите по големина са народите, които говорят на славянски език и са наречени славяни. Отначало те живееха там, „където сега е земята българска и унгарска”.

Тръгвайки по необятното поле на историческата наука, очаквах да видя пътища, които водят към неизвестното, реки, преливащи от чисти знания. Но видях разделена от огради равнина, и нямаше пътища, в реките водата блестеше неподвижна. Тези огради са от света на нашето минало, света, в който живяхме досега. Тези стени скоро няма да бъдат съборени, това са стените в умовете на хората. Надеждата е в тези, на които духът е все-още свободен и необременен от веригите на митове, а това са нашите деца и внуци. По рождение хората се раждат свободни, с вродено желание да разбират света и да знаят. Лети освободният дух. А от високото се вижда повече.

ТРАКИ / ГОТИ / СЛАВЯНИ

ISBN: 978-954-91975-8-7

Трето издание / 06.2009

Автор: Петър Георгиев

pet.g@mail.bg

Ив. Стаменов

Художествено оформление на корицата

Дигитален печат

Алфаграф

e-mail: sales@alphagraph.biz

web: www.alphagraph.bi

www.otizvora.com

ТРАКИ / ГОТИ / СЛАВЯНИ

Автор: Петър Георгиев

Електронната версия на тази книга е ексклузивен материал на **otizvora.com**. Нелегалното ѝ разпространение и неоторизираната търговия с нея е престъпление според Закона за авторското право.